

samen sterk voor werk

HTML & CSS Programming Fundamentals

theorie

Deze cursus is eigendom van de VDAB

Inhoudsopgave

1	INLEIDING.....	12
1.1	Clients, servers en URL's	12
1.2	Browsers	14
2	OVER DEZE CURSUS	16
2.1	Voorkennis	16
2.2	Afspraken	16
2.3	Snel even uitproberen?	17
3	WEB STANDAARDEN.....	18
3.1	HTML standaarden.....	18
3.2	CSS standaarden.....	22
3.3	Good practices	22
3.4	HTML, CSS ondersteuning.....	24
4	HTML.....	25
4.1	De HTML5 versie	25
4.2	Het Document Object Model	29
4.2.1	<i>Javascript.....</i>	29
4.2.2	<i>De document tree zichtbaar maken.....</i>	30
4.2.3	<i>Request en Response</i>	31
4.2.4	<i>Same Origin Policy</i>	33
4.3	Een HTML document	35
4.3.1	<i>Elementen en tags.....</i>	36
4.3.2	<i>Attributen</i>	38
4.3.3	<i>Core attributen</i>	38
4.3.4	<i>data- attributen.....</i>	39
4.3.5	<i>ARIA- attributen</i>	40
5	DE HTML ELEMENTEN.....	43
5.1	Een HTML document	43
5.1.1	<i>doctype</i>	43
5.1.2	<i>html</i>	43
5.1.3	<i>head.....</i>	43
5.1.4	<i>meta-data.....</i>	43

5.2	Paginastructuur elementen.....	44
5.2.1	<i>body</i>	45
5.2.2	<i>header</i>	45
5.2.3	<i>main</i>	45
5.2.4	<i>section</i>	46
5.2.5	<i>article</i>	46
5.2.6	<i>nav</i>	47
5.2.7	<i>aside</i>	47
5.2.8	<i>h1..h6</i>	48
5.2.9	<i>footer</i>	48
5.2.10	<i>div</i>	48
5.2.11	<i>p</i>	50
5.2.12	<i>pre</i>	50
5.2.13	<i>blockquote</i>	50
5.2.14	<i>ol</i>	50
5.2.15	<i>ul</i>	51
5.2.16	<i>li</i>	51
5.2.17	<i>dl</i>	52
5.2.18	<i>dt</i>	52
5.2.19	<i>dd</i>	52
5.2.20	<i>address</i>	52
5.3	Structuur aanbrengen in een HTML pagina.....	54
5.3.1	<i>Content first</i>	54
5.3.2	<i>Sectioning en outlines</i>	56
5.3.3	<i>de layout heeft zijn eigen structuur</i>	57
5.4	Tekstelementen.....	61
5.4.1	<i>Visueel benadrukken: b</i>	61
5.4.2	<i>Inhoudelijk benadrukken: strong</i>	61
5.4.3	<i>Andere stemming aangeven: i</i>	61
5.4.4	<i>Andere betekenis aangeven: em</i>	62
5.4.5	<i>Klein: small</i>	62
5.4.6	<i>Titel werk: cite</i>	62
5.4.7	<i>Woordgroep: span</i>	62
5.4.8	<i>Link: a</i>	62
5.4.9	<i>time en datetime</i>	63

5.4.10	<i>onderlijnen met u</i>	63
5.4.11	<i>programmeercode aangeven met code</i>	63
5.4.12	<i>sub</i>	63
5.4.13	<i>sup</i>	63
5.4.14	<i>aanduiden met mark</i>	64
5.4.15	<i>br</i>	64
5.5	Tabellen.....	65
5.5.1	<i>eenvoudige tabel</i>	65
5.5.2	<i>tabelrand: attribuut border</i>	65
5.5.3	<i>lege cel</i>	66
5.5.4	<i>rij- en kolomkoppen</i>	66
5.5.5	<i>cellen samenvoegen: de attributen colspan en rowspan</i>	67
5.5.6	<i>bijschrift</i>	69
5.5.7	<i>de twee content-modellen van table</i>	69
5.5.8	<i>col en colgroup</i>	71
5.6	Formulieren	72
5.6.1	<i>Het form element</i>	73
5.6.2	<i>Het Label element</i>	75
5.6.3	<i>fieldset en Legend</i>	75
5.6.4	<i>input</i>	75
5.6.5	<i>textarea</i>	82
5.6.6	<i>select</i>	82
5.6.7	<i>optgroup</i>	84
5.6.8	<i>button</i>	85
5.6.9	<i>datalist element en list</i>	85
5.6.10	<i>formuliervalidatie</i>	86
5.7	Beelden	89
5.7.1	<i>Unicode karakters</i>	89
5.7.2	<i>Grafische Lettertypen</i>	90
5.7.3	<i>Het img element</i>	91
5.7.4	<i>CSS background-image</i>	94
5.7.5	<i>Image sprites</i>	95
5.7.6	<i>data URI's</i>	95
5.7.7	<i>favicon</i>	96
5.7.8	<i>SVG</i>	97

5.7.9	<i>figure en figurecaption</i>	99
5.7.10	<i>picture</i>	99
5.8	<i>video en audio</i>	100
5.8.1	<i>element video/audio</i>	100
5.8.2	<i>attribuut source</i>	100
5.8.3	<i>attribuut width</i>	100
5.8.4	<i>attribuut height</i>	100
5.8.5	<i>attribuut autoplay</i>	100
5.8.6	<i>attribuut controls</i>	100
5.8.7	<i>attribuut loop</i>	100
5.8.8	<i>attribuut poster</i>	101
5.8.9	<i>Bestandsformaten video</i>	101
5.9	<i>HTML5 canvas</i>	101
5.9.1	<i>Canvas voorbereiden</i>	102
5.9.2	<i>Context initialiseren</i>	102
5.9.3	<i>Vulkleur/randkleur instellen</i>	102
5.9.4	<i>Vierkant tekenen</i>	103
5.9.5	<i>Vullen met een patroon</i>	103
5.9.6	<i>Afbeelding toevoegen</i>	104
5.10	<i>iframe</i>	104
6	CSS	107
6.1	<i>Syntax</i>	107
6.2	<i>De CSS eigenschappen</i>	108
6.3	<i>CSS en HTML</i>	108
6.3.1	<i>Een extern stylesheet koppelen</i>	109
6.3.2	<i>Intern stylesheet</i>	110
6.3.3	<i>Inline styles</i>	110
6.3.4	<i>@import</i>	111
6.3.5	<i>CSS Overload?</i>	112
6.4	<i>CSS grammatica</i>	113
6.5	<i>Selectors</i>	113
6.5.1	<i>Element-selectoren</i>	114
6.5.2	<i>Uittesten</i>	114
7	BASIS CSS	115

7.1	Lengte-eenheden	115
7.1.1	<i>De pixel</i>	115
7.1.2	<i>de em</i>	116
7.1.3	<i>de rem</i>	119
7.1.4	<i>Een percentage</i>	120
7.1.5	<i>Viewport eenheden</i>	120
7.1.6	<i>Pixel density</i>	121
7.2	Letter-opmaak	122
7.2.1	<i>font-family</i>	122
7.2.2	<i>font-weight</i>	123
7.2.3	<i>font-style</i>	123
7.2.4	<i>font-size</i>	124
7.2.5	<i>font-variant</i>	124
7.2.6	<i>line-height</i>	125
7.2.7	<i>Font</i>	125
7.2.8	<i>word-spacing</i>	126
7.2.9	<i>Letter-spacing</i>	127
7.2.10	<i>Text-decoration</i>	127
7.2.11	<i>Text-transform</i>	128
7.3	Alinea-opmaak	129
7.3.1	<i>Margin</i>	129
7.3.2	<i>margin</i>	129
7.3.3	<i>Text-align</i>	130
7.3.4	<i>Text-indent</i>	130
7.3.5	<i>White-space</i>	130
7.3.6	<i>Teksteigenschappen samengevat</i>	131
7.4	Kleur en achtergrond met CSS.....	131
7.4.1	<i>Kleurnamen</i>	132
7.4.2	<i>RGB-kleuren</i>	132
7.4.3	<i>HSL-kleuren</i>	133
7.4.4	<i>transparent en currentColor</i>	133
7.4.5	<i>color</i>	134
7.4.6	<i>De kleuren van hyperlinks</i>	134
7.4.7	<i>background-color</i>	135
7.4.8	<i>background-image</i>	135

7.4.9	<i>background-repeat</i>	136
7.4.10	<i>background-position</i>	137
7.4.11	<i>background-attachment</i>	138
7.4.12	<i>background</i>	138
7.5	Randen.....	138
7.5.1	<i>border-style</i>	138
7.5.2	<i>border-color</i>	139
7.5.3	<i>border-width</i>	139
7.5.4	Gecombineerde definities	139
7.5.5	Kortere schrijfwijze.....	140
7.5.6	<i>Outline</i>	141
7.6	Lijsten opmaken	141
7.6.1	<i>list-style-type</i>	142
7.6.2	<i>list-style-image</i>	143
7.6.3	<i>list-style-position</i>	144
7.6.4	<i>list-style</i>	144
7.6.5	<i>@counter-style</i>	144
8	MEER SELECTOREN.....	146
8.1	Layout-engines.....	146
8.2	universal selector	146
8.3	Gebruik van class en id	147
8.4	class selector.....	148
8.5	id selector	149
8.6	selectoren combineren	149
8.6.1	<i>Descendant combinator</i>	149
8.6.2	<i>child combinator</i>	150
8.6.3	<i>adjacent combinator</i>	150
8.6.4	<i>general sibling combinator</i>	151
8.6.5	<i>chaining</i>	152
8.7	attribuutselectoren.....	152
8.8	Pseudo-classes	153
8.8.1	<i>De dynamische pseudo-classes</i>	153
8.8.2	<i>De :focus pseudo-class</i>	154
8.8.3	<i>De :checked pseudo-class</i>	154

8.8.4	<i>De :disabled en :enabled pseudo-classes</i>	154
8.8.5	<i>De :target pseudo-class</i>	155
8.8.6	<i>De :lang() pseudo-class</i>	155
8.8.7	<i>Structurele pseudo-classes</i>	155
8.8.8	<i>De UI States pseudo-classes :enabled :focus :disabled :checked :intermediate</i>	157
8.8.9	<i>De :not negatie pseudo-class</i>	157
8.9	Pseudo-elements	157
8.9.1	<i>Het ::first-line pseudo-element</i>	157
8.9.2	<i>Het ::first-letter pseudo-element</i>	158
8.9.3	<i>De ::before en ::after pseudo-elementen</i>	158
8.10	Selectors best practices	158
9	INHERITANCE EN DE CASCADE	161
9.1	Oorsprong van stylesheets.....	161
9.2	Hoe wordt CSS toegepast door de browser?	161
9.3	De Cascade.....	162
9.3.1	<i>Volgorde</i>	162
9.3.2	<i>Specificiteit</i>	162
9.3.3	<i>berekenen van de specificiteit</i>	163
9.3.4	<i>Specificiteit van hyperlinks</i>	165
9.3.5	<i>!important</i>	165
9.3.6	<i>Inheritance</i>	167
9.3.7	<i>De waarde inherit</i>	168
9.3.8	<i>Nog enkele voorbeelden</i>	169
10	HET BOX-MODEL	173
10.1.1	<i>width berekenen</i>	174
10.1.2	<i>voorbeeld met absolute eenheden:</i>	174
10.1.3	<i>voorbeeld met relatieve eenheden:</i>	177
10.1.4	<i>De oplossing: box-sizing</i>	177
11	HET VISUAL FORMATTING MODEL	180
11.1.1	<i>Block elementen en inline elementen</i>	180
11.1.2	<i>display</i>	180
11.1.3	<i>background</i>	182

11.1.4	<i>Margin</i>	183
11.1.5	<i>Margin-collapse</i>	184
11.1.6	<i>Border</i>	187
11.1.7	<i>Padding</i>	187
11.1.8	<i>Content-area</i>	188
11.1.9	<i>width, height</i>	188
11.1.10	<i>min-width, min-height, max-width, max-height</i>	189
11.1.11	<i>margin of padding gebruiken?</i>	189
11.2	Een box plaatsen.....	190
11.2.1	<i>de Normal Flow</i>	191
11.2.2	<i>Een relatief geplaatste box</i>	193
11.2.3	<i>Een absoluut geplaatste box</i>	194
11.2.4	<i>Een fixed geplaatste box</i>	195
11.2.5	<i>FLOATS</i>	196
11.2.6	<i>layout problemen met floats</i>	198
11.2.7	<i>volgorde van lagen</i>	200
11.3	Zichtbaarheid van de box	200
11.3.1	<i>Visibility, tonen of niet tonen</i>	200
11.3.2	<i>Overflow: kleine box, grote inhoud</i>	202
11.3.3	<i>Clip, een stukje box afknippen</i>	203
12	CSS VOOR LIJSTEN	205
12.1	De geordende of ongeordende lijst	205
12.2	Definition list.....	207
12.3	Background-image i.p.v. bullets	208
12.4	Lijsten worden menu's.....	211
13	CSS VOOR TABELLEN	215
13.1	Randen, kleuren en achtergronden	216
13.2	Uitlijning en ruimte	218
13.2.1	<i>Tabel-breedte</i>	219
13.2.2	<i>Kolom-breedte met col en colgroup</i>	220
13.2.3	<i>De caption</i>	221
13.2.4	<i>Dynamische effecten op rij en kolom</i>	222
14	CSS VOOR FORMULIEREN	223

14.1	Formulier en Formulier elementen	223
14.2	Form layout	223
14.2.1	<i>Het label element</i>	224
14.2.2	<i>het form element zelf</i>	224
14.2.3	<i>de container-rijen</i>	225
14.2.4	<i>radiobuttons en checkboxes</i>	227
14.2.5	<i>textarea</i>	229
14.2.6	<i>Knoppen</i>	229
14.2.7	<i>Verplicht label</i>	230
14.2.8	<i>Gebruik de :focus</i>	231
15	CSS VOOR PAGED MEDIA	233
15.1	Afdrukken	233
15.1.1	<i>De Page box</i>	234
15.1.2	<i>Page breaks</i>	235
15.1.3	<i>Orphans</i>	236
15.1.4	<i>Widows</i>	236
	Deze eigenschap bepaalt het minimum aantal lijnen van een alinea dat aan de	236
16	CSS GENERATED CONTENT	237
16.1	de ::before en ::after pseudoelementen.....	237
16.2	content.....	237
16.3	De eigenschap quotes.....	238
16.4	Automatische nummering.....	238
17	CSS3 FEATURES	240
17.1	browser ondersteuning.....	240
17.2	box-sizing	241
17.3	Gradients.....	243
17.4	Transparantie	246
17.5	Backgrounds	247
17.6	Borders.....	259
17.7	Text shadow	263
17.8	Web fonts	266
17.8.1	<i>Lettertype bestanden</i>	266
17.8.2	<i>@font-face</i>	266

17.8.3 <i>cross-browser @ff syntax</i>	267
17.8.4 <i>FOUT</i>	268
17.8.5 <i>Webfonts en mobile</i>	268
17.8.6 <i>Google Web Fonts API</i>	269
17.9 CSS Columns	270
17.10 Transforms	277
17.11 Transitions	282
17.12 Animations	285
17.13 Flex box	290
18 MOBILE WEB DESIGN	304
18.1 Ontwikkelen voor mobile	304
18.2 browsers	305
18.3 tools	305
18.4 viewport	305
18.5 Responsive Web Design	306
18.5.1 <i>Design principles</i>	307
18.5.2 <i>Fluid vs Fixed layouts</i>	309
18.5.3 <i>beelden in RWD</i>	311
18.5.4 <i>media queries</i>	313
18.5.5 <i>Hoe media queries gebruiken</i>	318
18.5.6 <i>breakpoints</i>	320
19 BOILERPLATES EN FRAMEWORKS	322
19.1 Een boilerplate	322
19.2 CSS Frameworks	322
20 ACCESSIBILITY EN HTML	324
21 BIJLAGE : INTERNET LINKS	325

1 INLEIDING

HTML is de taal waaruit webpagina's bestaan. CSS is de taal die de opmaak van de HTML bepaalt. Typisch voor HTML is dat het **hyperlinks** bevat die doorverwijzen naar andere pagina's of bronnen.

Webpagina's worden door een webontwikkelaar gemaakt:

- als **statische** pagina: de ontwikkelaar schrijf rechtstreeks HTML
- als **dynamische** pagina: ontwikkeld in een programmeertaal zoals Javascript, PHP, Java of C#, waarbij die talen zelf HTML produceren als eindresultaat

Als webontwikkelaar of webdesigner stel je eisen aan je werk:

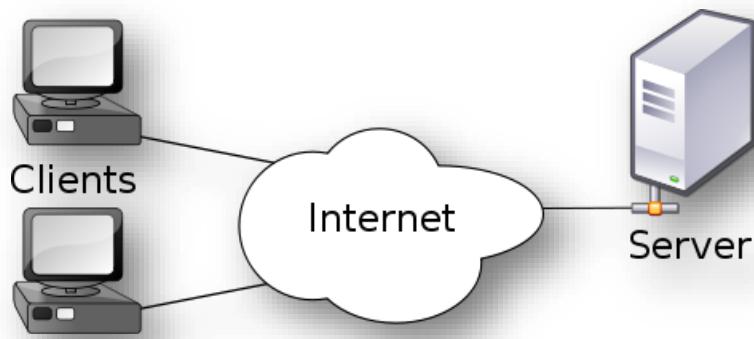
- aantrekkelijk, gebruiksvriendelijk en aangepast aan zijn doelpubliek
- bruikbaar voor iedereen, ongeacht browser of besturingssysteem en toegankelijk voor mensen met lichamelijke beperkingen
- makkelijk te onderhouden zowel qua inhoud als qua opmaak

Door HTML en CSS correct te gebruiken in geldig validerende webpagina's kunnen we dit bereiken.

Met deze cursus proberen we je de verschillende technologieën, web standaarden en talloze *good practice* tips aan te leren door je effectief een aantal webpagina's en sites te laten bouwen.

1.1 Clients, servers en URL's

Het Internet is een voorbeeld van een **client-server-netwerk**, zoals de meeste bedrijfsnetwerken (alleen op veel grotere schaal). Dit betekent dat sommige computers in het netwerk een **server**-functie gaan hebben en dus informatie gaan **aanbieden** aan andere computers. Zulke servers die permanent met het Internet verbonden zijn noemt men ook wel **hosts**. De computers die die informatie **opvragen** – je computer thuis bijvoorbeeld – worden dan de **clients** genoemd.

Webpagina's bevatten hyperlinks die verwijzen naar een **URL** (of URI): een webadres. Een URL zoals

<http://www.example.com/admin/login/index.php>

bestaat uit een aantal componenten:

URL = protocol + host + path

de componenten zijn

- **protocol** (of *scheme*):
is de communicatiemethode tussen de client en de server
`http` en `https` zijn veelgebruikte internet protocollen
- **host** (of *domain*):
is de unieke DNS naam van de webserver, hier is dat `www.example.com`
- **path**:
is de samenstelling van de mappen en de bestandsnaam van de pagina, hier
`admin/login/index.php`

Dit is een eenvoudig voorbeeld, een URL kan meer componenten hebben.

Standaardpagina:

Als het URL geen bestandsnaam bevat zoals in www.vdab.be dan zorgt de hostserver ervoor dat er een standaardpagina geladen wordt, hier bijvoorbeeld

www.vdab.be/default.aspx.

User friendly URL's of Semantische URL's:

zijn URL's die gebruiksvriendelijk gemaakt zijn, ze bevatten ook geen bestandsnamen of querystrings. Je kunt ze gemakkelijk lezen en zelf samenstellen. De Server zal ze in de achtergrond omvormen naar een echt URL.

Enkele voorbeelden:

User-friendly URL	reëel URL
<code>http://example.com/name</code>	<code>http://example.com/index.php?page=name</code>
<code>http://example.com/products/2/25</code>	<code>http://example.com/products?category=2&pid=25</code>

1.2 Browsers

Op de *client* heb je nog een **browser** nodig om een webpagina te bekijken.

Er zijn tegenwoordig heel wat browsers, dikwijls platform gebonden: *FireFox*, *Chrome*, *Internet Explorer*, *Safari*, *Opera*, etc...

Omdat de markt zo snel evolueert, kan je beter direct online hun marktaandeel bekijken bv. op <http://www.netmarketshare.com/>.

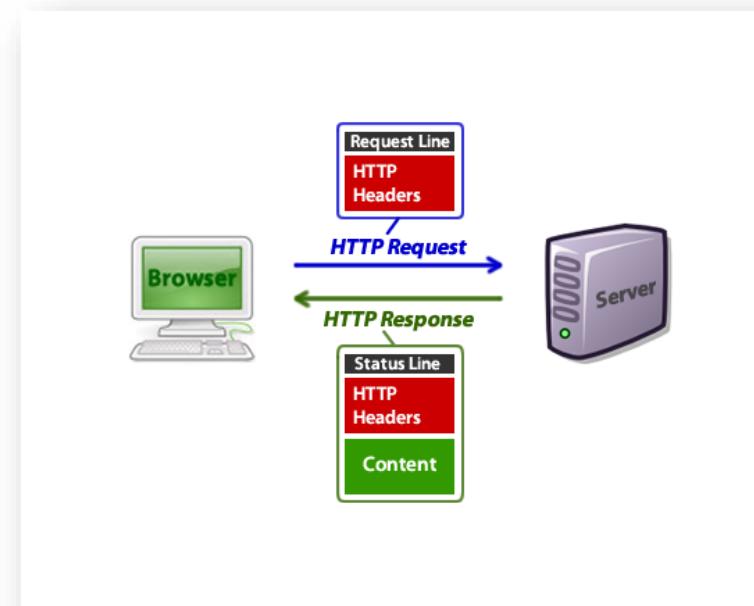
Eén ding is zeker: als ontwikkelaar MOET je evenredig rekening houden met de browsers die het publiek gebruikt!

Het is dan ook normaal dat *jij* als developer de meest courante browsers installeert!

Hoe werkt een browser?

De browser doet een *HTTP Request* naar een URL met de vraag om een pagina te krijgen.

De server antwoordt en stuurt de gevraagde HTML pagina terug, de *HTTP Response*. De server kan ook een foutbericht terugsturen als *Response*.

Aan de server-zijde

- kan een *statische* HTML pagina onmiddellijk teruggestuurd worden

- wordt een HTML pagina *dynamisch aangemaakt* met een **server-side script** (geschreven in een taal zoals C# of PHP of Java, ...) en waarbij dikwijls ook **databanken** geraadpleegd worden om de gevraagde pagina te **genereren**.

Wat de server ook doet, de *HTTP Response* die de browser ontvangt zal altijd in HTML zijn.

Aan de client-zijde

- Eenmaal de HTML pagina ontvangen, maakt de browser (parser) een **DOM tree**: dat is een boomstructuur van **element** objecten. Het is deze *tree* die getoond wordt op het scherm.
- De DOM tree kan dan nog aan de kant van de *client*, door *Javascript* gewijzigd worden: dat noemt men **client-side scripting** omdat het op de PC van de ontvanger uitgevoerd wordt, niet door de server.

2 OVER DEZE CURSUS

Wat moet je weten voor je met deze cursus verder gaat?

2.1 Voorkennis

Als enige voorkennis voor de cursus wordt verondersteld dat je **vertrouwd bent met het gebruik van het internet: surfen, mailen, zoeken, ...**

Er is verder geen specifieke voorkennis vereist.

2.2 Afspraken

De tekst in deze handleiding bevat soms *elementen* met *attributen* zoals een **div** element een **class** attribuut kan hebben, die worden aangeduid met een passend kleurtje en lettertype.

Soms vind je korte stukken code zoals **font-family:Verdana, Geneva, sans-serif;** die worden ook aangeduid in een andere kleur en lettertype.

Omdat we in deze cursus zowel de klassieke HTML elementen/attributen gebruiken als de nieuwe HTML5 elementen/attributen, worden deze met een icoontje aangegeven:

Ook nieuwe CSS3 features (properties/selectors) worden met een icoon aangegeven:

Grotere stukken code staan in een kadertje, zoals

```
<!DOCTYPE HTML>
<html>
<head>
<meta charset=utf-8>
<title>JS PF project: het Document Object Model</title>
<style media=all>
    body {font-family:Verdana, Geneva, sans-serif;color:#333;}
    img {float:right;}
    #container {width:800px;margin: 0 auto;}
    h2{font-size:1.3em;font-style:italic;}
</style>
</head>
```

Soms gebeurt het dat een lange lijn code niet in één keer op deze pagina kan. Dan zetten we er een ↪ teken tussen en splitsen de lijn, bijvoorbeeld:

```
<p> ↪
          De meeste programmeurs <em>leven</em> op koffie</p>
```

2.3 Snel even uitproberen?

Het is de bedoeling dat je het "HTML-CSS projectenboek" gebruikt om alles degelijk te leren, maar als je snel even een kort stukje code uit deze theorie wil uitproberen maak dan gebruik van een online "**code playground**" zoals *Codepen* (codepen.io) of *JSFiddle* (jsfiddle.net). Je maakt er een gratis account aan en je kan van start:

je krijgt een html, css en js venster waar je je stukjes code in typt/plakt en je hebt onmiddellijk resultaat. Je hoeft er geen volledige html pagina aan te maken. Enjoy!

3 WEB STANDAARDEN

Het toepassen van web standaarden betekent in de eerste plaats het **correct toepassen van technologieën**.

Op het web – meestal op het W3C <http://www.w3.org/standards> - vind je beschrijvingen van hoe je die technologieën moet toepassen, bijvoorbeeld

- XML op <http://www.w3.org/standards/xml/>
- Semantic Web technologieën op <http://www.w3.org/standards/semanticweb/>
- Web design and applications op <http://www.w3.org/standards/webdesign/>

Je moet een web standaard een beetje zien als de "bijbel" van een techniek.

Zo'n standaard

- bepaalt **welke elementen of attributen je mag gebruiken**: bijvoorbeeld, om een **canvas** element of een **data-set** attribuut te gebruiken moet je in HTML5 werken.
- zegt **wat je wel en niet mag doen**: bijvoorbeeld in alle HTML standaarden staat dat een **ul** element minstens één **li** element moet bevatten en geen enkel ander element.
- zegt ook of iets **deprecated** is: dat betekent "afgevoerd", met andere woorden dat je het niet meer moet gebruiken.
Bijvoorbeeld in XHTML en HTML5 staat dat de **font** tag *deprecated* is

Voor deze cursus zijn de webstandaarden voor HTML en CSS van belang, maar er zijn ook standaarden voor Javascript, XML en andere webtechnologieën.

3.1 HTML standaarden

Er bestaan verschillende HTML standaarden.

Als je een webpagina maakt kies je voor één van deze web standaarden. Je doet dat door een **DOCTYPE declaratie** als eerste regel in de pagina te zetten, vóór het **html** element:

```
<!DOCTYPE html PUBLIC "-//W3C//DTD XHTML 1.0 Transitional//EN"
  "http://www.w3.org/TR/xhtml1/DTD/xhtml1-transitional.dtd">
<html>
<head>
...

```

Deze pagina werd gedeclareerd als *XHTML 1.0 Transitional*.

Van HTML4 en XHTML 1.0 bestaan dan nog eens een *Transitional* en een *Strict* versie. Bij de *Strict* versie mag je geen fouten maken tegen de standaard, bij de *Transitional* worden fouten vergeven. Je kiest dus best voor deze laatste.

Bemerk de verwijzing naar het *.dtd* document: daar staan de regels in.

De meeste editors laten je kiezen welke standaard je wil en zetten deze declaratie automatisch in de pagina, zoniet moet je hem zelf typen met aandacht voor Hoofd-en kleine letters.

HTML4

Dit was de meest gangbare specificatie een tiental jaar terug, het is de basis van de andere standaarden. Van nature uit "vergevend": fouten worden door de vingers gezien.

Specificatie: <http://www.w3.org/TR/1999/REC-html401-19991224/>

DOCTYPE (Transitional):

```
<!DOCTYPE HTML PUBLIC "-//W3C//DTD HTML 4.01 Transitional//EN"
          "http://www.w3.org/TR/html4/loose.dtd">
```

XHTML1.0

Hier wordt HTML een onderdeel van XML, zodat aan de strenge regels van XML voldaan moet worden, zeker in de *Strict* versie, waar de browser gedwongen wordt een document te weigeren als er ook maar één foutje in staat.

De *Transitional* versie is vergevend. XHTML 1.1 is hetzelfde als XHTML1.0 Strict.

Specificatie: <http://www.w3.org/TR/2002/REC-xhtml1-20020801/>

DOCTYPE (Transitional):

```
<!DOCTYPE html PUBLIC "-//W3C//DTD XHTML 1.0 Transitional//EN"
          "http://www.w3.org/TR/xhtml1/DTD/xhtml1-transitional.dtd">
```

de belangrijkste kernpunten i.v.m. syntax:

- alle tags moeten **afgesloten** worden, ook de *empty* elementen:
`, <meta />,
, `
- Elementen moeten **correct genest** zijn: overlapping (cross-over) mag niet
`<i>inhoud</i>` is juist, `<i>inhoud</i>` is fout.
- Elementen en attributen worden steeds in **kleine letters** geschreven:
vermits XML hoofdlettergevoelig is, wordt dit de afspraak.
- Attribuutwaarden zijn steeds in **aanhalingsstekens** (enkel of dubbel) vervat,
ook al lijkt de waarde numeriek.
`<div class="links">...</div>`
- Attribuutafkorting (**minimisatie**) is niet toegelaten,
bv. `<select multiple>` wordt `<select multiple="multiple">`.
- Attribuutwaarden zijn hoofdlettergevoelig:
UTF-8 is niet gelijk aan **utf-8**
- Om een element te identificeren mag enkel nog het attribuut **id** gebruikt worden, **name** wordt afgeschaft, met uitzondering van formuliercontrols.
- `<![CDATA[...]]>` secties voor tekst die zou kunnen geïnterpreteerd worden door de browser, zoals de inhoud van een `script` tag
- **Hexadecimale waarden** moeten in kleine letters geschreven worden:
vroeger kon `#XX5555`; in XHTML enkel `#xx5555`;

in XHTML moet veel, weinig mag ...

HTML5

is de nieuwe "*living standard*", wat betekent dat er geen upgrades zullen zijn (geen 5.01): alle updates blijven verwijzen naar deze standaard.

Is van nature zeer vergevend en vrij, zet zich af tegen de strikte regels van XHTML, streeft naar eenvoud. Er is geen *Transitional* of *Strict*. Er is wel een XHTML5 voor XML integratie. Bevat een aantal nieuwe elementen en attributen

Specificatie: <http://www.w3.org/TR/html5/>

DOCTYPE:

```
<!DOCTYPE HTML>
```

de **belangrijkste** kernpunten i.v.m. syntax:

- empty tags moeten **niet afgesloten** worden:
`<meta>,
, `
- Elementen moeten nog steeds **correct genest** zijn
- Elementen en attributen kunnen zowel in **kleine als in hoofdletters** geschreven worden. Toch raden we je aan consequent te zijn, wij verkiezen alles in kleine letters te zetten
- Attribuutwaarden moeten **niet in aanhalingstekens** vervat worden:
`<div class=links>...</div>`
Toch raden we je aan om ze **wel** in aanhalingstekens te zetten, want anders krijg je problemen als er meerdere tokens gebruikt worden:
`<div class="links boven">...</div>`
- Attribuutafkorting (**minimisatie**) mag:
`<select multiple>`
- Attribuutwaarden zijn **niet** hoofdlettergevoelig:
UTF-8 = utf-8
- Om een element te identificeren gebruik je steeds **id**, **name** wordt enkel op formuliercontrols gebruikt.
- geen **<![CDATA[...]]>** secties nodig voor een **script** tag

in HTML mag veel, weinig moet ...

Het is duidelijk dat HTML5 *bedoeld* eenvoudiger en laker is op gebied van syntax, er wordt meer verantwoordelijkheid afgeschoven op de browser zelf: die moet het maar aankunnen. Je mag echter nog steeds een meer strikte stijl aanhouden, je kiest zelf maar.

HTML5 bevat ook **nieuwe (semantische) elementen en nieuwe attributen**, die zien we verderop.

Validatie

als je wil weten of je goed bezig bent, valideer dan je pagina. De validator zal aan de hand van je **DOCTYPE** je pagina beoordelen.

Je kan je HTML valideren op <http://validator.w3.org/>

Veel editors en developer tools hebben een ingebouwde validator.

Welke HTML standaard kiezen?

☞ *gebruikt je doelpubliek een oudere browser?*

Een belangrijke vraag, bijvoorbeeld bij een bedrijf waar alle toestellen IE7 geïnstalleerd hebben. Als ontwikkelaar ben je de vrijheid gewoon om te installeren wat je wil. Die vrijheid is er meestal niet in bedrijven waar alle toestellen een besturingssysteem en browser hebben waar de gebruiker niets aan kan veranderen.

Je moet nagaan wat de browser kan/niet kan.

De kans zit er in dat je geen **HTML5** ondersteuning hebt

☞ *gebruik je nieuwe elementen/attributen zoals **canvas**?*

dan moet je **HTML5** gebruiken

☞ *gebruik je geen nieuwe elementen/attributen?*

doe verder in **XHTML1.0 Transitional** of gebruik **HTML5** want die is volledig *backward compatible* en geeft geen enkel verschil met **XHTML 1.0** of **HTML4**

☞ *Ik begrijp het gebruik van sectioning elementen (**article**, **section**) niet goed, moet ik ze nu gebruiken in mijn layout?*

Heel wat ontwikkelaars twijfelen over het overschakelen naar de zogenaamde *sectioning* elementen, etc.. en het gebruik daarvan in hun designs. Ze kunnen goed werken met **div's** maar zijn onzeker over hoe het nu verder moet.

Gebruik **HTML5**: je leert het in deze cursus

☞ *moet ik nu ook CSS3 gebruiken, dat ken ik niet?*

CSS3 heeft in principe niets te maken met **HTML5**, je kan het net zo goed toepassen op **XHTML**. Je bent ook niet verplicht CSS3 toe te passen.

"HTML5" is meer dan html

De term "HTML5" dekt een grotere lading dan enkel html.

Naast het "html" gedeelte, met de nieuwe elementen en syntax, worden ook een aantal gerelateerde specificaties onder deze noemer gezet. Deze bevatten o.a. de *Web API's*

- *Canvas 2D*
- *Cross-document messaging*
- *Web storage*

- *Offline storage*
- *Geolocation*
- *Drag & Drop*
- *WebWorkers*
- *Websockets*
- *XHR2*
- *File API*

Daarnaast worden ook dikwijls CSS3 en de nieuwe specificaties van Javascript onder de noemer HTML5 geschoven.

Deze (heel interessante) Web API's hebben echter niets met html te maken, maar alles met *cliënt-side Javascript programming*, daarom komen ze hier helemaal niet aan bod.

In deze cursus houden we ons enkel bezig met HTML en CSS .

3.2 CSS standaarden

CSS is een taal waarmee je de **opmaak** van HTML (en ook XML) elementen controleert.

De meeste recente CSS standaard vind je op <https://www.w3.org/TR/CSS/>

Er zijn 3 standaarden in CSS:

- CSS1: eerste versie
- CSS2: in modules opgesplitst (<http://www.w3.org/TR/CSS2/>)
- CSS(3) en (4) : er wordt afgestapt van een versie: CSS wordt opgesplitst in afzonderlijke modules en net als HTML een continue evoluerende standaard.

Je kan de laatste "snapshot" altijd vinden op <https://www.w3.org/TR/CSS/>

Je kan je CSS altijd **valideren** op <http://jigsaw.w3.org/css-validator/>

Wat moet ik er van kennen?

1. **iedere ontwikkelaar** moet de basis van CSS kennen, dat is ± de CSS syntax, selectors, cascading & inheritance, specificity, media types, het klassieke box model, het visual formatting model, colors, backgrounds, fonts, text, tables
2. **webontwikkelaars** moeten een diepere kennis hebben waarin o.a., de CSS3 modules Selectors, media queries, het nieuwe box model aan bod komen
3. een **front-end ontwikkelaar** moet een CSS specialist zijn en naast het voorgaande perfect op de hoogte zijn van de verschillende layout mogelijkheden, ontwikkeling voor *mobile* en alle nieuwigheden op de voet volgen

Afhankelijk van de **dot brochure** die je hanteert, zul je deze zaken in deze cursus ook leren.

3.3 Good practices

Een goede website maken, betekent meer dan enkel de web standaarden toepassen.

De belangrijkste “*Good practice*” richtlijnen:

☞ **Accessibility:**

de website moet de aanbevelingen voor **Toegankelijkheid** (Accessibility) toepassen .

- Gebruik van een **title** element
- Semantisch structureren van de pagina, headers, lijsten, ...
- Gebruik van alternatieve tekst (**alt** en **title** attributen) bij figuren, multimedia- en formulier elementen.
- Correcte tabellenstructuur en gebruik van **th**, **caption** elementen
- Duidelijke hyperlink-teksten
- Voldoende kleurcontrast
- Gebruik van het **label** element in formulieren
- Taalaanduiding in de webpagina

Een volledige checklist voor **toegankelijkheid** vind je op <http://anysurfer.be>.

☞ **Scheiding van opmaak en inhoud:**

- HTML code mag geen opmaak bevatten:
 - weg met alle elementen die enkel voor opmaak dienen: **font**, **hr**
 - weg met alle attributen die voor opmaak dienen: **bgcolor**, **width**, **height**, **border**...
- alle opmaak via CSS
 - de CSS zit bij voorkeur in een extern .css stylesheet (via een **link** element)
 - kan uitzonderlijk intern zijn (in een **style** tag) vooral bij scripting

☞ **Scheiding van scripting en inhoud:**

- de HTML code mag geen scripting bevatten, dus geen **onclick**, **onsubmit** meer in een element. Dit is natuurlijk het onderwerp van de Javascript cursus
- Enkel **script** tags mogen aanwezig zijn

☞ **gebruik semantische elementen:**

"Semantiek" wil zeggen "betekenis", "semantische elementen" zijn dus "betekenisvolle elementen".

- in het verleden dachten ontwikkelaars vooral aan de opmaak van hun site: *hoe ziet er het eruit?* daarbij vormden ze algemene elementen om met CSS, vb **<div class="kop">Titel</div>** tot iets dat eigenlijk al bestaat, nl. een **h1**

- denk eerst aan de **inhoud**: gebruik **toepasselijke** elementen als ze bestaan: **h1, h2, code, address, article, section, aside, header, main, footer, aside, nav, date, time, ...**
 - Er zijn ook specifieke vocabulaires voor bepaalde inhouden: *microdata*, *microformats* en *RDF*, zie <http://schema.org/>
Deze formaten ondersteunen een "web of data" waarbij de elementen die je gebruikt zowel voor machine als voor mens begrijpelijk zijn
- ☞ **gebruik geen tabellen voor layout:**
- tabellen dienen enkel voor gegevens, niet om een pagina te layouten

3.4 HTML, CSS ondersteuning

Als je de allernieuwste elementen of CSS wil gebruiken, kan je nagaan of een browsers die wel ondersteunt (denk ook aan mobile browsers).

Er zijn enkele websites waar je daarover informatie kunt vinden:

- www.html5test.com test jouw browser en geeft overzichten van andere
- <http://www.quirksmode.org/css/contents.html> is een goede website voor alle CSS/Javascript ondersteuning
- <http://caniuse.com/> geeft een overzicht van CSS ondersteuning
- <http://css3test.com/> test je browser specifiek voor CSS3

4 HTML

De snelste manier om HTML te leren is via een voorbeeldpagina.

4.1 De HTML5 versie

Hier zie je de pagina *basis_html5.html* (zie startbestanden):

Het Document Object Model

een leven als programmeur

De meeste programmeurs *leven* op koffie

Veel programmeurs zijn liefhebbers van [science-fiction](#)

Onze programmeertalen

- Javascript
- PHP
- ASP.Net
- Java

De code voor deze eenvoudige pagina is zo:

```
<!DOCTYPE HTML>
<html>
<head>
<meta charset=utf-8>
<title>JS PF project: het Document Object Model</title>
<style media=all>
    body {font-family:Verdana, Geneva, sans-serif;color:#333;}
    img {float:right;}
    .wrapper {width:800px;margin: 0 auto;}
    h2{font-size:1.3em;font-style:italic;}
</style>
</head>
<body>
<div class="wrapper">
    <main>
        <article id="news_102">
            <h1>Het Document Object Model</h1>
            <h2>een leven als programmeur</h2>

            <!-- dit is HTML commentaar onzichtbaar in het beeld-->
    
```

```
<p>De meeste programmeurs <em>leven</em> op koffie</p>
<p>Veel programmeurs zijn liefhebbers van <a href="http://en.wikipedia.org/wiki/Science-fiction">science-fiction</a></p>
</article>
</main>
<aside>
<h2>Onze programmeertalen</h2>
<ul>
<li>Javascript</li>
<li>PHP</li>
<li>ASP.Net</li>
<li>Java</li>
</ul>
</aside>
</div>
</body>
</html>
```

Dit document is opgemaakt volgens HTML5, moest ze volgens de XHTML1.0 Transitional standaard opgemaakt zijn, dan zouden enkele zaken niet kunnen. Waarschijnlijk heb je de XHTML versie nooit nodig.

Achtereenvolgens zien we in deze code de volgende statements en elementen:

```
<!DOCTYPE HTML>
```

Deze eenvoudige **doctype** declareert deze pagina als HTML5

```
<html>
```

Het **html** element is het **root element** van het document: het opent als eerste en sluit af als laatste. Er mag maar 1 **html** element zijn.

```
<head>
```

Het **head** element bevat zelf elementen die niet zichtbaar zijn, maar wel van belang: *meta-informatie*.

Net voor het **body** element wordt het afgesloten.

```
<meta charset=utf-8>
```

Een **meta** element bevat een attribuut **charset** die de **karakterset** bevat: dit document is opgeslagen in **utf-8**.

utf-8 is een internationale karakterset die lettertekens van zowat alle talen ter wereld kan bevatten: dit document kan zowel Arabische als Chinese tekens bevatten.

Er kunnen nog andere **meta** elementen zijn met andere soorten informatie, zie verder bij **meta-data**.

Bemerk de afwezigheid van aanhalingstekens en het niet afsluiten van deze *empty tag*!

```
<title>JS PF project: het Document Object Model</title>
```

Het **title** element bevat de tekst die je bovenaan het browservenster ziet.

Deze tekst is zeer belangrijk voor SEO (zoekresultaten in Google etc...) en moet kort en duidelijk zijn.

```
<style media=all>
```

De **style** tag bevat een *intern stylesheet*: een aantal CSS statements tussen de *open* en de *close* tag die gelden voor deze pagina alleen.

Deze tag heeft een **media** attribuut met de waarde "all": dat betekent dat dit stylesheet geldt voor alle media: *screen*, *print*,...

```
<body>
```

Het **body** element bevat de werkelijke inhoud van de pagina. Deze tag wordt afgesloten net voor de afsluittag van het **html** element.

De meeste elementen die hierin vervat zitten, zullen zichtbaar zijn op de pagina. De opmaak (kleur, plaats, grootte,...) die ze zullen hebben, wordt bepaald door CSS.

```
<div class="wrapper">
```

Een **div** element is een **neutrale container**, een doos. Het wordt meestal gebruikt om andere inhoud in te verpakken om greep te krijgen op de opmaak ervan.

Dit voorbeeld heeft een **class** attribuut met de waarde "wrapper". Het wordt gebruikt om er via CSS opmaak op te zetten (het stylesheet bevat een **.wrapper** selector).

```
<main>
```

Het **main** element duidt de belangrijkste inhoud aan. Het heeft geen enkele opmaakfunctie. Hier bevindt het slechts één **article** element, maar dat zou veel meer kunnen zijn.

```
<article id="news_102">
```

Een **article** element bevat een **inhoud als geheel**, een *artikel*, een *nieuwsbericht*, een *blogbericht*, een *tutorial*, een *collectie foto's*, een *blogbericht*, etc...

Het bevat een **id** attribuut met de waarde "news_102". Deze waarde moet uniek zijn: er mag geen tweede element met deze waarde in de pagina voorkomen.

De bedoeling ervan is het element te kunnen identificeren, bv. via javascript. Het **article** element heeft geen opmaakfunctie en ook het **id** attribuut niet.

```
<h1><h2>
```

h1, h2, ... , h6 elementen zijn **koppen**.

```
<!-- dit is HTML commentaar onzichtbaar in het beeld-->
```

Alles tussen `<!--` en `-->` wordt niet getoond op de pagina. Het is **commentaar** in de code. Je gebruikt het om dingen aan te duiden voor jezelf of andere ontwikkelaars.

```
<p>
```

Een `p` element is een **alinea** (*paragraph*) die tekst en andere elementen kan bevatten.

```
<img>
```

Een `img` element is een **figuur**: foto, tekening, icoon, etc...

Het heeft een `src` attribuut met het pad van het beeldbestand.

Het heeft ook een `alt` attribuut met een tekst die getoond wordt als het beeld om de een of andere reden niet kan geladen worden.

Diezelfde tekst vinden we terug in een `title` attribuut, die zorgt voor een *tooltip* als je met de muis erover beweegt.

Hier hebben we de waarde wel voorzien van aanhalingsstekens omdat het meerdere woorden (tokens) betreft.

```
<aside>
```

Een `aside` element is een **zijbalkje**. Het kan een tekst bevatten of een menu, of wat je maar wil, maar is bedoeld voor inhoud die niet tot de hoofdinhoud behoort. Het krijgt dikwijls een opmaak die het opzij op de pagina zet, maar dat hoeft niet

4.2 Het Document Object Model

Nu we idee hebben van HTML bedenken we nog eens wat een browser doet om dit allemaal op je scherm te krijgen. Als je de vorige pagina wil bekijken door op een hyperlink te klikken:

Wat gebeurt er in/door de browser?

1. de browser richt een **HTTP Request**, aan de webserver met URL voor die pagina
2. de webserver antwoordt: hij stuurt de HTML pagina terug: de **HTTP Response**
3. in de browser zit een *parser* (programma) die de HTML codes vertaalt naar nodes(elementen) en ermee een **document tree** bouwt in zijn intern geheugen
4. deze *tree* wordt gebruikt om er een beeld mee op te bouwen

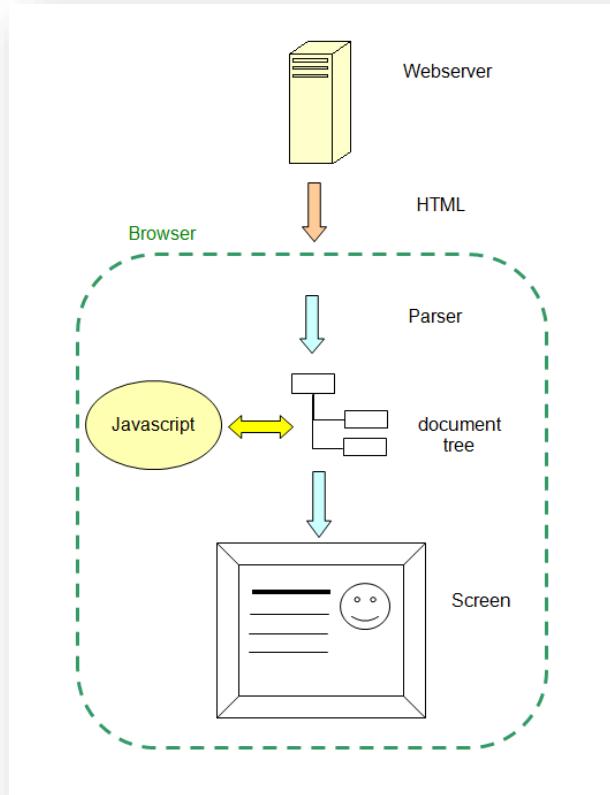
Het beeld op het scherm is dus **niet** direct gekoppeld aan de HTML code, wel aan de *document tree*.

We spreken van het **Document Object Model** (DOM), dat is het model dat gevuld wordt om de document tree te maken.

4.2.1 Javascript

Elke browser heeft een *Javascript engine* ingebouwd. Met Javascript kan je – op de *client PC* - de *document tree* rechtstreeks manipuleren, zodat dit een onmiddellijk effect heeft op het beeld.

Javascript stelt ons dus in staat de oorspronkelijke HTML pagina helemaal te wijzigen **nadat** deze ingelezen werd. Dit is het onderwerp van de JS cursus.

4.2.2 De document tree zichtbaar maken

We kunnen de *document tree* bekijken met een **webdeveloper tool**: gebruik de developer tool in elke browser (klik op de relevante tab) om de volgende beelden te krijgen ([basis_html5.html](#)):

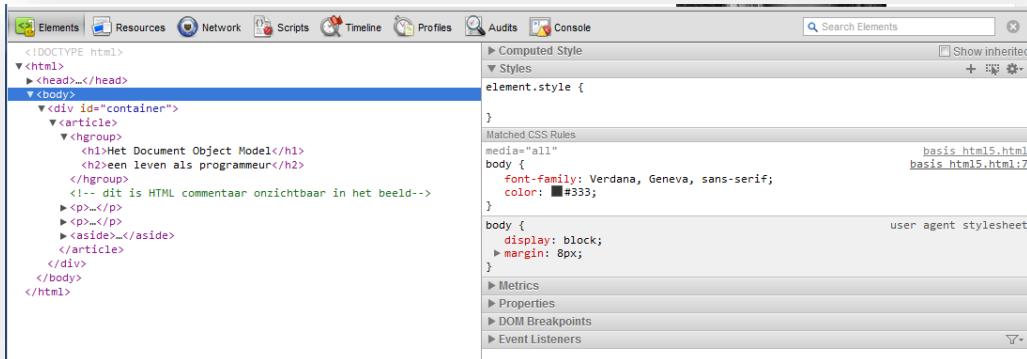
Developer tools in IE (html panel)

A screenshot of the Microsoft Internet Explorer Developer Tools. The top menu bar includes File, Find, Disable, View, Images, Cache, Tools, Validate, and a status bar indicating 'Browser Mode: IE9 Document Mode: IE9 standards'. The main window has tabs for HTML, CSS, Console, Script, Profiler, and Network. The 'HTML' tab is selected. On the left is a tree view of the document structure:

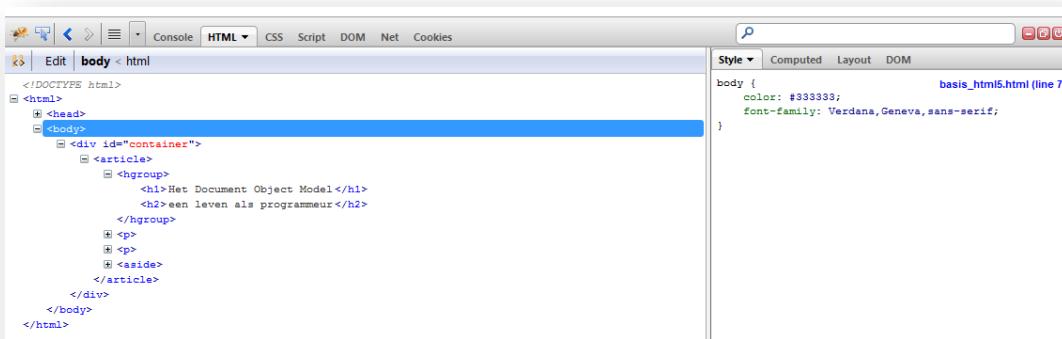
```
<html>
  <head>
  <body>
    -Text - Empty Text Node
    <div id="container">
      -Text - Empty Text Node
      <article>
        -Text - Empty Text Node
        <ngroup>
          -Text - Empty Text Node
          <h1>
            -Text - Empty Text Node
          <h2>
            -Text - Empty Text Node
            -Text - Empty Text Node
            -<!-- dit is HTML commentaar onzichtbaar in het beeld -->
            -Text - Empty Text Node
```

On the right side of the panel, there are tabs for Style, Trace Styles, Layout, and Attributes, with 'Style' currently selected. The right half of the window shows a blank white area.

Developer tools in Chrome (Elements panel)

Firebug in FireFox (html panel)

Er zijn uiteraard verschillen, maar allemaal laten ze je toe te navigeren in de verschillende *takken* van de *document tree* om de structuur te volgen.

In deze *document trees* zie je dus de html elementen als **element** en niet als **tag**. Je ziet hoe ze zich verhouden tot elkaar: zitten ze in een ander element? Zijn ze broertje van elkaar? (*sibling*). Je ziet ook hun attributen.

Aan de rechterzijde zie je ook de CSS *styles* die op een geselecteerd element van toepassing zijn.

4.2.3 Request en Response

Het netwerkverkeer tussen een browser en een webserver gebeurt hoofdzakelijk via het **http** protocol. Er wordt vanuit de browser een **Request** gestuurd en er volgt van de server een **Response**.

- ☞ Activeer de *developer tools* op het *Network* panel en surf naar www.vdab.be. Je ziet iets in deze aard:

The screenshot shows a browser window displaying the VDAB website. At the top, there is a navigation bar with links to Home, Over VDAB, Werklinks, FAQ, Contact, and Sitemap. On the right side of the header, there is a 'Meld je aan' button and a search bar labeled 'Zoek op deze site'. Below the header, there is a main menu with tabs for Jobs, Opleidingen, Begeleiding en oriëntatie, Nieuws, Mijn loopbaan, Werkgevers, and Partners. A search bar with the placeholder 'Wat:' is located above the main content area. The main content area features a blue banner with the text 'Op zoek naar een studentenjob?'. Below the banner, there is a table showing network traffic details. The table has columns for Name, Path, Method, Status, Type, Initiator, Size Content, Time Latency, Timeline, and various time intervals (40.58s, 1.0min, 1.4min, 1.7min, 2.0min, 2.4min). The table lists numerous resources loaded by the page, including CSS files like frame.css, main.css, and hps.css; JavaScript files like jquery-1.6.2.min.js and mwTag.js; and other files like ad.php and ga.js. The timeline column shows the sequence of requests and their execution times.

Wat je hier ziet zijn **alle bronnen** die geladen worden voor deze pagina. Je bemerkt dat er veel meer is dan de html pagina zelf (de eerste bron): er zijn meerdere stylesheets, javascripts en een heleboel figuren. Je ziet rechts ook de tijd die het duurt om zo'n bron te laden.

Klik je nu op de bovenste bron <http://vdab.be>, dan zie je iets dergelijks:

The screenshot shows the Network tab of the Chrome Developer Tools. On the left, a list of resources is shown with icons indicating their type (e.g., CSS, JS, Images). On the right, the 'Headers' tab is selected, showing detailed information about the request made to `http://vdab.be/`. The 'Request Headers' section contains numerous HTTP headers like Accept, Accept-Charset, Accept-Encoding, Accept-Language, Cache-Control, and Pragma. The 'Response Headers' section shows standard response headers such as Content-Type, Content-Length, Date, and Server. A red arrow points from the explanatory text to the 'Request Headers' section, and another red arrow points from the explanatory text to the 'Response' tab.

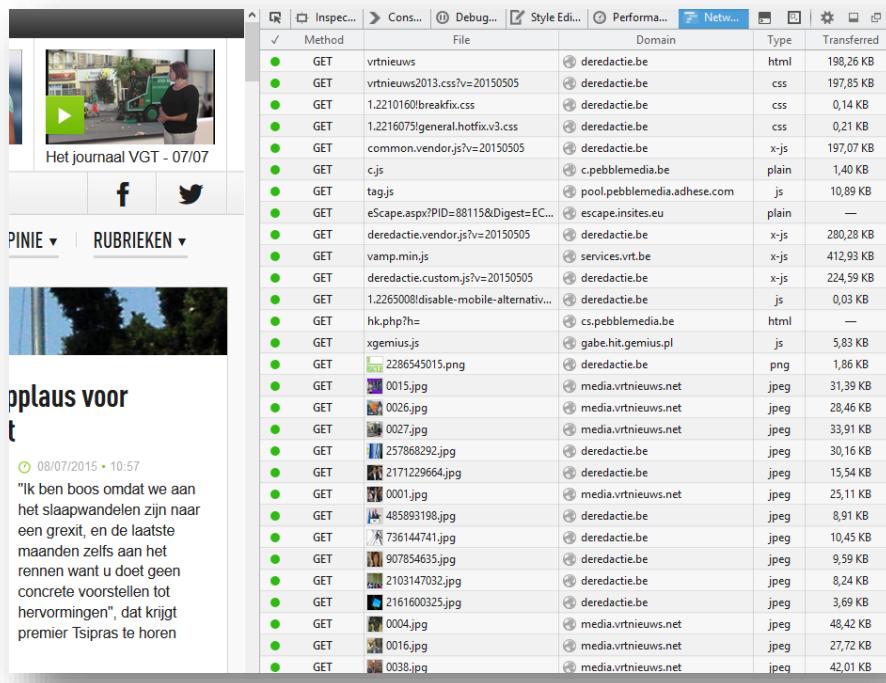
Je ziet de **Request** header met al zijn (ingewikkelde) parameters en als je bovenaan op de **Response** tab klikt zie je de HTML code die teruggestuurd werd. In welke standaard is deze pagina gemaakt?

Bekijk eens voor de andere bronnen de Headers.

4.2.4 Same Origin Policy

Als een browser een webpagina opvraagt krijgt het van de webserver alles opgestuurd wat gevraagd wordt: html pagina, beelden, javascripts... De meeste bronnen komen van die webserver zelf, maar andere komen van andere servers.

Het is ook mogelijk dat **nadien** (bv. door iets wat je doet) er nog meer bronnen opgevraagd worden. Dit gebeurt dan meestal met een Ajax call.

The screenshot shows a browser window with the Network tab selected. The table lists 44 resources loaded by the page:

Method	File	Domain	Type	Transferred
GET	vrtnieuws	deredactie.be	html	198,26 KB
GET	vrtnieuws2013.css?v=20150505	deredactie.be	css	197,95 KB
GET	1.2210160!breakfix.css	deredactie.be	css	0,14 KB
GET	1.2216075!general.hofix.v3.css	deredactie.be	css	0,21 KB
GET	common.vendor.js?v=20150505	deredactie.be	x-js	197,07 KB
GET	c.js	c.pebblemedia.be	plain	1,40 KB
GET	tag.js	pool.pebblemedia.adhese.com	js	10,89 KB
GET	eScape.aspx?PID=88115&Digest=EC...	escape.insites.eu	plain	—
GET	deredactie.vendor.js?v=20150505	deredactie.be	x-js	280,28 KB
GET	vamp.min.js	services.vrt.be	x-js	412,93 KB
GET	deredactie.custom.js?v=20150505	deredactie.be	x-js	224,59 KB
GET	1.2265008!disable-mobile-alternativ...	deredactie.be	js	0,03 KB
GET	hk.php?h=	cs.pebblemedia.be	html	—
GET	xgemius.js	gabe.hit.gemius.pl	js	5,83 KB
GET	228654501.png	deredactie.be	png	1,86 KB
GET	0015.jpg	media.vrtnieuws.net	jpeg	31,39 KB
GET	0026.jpg	media.vrtnieuws.net	jpeg	28,46 KB
GET	0027.jpg	media.vrtnieuws.net	jpeg	33,91 KB
GET	257868292.jpg	deredactie.be	jpeg	30,16 KB
GET	2171229664.jpg	deredactie.be	jpeg	15,54 KB
GET	0001.jpg	media.vrtnieuws.net	jpeg	25,11 KB
GET	485893198.jpg	deredactie.be	jpeg	8,91 KB
GET	736144741.jpg	deredactie.be	jpeg	10,45 KB
GET	907854635.jpg	deredactie.be	jpeg	9,59 KB
GET	2103147032.jpg	deredactie.be	jpeg	8,24 KB
GET	2161600325.jpg	deredactie.be	jpeg	3,69 KB
GET	0004.jpg	media.vrtnieuws.net	jpeg	48,42 KB
GET	0016.jpg	media.vrtnieuws.net	jpeg	27,72 KB
GET	0038.jpg	media.vrtnieuws.net	jpeg	42,01 KB

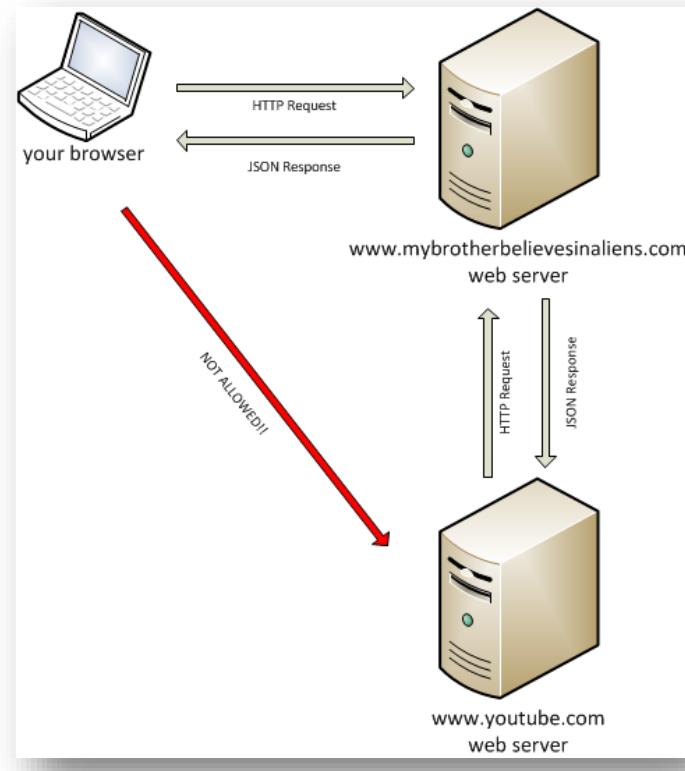
Hierboven zie je een deel van de *resources* van *deredactie.be*.

De meeste bronnen komen van *deredactie.be* of *vrt.be* (andere DNS naam voor hetzelfde domein), maar er zijn ook beelden, videos en javascripts die van andere domeinen komen, bijvoorbeeld een javascript van Google. Dat is helemaal geen probleem.

Als een script in de browser echter **na** het inladen van de pagina opnieuw een bron vraagt van een ander domein, zal dat niet toegestaan worden. Het basisprincipe van de **Same Origin Policy** wordt dan gehanteerd:

die stelt dat de **client (browser) geen bronnen mogen laden van een ander domein**. Dit geldt vooral voor Javascripts (Ajax calls) en Webfonts.

Elke vraag van de client naar een extra bron mag enkel naar hetzelfde domein gebeuren.

Dit is een beveiliging om ervoor te zorgen dat scripts geen kwade streken kunnen uithalen.

Maar in een webwereld waar bijna alle websites gebruik maken van Ajax technologie, kan dat een restrictie vormen op de mogelijkheden van de ontwikkelaars. Daarom werd *Cross-Origin Resource Sharing (CORS)* ontwikkelt, een techniek die expliciet welbepaalde externe bronnen toelaat. Dit is een techniek die je kan gebruiken met Javascript, voorlopig hoeven we geen verder uitleg.

4.3 Een HTML document

Een HTML-document is een tekstdocument met een `.html` of `.htm` extensie. De extensie kan ook anders zijn, wat belangrijk is, is de inhoud die bestaat uit pure tekst met een bepaalde karakterencodering: die is meestal `utf-8`.

De tekst bevat code in de vorm van **tags**. Ook scripts (PHP, Java, ...) kunnen html pagina's genereren.

Een html document wordt dus door de browser in een *document tree* omgezet volgens het **Document Object Model (DOM)**. Om dit te kunnen moeten alle onderdelen aanwezig (ingelezen) zijn:

Een html document bestaat uit:

- een HTML **Declaration** bovenaan
- html **elementen**
- andere **nodes** zoals commentaar

- **extra bronnen** (figuren, stylesheets, scripts,...) die door de browser worden ingeladen

Het is pas als al deze zaken in een tree omgezet zijn (*parsing*) dat het document volledig getoond kan worden.

4.3.1 Elementen en tags

Een html **element** schrijf jij als een **tag**: een tag is een code tussen **scherpe haakjes** (groter-dan en kleiner-dan teken) :

Bijvoorbeeld: het **h1** element schrijf je als

`<h1>Het Document Object Model</h1>`

en dit wordt door een browser getoond als

Het Document Object Model

Schrijf tags bij voorkeur in kleine letters.

Er bestaan twee soorten elementen (en ook tags):

- **Containerelementen (-tags)**

Dit zijn elementen met een **inhoud**: hun tag bestaat uit een **begintag** en een **eindtag** met de inhoud ertussen. De eindtag is identiek aan de begintag, maar begint met een slash (/).

Een voorbeeld is een alinea (**p**) met een tekst waarvan een deel benadrukt is door een **em** element:

`<p>In deze zin is dit heel belangrijk</p>`

De alinea is vervat tussen de begin- en eindtag van het **p** element, het **em** element omvat het te benadrukken gedeelte van de tekst.

Let erop dat je **geen cross-over** maakt! veronderstel dat er nog een alinea volgt en dat het eerste gedeelte ook benadrukt wordt, dan mag het **em** element niet doorlopen. Dit is fout:

`<p>In deze zin is dit heel</p>`

`<p> belangrijk en dit weer minder</p>`

Dit is correct:

`<p>In deze zin is dit heel</p>`

`<p> belangrijk en dit weer minder</p>`

Hoe deze tekst er uit zal zien hangt af van de CSS: die bepaalt het uitzicht van zowel **p** als **em**. Bij gebrek aan CSS zal de browser zijn **standaardinstellingen** voor die tags toepassen.

- **Lege elementen (open tags)**

Dit zijn elementen zonder inhoud: er zit geen tekst in en ook geen andere elementen. Ze hebben geen eindtag nodig hebben en komen dus “alleen” voor.

Afhankelijk van de HTML standaard die je hanteert moeten ze wel of niet met een slash aan het eind afgesloten worden.

Een voorbeeld is het *break* element **br** die een line-break in een lijn veroorzaakt:

XHTML: `
`

HTML5: `
`

Een ander voorbeeld is het **img** element dat enkel attributen heeft (hier XHTML):

```

```

Opmerkingen:

- Er is één speciaaltje: de **script** tag kan als lege tag geschreven worden als hij een extern javascript laadt:

`<script src="../js/ mijnscript.js" />`

doe dat echter nooit, hij zal niet meer werken.

Schrijf een **script tag altijd met begin- en eindtag!**

`<script src="../js/ mijnscript.js"></script>`

- Sommige elementen hebben vaste attributen die je niet mag weglaten, zelf als je ze niet gebruikt. Zo is een hyperlink verplicht een **href** attribuut te hebben:

`hyperlink naar nergens`

Witruimte

Alle witruimte in een html document wordt genegeerd. Alle spaties, tabs, *Enters* en alle aanverwante codes worden door de parser(browser) gewoon genegeerd. Een enkele spatie wordt wel weergegeven, maar elke reeks spaties wordt herleid tot één enkele spatie.

Foute tags

Wanneer een browser een tag tegenkomt die niet herkend wordt (bvb **<bold>** in de plaats van ****) dan wordt deze tag gewoon genegeerd. Op dezelfde manier worden foute of ongeldige attributen ook genegeerd.

Standaardopmaak

Ook goed om te weten is dat HTML tags van een browser een standaard-opmaak krijgen: titels zullen bijvoorbeeld groter en in het vet worden weergegeven, boven en onder elke paragraaf tekst wordt een beetje ruimte gelaten, een link wordt onderlijnd, de achtergrondkleur van je pagina is wit, etc... Het is belangrijk om je te realiseren dat deze standaard opmaak in elke browser anders kan zijn.

Met CSS kan je die opmaak dan wijzigen.

4.3.2 Attributen

Alle elementen kan je bepaalde parameters meegeven via een attribuut. Ze worden geschreven tussen de haakjes van de begintag:

```
<tag attrib1="waarde" attrib2="waarde1 waarde2">inhoud</tag>
```

Eerst de **naam** van het attribuut, een **gelijkheidsteken** en tenslotte de **waarde** voor het attribuut. Je hebt ook al een paar keer gehoord dat in HTML5 aanhalingstekens niet vereist zijn en waarom wij ze wel schrijven.

Attributen voegen extra informatie toe aan een element.

Een voorbeeld:

```
<a href="http://www.vdab.be" title="de werkinkel">VDAB</a>
```

In een **a** element is het **href** attribuut de verwijzing naar een URL voor de hyperlink naar de website van de vdab. Het **title** attribuut toont een tekstje als je met de muis over de link zweeft.

4.3.3 Core attributen

Veel attributen zijn *eigen* aan het element, zo is het **href** attribuut eigen aan een **a** element en kan je het niet gebruiken in een **img** element. Als je niet zeker bent moet je dus nagaan of een attribuut mag gebruikt worden in een element.

Andere attributen, de zogenaamde **core attributes** kan je in elk element gebruiken.

De belangrijkste zijn:

id	geeft een element een unieke <i>identifier</i> die kan gebruikt worden als bookmark, voor Javascript manipulatie .
class	om één of meerdere CSS <i>classes</i> toe te kennen die opmaak toepassen op het element
style	om directe CSS <i>style rules</i> toe te passen
title	produceert een tooltip tekst. Vooral gebruikt op img en a elementen
lang	om een <i>language</i> (taal) aan te geven voor de inhoud van het element en zijn <i>children</i>
data-	om gegevens aan een element te koppelen (zie verder)

In de verdere bespreking van de elementen zullen we dus niet meer terugkomen op deze kernattributen tenzij er een speciale reden voor is

Foute attributen bestaan niet

Attributen die de browser niet herkend worden, worden gewoon genegeerd. Als je merkt dat een attribuut niet werkt, komt dat waarschijnlijk door een schrijffoutje.

Er is niets *mis* mee een attribuut in een element te plaatsen dat niet beschreven is in de HTML standaard. Wil je bijvoorbeeld een attribuut **betekenis** in een element plaatsen dan zal de browser daar niet op afknappen, hij zal het gewoon negeren.

Zo zijn er *auteurs* en *Front-End Frameworks* die volop gebruik maken van eigen of semi-standaard attributen om meer semantiek te kunnen geven aan elementen. Een voorbeeld is het (oude XHTML) **role** attribuut:

```
<ul role="navigation sitemap">
    <li href="downloads">Downloads</li>
    <li href="docs">Documentation</li>
    <li href="news">News</li>
</ul>
```

Hier duidt de auteur de betekenis van de **ul** aan als *navigatie* en *sitemap*.

Meestal is het gebruik van zo'n attribuut enkel de eerste stap en zal een *Framework* nadien met Javascript iets gaan doen met alle elementen die dit attribuut hebben.

Een ander voorbeeld is het gebruik van meta-data voor Facebook verwijzingen. Sommige websites bevatten een aantal meta-data (*Open Graph*) die dienen om goed opgenomen te worden in Facebook previews etc...

```
<meta property="og:title" content="Jobs voor werkzoekenden" />
<meta property="og:site_name" content="vdab Jobs"/>
```

Het attribuut **property** is strikt gezien geen geldig HTML5 attribuut, maar dat weerhoudt websites er niet van ze te gebruiken: een fout zal het niet geven.

Attributen voor opmaak zijn verbannen

In HTML4 werden veel attributen gebruikt voor opmaak (**bgcolor** etc..): die gebruiken we nu **nooit meer**: alle opmaak gaat via CSS.

4.3.4 data- attributen

In HTML5 werd het *DataSet* attribuut (ook **data-***) geïntroduceerd. Het bestaat uit de naam (met koppelteken) **data-** gevuld door eender welke zelf gekozen term:

data-role, **data-naam**, **data-stad**, enzovoort. Een voorbeeld:

```
<li class="user" data-name="John Resig" data-city="Boston"
    data-lang="js" data-food="Bacon">
    <b> John says:</b> <span> Hello, how are you?</span>
</li>
```

Dit laat ons toe geldige HTML te schrijven en toch (onzichtbaar) extra gegevens in te bedden in een element. De bedoeling hiervan is die data te gebruiken met Javascript. Verschillende *Frameworks* (vb. jQuery) steunen op het gebruik van *dataSet* attributen. Hoe je precies dit attribuut in Javascript gebruikt, valt buiten de scope van deze cursus.

4.3.5 ARIA- attributen

In moderne sites vind je structuren die we *widgets* noemen: *sliders*, *tabs*, *accordions*, *calendarwidgets*, etc.... Het zijn *interfaces* die van nature niet beschikbaar zijn in html. Ze worden gecreëerd d.m.v. een samenspel van HTML, CSS en Javascript.

Een voorbeeld van een widget vinden we in de UI van jQuery: de 'Tab-interface':

Nunc tincidunt Proin dolor Aenean lacinia

Proin elit arcu, rutrum commodo, vehicula tempus, commodo a, risus. Curabitur nec arcu. Donec sollicitudin mi sit amet mauris. Nam elementum quam ullamcorper ante. Etiam aliquet massa et lorem. Mauris dapibus lacus auctor risus. Aenean tempor ullamcorper leo. Vivamus sed magna quis ligula eleifend adipiscing. Duis orci. Aliquam sodales tortor vitae ipsum. Aliquam nulla. Duis aliquam molestie erat. Ut et mauris vel pede varius sollicitudin. Sed ut dolor nec orci tincidunt interdum. Phasellus ipsum. Nunc tristique tempus lectus.

Aan de basis van zo'n widget ligt meestal een **eenvoudige htmlstructuur** zoals een *unordered list* of een aantal geneste *div*'s.

Terwijl jij instinctmatig begrijpt hoe zo'n widget werkt - omdat je het visueel relateert aan een fichebak, kan een machine dat niet altijd doorgronden enkel op basis van de html structuur. De *ul* en *div*'s in deze html zeggen niets over een 'tab' widget. Wat zal een *screen-reader* of een *zoekrobot* van deze widget maken? Zal hij het hoegenaamd herkennen?

WAI-ARIA (*Accessible Rich Internet Applications*) is een webstandaard die toelaat meer semantiek aan te brengen aan html met het oog op een betere toegankelijkheid (*Accessibility*). Je kan de standaard vinden op <http://www.w3.org/WAI/intro/aria.php>. De meeste browsers ondersteunen nu ARIA.

Het is uiteraard mogelijk dat in de **toekomst** sommige widgets wél in de HTML spec terecht komen als zelfstandige elementen, een voorbeeld is het **HTML5 progress** element. Voor een semantisch element (bv. een **tab** element) is ARIA niet meer nodig.

Heel wat JS libraries (jQuery, Dojo, Prototype, etc..) verwerken tegenwoordig ARIA attributen in hun widgets. Hieronder geven we een korte introductie in de belangrijkste onder hen, zonder in detail te gaan betreffende de volledige technologie die Javascript en CSS omvat.

ARIA-attributen geven een beschrijving van de **rol**, de **functie**, de **status** van de widget onderdelen zodat helpertechnologie zoals een *screen reader* de widget begrijpt.

Je kan ze indelen in drie verschillende types, ze specificeren ofwel een *role*, of een *state*, ofwel een *property*.

In onderstaand voorbeeld van een jQuery UI Tab widget hebben we overbodige inhoud en classes wat uitgedund om duidelijker te zijn:

```
<div id="tabs" class="ui-tabs">
    <ul class="ui-tabs-nav" role="tablist">
        <li class="ui-state-default ui-corner-top ui-tabs-active ui-state-active" role="tab" tabindex="0" aria-controls="tabs-1" aria-labelledby="ui-id-1" aria-selected="true" aria-expanded="true">
            <a href="#tabs-1" class="ui-tabs-anchor" role="presentation" tabindex="-1" id="ui-id-1">Nunc tincidunt</a>
        </li>
        <li class="ui-state-default ui-corner-top" role="tab" tabindex="-1" aria-controls="tabs-2" aria-labelledby="ui-id-2" aria-selected="false" aria-expanded="false">
            <a href="#tabs-2" class="ui-tabs-anchor" role="presentation" tabindex="-1" id="ui-id-2">Proin dolor</a>
        </li>
        <li class="ui-state-default ui-corner-top" role="tab" tabindex="-1" aria-controls="tabs-3" aria-labelledby="ui-id-3" aria-selected="false" aria-expanded="false">
            <a href="#tabs-3" class="ui-tabs-anchor" role="presentation" tabindex="-1" id="ui-id-3">Aenean lacinia</a>
        </li>
    </ul>
    <div id="tabs-1" aria-labelledby="ui-id-1" class="ui-tabs-panel" role="tabpanel" aria-hidden="false">
        <p>Proin elit arcu, ...</p>
    </div>
    <div id="tabs-2" aria-labelledby="ui-id-2" class="ui-tabs-panel ui-widget-content ui-corner-bottom" role="tabpanel" aria-hidden="true" style="display: none;">
        <p>Morbi tincidunt, ...</p>
    </div>
    <div id="tabs-3" aria-labelledby="ui-id-3" class="ui-tabs-panel ui-widget-content ui-corner-bottom" role="tabpanel" aria-hidden="true" style="display: none;">
        <p>Mauris eleifend est et turpis...</p>
    </div>
</div>
```

Opmerking: dit jQuery widget is slechts één voorbeeld van een Tab widget, er zijn er andere en je kan er uiteraard zelf één maken.

Je bemerkt een aantal **role** en **aria-** attributen.

Het **role** attribuut geeft aan wat voor soort object het element is, zo zien we in de **ul** **role=tablist**, in de hyperlinks **role=presentation** en voor de panels zelf **role=tabpanel**.

De li elementen hebben attributen zoals `aria-controls`, `aria-labelledby`, `aria-selected` en `aria-expanded` die de state van de widget onderdelen aangeven.

Merk op dat al deze attributen door het Javascript geplaatst en gewijzigd worden!
Ze zijn explicet bedoeld om dynamische wijzigingen te verduidelijken.

Het is niet onze bedoeling hier een uitgebreide handleiding te voorzien hoe je ARIA attributen in scripts moet gebruiken, dat gaat buiten de scope van deze cursus.

Nu weet je echter waarvoor ze dienen als je ze tegenkomt in html.

5 DE HTML ELEMENTEN

5.1 Een HTML document

5.1.1 doctype

Het **doctype** hebben we eerder besproken: je bepaalt er de gebruikte html standaard mee: HTML4, XHTML of HTML5

5.1.2 html

Is het *root* element van het document. Er kan maar één **html** element aanwezig zijn.

5.1.3 head

Ook het **head** element bespraken we hierboven: het bevat *meta-data*.

5.1.4 meta-data

Het **head** element bevat *child* elementen waarvan we de inhoud niet **zien** op de pagina, maar die wel belangrijke informatie bevatten. **title** is er zo een, **script** koppelt naar een javascript, **link** koppelt naar andere bronnen o.a. naar een stylesheet.

Een ander belangrijk element is **meta** die exclusief informatie bevat over de pagina. Die informatie kan essentieel zijn – zoals de karakterset in ons voorbeeld – of vrijblijvend: voor wie het zou kunnen interesseren: de informatie is hier. De twee standaard properties van **meta** zijn **name** en **content**, waarbij **name** de naam van inhoud geeft en **content** de eigenlijke inhoud.

Al deze onzichtbare informatie noemen we de **meta-data**.

Welke informatie kan je in meta-data stoppen?

in principe alles wat je maar wil, maar de **klassiekers** zijn:

- *content-type* en *charset*: zoals eerder getoond

```
<meta http-equiv="content-type" content="text/html; charset=iso-8859-1" />
```

- *description*:

```
<meta name="description" content="National Geographic provides free maps, photos, videos and...">
```

- *keywords*:

```
<meta name="keywords" content="national geographic society, national geographics, nat geo, national geographics, magazine, channel,...">
```

- *author*: de auteur

```
<meta name="author" content="National Geographic Society" />
```

- *robots*: voor zoekrobotten

```
<meta name="robots" content="all" />
```

- het site fav-icoontje via een [link](#) element

```
<link rel="icon" type="image/x-icon" href="http://images.nationalgeographic.com/  
/favicon-cb1274471343.ico" />
```

Maar ook heel andere soort informatie kan meegegeven worden, bijvoorbeeld voor Facebook integratie gebruikt met de [Open Graph](#) metadata:

```
<meta property="fb:page_id" content="23497828950" />  
<meta property="fb:admins" content="1442858697,506432430,104276,7800037" />  
<meta property="og:site_name" content="National Geographic" />  
<meta property="og:title" content="National Geographic - Inspiring People to Care About  
the Planet Since 1888" />  
<meta property="og:description" content="National Geographic provides free maps, photos,  
videos and daily news stories, ...." />  
<meta property="og:type" content="article" />  
<meta property="og:url" content="http://www.nationalgeographic.com/" />  
<meta property="og:image" content="http://images.nationalgeographic.com/wpf/sites/...  
cb1343821768.png"/>
```

of voor [Twitter](#):

```
<meta name="twitter:card" content="summary"/>  
<meta name="twitter:site" content="@NatGeo"/>  
<meta name="twitter:site:id" content="17471979"/>
```

Voor meta-data is *The sky the limit...*

5.2 Paginastructuur elementen

Een HTMLpagina mag niet opgebouwd zijn als een *HTML-brochette*: duizend elementjes aaneengeregen op een stokje...

Je moet **structuur** aan het document geven door de inhoud in de juiste containers te verpakken, liefst d.m.v. zelfbeschrijvende of **semantische elementen**. En je hebt er voldoende: [body](#), [header](#), [main](#), [section](#), [article](#), [nav](#), [aside](#), [footer](#) met daarnaast de generische elementen [div](#) en [span](#).

De nieuwe semantische HTML5 elementen geven ons de kans een duidelijker structuur in de webpagina aan te brengen.
Het is de bedoeling dat iedereen deze elementen gaat gebruiken.

5.2.1 body

Het **body** element bevat het zichtbare deel van de pagina onder de vorm van andere elementen.

```
<!DOCTYPE HTML>
<html>
  <head>
    <title>HTML5</title>
  </head>
  <body>
    <header>
      <h1>mijn HTML pagina</h1>
    </header>
  </body>
</html>
```

5.2.2 header

Het gedeelte bovenaan op de website is de **header**, niet te verwarren met **head**. Het is bedoeld om de kop informatie van pagina of sectioning element te bevatten. Zo zou het minstens één of meerdere koppen (**h1**, **h2**,...) moeten bevatten, maar ook navigatie, een logo, een slogan, een zoekvak of links naar sociale media kunnen.

Een **header** kan gebruikt worden als 'kop' van een volledige pagina, maar ook voor een **section**, een **main**, een **article**, etc... Je kan een **header** dus meerdere keren tegenkomen in een pagina.

5.2.3 main

Een **main** element bevat de belangrijkste inhoud van een pagina. Je kan meerdere **main** elementen in dezelfde pagina hebben.

Terwijl een developer vroeger gewoon was een `<div class="main">` te gebruiken om de belangrijkste inhoud te omvatten, gebruik je nu **main**.

Het element kan gebruikt worden direct in de body maar ook in een ander sectioning element zoals een article.

```
<!DOCTYPE HTML>
<html>
  <head>
    <title>HTML5</title>
  </head>
  <body>
    <header>
      <h1>mijn HTML pagina</h1>
    </header>
    <aside>
    ...
    </aside>
    <main>
      <section>
```

```
...  
</section>  
</main>  
</body>  
</html>
```

5.2.4 section

Een **section** bevat een groepering van verschillende onderwerpen die over 1 bepaald thema of onderwerp gaan. 1 sectie kan onderverdeeld zijn in meerdere secties.

Een sectie kan nieuwsonderwerpen bevatten, een sectie kan contactgegevens bevatten, een sectie kan terms of service bevatten, of andere **section** elementen.

Waarvoor **geen** sectie gebruiken?

- voor scripting,
- enkel voor layout en styling

Een **section** dient voornamelijk om een documentstructuur aan te geven en niet om te stylen. Dat betekent niet dat je er geen style aan mag geven... Gebruik eerder een **div** als het enkel dient om op te maken.

```
<aside>  
  <section>  
    <h1>Overspel</h1>  
    <p>Waarom niet eens proberen? er zijn voldoende kandidaten! <a href="">klik  
hier...</a>  
  </section>  
  <section>  
    <h1>Vervroegd pensioen</h1>  
    <p>Geef er de brui aan! <a href="">klik hier...</a>  
  </section>  
</aside>
```

5.2.5 article

Een **article** omvat een deel van de inhoud van een webpagina. Het artikel vormt een afzonderlijke teksteenheid.

Inhoud van het type artikel kan makkelijk gepubliceerd worden via sociale media, Twitter, Facebook.

Op een pagina kunnen meerdere **article** elementen staan, ze kunnen genest worden. Ze kunnen allemaal een h1 en/of h2 omvatten.

Voorbeelden:

- nieuwsartikel
- commentaar op een artikel
- blog post
- forum post

```
<article>
  <header>
    <h1>Sectioning elementen</h1>
    <h2>nodig voor de outline</h2>
  </header>
  <main>
    <section>
      <h1>het SECTION element</h1>
      <p>blablabla</p>
      ...
    </section>
    <section>
      <h1>het SECTION element</h1>
      <p>blablabla</p>
      ...
    </section>
  </main>
  <footer>

    <p>Oostende, de <time pubdate datetime="2011-09-05">5 september 2011</time></p>
  </footer>
</article>
```

5.2.6 nav

Dit element is bedoeld om navigatieelementen te bevatten.

Een pagina kan meerdere **nav** elementen bevatten en ze kunnen zowel horizontaal als verticaal gestyled zijn.

```
<nav>
  <ul>
    <li>...</li>
    ...
  </ul>
</nav>
```

5.2.7 aside

Dit element bevat inhoud die op zichzelf staat. Ze houdt geen verband met de inhoud van de artikels die eromheen staan.

Dit element kan opzij staan maar ook gewoon midden in een blok dat voorzien is voor een artikel. Vaak heeft het een aparte vormgeving, vb een kader of een kleur.

Voorbeelden

- getuigenis van een klant
- kan een lijst met linkjes bevatten
- kan een blok reclame zijn
- kan een blok zijn met inschrijven op een nieuwsbrief

5.2.8 h1..h6

Titels of kopregels duiden we aan met **h1** t.e.m. **h6**.

De **h1** is de belangrijkste kopregel, **h2** de subkop, etc ...

Headings hebben een ingebouwde opmaak: een **h1** is de grootste een **h6** de kleinste. Maar met CSS kan je de grootte zelf bepalen.

```
<header>
  <h1>Sectioning elementen</h1>
  <h2>nodig voor de outline</h2>
</header>
```

5.2.9 footer

Dit onderdeel staat onderaan de pagina en kan allerlei info omvatten.

Een **footer** kan ook onderaan ieder artikel staan en bevat afsluitende informatie die bij dat artikel hoort.

```
<footer>
  <section>
    <h2>Copyright informatie</h2>
  </section>
  <address>
    <a href="http://...">Joerie's blog</a>
  </address>
  <nav>
    <ul>
      <li>...</li>
      ...
    </ul>
  </nav>
</footer>
```

5.2.10 div

Het **div** element is een generisch *block level* element en kan gebruikt worden als container voor andere elementen. Het heeft geen semantische betekenis, je gebruikt het dus zoals het je uitkomt.

```
<div>
<h2>Dit is h2</h2>
<p>Deze tekst is ingesloten door het P element.</p>
</div>
```

`div` is waarschijnlijk één van de meeste gebruikte elementen, maar je kan tegenwoordig beter eerst kijken of er geen semantisch element bestaat dat beter de inhoud beschrijft: article, section, ...

5.2.11 p

Met het **p** element maak je een alinea aan.

```
<p>Dit is een eerste alinea die je ziet als een blokje tekst. De kat krabt de krollen van de trap</p>
<p>Hier volgt een tweede alinea die van de vorige afgescheiden is met wat witruimte.</p>
```

Een *paragraph* zie je als een blok tekst. Een volgend element komt er steeds onder met wat witruimte ertussen.

5.2.12 pre

Met behulp van het **pre** element kan tekst in een vaste opmaak (preformatted) worden opgenomen, zonder dat de browser daar iets aan mag veranderen. Dit is vooral handig als je wil dat witruimte bewaard blijft zoals je het ziet.

Bijvoorbeeld als je iets in tabelvorm moet opnemen, maar geen echte tabel wilt gebruiken. Het **pre** element kan daarmee ook gebruikt worden om meerdere blanco regels achter elkaar vast te leggen.

```
<pre>
      maxling

  it is with a      heart
      heavy

  that i admit loss of a feline
      so      loved

  a friend lost to the
      unknown
          (night)

~cdr 11dec07</pre>
```

5.2.13 blockquote

Het **blockquote** element wordt gebruikt om aan te geven dat het gaat om een blok tekst, dat uit een andere bron geciteerd wordt.

```
<blockquote>
  hier staat de quote
</blockquote>
```

5.2.14 ol

Een **ol** element geeft een genummerde lijst.

Het **ol** element moet minstens één, en kan enkel **li** elementen bevatten, geen andere.

```
<ol>
```

```
<li>item een</li>
<li>item twee</li>
<li>item drie</li>
</ol>
```

5.2.15 ul

Een **ul** wordt gebruikt om een bolletjeslijst te maken. Dit kan een bolletje, een vierkantje, of nog andere symbolen zijn. Dezelfde regels gelden als voor **ol**.

```
<ul>
<li>item één</li>
<li>item twee</li>
<li>item drie</li>
</ul>
```

5.2.16 li

Het **li** element definieert een item van een ongeordende of een geordende lijst.

Het is het enige *child* van **ol** of **ul**.

5.2.16.1 geneste lijst

Een geneste lijst is een lijst in een andere lijst:

```
<ul>
<li>Dit is het eerste item van de lijst</li>
<li>Dit is het tweede item van de lijst
    <ul>
        <li>Dit is het eerste subitem</li>
        <li>Dit is het tweede subitem</li>
    </ul>
</li>
<li>Dit is het laatste item van de lijst</li>
</ul>
```

Let erop dat de geneste lijst (**ul**) volledig als inhoud van een **li** element moet geplaatst zijn: de **li** wordt geopend ervoor en afgesloten erachter.

5.2.16.2 standaardwaarde bij opsomming: attribuut start

Met het attribuut **start** kan je aangeven dat de lijst moet beginnen met een andere waarde dan de standaardwaarde 1. **Dit werkt alleen met een geordende lijst.**

Deze manier van werken is nuttig wanneer je je lijst wilt onderbreken met een alinea tekst en daarna verder wilt gaan met dezelfde lijst.

Dit attribuut was afgekeurd in HTML4 maar is bij HTML5 weer opnieuw in gebruik

```
<ol start="3">
  <li>Item 1</li>
  <li>Item 2</li>
  <li>Item 3</li>
</ol>
```

5.2.17 dl

Het **dl** element definieert het begin en einde van een **definitielijst**, welke bestaat uit termen en bijbehorende beschrijvingen.

```
<dl>
  <dt> Auteurs
  <dd> John
  <dd> Luke
  <dt> Editor
  <dd> Frank
</dl>
```

5.2.18 dt

Het **dt** element definieert een term in een definitielijst, welke bestaat uit termen en bijbehorende beschrijvingen. De definitielijst wordt gedefinieerd met het **dl** element, een beschrijving met het **dd** element.

Code hierboven

5.2.19 dd

Het **dd** element definieert een beschrijving in een definitielijst, welke bestaat uit termen en bijbehorende beschrijvingen (descriptions). De definitielijst wordt gedefinieerd met het **dl** element, een term met het **dt** element.

Code hierboven

5.2.20 address

Het **address** element bevat **contactinformatie**, e-mailadres of postadres, **over de auteur**.

Deze informatie kan horen bij een artikel of een sectie of gelden voor het volledige document. Elk artikel kan dus een eigen element **address** bevatten.

```
<footer>
  <address>
    Contacteer:
    <a href="mailto:js@example.com">John Smith</a>.
  </address>
```

```
<p><small>© copyright 2038 Example Corp.</small></p>
</footer>
```

5.3 Structuur aanbrengen in een HTML pagina

Als 'absolute beginner' voel je je waarschijnlijk een beetje als een student tandheelkunde (of timmerman, elektricien, vroedvrouw,...) die net uitleg gekregen heeft over de werking van 101 verschillende instrumenten, maar die helemaal niet weet **wat ermee te doen!**

Hoe bouw je een HTML pagina op?
welke elementen gebruiken we best en hoe organiseren we de DOM tree?

We hebben het hier enkel over de visuele inhoud van de pagina en de architectuur ervan, dus in de **body**.

Om dat te kunnen doen, moet je een aantal zaken voor ogen houden:

1. welke **soort inhoud** bevat de pagina?

zijn dat enkel foto's, of nieuwsartikels, productfiches? Een lijst van webshopproducten? Is het een forum, een blog?

2. hoe is de **layout** van de pagina?

hoe ziet de design van de pagina er uit? Je hebt misschien een design gekregen of anders moet je die zelf maken. Is responsive design een vereiste?

Deze twee vragen moeten vooraf beantwoord zijn: je moet weten wat de inhoud zal zijn van de (elke) pagina en je moet een layout bepaald hebben.

5.3.1 Content first

De inhoud is het belangrijkste: denk in termen van **objecten/entiteiten**:

*de pagina zal
één / aantal / lijst van
blogartikel(s) / nieuwsartikel(s) / productbeschrijving(en) /...
bevatten.*

Om ons object te verpakken hebben we een **container** nodig die

- a. **herkenbaar** is als object
- b. uniek **identificeerbaar** is
- c. makkelijk te herhalen is

Daarvoor hebben we 3 middelen:

1. kies het meest geschikte **type element**:
 - a. indien mogelijk gebruik een **semantisch** element:
nav, article, section, header, aside, p, h2, quote, time.

- b. Bij gebrek daaraan gebruiken we een neutraal element:
`div, li, span, ...`
2. het **class attribuut** kan bij neutrale elementen aangeven wat het object is:
`<div class="vacature">, <li class="commentaar_item">,...`
3. het **id attribuut** gebruiken we om elk object **uniek** te kunnen identificeren:
`<div class="vacature" id="rfc_553312">, <article id="763427943">`

Eenmaal het object een **container** heeft, kunnen we nadenken over de **attributen** (onderdelen) ervan en hoe we die willen tonen:

Is er een titel? Een beschrijving? Begeleidende foto's? Hyperlinks, etc...

Deze brengen we dus onder als **children**:

```
<div class="vacature" id="rfc_553312">
  <h3>1 Php developer & programmer (M/V) (GENT)</h3>
  <h4>Functieomschrijving</h4>
  <ul class="functieomschrijving">
    <li>Je werkt voor een gerenommeerd e-commerce bedrijf.</li>
    <li>Je komt terecht in een tof team van web-designers, front-& back-end
      developers.</li>
  </ul>
  <h4>Verwacht profiel</h4>
  <ul class="profiel">
    <li>PHP en MySQL</li>
    <li>HTML5, CSS3, Javascript, JSON, SOAP </li>
  </ul>
  <h4>Solliciteren;</h4>
  <p>
    <a href="http://www.careerbuilder.com/jobseeker/jobs/RedirectAOL.aspx?
      job_id=J3F5MZ5Y8LLGJMTZ0HK&siteid=int_BEVDAB&show=yes">via onze website</a>. Vermeld
      de referentie: J3F5MZ5Y8LLGJMTZ0HK</p>
    <time datetime="08/10/2012" pubdate="true">Vacaturedatum: 09/08/2012</time>
  </p>
</div>
```

Eenmaal we tevreden zijn over ons object en zijn attributen, dan kunnen we nadenken over **herhalen** en de grotere structuur:

Hoe verpakken we verschillende van onze objecten? In een andere container? In een lijst? Is er een Hoofdobject en ondergeschikte objecten?

Met andere woorden: wat heb je voor ogen met een pagina over deze objecten?...

Bijvoorbeeld:

```
<ul class="vacature_lijst">
  <li><a href="detail.aspx?id=rfc_553312">1 Php developer & programmer </a>
  <p>bij STARWEB GATEWAY <br> in GENT</p>
```

```
</li>
<li> ... </li>
<li> ... </li>
...
</ul>
```

en op dezelfde manier werken we ons omhoog tot alle objecten verpakt zijn en het tijd is ook de **layout** erbij te betrekken.

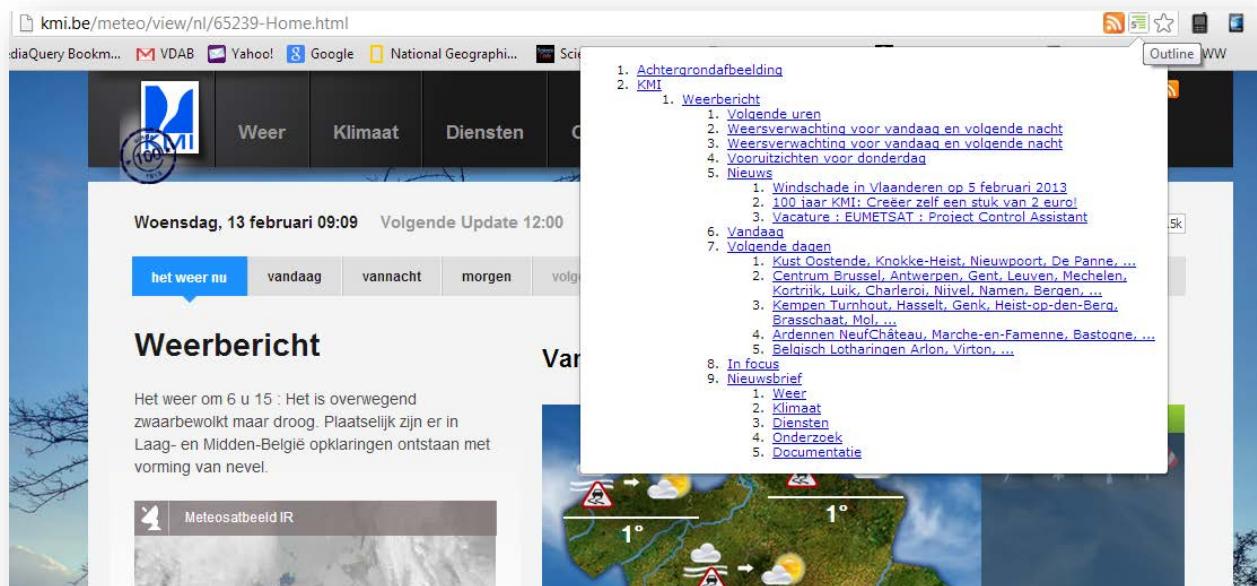
In deze fase hebben we nog niet aan opmaak gedacht, maar door onze goed gestructureerde entiteiten zal dat eenvoudig zijn: voornamelijk via **elementen** en **class** attributen zullen we gemakkelijk CSS kunnen toepassen.

5.3.2 Sectioning en outlines

Sommige types websites hebben nood aan een inhoudstafel of een automatisch genummerde structuur. Dat kan gemaakt worden via scripting of via CSS, maar waarop zal deze inhoudstafel of nummering zich baseren?

HTML5 voorziet een aantal **sectioning elements** die zullen gebruikt worden in de **outline**.

De bedoeling is dat de ontwikkelaar kan aangeven wat belangrijk is in een website en wat slechts "randinformatie" is: kop, inhoud, voet, zijbalk

Hierboven zie je de outline van de KMI website zichtbaar gemaakt met de Chrome extension "HTML5 outliner".

Met het juiste script of de juiste CSS kunnen we dan een inhoudstafel of nummering automatisch genereren. Hoe dat precies kan valt echter buiten de scope van deze cursus.

Toch moeten we weten hoe het werkt en welke *sectioning elements* er zijn:

`body, section, article, nav, aside, div`

Elk sectioning element kan zijn eigen `header`, `footer` en `inhoud` hebben en als hij ook een kop (`hx`) heeft dan zal die gebruikt worden om hem aan te geven in de outline.

Bijvoorbeeld deze HTML structuur

```
<body>
<header>
<h1>De Gazet</h1>
</header>
<section id="nieuws">
<h2>Nieuws</h2>
<article class="toparticle">
<h2><a href="artikel.html">Vanaf Oktober meer files</a></h2>
<p>...</p>
</article>
<section class="span2 verbergTitel" id="meernieuws">
<h2>Meer nieuws</h2>
<article>
<h2><a href="artikel.html">Gemeenteraad Genk wil kerncentrale dicht</a></h2>
<p>...</p>
</article>
</section>
</section>
</body>
```

geeft deze outline:

1. De Gazet
 1. Nieuws
 1. Vanaf oktober meer files
 2. Meer nieuws
 1. Gemeenteraad genk wil kerncentrale dicht

De juiste semantische sectioning gebruiken is ook een facet van *Content First*.

5.3.3 de layout heeft zijn eigen structuur

In veel webbedrijven gaat de workflow als volgt:

design -> HTML structuur -> inhoud

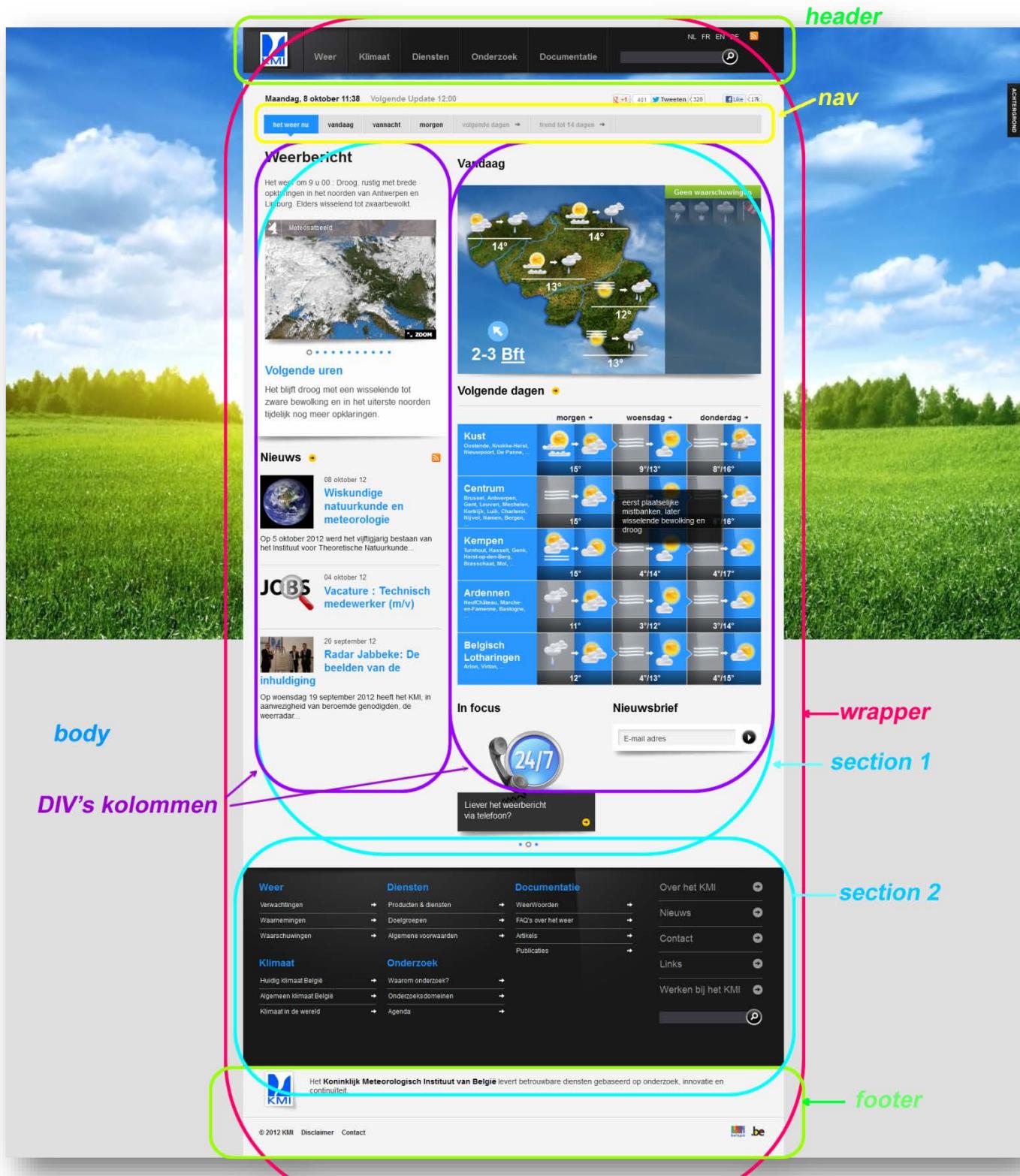
De stap van design (in Photoshop) naar HTML gebeurt door een "slicer" of een front-end ontwikkelaar. Dit zijn experten op gebied van HTML en CSS die in korte tijd een design vertalen naar code. Het is een job die veel kennis maar ook ervaring vergt.

En "*Content First*" komt niet noodzakelijk in conflict met layout en design. De designer denkt vooral in termen van ruimte, kleuren en vormgeving, maar een goede slicer weet dat hij de inhoud op een goede structurele manier moet verpakken (of verpakt toegeleverd krijgt)

Maar als "*absolute beginner*" moeten we zelf een "mock-up" of schets maken, die we dan in een structuur zullen vertalen. Laten we een voorbeeld nemen, de home pagina van het

KMI:

Door de pagina te verdelen in stukken - van groot naar klein – "slice" we het design.
Een mogelijk en vereenvoudigd resultaat van deze pagina kan zijn:

```
<body>
  <div class="wrapper">
    <header>
      <h1 id="logo">KMI</h1>
      <nav id="topmenu">...</nav>
    </header>
    <div class="inhoud">
      <nav id="hoofdmenu">...</nav>
      <section id="sectie1">
        <div class="kol_2"></div>
        <div class="kol_3"></div>
      </section>
      <section id="sectie2"></section>
    </div>
    <footer></footer>
  </div>
</body>
```

Bespreking:

- de **body** kan gebruikt worden om er een achtergrondfiguur op te plaatsen
- een "wrapper" wordt dikwijls gebruikt om alle inhoud in te vervatten: op die manier kan je –zoals hier – de breedte ervan beperken
- een **header** element is hier de "kop" van de pagina en bevat een **h1** element en een **nav** als navigatiebalk. Hou in gedachten dat **header** even goed gebruikt kan worden om de "kop" van een **section** of een **article** te omvatten
- de **div** met class **inhoud** bevat de eigenlijke inhoud en heeft zelf een **nav** element en aantal **section** elementen als children
- de eerste **section** is zelf opgedeeld in twee div's die als kolommen gestyled zullen worden
- een **footer** bevat informatie onderaan de pagina
- PS: de werkelijke webpagina heeft waarschijnlijk een andere en complexere structuur

In **div.kol_2** kunnen we dan een aantal **article** elementen plaatsen die een "artikel" bevatten.

In het projectenboek zitten meerdere projecten waar je leert structuren aan te maken.

Conclusie:

HTML-structuur via **elementen**, **class** en **id** is nodig:

- om de server-side scripts entiteiten in te laten verpakken en ze op de pagina te kunnen herkennen als "groep"
- om die entiteiten individueel te kunnen identificeren op de pagina

- om de entiteiten te kunnen opmaken met CSS
- om de layout van de pagina mogelijk te maken via CSS

Wat nu nog rest is veel oefenen en ervaring!

5.4 Tekstelementen

Tekstelementen of inline elementen vormen geen visuele blokken. Het zijn stukken tekst die na elkaar kunnen komen en over de ruimte (van links nr rechts, van boven nr onder) vloeien.

Ze stapelen dus niet boven op elkaar.

5.4.1 Visueel benadrukken: **b**

Het element **b** wordt gebruikt om aan te geven dat een stuk tekst in een **andere stijl** wordt weergegeven dan de omringende tekst, **zonder dat de tekst extra belang heeft**.

Het wordt gebruikt om kernwoorden in een tekst aan te duiden of een inleidende tekst voor een artikel.

Via CSS wordt dit element van een stijl voorzien. Zonder CSS wordt b weergegevens als vet. Indien je CSS gebruikt dan kan het b element anders weergegeven worden.

```
<b>Bold text</b>
```

5.4.2 Inhoudelijk benadrukken: **strong**

Het element **strong** wordt gebruikt om aan te duiden dat **een stuk tekst inhoudelijk belangrijker is** dan de omringende tekst.

Via CSS wordt dit element van een stijl voorzien. Zonder CSS wordt strong weergegeven als vet. Indien je CSS gebruikt dan kan het strong element anders weergegeven worden.

```
<strong>Strong text</strong>
```

5.4.3 Andere stemming aangeven: **i**

Het element **i** wordt gebruikt om aan te geven dat een stuk tekst **een andere toon of stemming heeft** dan de omringde tekst. Het zou kunnen gaan om een technisch woord, een spreekwoord, een naam.

Via CSS wordt dit element van een stijl voorzien. Zonder CSS wordt i weergegevens als schuin. Indien je CSS gebruikt dan kan het i element anders weergegeven worden.

```
<i>Italic text</i>
```

5.4.4 Andere betekenis aangeven: em

Het element **em** wordt gebruikt om het stuk tekst in een zin te benadrukken **dat de betekenis van de zin op een subtiele wijze verandert.**

Via CSS wordt dit element van een stijl voorzien. Zonder CSS wordt em weergegeven als schuin. Indien je CSS gebruikt dan kan het em element anders weergegeven worden.

```
<em>Emphasized text</em>
```

5.4.5 Klein: small

Het element **small** wordt gebruikt voor teksten zoals voorwaarden, privacyreglement, copyright. Op een pagina met het allerlei tekst is **small bedoeld voor het afwijkend gedeelte**, meestal aan de zijkant of onder de hoofdtekst of in de footer.

```
<small>Small text</small>
```

5.4.6 Titel werk: cite

Het element **cite** dient om de **titel van een werk** op te geven. Dit kan gaan om: een boek, lied, gedicht, schilderij.

Gebruik het element **q** voor een **citaat**.

```
<cite>Citation</cite>
```

5.4.7 Woordgroep: span

span wordt gebruikt worden om inline elementen, bepaalde woorden, te **groeperen of identificeren**. Via CSS of JavaScript kunnen ze gelinkt worden naar een bepaalde opmaak.

```
<h2>20 jaar VDAB?</h2>
<p>Gepubliceerd op <time>22 maart 2009</time> door <span class="author">Jean Smits</span></p>
```

Het wordt meestal gebruikt als er geen andere semantische element vorhanden zijn.

5.4.8 Link: a

Een hyperlink is een woord of tekst, of afbeelding waarop je kan klikken om je te verplaatsen naar een andere locatie die binnen of buiten de huidige webpagina kan zijn.

Dit wordt opgebouwd met een **a** element en daarbinnen een **href**-attribuut. Een **a** element is pas een hyperlink als het een **href** attribuut bevat.

```
<a href="http://www.destandaard.be/">de Standaard</a>
```

5.4.9 time en datetime

Het **time** element dient om een **tijd** of een **datum** weer te geven. Datum/tijd komen er niet automatisch in te staan: jij moet ze er zelf in plaatsen. Negatieve datums, zoals bij de Gregoriaanse kalender zijn niet mogelijk, dus geen BC datums.

Met het attribuut **datetime** kan je de datum laten weergeven. De vorm is steeds **YYYY-MM-DD**.

Een tijdstip toevoegen kan door de hoofdletter **T** toe te voegen achter de datum. Twee cijfers voor het uur in het 24-uurssysteem en twee cijfers voor het aantal minuten.

Vermeld steeds de volledige datum (dus de dag, de maand en het jaar) bij een artikel

```
<p>We open at <time>10:00</time> every morning.</p>
```

```
<p>I have a date on <time datetime="2008-02-14">Valentines day</time>.</p>
```

5.4.10 onderlijnen met u

Het **u** element wordt gebruikt om tekst onderstreept (Underlined) weer te geven.

```
<p>Do not <u>underline</u> text if it is not a hyperlink!</p>
```

5.4.11 programmeercode aangeven met code

Dit element wordt gebruikt om aan te geven dat het gaat om computercode. Standaard wordt de inhoud dan weergegeven met een lettertype met een vaste letterafstand.

```
<code>A piece of computer code</code>
```

5.4.12 sub

Het **sub** element wordt gebruikt om tekst in **subscript** (iets onder de regel) weer te geven en bovendien vaak in een iets kleinere letter.

```
<p>This text contains <sub>subscript</sub> text.</p>
```

5.4.13 sup

Het **sup** element wordt gebruikt om tekst in **superscript** (iets boven de regel) weer te geven en bovendien vaak in een iets kleinere letter.

```
<p>This text contains <sup>superscript</sup> text.</p>
```

5.4.14 aanduiden met **mark**

Het **mark** element annoeert een stuk tekst met een kleur (net als met een markeerstift). De kleur kan bepaald worden via CSS.

```
<p>Toen Grote Smurf terugkwam van zijn middagdutje, betraptte hij Groene Smurf samen met de Smurfin aan het <mark>rollebollen</mark> in het gras!</p>
```

5.4.15 **br**

Het **br** element (break) wordt gebruikt om een nieuwe regel te maken. Bij een nieuwe alinea zal er meer tussenruimte zijn.

```
<p>This is<br />a para<br />graph with line breaks</p>
```

5.5 Tabellen

Om gegevens in een tabelstructuur te tonen, bv. cijfergegevens of een adressenlijst, kun je een **table** element gebruiken.

Een tabel is opgebouwd uit **rijen** en **kolommen**. De kruising van een rij met een kolom noemen we een **cel**.

Het voorbeeld hieronder toont een tabel met 3 rijen en 5 kolommen.

Kolom	Kolom	Kolom	Kolom	Kolom	
Rij →	cel	cel	cel	cel	cel
Rij →	cel	cel	cel	cel	cel
Rij →	cel	cel	cel	cel	cel

5.5.1 eenvoudige tabel

Een tabel wordt gemaakt met het **table** element. Daarbinnen worden **rijen** gedefinieerd met een **tr** element. Binnen elke rij worden dan nog eens cellen gedefinieerd met **td** elementen. Code mag je laten inspringen om de tabelstructuur zichtbaar te houden.

```
<table>
  <tr>
    <td>cel 1</td>
    <td>cel 2</td>
  </tr>
  <tr>
    <td>cel 3</td>
    <td>cel 4</td>
  </tr>
</table>
```

5.5.2 tabelrand: attribuut border

Als we gebruik maken van het attribuut **border** (mag je voorlopig nog gebruiken) dan krijgen we een beter beeld van de tabel en zijn structuur.

```
<table border="1">
  <tr>
    <td>cel 1</td>
    <td>cel 2</td>
  </tr>
  <tr>
```

```
<td>cel 3</td>
<td>cel 4</td>
</tr>
</table>
```

Dit doen we enkel om tijdens de opbouw goed te kunnen zien hoe de **table** in elkaar zit. Alle opmaak zal met CSS gebeuren.

5.5.3 lege cel

Elke cel in de tabel wordt dus voorgesteld door de tags **<td> </td>**.

Indien een cel geen waarde bevat dan wordt deze standaard niet getoond. Wil je dat de lege cel toch te zien is dan kan je in de CSS de rule **empty-cells: show** gebruiken voor het **table** element (zie CSS).

Hele oude browsers kunnen met deze CSS een probleem hebben. Plaats in dat geval een ** ** (vaste spatie) in de cel zodat deze te zien is.

```
<td>&nbsp;</td>
```

5.5.4 rij- en kolomkoppen

Cellen die zich bovenaan een aantal rijen bevinden kunnen gedefinieerd worden als **rijkop**. Dit doe je door een cel te markeren met **th** elementen in plaats van **td**.

Hetzelfde kan verkregen worden voorafgaand aan een aantal kolommen. We spreken dan van een **kolomkop**.

```
<table border="1">
<tr>
    <th></th>
    <th>kolomtitel</th>
    <th>kolomtitel</th>
    <th>kolomtitel</th>
</tr>
<tr>
    <th>rijttitel</th>
    <td>Gewone cel</td>
    <td>Gewone cel</td>
    <td>Gewone cel</td>
</tr>
<tr>
    <th>rijttitel</th>
    <td>Gewone cel</td>
    <td>Gewone cel</td>
    <td>Gewone cel</td>
</tr>
<tr>
    <th>rijttitel</th>
    <td>Gewone cel</td>
    <td>Gewone cel</td>

```

```
<td>Gewone cel</td>
</tr>
</table>
```

Soms is het onduidelijk - in complexe tabellen - of een **th** element de kop is voor een rij of voor een kolom. In dat geval maak je gebruik van een **scope** attribuut om dat aan te duiden.

In onderstaand voorbeeld dient de eerste kolom enkel voor oplopende nummers en heeft verder geen betekenis. Daarom wordt duidelijk gemaakt dat de tweede cel van elke rij als kop voor die rij dient. De cellen in de eerste rij dienen als kop voor de kolommen.

```
<table>
  <caption>Contact Information</caption>
  <tr>
    <td></td>
    <th scope="col">Naam</th>
    <th scope="col">Tel</th>
    <th scope="col">Fax</th>
    <th scope="col">Stad</th>
  </tr><tr>
    <td>1</td>
    <th scope="row">Joel Garnier</th>
    <td>412-212-5421</td>
    <td>412-212-5400</td>
    <td>Paris</td>
  </tr><tr>
    <td>2</td>
    <th scope="row">Clive Lloyd</th>
    <td>410-306-1420</td>
    <td>410-306-5400</td>
    <td>Baltimore</td>
  </tr><tr>
    <td>3</td>
    <th scope="row">Gordon Greenidge</th>
    <td>281-564-6720</td>
    <td>281-511-6600</td>
    <td>London</td>
  </tr>
</table>
```

Dit komt vooral ten goede bij screenreaders die een tabel voorlezen (toegankelijkheid).

Het **scope** attribuut kan enkel de waarden **col**, **row**, **rowgroup** of **colgroup** hebben.

5.5.5 cellen samenvoegen: de attributen **colspan** en **rowspan**

Meerdere cellen samenvoegen gebeurt met de attributen **colspan** en **rowspan**. Beide attributen kunnen gebruikt worden bij het **td** en **th** element.

De betekenis van deze attributen is: **colspan="x"**

voegt x cellen horizontaal samen, dus voegt de huidige cel samen met x-1 cellen rechts ervan.

rowspan="y"

voegt y cellen verticaal samen, dus voegt de huidige cel samen met y-1 cellen eronder.

Het resultaat is dat de **drie cellen** in de eerste kolom worden **samengevoegd**. In de tweede en derde rij moeten dus nog slechts twee cellen worden gedefinieerd.

```
<table border="1">
  <tr>
    <td rowspan="3">abc1</td>
    <td>a2</td>
    <td>a3</td>
  </tr>
  <tr>
    <td>b2</td>
    <td>b3</td>
  </tr>
  <tr>
    <td>c2</td>
    <td>c3</td>
  </tr>
</table>
```

Syntax met colspan:

```
<table border="1">
  <tr>
    <td rowspan="3">abc1</td>
    <td>a2</td>
    <td>a3</td>
  </tr>
  <tr>
    <td colspan="2">b23</td>
  </tr>
  <tr>
    <td>c2</td>
    <td>c3</td>
  </tr>
</table>
```

rowspan en **colspan** mogen samen in één gebruikt worden.

Een cel kan niet meer dan één rijgroep of kolomgroep overspannen (**tbody**, **thead**, **tfoot**, **colgroup**).

5.5.6 bijschrift

Om een bijschrift of meer uitleg over de inhoud van de tabel te geven, kan je **caption** gebruiken. Dit element moet direct na de openingstag van de **table** komen. Via CSS kan de **caption** op een andere plaats getoond worden.

```
<table>
  <caption>Metingen van cursisten. Steekproef nov/2014 op een sample van 124</caption>
  <tr>
    <td></td>
    <th scope="col">Gemiddelde</th>
    <th scope="col">Min</th>
    <th scope="col">Max</th>
  </tr>
  <tr>
    <th scope="row">Lengte</th>
    <td>175.4 cm</td>
    <td>152.6 cm </td>
    <td>198.2 cm </td>
  </tr>
  <tr>
    <th scope="row">Gewicht</th>
    <td>72.4 kg</td>
    <td>53.4 kg</td>
    <td>99.8 kg</td>
  </tr>
</table>
```

Het **caption** element is ook erg belangrijk voor toegankelijkheid waar het o.a. voorgelezen wordt door een *screenreader*.

5.5.7 de twee content-modellen van **table**

De web standaard definieert 2 modellen voor **table**:

- een eenvoudig model , de "*Basic Table Module*"
- een wat complexer model de "*Table Module*"

Het **Basic Table** model:

Dit is het model dat we tot nu toe bespraken. Het bestaat uit:

```
<table>
  <caption></caption>
  <tr>
    <th></th>
    <th></th>
    <th></th>
  </tr>
  <tr>
    <th></th>
    <td></td>
```

```
<td></td>
</tr>
</table>
```

Enkel de elementen **tr** en **td/th** zijn verplicht in dit model. Je mag dus gerust een tabel op deze manier maken.

Het volledige *Table model*:

De volledige Table module bevat meer optionele elementen en attributen.

Het skelet:

```
<table>
  <caption></caption>
  <colgroup />
  <colgroup>
    <col />
    <col />
  </colgroup>
  <thead>
    <tr>
      <th></th>
      <th></th>
      <th></th>
    </tr>
  </thead>
  <tbody>
    <tr>
      <th></th>
      <td></td>
      <td></td>
    </tr>
  </tbody>
  <tfoot>
    <tr>
      <th></th>
      <td></td>
      <td></td>
    </tr>
  </tfoot>
</table>
```

Enkele bemerkingen:

- Enkel de elementen **tbody**, **tr** en **td/th** zijn verplicht in dit model
- **thead** en **tfoot** mogen slechts éénmaal voorkomen
- **tbody** kan meerdere malen voorkomen in een **table**
- De lege elementen **col** kunnen enkel als onmiddellijk *child* van **table** voorkomen als er geen **colgroup** gebruikt is, is dat wel zo dan mogen ze enkel nog in deze laatste voorkomen

Om rijen te groeperen gebruiken we dus **thead**, **tbody**, **tfoot**.

- **thead** groepeert header elementen van de tabel.
- **tbody** groepeert de eigenlijke inhoud van een tabel
- **tfoot** groepeert de footer informatie van de tabel.

5.5.8 col en colgroup

Om kolommen te groeperen gebruiken we **colgroup** en **col**.

- **colgroup** groepeert kolommen; het attribuut **span** duidt dan het aantal kolommen aan dat in deze colgroup zit
- **col** groepeert dan weer één of een aantal kolommen binnen een **colgroup**

```
<table>
    <caption>Tabel</caption>
    <colgroup id="titels" />
    <colgroup span="2" id="midden">
        <col class="dec" />
        <col class="int" />
    </colgroup>
    <colgroup id="totaal" />
    <thead>
        <tr>
            <th colspan="4">Francine's vrolijke fruitmandje</th>
        </tr>
    </thead>
    <tbody id="subkop">
        <tr>
            <th scope="col">Produkt</th>
            <th scope="col">Prijs</th>
            <th scope="col">Aantal</th>
            <th scope="col">Totaal</th>
        </tr>
    </tbody>
    <tbody>
        <tr>
            <th scope="row">Appels</th>
            <td>1,25</td>
            <td>2</td>
            <td>2,50</td>
        </tr>
        <tr>
            <th scope="row">Banaan</th>
```

```
<td>2,25</td>
<td>4</td>
<td>9</td>
</tr>
<tr>
    <th scope="row">Qumquat</th>
    <td>10,40</td>
    <td>100</td>
    <td></td>
</tr>
</tbody>
<tfoot>
    <tr>
        <td colspan="3">Totaal</td>
        <td>651.5</td>
    </tr>
</tfoot>
</table>
```


Gebruik tabellen **enkel voor gegevens**: cijfers, overzichten, summiere samenvattingen. Gebruik tabellen **nooit voor layout**, daar kan veel beter via andere elementen samen met CSS. Dus niet voor paginalayout, kolommenlayout, formulierlayout, rasters met thumbnails, etc.

Gebruik ook zo weinig mogelijk **rowspan** en **colspan** in dynamische gegenereerde tabellen (uit een database): ze zorgen enkel voor heel wat extra kopzorgen.

5.6 Formulieren

We willen een gebruiker de mogelijkheid bieden om vlot informatie in te voeren. Hiervoor bouwen we een formulier. HTML voorziet hiervoor heel wat elementen.

De ingevoerde informatie wordt doorgestuurd naar een script: dat kan een **back-end** script zijn op de server(bv. in PHP, Java of C#) of het kan onderschept worden door **clientside** Javascript.

Deze cursus behandelt enkel het aanmaken van het formulier. De verwerking van het formulier hoort thuis in een cursus van de genoemde programmeertalen.

Een formulier bestaat uit **invoervelden** zoals **tekstveld**, **keuzelijst**. Aan een **volledig formulier** kunnen **extra kenmerken** of **attributen** in de HTML code voorzien worden. Ook apart aan een **invoerveld** kunnen **attributen** voorzien worden.

HTML5 voegde een aantal nieuwe elementen toe vgl met vorige versies.

5.6.1 Het form element

Een formulier wordt gemaakt met het `form` element. De volgende attributen in het form element zijn verplicht/mogelijk: `name`, `id`, `action`, `method`, `enctype`.

```
<form method="post|get" action="http://www.ict.teno.be/formtest.php" name="frmInloggen"  
      id="frmInloggen">  
      ...  
</form>
```

Vergeet niet dat aan alle elementen - ook het `form` element - opmaak kan toegevoegd worden via CSS.

We bespreken hieronder de voornaamste attributen.

5.6.1.1 `name` en `id` attribuut

Het `name` attribuut geeft een naam aan het formulier. Je kan het beter vervangen door het `id` attribuut.

```
<form id="frmLogin">  
  ...  
</form>
```

5.6.1.2 `action` attribuut

Het `action` attribuut bevat een absolute of relatieve url die aangeeft naar waar de ingevulde formulierwaarden verzonden worden. Het is verplicht.

Syntax:

```
<form method="post" action="http://www.ict.teno.be/formtest.php">  
  ...  
</form>
```

5.6.1.3 `method` attribuut

Het `method` attribuut geeft aan op welke manier de waarden verstuurd worden via het `http request` protocol. Enkel de waarden `GET` of `POST` mag je gebruiken. Het is verplicht.

```
<form method="post" action="http://www.ict.teno.be/formtest.php" name="frmInloggen"  
      id="frmInloggen">  
      ...  
</form>
```

GET

De formuliergegevens worden achter de bestemmings-url (`action` attribuut) geplakt. Dit noemt men ook wel eens een query-string. Alle waarden zijn zichtbaar.

De querystring begint met een `?` gevuld door een reeks `naam=waarde` paren gescheiden door `&`.

Bijvoorbeeld een search in Google:

```
https://www.google.be/search?q=form+method&oq=form+method&aqs=chrome..69i57.5014j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8
```

POST

De formuliergegevens worden samen met het form doorgestuurd naar de server. De waarden zijn onzichtbaar.

Welke method moet je kiezen? Dat hangt van de situatie af, ze hebben beide voor- en nadelen:

	GET	POST
security	data zichtbaar	data onzichtbaar
bookmark en URL	je kan een vast URL (hyperlink) opstellen met alle parameters er in. Kan ge-bookmarked worden	URL opstellen onmogelijk. Kan niet ge-bookmarked worden
lengte	volledige URL lengte is beperkt	geen grootte beperking
data	enkel karakters	ook binaire data
history en cache	behouden in history, kan gecached worden	niet behouden in history, kan niet gecached worden
herladen/back	geen effect	data opnieuw doorgestuurd

Over het algemeen genomen gebruikt men POST om gegevens te wijzigen of aan te maken en GET om gegevens op te halen.

5.6.1.4 `enctype` attribuut

Dit attribuut is optioneel. Een formulier wordt normaal altijd doorgestuurd met een standaard `enctype` waarde van "`application/x-www-form-urlencoded`". Maar dat moet je dus niet schrijven tenzij je er een speciale reden toe hebt.

Zo'n geval gebeurt als je een veld `input type="file"` gebruikt om bestanden te uploaden. In dat geval moet je `form` element een `enctype` hebben met de waarde "`multipart/form-data`".

```
<form enctype="multipart/form-data" action="uploader.php" method="POST">
<input type="hidden" name="MAX_FILE_SIZE" value="100000" />
Kies een bestand om te uploaden: <input name="uploadedfile" type="file" />
<input type="submit" value="Upload Bestand" />
</form>
```

5.6.2 Het `label` element

Een `label` geeft een verklarende tekst voor een formuliercontrol.

Je **associeert** het `label` ook best met de control, hierdoor verbeter je de toegankelijkheid van je formulieren. Dat kan op 2 verschillende manieren:

- door de control **in** het `label` element te zetten (**implicit**)

```
<label>Rood <input type="radio" name="kleur" value="red" /></label>
```

- door het met zijn `for` attribuut te koppelen aan de `id` van de control (**explicit**)

```
<label for="voornaam">Voornaam: </label>
<input type="text" name="voornaam" id="voornaam" />
```

Als je op een gekoppeld `label` klikt, zie je dat automatisch het inputveld `voornaam` geactiveerd wordt. De `focus` komt erop te staan: er verschijnt een rand omheen, of de achtergrondkleur verandert, de muiscursor staat in het involveld.

5.6.3 `fieldset` en `legend`

Het `fieldset` element kan gebruikt worden om een aantal controls van een formulier te groeperen door er een kader om te plaatsen. Bijvoorbeeld omdat ze thematisch gerelateerd zijn.

```
<form>
<fieldset>
<legend>Personalia:</legend>
<p><label>Naam: <input type="text" name="naam" /></label></p>
<p><label>Email: <input type="text" name="email"/></label></p>
<p><label>Geboortedatum: <input type="text" name="geboortedatum"/></label></p>
</fieldset>
</form>
```

Het `legend` element is een *child* van `fieldset` en wordt gebruikt om een bijschrift te plaatsen bij het kader.

5.6.4 `input`

Het element `input` is een manusje van alles in een formulier en kan vele vormen aannemen. Zijn vorm en gedrag hangt af van de waarde van zijn `type` attribuut.

De attributen **type**, **name**, **id** en **value** zijn de voornaamste attributen.

- **type**: het type veld, verplicht, zie verder
- **name**: de naam die de control krijgt, verplicht
- **value**: de waarde van de control (vooraf ingevuld)
- **id**: kan verschillen van **name**, bv in het geval van gegroepeerde checkboxes en radiobuttons

```
<input type="..." id="..." name="..." value="...">
```

5.6.4.1 **name** en **id** attribuut

Het **name** attribuut is essentieel want het geeft de naam aan de waarde die doorgegeven wordt:

```
<input type="text" name="email" id="email" />
```

Afhankelijk van de method wordt hier *email=mickey.mouse @disney.com* doorgegeven als dat zo ingevuld werd.

Het **id** attribuut kan dezelfde waarde hebben (maar hoeft niet), maar heeft geen impact op de doorgegeven waarde. **id** zal veeleer gebruikt worden in een javascript die het veld client-side valideert bijvoorbeeld.

5.6.4.2 Een tekstvak

Het **type** attribuut bepaalt het uitzicht en de werking van een **input** element. We bespreken ze allemaal ongeveer in volgorde van belang.

<input type="text">

is een invoervak voor tekst; bijvoorbeeld een voornaam.

```
<form method="post" action="http://www.ict.teno.be/formtest.php">
  <h3>Een invulformulier</h3>
  <label for="vnaam">Geef je voornaam in: </label>
  <input type="text" name="vnaam" id="vnaam" />
</form>
```

De ingevoerde tekst is slechts één lijn. Nieuwe-lijn karakters worden automatisch verwijderd. Gebruik in dat geval eerder een **textarea** element.

5.6.4.3 Een wachtwoordveld (password)

<input type="password">

Het wachtwoord dat de gebruiker intikt wordt weergegeven in symbooltjes.

De gegevens worden echter niet gecodeerd of versleuteld. Gebruik dit veld daarom met de nodige voorzichtigheid: met een GET method zie je het wachtwoord zo.

```
<form method="post" action="http://www.ict.teno.be/formtest.php">  <label
  for="jeNaam">Een tekstvak: </label>
```

```
<input type="text" name="jeNaam" id="jeNaam" />
<label for="wachtwoord">Een paswoordvak: </label>
<input type="password" name="wachtwoord" id="wachtwoord" />
<input type="submit" />
</form>
```

5.6.4.4 Een verborgen veld

```
<input type="hidden">
```

Een control die onzichtbaar is. De inhoud (zijn **value**) wordt doorgegeven aan het script, maar de gebruiker ziet er niets van.

Dit kan gebruikt worden om allerlei instellingen van het formulier aan de server door te geven, bv. de taal, de vorm waarin je antwoord verwacht, de naam van dit formulier, etc...

```
<form method="post" action="http://www.ict.teno.be/formtest.php">
    <label for="zoekterm">U zoekt: </label>
    <input type="text" name="zoekterm" id="zoekterm" />

    <input type="hidden" name="searchSetting" id="searchSetting" value="images" />
    <input type="hidden" name="lang" id="lang" value="nl" />
    <input type="submit" />
</form>
```

5.6.4.5 Een bestandskeuzeveld

```
<input type="file">
```

Is een inputveld met een *browse* knop, dat kan dienen om bestanden te uploaden is een bestandskeuzeveld. In onderstaand voorbeeld hebben we uiteraard ook het serverside script *upload.php* nodig om dit te doen werken.

Merk ook het **enctype** van het **form** element op.

```
<form method="post" enctype="multipart/form-data"
      action="http://www.ict.teno.be/upload.php">
    <label for="bestand">upload: </label>
    <input type="file" name="bestand" id="bestand" />
    <input type="submit" />
</form>
```

5.6.4.6 Een verzendknop

```
<input type="submit">
```

Een formulier verzenden kan via een submit-knop (of verzendknop). Via het attribuut **value** geef je aan welke tekst op de knop moet worden getoond (laat je dit weg, dan zullen de meeste browsers zelf een tekst plaatsen, bv. Send).

```
<form method="post" action="">
    <label for="zoekterm">U zoekt: </label>
    <input type="text" name="zoekterm" id="zoekterm" />
    <input type="hidden" name="searchSetting" id="searchSetting" value="images" />
    <input type="hidden" name="lang" id="lang" value="nl" />
    <label><input type="submit" value="Versturen" /></label>
</form>
```

5.6.4.7 Een herstelknop

<input type="reset">

Op je formulier kan je een knop voorzien die de ingevoerde gegevens op het formulier wist. Dit wordt een reset-knop genoemd.

Via het attribuut **value** geef je aan welke tekst op de knop moet worden getoond. Laat je dit weg, dan zullen de meeste browsers zelf een tekst plaatsen.

```
<form method="post" action="http://www.ict.teno.be/formtest.php">
    <label for="jeNaam">Geef je naam in: </label>
    <input type="text" name="jeNaam" id="jeNaam" />

    <label for="isVerborgen">Een verborgen tekstvak: </label>
    <input type="hidden" name="isVerborgen" id="isVerborgen" value="hier de waarde voor het verborgen veld" />

    <label for="jePas">Een paswoordvak: </label>
    <input type="password" name="jePas" id="jePas" />

    <label><input type="submit" value="Versturen" /></label>
    <label><input type="reset" value="Wissen" /></label>
</form>
```

5.6.4.8 Keuzerondje (radio button)

Een keuzerondje maak je met <input type="radio">

- Keuzerondjes (of radiobuttons) worden gebruikt om een lijst met opties te geven waaruit **één mogelijkheid** geselecteerd kan worden. Elke optie wordt aangegeven met een rondje, het geselecteerde item wordt een gevuld rondje:

Afhankelijk van je besturingssysteem en browser kunnen controls, dus ook deze rondjes, er een beetje anders uitzien, bovenstaande rondjes zijn radiobuttons op Mac.

Het is meestal de bedoeling dat een set keuzerondjes gaan samenwerken als één geheel: daarvoor moet je ze **dezelfde name** geven. Je kan er dan slechts eentje aanduiden.

Merk op dat je wel degelijk verschillende waarden moet opgeven bij **value** ! Het is deze waarde die zal doorgegeven worden.

```
<form method="post" action="http://www.ict.teno.be/formtest.php">
    <h4>Wat is je favoriete kleur?</h4>
    <label for="kiesRo">Rood </label>
    <input type="radio" name="kiesKleur" id="kiesRo" value="rood" />
    <label for="kiesGr">Groen </label>
    <input type="radio" name="kiesKleur" id="kiesGr" value="groen" />
    <label for="kiesBl">Blauw </label>
    <input type="radio" name="kiesKleur" id="kiesBl" value="blauw" />
    <input type="submit" value="Versturen" />
</form>
```

Je kan in je HTML-code ook al op voorhand opgeven welke van de rondjes de standaardwaarde is, of dus al standaard staat aangevinkt, dat rondje wordt dan meteen ook zwart weergegeven. Dit doe je door het attribuut **checked** toe te voegen aan het keuzerondje in kwestie. Merk op dat het attribuut **checked** maar één waarde kent, nl. "checked".

```
<form method="post" action="http://www.ict.teno.be/formtest.php">
    <h4>Wat is je favoriete kleur?</h4>
    <label for="kiesRo">Rood </label>
    <input type="radio" name="kiesKleur" id="kiesRo" value="rood" checked="checked" />
    <label for="kiesGr">Groen </label>
    <input type="radio" name="kiesKleur" id="kiesGr" value="groen" />
    <label for="kiesBl">Blauw </label>
    <input type="radio" name="kiesKleur" id="kiesBl" value="blauw" />
    <input type="submit" value="Versturen" />
</form>
```

5.6.4.9 Aankruisvakje (checkbox)

Een checkbox maak je met **<input type="checkbox">**.

Een aankruisvakje (of *checkbox*) wordt gebruikt om een optie aan te geven die de gebruiker kan aan- of uitvinken.

Grafisch wordt dit weergegeven met een vierkantje.

Het verschil met radiobuttons is dat checkboxes niet samenwerken: ze krijgen dus niet dezelfde **name**. Je kan ze allemaal afzonderlijk aan/af zetten.

Bij het attribuut **value** geef je de waarde op die door het script kan gebruikt worden indien de checkbox is aangevinkt.

```
Akkoord? <input type="checkbox" name="chkAkkoord" value="Akkoord" />
```

Ook bij een aankruisvakje kan je aangeven dat dit bij aanvang al moet geselecteerd zijn, door het attribuut `checked` toe te voegen. Vanzelfsprekend kan je in dit geval ook meerdere items binnen dezelfde groep "checked" maken!

```
<form method="post" action="http://www.ict.teno.be/formtest.php">
  <input type="checkbox" name="nieuws" id="nb1" value="nb1" checked="checked" />
  <label for="nb1">Ja, ik wil Nieuwsbrief 1 ontvangen!</label>
  <input type="submit" value="versturen" />
</form>
```

Je mag ook de verkorte vorm gebruiken:

```
<input type="checkbox" name="nieuws" id="nb1" value="nb1" checked />
```

5.6.4.10 Email-veld

```
<input type="email">
```

voorziet de mogelijkheid om een e-mailadres in te voeren. Het ziet eruit als een gewoon tekstveld maar browservalidatie zal controleren op een geldig emailadres.

De controle op de invoer bestaat alleen uit de controle op de aanwezigheid van het apenstaartje en de aanwezigheid van een punt. Er wordt niet gekeken of de domeinnaam of het opgegeven e-mailadres bestaat.

```
<input name="e-mailadres" type="email">
```

5.6.4.11 Datumveld

```
<input type="date">
```

Bedoeld voor de ingave van datums zonder een tijd. Moderne browsers voorzien een datum-widget waaruit je een datum kan kiezen.

```
<input name="geboortedatum" type="date">
```

De output van dit veld zal de vorm `yyyy-mm-dd` aannemen.

5.6.4.12 Tijdveld

```
<input type="time">
```

Bedoeld voor de ingave van een tijd. Moderne browsers voorzien een tijd-widget waaruit je kan kiezen.

```
<input name="logintijd" type="time">
```

De output van dit veld zal de vorm `uu:mm` aannemen.

5.6.4.13 Datumtijdveld

```
<input type="datetime-local">
```

Bedoeld voor de ingave van datums met een tijd. Moderne browsers voorzien een datumtijd-widget waaruit je kan kiezen.

```
<input name="geboortedatum" type="datetime-local">
```

De output van dit veld zal de vorm **yyyy-mm-ddTuu:mm** aannemen.

5.6.4.14 weekveld

```
<input type="week">
```

Om een weeknummer in het jaar te kiezen. Moderne browsers voorzien een datum-widget waaruit je een datum kan kiezen.

```
<input name="geboortedatum" type="week">
```

De output van dit veld zal de vorm **yyyy-Wnn** aannemen.

5.6.4.15 maandveld

```
<input type="month">
```

Om een maandnummer in het jaar te kiezen. Moderne browsers voorzien een datum-widget waaruit je een datum kan kiezen.

```
<input name="geboortedatum" type="month">
```

De output van dit veld zal de vorm **yyyy-mm** aannemen.

5.6.4.16 url-veld

```
<input type="url">
```

Om een webadres te kunnen ingeven gebruiken we het **type=url**. Een url bestaat uit verschillende delen die gescheiden zijn door een slash en punten.

Een browser die het type niet herkent maakt er een type text van.

```
<input name="webadres" type="url">
```

5.6.4.17 getallenveld

```
<input type="number">
```

Dit type geeft aan dat een getal moet ingevoerd worden worden in een invoerveld.

```
<input name="bedrag" type="number">
```

5.6.4.18 range-veld

```
<input type="range">
```

Dit type maakt het mogelijk om een cijferwaarde aan te geven via een schuifregelaar. De browser toont enkel de regelaar en niet de waarde. Je moet de waarde ergens anders tonen via JavaScript.

```
<input name="aantal" type="range">
```

Dit type veld kan ook gebruik maken van de attributen `min`, `max` en `step` naast `value`.

5.6.4.19 telefoonnummerveld

```
<input type="tel">
```

Een type bedoeld voor telefoonnummers. Geen specifieke syntax wordt opgelegd maar je kan gebruik maken van de `pattern` en `maxlength` attributen om dat te doen.

```
<input type="tel" name="telefoon" pattern="[0-9\s\(\)]+" maxlength="30" />
```

5.6.4.20 Search-veld

```
<input type="search">
```

Dit type is specifiek bedoeld voor het ingeven van een zoekterm.

```
<input name="zoekterm" type="search">
```

5.6.4.21 Grafische submitknop

```
<input type="image">
```

Dit type produceert een submit knop die eruit ziet al het beeld dat je voorziet. Er op klikken submit het formulier.

```
<input type="image" src="img/mooienop.png" alt="doorsturen">
```

De tijd van grafische knoppen is voorbij. Tegenwoordig wordt alle opmaak gedaan via CSS met even mooie resultaten.

5.6.5 textarea

Een `textarea` element geeft een **groter tekstvak** dat kan gebruikt worden om de bezoeker een onbeperkte hoeveelheid tekst te laten invoeren - in tegenstelling met een `input type="text"` die slechts één enkele lijn toelaat.

Het kan zo groot gemaakt worden als je zelf wil aan de hand van de attributen `rows` (aantal tekstrijen) en `cols` (aantal karakters horizontaal). In tegenstelling tot `input` heeft het een begin- en een eindtag.

```
<textarea rows="2" cols="20"></textarea>
```

Het is ideal voor "opmerkingen", "blogposts" en alles waar langere teksten gevraagd worden.

5.6.6 select

Een `select` is een **keuzelijst** (*dropdown*) die de gebruiker de mogelijkheid geeft te kiezen uit een beperkt aantal waarden. De verschillende opties binnen de keuzelijst geef je aan met *child* `option` elementen.

```
<form method="post" action="http://www.ict.teno.be/formtest.php">
    <label for="landkeuze">Uit welk land kom je?</label>
    <select name="landkeuze" id="landkeuze">
```

```
<option>Belgium</option>
<option>Germany</option>
<option>France</option>
<option>Other</option>
</select>
<input type="submit" value="submit" />
</form>
```

Een **option** element kan wel of niet een **value** attribuut hebben. Hebben de options geen **value**, dan wordt de **tekst** van het geselecteerde **option** doorgegeven aan de server. Hebben ze wel een **value** (zoals in het voorbeeld hieronder) dan wordt niet de tekst maar wel de **value** doorgegeven.

```
<form method="post" action="http://www.ict.teno.be/formtest.php">
    <label for="landkeuze">Uit welk land kom je?</label>
    <select name="landkeuze" id="landkeuze">
        <option value="">--- Kies ---</option>
        <option value="BE">Belgium</option>
        <option value="DE">Germany</option>
        <option value="FR">France</option>
        <option value="???">Other</option>
    </select>
    <input type="submit" value="submit" />
</form>
```

Indien je in dit voorbeeld "Germany" uit de lijst zou kiezen, wordt de waarde "DE" naar de server gestuurd.

- Bemerk dat we een standaardkeuze hebben: "--- Kies ---".
Merk ook op dat we de **value** van deze **option** de waarde "" gegeven hebben, een lege string.
Dit is handig om te **valideren**: als de gebruiker niets kiest, dan blijft de eerste **option** gekozen en ontvangt de server een lege string als waarde. Daar is gemakkelijk voor te testen.
- Je kan op voorhand aangeven welke optie de **standaardwaarde** is, door aan die **option** het attribuut **selected** toe te voegen. Als je die niet gebruikt is de eerste optie altijd geselecteerd.
in XHTML moet je schrijven **selected="selected"**,
in HTML5 is **selected** voldoende

```
<form method="post" action="http://www.ict.teno.be/formtest.php">
    <label for="landkeuze">Uit welk land kom je?</label>
    <select name="landkeuze" id="landkeuze">
        <option value="">--- Kies ---</option>
        <option value="BE">Belgium</option>
        <option value="DE">Germany</option>
        <option value="FR" selected="selected">France</option>
```

```
<option value="??">Other</option>
</select>
<input type="submit" value="submit" />
</form>
```

Je kan een keuzelijst ook "open" tonen, met andere woorden: niet als uitklaplijst maar met meerdere opties zichtbaar. Gebruik daarvoor het attribuut **size** in het **select** element.

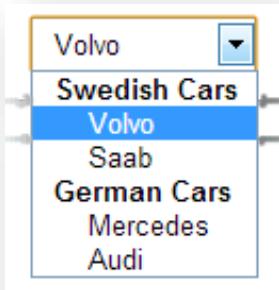
```
<form method="post" action="http://www.ict.teno.be/formtest.php">
    <label for="landkeuze">Uit welk land kom je?</label>
    <select name="landkeuze" id="landkeuze" size="4">
        <option value="BE">Belgium</option>
        <option value="DE">Germany</option>
        <option value="FR">France</option>
        <option value="SP">Spain</option>
        <option value="UK">United Kingdom</option>
        <option value="??">Other</option>
    </select>
    <input type="submit" value="submit" />
</form>
```


5.6.7 optgroup

Het **optgroup** element kan je gebruiken om een aantal **option** elementen te groeperen. Het heeft een attribuut **label** waarmee je een tussentekst maakt (die niet selecteerbaar is).

```
<select>
    <optgroup label="Swedish Cars">
        <option value="volvo">Volvo</option>
        <option value="saab">Saab</option>
    </optgroup>
    <optgroup label="German Cars">
        <option value="mercedes">Mercedes</option>
        <option value="audi">Audi</option>
    </optgroup>
</select>
```


5.6.8 button

Het **button** element is een manusje van alles dat je kan gebruiken voor scripting (met Javascript). Het hoeft niet noodzakelijk in een **form** element te staan, maar als je het er in zet kan je het ook gebruiken als submit-knop.

Het heeft een **type** attribuut dat verschillende waarden kan hebben:

- **button**: werkt als algemene knop voor Javascript
- **reset**: werkt als een **input type=reset**
- **submit**: werkt als een **input type=submit**

Opmerking: als je het **type** attribuut vergeet, en het **button** element staat in een **form** dan werkt het standaard als submit-knop!

Een voorbeeld als een scripting knop:

```
<button type="button" id="scriptKnop">start slideshow</button>
```

Hoe deze knop een script zal starten zien we in de Javascript cursus.

5.6.9 datalist element en list

Eén van de meest in Javascript geprogrammeerde controls is de zogenaamde "autocomplete widget", zoals je bijvoorbeeld in Google Search hebt. Met HTML5 is dit ook bereikbaar zonder scripting, enkel in HTML.

Het **datalist** element wordt gecombineerd met een **input** element om een automatisch aanvullende lijst te creeëren.

Een **datalist** lijkt erg op een **select** element omdat het bestaat uit een reeks **option** elementen met mogelijke keuzes. Het heeft een **id** attribuut dat dezelfde waarde heeft als een **list** attribuut in het **input** element.

Browsers die geen HTML5 kennen slaan het element **datalist** over zodat het **input** element normaal werkt.

Een voorbeeld

```
<input name="gemeente" list="gemeentelijst" type="text">
<datalist id="gemeentelijst">
```

```
<option value="Genk">
<option value="Gent">
<option value="Geraardsbergen">
<option value="Tongeren">
<option value="Terneuzen">
</datalist>
```


Niet alle browsers passen het perfect toe

5.6.10 formuliervalidatie

Moderne browsers kunnen op zichzelf de ingevulde waarden valideren: **HTML5 validatie**. De ingevulde waarde wordt gecontroleerd op het type veld in combinatie met een validatie attribuut.

Als een waarde ongeldig (*invalid*) is, wordt dat met CSS (rode outline) en een waarschuwing aangegeven.

Je kan deze ingebouwde validatie uitzetten door het **novalidate** attribuut in de **form** te plaatsen. Dan kan je je eigen javascript gebruiken om te valideren met dien versand dat je aan alles zelf zult moeten regelen...

Er bestaan een aantal *control* attributen die specifiek te maken hebben met validatie: **required**, **placeholder**, **pattern**, **autocomplete**, **multiple**, het **datalist** element en **list**, **autofocus**, **min** **max**, **step**.

Zoals we reeds weten kan het geen kwaad als een (oudere) browser een attribuut niet herkent: dan wordt het gewoon genegeerd.

5.6.10.1 novalidate attribuut

Dit attribuut op het **form** element zorgt ervoor dat de automatische HTML5 browservalidatie afgezet wordt:

```
<form action="/search" method="get" novalidate>
```

Op die manier kan je je eigen validatiescripts schrijven in Javascript en loopt HTML5 je niet voor de voeten.

5.6.10.2 autofocus

Het attribuut **autofocus** zorgt ervoor dat de deze control automatisch de **focus** krijgt bij het laden van de pagina. Dus de gebruiker kan meteen de waarde invoeren.

```
<input id="naam" autofocus name="naam" type="text">
```

5.6.10.3 disabled

Het attribuut **disabled** zorgt ervoor dat een control niet meer gebruikt kan worden door de user: het wordt grijs en kan de focus niet meer krijgen. De waarde van dit veld wordt ook niet meer doorgegeven aan het bestemmingsscript.

Meestal gebruikt men dit in client-side scripting om te wisselen tussen twee groepen controls, bv. een ticket boeken voor een aantal personen of voor een groep. Een javascript zet dan de een af en de ander aan met **disabled**.

```
<input type="number" id="personen" name="personen" disabled>
```

5.6.10.4 required

Met het attribuut **required** kan aangegeven worden dat een veld **verplicht in te vullen** is ongeacht **wat** er ingevuld wordt.

Dit attribuut kan toegevoegd worden aan **input**, **select** en **textarea** met uitzondering van **input type="button"** en een **input type="hidden"**.

Je mag ook niet vergeten de gebruiker duidelijk te maken dat het veld verplicht is: gebruik bv. een sterretje.

```
<input id="naam" name="naam" type="text" required>
```

5.6.10.5 placeholder

In een invoervak waar de gebruiker zijn bv. zijn naam dient in te voeren kan reeds een plaatsvervangende tekst getoond worden in het grijs. Na invoer verdwijnt de **placeholder** tekst.

placeholder wordt toegepast op input. De inhoud van placeholder kan enkel tekst zijn. Opmaak is niet mogelijk, niet via CSS en niet via HTML.

```
<input id="email" name="email" type="email" placeholder="you@example.com" required>
```

E-mail

you@example.com

5.6.10.6 pattern

Het attribuut **pattern** op het **input** element maakt het mogelijk om een controle te doen op de ingevoerde waarde, bv. op een e-mail, nummer, url, datum en tijd. De invoercontrole gebeurt dan via **reguliere expressies** of **regex**. Een voorbeeld van zo een expressie die dient om te controleren of een wachtwoord uit ten minste 6 tekens bestaat, zonder spatie: `\s{6,}`

Reguliere expressies worden in deze cursus niet verder uitgelegd. Een goede tutorial over reguliere expressie is:

<http://net.tutsplus.com/tutorials/other/8-regular-expressions-you-should-know/>

```
<input id="password" name="password" pattern="\s{6,}" type="password">
```

5.6.10.7 multiple

multiple verwijst naar de mogelijkheid om meerdere opties te kunnen selecteren uit een lijst. Bij het element **select** was dat al mogelijk. Het kan nu ook bij het **input** element van het type **file** zodat de gebruiker meerdere bestanden tegelijk kan selecteren die hij wenst te uploaden.

```
<input multiple type="file">
```

5.6.10.8 min/max

De attributen **min** en **max** voorzien de mogelijkheid om een maximum en minimum waarde in te stellen voor een veld. De waarde kan een cijfer, datum of tijd zijn. De validatie zal erop inspelen.

```
<input id="jaartal" max="2012-12-31" min="2012-01-01" name="jaartal" type="text">
```

5.6.10.9 maxlength

Het **maxlength** attribuut op **input** en **textarea** beperkt het aantal karakters dat de gebruiker kan invoeren.

```
<input type="text" name="postnr" maxlength="5">
```

5.7 Beelden

Om een beeld te tonen in een HTML pagina heb je verschillende mogelijkheden:

- unicode
- fonts
- [img](#) element
- een CSS [background](#)
- [canvas](#) element
- [video](#) element

Daarnaast zijn er een aantal container elementen ([figure](#), [picture](#)) die een [img](#), [canvas](#) of een [video](#) bevatten.

Afhankelijk van het soort afbeelding en de situatie kan je een keuze maken:

- **unicode:**
voor eenvoudige speciale tekens, karakters of icoontjes
- **grafische lettertypes:**
er bestaan speciale lettertypes voor icoontjes (*Font Awesome,...*) die direct of via CSS kunnen gebruikt worden
- een [img](#) element
kan zowat alle soorten beelden tonen:
 - meestal via een extern bestand: een **beeld** van [JPG](#), [GIF](#), [PNG](#) formaat
 - **Vector Graphics** via een [SVG](#) element of bestand: dat gaat van eenvoudige icoontje tot zeer complexe tekeningen
- **CSS:**
met de [background-image](#) property kunnen we ook een beeld tonen, dan wel als **achtergrond** van een element
- het [canvas](#) element:
kan alles wat een [img](#) element kan, maar is vooral geschikt voor complexe **gegenereerde beelden** (via Javascript) en **animaties**
- een [video](#) element:
is bedoeld voor **filmpjes**

Met deze mogelijkheden en de hedendaagse browsers kan je alle mogelijke figuren en beelden tonen. Naast het **soort** afbeelding dat je wil tonen is een erg belangrijke afweging de **bestandsgrootte** van een beeld. Hoe groter de in te laden bron hoe langer dat zal duren. Daarom moet je goed overwegen hoe en wat je zal inladen.

5.7.1 Unicode karakters

Het beste beeldbestand is geen beeldbestand...

Met unicode karakters kan je ook symbolen en eenvoudige icoontjes tonen zonder daarom een beeldbestand te moeten inladen.

Dit is zonder twijfel de snelste manier om een beeld te tonen, maar het gaat dan ook enkel over kleine tekens.

Een overzicht van de bestaande tekens vind je op

<http://unicode-table.com>

Een unicode karakter kan je in HTML plaatsen met een hexadecimale of een numerieke referentie. Het template is

&#N; waarbij N een decimaal nummer is of

&#XH; waarbij H een hexadecimaal nummer is.

Hieronder enkele voorbeelden:

teken	numeriek	hexadecimaal
Δ	Δ	Δ
☯	☯	☯
☎	☎	☎

Je kan het teken net zo behandelen als een lettertype en het dus groter of kleiner maken via elementen of CSS.

Het is echter steeds aan te raden goed te controleren of een bepaald type browser het teken kan tonen!

5.7.2 Grafische Lettertypes

Ook met lettertypes heb je geen beeldbestand nodig. Je gebruikt speciale Fonts om ikontjes te tonen.

Een gekend lettertype is [Font Awesome](#) (ingebouwd in Twitter Bootstrap).

Omdat de manier van werken volledig CSS gestuurd is geven we hier een voorbeeld zonder veel uitleg. In het projectwerk komt het gebruik aan bod.

In de html gebruik je meerdere CSS classes

```
<i class="fa fa-camera-retro fa-lg"></i>
```

Die tonen in dit geval een camera ikoon

Voordelen:

- Ikontjes van hoge kwaliteit (vectorieel), perfect schaalbaar
- Heel ruime keuze (social media, video player, ...)
- Eenvoudig aangestuurd via CSS classes
- Gratis
- Minder belastend dan een grafisch ikoon

Nadelen:

- Font bestanden moeten beschikbaar zijn op je website of je moet verwijzen naar een web-based font

- indien het lettertype niet/traag laadt, is er niets te zien
- mogelijk problem met screeneaders (niet Font awesome)
- enkele kleur

5.7.3 Het `img` element

De meeste afbeeldingen op een pagina komen in een `img` element.

Alle digitale image formaten zijn *compressie algoritmes* die de bestandsgrootte meer of minder verkleinen.

De voornaamste formaten zijn:

RAW (`.dng, .cr2, .raf, .nef, ...`)

Een RAW-bestand ('ruw') is een **digitaal negatief**: het is het bestand zoals het door de sensor van een camera vastgelegd werd. Afhankelijk van het merk camera krijgt het een verschillende extensie.

Voor elke camerapixel wordt er minstens één byte opgeslagen. Grosso modo kunnen we stellen dat voor een 10 MegaPixel sensor je een 10 Mb bestand krijgt.

Om een RAW-bestand te bekijken heb je een grafisch programma nodig, zoals *Photoshop* of *Lightroom* maar tegenwoordig ook de *Windows8 verkenner*.

Een RAW bestand **kan niet gebruikt worden** om in een webpagina te plaatsen - het is trouwens véél te groot, het moet omgezet worden naar een ander formaat (vnl. JPG) maar het dient als **vertrekpunt** voor omzetting.

De kleinere camera's doen deze omzetting onmiddellijk binnen de camera zodat de gebruiker nooit een RAW bestand krijgt maar onmiddellijk een JPG. De betere camera laat je de keuze, maar dan moet je de omzetting zelf doen.

.jpg (*Joint Photographic Experts Group*)

Vooral voor foto's en voor afbeeldingen met **rijke kleurschakeringen** en gradients. Ondersteunt geen transparantie.

JPG is een *lossy compression* method, dus een JPG bestand heeft een kwaliteitsverlies tov het origineel. Je kan zelf kiezen welke kwaliteit een JPG krijgt: hoe hoger de kwaliteit, hoe groter het bestand.

Een medium kwaliteit is meestal ruim voldoende voor een computerscherm.

.gif (*Graphics Interchange Format*)

Dit type is vooral geschikt voor afbeeldingen met abrupte kleurovergangen en lijntekeningen (grafiek, tekening, enkele kleur). De bestandsgrootte kan **zeer klein** zijn, maar de kwaliteit van een **.gif** is vooral wat kleur en randen betreft (gekarteld effect) niet zo goed als bij **.jpg** bestanden. GIF ondersteunt maar 256 kleuren (8-bits).

Een **.gif** ondersteunt wel **transparantie**, maar iets beperkter dan PNG.

.png (*Portable Network Graphics*)

De kleur- en compressiemogelijkheden van dit formaat zijn zeer goed, en het ondersteunt ook -veel beter dan .gif- transparantie, via een *alfakanaal*.

PNG heeft ook een lossless compressie type:

.svg (Scalable Vector Graphics)

beschrijft afbeeldingen die bestaan uit tekst, vectoren en rasterafbeeldingen. SVG is een XML gebaseerd bestandsformaat, met als grote voordeel dat de tekst erin "live" blijft, dus een onderdeel van de DOM is en dus kan gemanipuleerd worden. Met HTML5 komt SVG weer meer in gebruik.

Beelden voor webpagina's moeten dus geoptimaliseerd worden om de beste kwaliteit te bieden voor zo weinig mogelijk bytes. Een taak voor webdesigners en Front-end ontwikkelaars.

attribuut src

Een `img` element heeft **steeds** een `src` attribuut die een *url* bevat die verwijst naar een extern bestand. Een beeld zit dus niet IN het document zoals bv. een beeld in een Word document zit, neen, het wordt achteraf geladen op de plaats waar het `img` element staat.

De `src` (source) verwijst naar de bron. De waarde van het attribuut is een absolute of relatieve URI.

```

```

Het `img` element zal het bestand downloaden en tonen.

attribuut alt

Het `alt` attribuut is verplicht: het is een **tekstomschrijving** van de afbeelding die getoond wordt **als de afbeelding niet geladen wordt**. Tekstgeoriënteerde browsers, die geen beelden kunnen tonen, gebruiken het ook.

Je kan dat zelf makkelijk controleren door het tonen van afbeeldingen in je browser eens af te zetten.

Ook **tekstlezers** gebruiken de inhoud van `alt` om die voor te lezen aan een persoon met gezichtsbeperking.

In heel wat browsers wordt de `alt` getoond als je met de muis over de afbeelding beweegt. Dit is niet de primaire bedoeling van `alt` maar wel die van `title`.

```

```

attribuut title

Het **title** attribuut toont een zogenaamde *tooltiptekst* als je er met de muiscursor op rust. Het is niet verplicht. Deze tekst kan een hele uitleg geven over het beeld.

```

```

attribuut **srcset**

Het element *kan* ook een **srcset** attribuut hebben. Deze heeft een waarde die bestaat uit een **lijst** van url's, elk optioneel gevolgd door een spatie en een *width descriptor* of een *pixel density descriptor*.

Dit attribuut is geïntroduceerd met HTML5 en dient om het **img** element *responsive* te maken: zo kunnen alternatieve afbeeldingen (met hogere resolutie) geladen worden afhankelijk van de schermbreedte of de pixel resolutie van het scherm.

Meer uitleg hierover vind je bij het hoofdstuk *responsive design*. Een voorbeeld:

```

```

attribuut **sizes**

Ook dit nieuwe attribuut heeft te maken met *Responsiveness*. Uitleg bij het betreffende hoofdstuk.

Alle opmaak van het **img** element gebeurt via CSS, dus geen oude HTML attributen (**width**, **height**, **align**) meer gebruiken.

Een afbeelding als hyperlink

Een afbeelding kan je aanklikbaar maken en laten *linken* naar een bepaalde URL.

Daarvoor plaats je een **img** element **in** een **a** element.

```
<a href="http://icanhascheezburger.com/">  
    
</a>
```


Het blauwe of paarse randje dat om de afbeelding verschijnt indiceert dat het een aanklikbare afbeelding of een link is. Dit kan je uiteraard aanpassen of verwijderen met CSS.

5.7.4 CSS background-image

Misschien ietwat voorbarig vermelden we een alternatief voor een `img` element, nl. het gebruik van een beeld als achtergrond van een element.

Hieronder zie je een CSS fragment met een element die voorzien wordt van 3 verschillende achtergrondbeelden.

```
#d2 {  
background: url(..../img/boerenmurf.gif) bottom right no-repeat,  
url(..../img/euphorbia.jpg) bottom left repeat-x,  
url(..../img/van_gogh.jpg) top right no-repeat;  
}
```

Nog een voorbeeld: *de vdab image carrousel gebruikt CSS achtergrond-beelden:*

Dit is vooral van toepassing **niet-inhoudelijke beelden**, zoals achtergronden, ikoontjes, sfeerbeelden, patronen etc..

Omdat de twee technieken voor twee verschillende doeleinden gebruikt worden kan je niet echt spreken van een voor- of nadeel de één op de ander. Met een achtergrond kan je :

- tekst of andere inhoud op de voorgrond plaatsen
- het achtergrondbeeld herhalen, horizontal en verticaal (*tile*)
- meerdere achtergronden tegelijk gebruiken en ze doen overlappen
- Het beeld is onafhankelijk van de grootte van zijn container
- Image replacement doen

Gebruik **geen** CSS background-image als:

- Het beeld deel is van de inhoud (foto als duiding, diagram, logo)
- Het beeld goed moet afdrukken
- Er een duidelijke `alt`, `title` tekst of `caption` aanwezig moet zijn
- Het beeld verkleind moet worden (scaling)

In het hoofdstuk CSS leggen we de techniek uit.

5.7.5 Image sprites

CSS *spriting* is een techniek waarbij een aantal beelden gecombineerd worden in één bestand. Op die manier vermijd je dat je tientallen aparte bestanden moet inladen.

Sommige frameworks zoals *jQuery UI* sluiten al hun icoontjes en beelden in in één spritebestand:

De aparte beeldjes staan overal een exacte afstand van elkaar gepositioneerd op het beeld, hier 16 x 16 pixels. Veronderstel dat je een wit blad neemt en je knipt er een kadertje van exact 16 x 16px uit en legt dat bovenop de sprite. Door telkens horizontaal en verticaal een veelvoud van de icoondimensies te verschuiven zie je net één beeldje.

Deze techniek wordt gebruikt in CSS om de icoontjes als `background-image` te plaatsen.

```
.ui-icon-arrow-1-w { background-position: -96px -32px; }
```

Dergelijke sprites worden meestal gemaakt door de webdesigner, maar je kan gemakkelijk je eigen sprites samenstellen via een online tool zoals de **CSS Sprite generator** op <http://nl.spritegen.website-performance.org/>

Er zijn ook heel wat gratis sprites te vinden op het net.

5.7.6 data URI's

Nog een manier om bandbreedte te sparen is gebruik te maken van het data-URI protocol in een `img` element.

Het is een schema dat je toelaat beelden inline te gebruiken net alsof ze uit een extern bestand kwamen. Die gegevens zitten in een **base-64-encoded** string.

```
>
```

Geeft in een HTML pagina dit icoontje

Data URI's worden ondersteund door de meeste browsers.

Een voorbeeld van gebruik in CSS:

```
.gestreept {  
    width: 100px;  
    height: 100px;  
    background-image:  
        url("data:image/gif;base64,R0lGODlhAwADAIAAAP//8zMzCH5BAAAAAAALAAAAADAAMAAAIEB  
HIJBQA7");  
    border: 1px solid gray;  
    padding: 10px;  
}
```

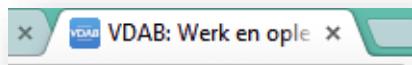
Resulteert in een gestreepte achtergrond.

- Voordelen:
 - minder HTTP Requests
 - sneller in sommige gevallen, zeker bij HTTPS
 - gebruik in HTML en in CSS
- Nadelen:
 - herhaling van data voor gebruik dezelfde images (icoontjes)
 - geen caching mogelijk in HTML, wel in CSS want stylesheets worden altijd gecached
 - aanmaak van de code vergt tijd en moet opnieuw gedaan worden bij elke wijziging
 - **base64** code ongeveer 33% groter dan oorspronkelijk data.
Grootte beperking afhankelijk van de browser

Er zijn een aantal websites waar je een beeldbestand kan converteren naar base64 zoals dataurl.net/#dataurlmaker

5.7.7 favicon

Een Favicon is een icoontje dat je associeert met je website. Het is zichtbaar in de titelbalk of het tabblad van het browservenster of in de bookmarks, etc...

Dit pictogrammetje is standaard van het bestandstype .ico, maar kan ook een .png, of.gif zijn. Groottes kunnen 16 X 16, 32 X 32 of 64 X 64 zijn.

Een browser zal standaard zoeken naar een bestand `favicon.ico` (ico bestandstype) in de **root** van je website.

Indien dat je daarvan afwijkt kan je een `link` element in de `head` van het document gebruiken:

```
<link rel="icon" type="image/x-icon" href="/images/mijnkoon.ico"/>
```

Of

```
<link rel="icon" type="image/png" href="/images/mijnkoon.png"/>
```

5.7.8 SVG

Scalable Vector Graphics (SVG) is een op XML gebaseerd bestandsformaat voor vectorafbeeldingen.

Met SVG kan je zowel tekst, vectoren als rasterafbeeldingen maken. De meeste moderne browser ondersteunen het.

SVG bestaat al een tijdje maar was eventjes uit de mode, nu is het opnieuw sexy!

Het heeft t.o.v. van andere grafische formaten enkele grote voordelen:

- Alle elementen in de graphic zijn **aanwezig in de DOM** en worden daarmee programmeerbaar: toevoegen, verwijderen, manipuleren, animaties worden mogelijk via **Javascript**
- Je kan er **hyperlinks** in maken
- Je kan het opmaken via **CSS**
- Er zijn tal van **grafische programma's** (vectorieel) die je toelaten tekeningen, schema's, lettertypes te designen en het resultaat op te slaan als SVG: *Adobe Illustrator, Dia, ...*
- Er zijn ook heel wat **Javascript libraries** die je toelaten programmeerbare SVG te maken: snap.svg,
-

Je moet echter wat tijd investeren om het volledig onder de knie te krijgen

SVG kan je gebruiken door een `svg` element in te sluiten in je HTML of met een `img` element die verwijst naar een extern bestand.

SVG is XML

dat betekent een **strikte schrijfwijze**: de afsluittag moet goed afgesloten worden, alle attributen moeten netjes in "" staan.

Als het embedded (ingesloten) is, is een verwijzing naar de **svg Namespace** noodzakelijk

In deze cursus hebben we niet de tijd om diep in te gaan in SVG of het programmeren ervan. We geven een voorbeeld uit MDN:

```
<!DOCTYPE html>
<html>
<head lang="en">
```

```
<meta charset="UTF-8">
<title>SVG</title>
<style>
    svg {
        width: 100%;
        height: 100%;
        position: absolute;
        top: 0;
        left: 0;
        z-index: -1;
    }
    stop.begin {
        stop-color: yellow;
    }
    stop.end {
        stop-color: green;
    }
    body.invalid stop.end {
        stop-color: red;
    }
    #err {
        display: none;
    }
    body.invalid #err {
        display: inline;
    }
</style>
</head>
<body>
<h1>SVG</h1>
<p>Een cirkel</p>
<svg xmlns="http://www.w3.org/2000/svg" version="1.1" viewBox="0 0 100 100"
      preserveAspectRatio="xMidYMid slice">
    <linearGradient id="gradient">
        <stop class="begin" offset="0%"/>
        <stop class="end" offset="100%"/>
    </linearGradient>
    <rect x="0" y="0" width="100" height="100" style="fill:url(#gradient)"/>
    <circle cx="50" cy="50" r="30" style="fill:url(#gradient)"/>
</svg>
</body>
</html>
```

Het resultaat is een mooi gekeurde gradient cirkel op eenzelfde achtergrond. Dit is een samenspel van SVG en CSS

Summiere bespreking:

- Het `svg` element bevat een verwijzing naar een `xmlns` NameSpace: om zo het vocabularium van SVG af te zonderen van html. Dit kan erg belangrijk zijn om geen conflicten te hebben met de html elementen

- Het **viewBox** attribuut stelt een coördinaten systeem in waar de SVG coördinaten op gebaseerd zijn
- Het **preserveAspectRatio** attribuut zorgt ervoor dat de verhoudingen vanuit het center van het venster maximal berekend worden en alle overflow worden afgeknipt
- De *child* elementen van **svg** maken de figuren

Om een extern SVG bestand in de pagina te gebruiken, kan je zowel een **img**, **iframe**, **object** of **embed** element gebruiken.

Voor niet-interactieve svg gebruik je best een **img** element:

```

```

Toont het twitter embleempje in de pagina. Omdat het vectorieel is, kan het op hoge kwaliteit vergroot/verkleind worden via CSS:

```
.bigbird{ width: 50%; }  
...  

```

Voor interactieve (geprogrammeerde) SVG gebruik je beter een **iframe** of **object** element.

5.7.9 figure en figurecaption

Het **figure** element is een zogenaamde 'verpakking' voor een beeld.

Het verwijst naar een illustratie bij een tekst. Die illustratie kan van allerlei aard zijn; een grafiek, een foto, een logo, een gedicht,

De **figcaption** geeft informatie over het **figure** element.

Een **img**, **canvas**, **svg**, **video** element kan het beeld bevatten.

Het element **figure** verwijst naar een illustratie die **van allerlei aard** zijn. Het element **img** verwijst naar een **afbeelding** die gelinkt is met het document.

```
<figure>  
    <figcaption> Overwerk: de sporen gaan een leven mee...</figcaption>  
      
  
    <p>U bemerkt:</p>  
    <ul>  
        <li>de wassen onder de ogen</li>  
        <li>de grijze haren</li>  
        <li>de varkensoogjes</li>  
    </ul>  
</figure>
```

5.7.10 picture

Het **picture** element is een nieuw voorstel voor een responsive beeldformaat. Zie *Responsive webdesign*.

5.8 video en audio

5.8.1 element video/audio

Het element **video** maakt het mogelijk om een video in te voegen. **video** heeft een sluittag. De tekst tussen de open- en de sluittag wordt getoond als de video niet geladen kan worden, ingeval de browser het element **video** niet ondersteunt. De **width** en **height** opgeven is niet verplicht omdat de browser de afmetingen uit het bestand kan halen. Via CSS geef je vorm aan het element **video**.

```
<video controls poster="../img/big-buck-bunny_poster.jpg" width="640" height="360">
    <source src="../img/big_buck_bunny.mp4" type="video/mp4" />
    <source src="../img/big_buck_bunny.webm" type="video/webm" />
    <source src="../img/big_buck_bunny.ogv" type="video/ogg" />
    <p>Download de video als <a href="../img/big_buck_bunny.mp4">MP4</a>, ↗
        <a href="../img/big_buck_bunny.webm">WebM</a>, ↗
        of <a href="../img/big_buck_bunny.ogv">Ogg</a>.
    </p>
</video>
```

5.8.2 attribuut source

Dit attribuut geeft de url op van de video.

Aan het **video** element kunnen 2 bronnen opgegeven worden. Indien de ene niet inlaadt, dan de andere hopelijk wel.

5.8.3 attribuut width

breedte

5.8.4 attribuut height

hoogte

5.8.5 attribuut autoplay

Dit attribuut laat de video uit zichzelf starten.

5.8.6 attribuut controls

Een regelbalk verschijnt onder het filmbeeld zodat de gebruiker via knoppen, vb. volumeregelaar, start/pauze-knop, ... het video-element kan regelen.

5.8.7 attribuut loop

Als het attribuut **loop** aanwezig is dan wordt het afspeLEN herhaald.

5.8.8 attribuut poster

 Als het een zware video is kan het even duren voordat alles is ingelezen. Zolang er nog geen beeld van de video beschikbaar is zal een afbeelding getoond worden. Dit doen we met het attribuut poster.

5.8.9 Bestandsformaten video

Op dit moment worden er twee (uitstekende) formaten gebruikt in HTML5:

- Het MP4-formaat, met daarin de H.264 video codec en de AAC audio codec.
- Het WebM formaat, met daarin de VP8 video codec en de Vorbis audio codec.

Qua kwaliteit doen de twee formaten niet veel onder voor elkaar. Het grote verschil zit hem in hun IP (intellectual property):

- MP4 (H264/AAC) wordt breed ondersteund in de video-industrie, maar is volledig dicht gepatenteerd. Zowel voor encoderen, publiceren als decoderen zijn licenties nodig.
- WebM (VP8/Vorbis) is daarentegen patent-vrij en open source (net als alle andere W3C technologieën). Het formaat is vrij nieuw, met een klein ecosysteem van encoders en decoders.

In deze afweging tussen pragmatisme en patenten hebben sommige browsers gekozen voor het eerste (MP4) en anderen voor het laatste (WebM). Het resultaat is dat je nu je video twee keer moet encoderen om alle HTML5 browsers te ondersteunen. Als WebM op termijn meer tractie krijgt, zal dat veranderen, maar dit is een langzaam proces.

Er is trouwens nog een derde HTML5 formaat: Ogg. Het is kwalitatief stukken minder dan MP4/WebM, maar werd ondersteund door Firefox en Opera voordat Google WebM vrijgaf. De enige browser die nog Ogg vereist, is het snel verdwijnnende Firefox 3.6.

5.9 HTML5 canvas

 In HTML5 is **canvas** een element dat een rechthoekig gebied op de webpagina voorziet. Met JavaScript kunnen tekeningen gemaakt worden.

De breedte en de hoogte zijn niet verplicht mee te geven. Als ze niet worden meegegeven dan krijgt het canvas de standaardafmeting van 300 bij 150 pixels. Ook met JavaScript kunnen de afmetingen opgegeven worden.

Tussen de begin- en eindtag van het canvas kan een zin worden voorzien. Deze wordt getoond als het canvas element niet herkend wordt.

Een **canvas** element zonder tekenopdracht is een transparante rechthoek zonder inhoud.

De opmaak van het canvas doen we met CSS. Om het **canvas** element te kunnen aanspreken is een **id** toegevoegd.

```
<canvas id="myCanvas" width="200" height="200">  
    Sorry, je browser ondersteunt het element canvas niet.  
</canvas>
```

CSS:

```
#myCanvas {border: dotted 2px black;}
```

Hier tonen we ter illustratie een eenvoudig voorbeeld van een script dat een tekening maakt.

Dit hoort allemaal thuis in de cursus Javascript.

5.9.1 Canvas voorbereiden

Via een JavaScript function kunnen we tekenen op het canvas. Door een JQuery `document.ready` function toe te voegen roepen we de JavaScript function `draw` op.

JQuery document ready function:

```
<script>
  $('document').ready(function(){
    draw();
  });
</script>
```

JavaScript draw function:

```
<script>
:
function draw() {
var canvas = document.getElementById("myCanvas");
}
</script>
```

5.9.2 Context initialiseren

Voorlopig laten de meeste browsers enkel het tekenen in twee dimensies (2d) toe. Het canvas moet ingesteld worden. Hiervoor roepen we de JavaScript methode `getContext()` aan.

JavaScript methode:

```
function draw() {
var canvas = document.getElementById("myCanvas");
var context = canvas.getContext("2d");
}
```

5.9.3 Vulkleur/randkleur instellen

We gaan op het canvas een halfdoorzichtig blauw vierkant tekenen met rode rand. We stellen eerst de randkleur en de vulkleur in.

Kleuren kunnen toegevoegd worden met een hexadecimale waarde `#00FFFF`, `rgba(0, 0, 255, 0.5)` of kleurnamen `red` or `blue`.

JavaScript:

```
function draw() {
var canvas = document.getElementById("myCanvas");
var context = canvas.getContext("2d");
context.strokeStyle = "red";
```

```
context.fillStyle = "rgba(0, 0, 255, 0.5)";
}
```

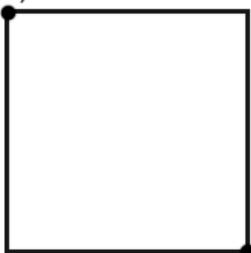
5.9.4 Vierkant tekenen

Het starten met tekenen doen we door de JavaScript methodes fillRect en strokeRect aan te roepen. Deze methode voorziet X en Y coördinaten om begin- en eindpunt op te geven en de breedte en de hoogte van het vierkant.

JavaScript:

```
function draw() {
:
context.fillRect(10,10,100,100);
context.strokeRect(10,10,100,100);
}
```

(0,0)

In het canvas coördinatiesysteem bevindt de hoek linksboven zich op positie (0,0). Stel dat het canvas 200 pixels groot zou zijn dan bevindt de hoek rechtsonder zich op positie (200,200).

5.9.5 Vullen met een patroon

(200,200) Een canvas kan gevuld worden met een patroon. De methode die hiervoor aangeroepen wordt is de createPattern method. We hebben een afbeelding nodig en instellingen om de afbeelding te herhalen. Eerst maken we een afbeeldingobject en we voegen een broneigenschap toe.

JavaScript:

```
function draw() {
:
var img = new Image();
img.src = "../images/bg-bike.png";
}
```

Het patroon wordt gegenereerd na het laden van de afbeelding:

```
function draw() {
:
var img = new Image();
img.src = "../images/bg-bike.png";
img.onload = function() {
pattern = context.createPattern(img, "repeat");
context.fillStyle = pattern;
```

```
    context.fillRect(10,10,100,100);
    context.strokeRect(10,10,100,100);
};

}
```

5.9.6 Afbeelding toevoegen

Een afbeelding die zich op de pagina bevindt kan je laten verschijnen in het canvas op een bepaalde positie. De image tag krijgt een id mee. Met JavaScript roepen we de image aan. Met de method drawImage wordt de afbeelding gepositioneerd.

HTML:

```
<canvas id="myCanvas" width="200" height="200">
Your browser does not support canvas.
</canvas>

```

CSS:

```
#myCanvas {
border: dotted 2px black;
margin: 0px 20px;
}
```

JQuery:

```
<script>
$(document).ready(function(){
  draw();
});
</script>
```

JavaScript:

```
function draw() {
var canvas = document.getElementById("myCanvas");
var context = canvas.getContext("2d");
var image = document.getElementById("myImageElem");
context.drawImage(image, 68, 68);
}
```

5.10 iframe

Het *Inline Frame* **iframe** element laat toe een andere pagina in te voegen op de huidige. Dat kan een volledige html pagina zijn, of een klein stukje html op dezelfde server of een website op een andere server. Dat gebeurt via het belangrijkste attribuut **src**.

De inhoud van het **iframe** is volledig **onafhankelijk** van de *parent* pagina, en heeft ook zijn eigen CSS en Javascripts. Opmaak van het **iframe** gebeurt zoveel mogelijk via CSS:

```
...
<style>
    iframe {
        width:60%;
        height:200px;
        max-width:1000px;
    }
...
<iframe src="http://www.deredactie.be" ></iframe>
...
```

Hier wordt een andere website getoond in de moederpagina. Omdat we hier dus inhoud mee kunnen tonen die NIET door onszelf gemaakt en gecontroleerd is, inclusief werkende scripts, moeten we voorzichtig zijn.

Het HTML5 attribuut **sandbox** laat ons toe een zekere beveiliging op het **iframe** te zetten. Mogelijke waarden zijn (gescheiden door spaties)

"" (lege string)	alle beperkingen hieronder van toepassing
allow-same-origin	beschouwt de inhoud als van normale oorsprong (zelfde server), zoniet wordt de inhoud beschouwd als van vreemde origine
allow-top-navigation	staat toe dat de getoonde inhoud navigeert naar de moederpagina (en die dus vervangt)
allow-forms	staat toe dat de getoonde inhoud formulieren submit . Anders niet
allow-popups	staat toe dat de getoonde inhoud popups opwerpt. Anders niet
allow-scripts	staat toe dat de getoonde inhoud scripts uitvoert. Anders niet
allow-pointer-lock	staat toe dat de getoonde inhoud een Pointer Lock API uitvoert. Anders niet

Als we bovenstaand voorbeeld uitbreiden naar:

```
<iframe src="http://www.deredactie.be" sandbox ></iframe>
```

Dan zijn alle restricties van toepassing en zullen er waarschijnlijk problemen opduiken want het menu van deze website is javascript gestuurd.

Andere mogelijke attributen zijn:

name	een name kan als target gebruikt worden voor een hyperlink (bookmark)
seamless	Boolean. Laat toe dat het <code>iframe</code> onzichtbaar opgaat in de moederpagina

Iframes worden dikwijls gebruikt om *widgets* in te kapselen in een pagina, vb. twitterfeeds, weervoorspellingen, Facebook gadgets, etc...

6 CSS

Cascading Stylesheets (CSS) is een taal om opmaak toe te passen op HTML.

HTML bevat de inhoud, CSS zorgt voor de opmaak: hiermee passen we het principe "scheiding van inhoud en opmaak" toe.

CSS wordt toegepast met een **stylesheet**, die bestaat uit een aantal **stylerules**: dit zijn één of meer **selectors** elk gevolgd door een **declaration block** met CSS properties.

Een stylesheet kan **intern** zijn, d.w.z. vervat in een **style** element in de HTML pagina zelf, of **extern** in een eigen .css bestand en gekoppeld via een **link** element.

Een stylesheet kan gericht zijn op één bepaald **medium**, vb. **screen**, of op meerdere. Dit gebeurt via een **media** attribuut.

Hierboven zie je een klein intern stylesheet voor het medium **screen**, met één style rule bestaande uit een selector **p, dl** en twee CSS properties **font-family** en **color**.

6.1 Syntax

De basis syntax is eenvoudig: een **style rule** bestaat uit een **selector** gevolgd door een **declaration block**.

Dit block zit in een paar **accoordes** waarin 1 of meerdere **stylerules** staan, die gescheiden worden door **punt-komma's**. Elke stylerule wordt gevolgd door een **dubbele punt** en een **waarde**.

Een style rule:

```
selector {
    property1: waarde1;
    property2: waarde2;
}

/* commentaar hier */
```

- alle witruimte wordt genegeerd.

- commentaar kan enkel in /* */

Er zijn nog andere rules mogelijk, maar dat zien we verder.

6.2 De CSS eigenschappen

Het is via een CSS property (eigenschap) dat de opmaak van de geselecteerde elementen wordt beïnvloed.

We gebruiken de **naam** van de eigenschap gevolgd door een **dubbelpunt** en een **waarde**.

```
eigenschap : waarde;
```

Bijvoorbeeld:

```
color : #33FFCC;  
position: relative;  
clear: left;
```


In deze cursus leer je het merendeel van de CSS eigenschappen kennen

Maar misschien heb je toch vragen:

Welke eigenschappen zijn er?

Er zijn enkele honderden eigenschappen. Je kan ze indelen volgens hun doel: tekstopmaak, positie, tabellen, box etc.. Sommige hebben heel specifieke bedoelingen (Ruby, Transition,...)

Welke waarden mag ik gebruiken?

Meestal heb je meerdere mogelijkheden (bv. **color**). Soms kan je enkel kiezen uit een lijstje van mogelijkheden, bv: **left | right**.

Wat gebeurt er als ik een fout maak?

Foutieve waarden (**color:appelblauwzeegroen**) of niet bestaande properties (**colors:green**) worden genegeerd terwijl de andere properties van de declaratie geldig blijven.

Waar vind ik een overzicht?

CSS2 properties op <http://www.w3.org/TR/CSS2/propidx.html>

CSS2 + CSS3 https://developer.mozilla.org/en-US/docs/CSS/CSS_Reference

6.3 CSS en HTML

Op HTML kunnen 3 soorten stylesheets toegepast worden:

- browser stylesheet:**

een browser heeft **altijd** een *ingebouwd stylesheet* dat een standaardopmaak toepast op de HTML. Dit is bijvoorbeeld de reden dat een **h1** kop groter toont dan

andere tekst. Je hoeft er niets voor te doen.

- **author stylesheet(s):**

dit zijn de stylesheets aangemaakt door de webontwikkelaar. Ze zijn intern of gekoppeld. Het zijn deze styles die een webpagina maken wat ze is: met mooie kleuren, layout etc...

- **user stylesheet:**

je wist het misschien niet, maar een user die een website bekijkt kan zijn eigen stylesheet erop toepassen. Waarom zou je dat doen? Toegegeven, het gebeurt zelden, maar in sommige situaties kan het nodig zijn, bv. mensen met gezichtsproblemen (kleurenblindheid, ...) kunnen een hoog contrast stylesheet laden

Onthou dat in de meeste gevallen er **steeds 2 stylesheets inwerken op de HTML**: het **browser stylesheet** en het **author stylesheet**.

Omdat het browser stylesheet nogal durft verschillen tussen de verschillende browsers en er allerlei ongewenste opmaak in staat, gebruiken sommige ontwikkelaars wel eens een *Reset* (of *Normalize*) stylesheet, die *tabula rasa* maakt van die standaardopmaak. Zo begin je met een "schone lei".

We kunnen onze eigen opmaak toepassen op 3 manieren:

1. met een **extern** stylesheet
2. met een **intern** stylesheet
3. via een **style** attribuut in een HTML element (**inline** style)

Alle combinaties van deze zijn ook mogelijk.

6.3.1 Een extern stylesheet koppelen

Een extern stylesheet wordt **gekoppeld** met een **link** element in de **head** van het document. Deze methode heeft de **voorkeur** want zo kan je met één stylesheet de opmaak van alle HTML pagina's in één site bepalen.

XHTML:

```
<link href="css/mijnstijl.css" rel="stylesheet" type="text/css" media="screen" />
```

- het **href** attribuut (verplicht) bevat het pad naar het CSS bestand
- het **rel** attribuut (verplicht) bevat de waarde "stylesheet". **link** elementen kunnen ook andere bestanden koppelen.
- het **type** attribuut (verplicht) bevat het MIME type "text/css"
- het **media** attribuut (optioneel) geeft aan voor welk medium het stylesheet bedoeld is

HTML5:

```
<link href="css/mijnstijl.css" rel="stylesheet" media="screen" >
```

- de **href** en **rel** attributen zijn ook hier nodig en verplicht
- het **type** attribuut mag je achterwege laten
- het **media** attribuut is ook hier optioneel en heeft dezelfde functie

Je kan ook meerdere stylesheets na elkaar koppelen:

```
...
<link href="css/huisstijl.css" rel="stylesheet" >
<link href="css/intro.css" rel="stylesheet" >
<link href="css/forms.css" rel="stylesheet" >
<script src="js/nuttig_lib.js"></script>
...
```

Plaats alle stylesheets (ook interne) altijd vóór javascripts of js-koppelingen in het document.

6.3.2 Intern stylesheet

Een intern (ook *embedded*) stylesheet is een **style** element in de **head** van het HTML bestand met één of meerdere stylerules.

```
<style>
body {
    margin-left: 5px;
    color: #000000;
    font-family: Arial, Helvetica, sans-serif;
    background:#ffffff url(..../images/archiExt_bg.gif) repeat-x scroll top left;
}
</style>
```

Ook hier is een **type** en een **media** attribuut optioneel in HTML5, verplicht in XHTML.

Probeer zo weinig mogelijk interne stylesheets te gebruiken, wij doen het hier enkel in de kleine oefeningen om slechts één bestand te gebruiken.

6.3.3 Inline styles

Een **inline** style is een styledeclaratie die in de html in het element zelf zit, via het **style** attribuut zoals:

```
<p style="color:red">rode tekst</p>
```


Dit is dus geen stylesheet. Vermijd deze manier van werken!

Opmerkingen:

- Je krijgt inline styles dikwijls als je tekst uit een ander programma kopieert naar je htmlcode, bijvoorbeeld als je kopieert uit Word. Zorg dat je deze inline styles verwijdert
- Inline styles worden ook toegepast via Javascript: doordat ze een grotere specificiteit (zie verder) hebben dan andere methodes (ze hebben altijd voorrang), worden ze door scripts gebruikt om onmiddellijk effect te hebben. Voor een script is dat natuurlijk geen probleem want het heeft *geen blijvend effect* op de HTML.

6.3.4 @import

Met een `@import` rule kan je een stylesheet in een ander importeren:

```
<style>
@import url('forms.css');
body {
    margin-left: 5px;
    color: #000000;
    font-family: Arial, Helvetica, sans-serif;
    background:#ffffff url(..../images/archiExt_bg.gif) repeat-x scroll top left;
}
...
</style>
```

Alle CSS van `forms.css` wordt nu geïmporteerd in dit stylesheet.

Een `@import` regel **moet altijd vooraan** staan.

Deze methode heeft het voordeel dat je je CSS **modulair** kan scheiden, bv. de styles voor een formulier zijn zeer specifiek en kan je afzonderen. Je importeert ze dan waar je ze nodig hebt.

Het nadeel is dat dit net hetzelfde is als twee aparte stylesheets koppelen: er gebeuren dan 2 HTTP requests en dat zorgt voor vertraging.

Imports worden ook toegepast door CSS preprocessors (SASS) omdat deze uit tientallen modules bestaan.

6.3.5 CSS Overload?

Browsers moeten dus rekening houden met *browser*, *author* en *user stylesheets*! en dan nog eens met *externe*, *interne stylesheets* en *inline styles* !!!

Hoe raakt een browser uiteindelijk wijs uit al die (tegenstrijdige) CSS rules? welke toepassen en welke niet?

De browser zal moeten beslissen als er zich **conflicten** voordoen:

- ? tussen verschillende stylesheets

```
h2 { font-size: 2.4em; }          /* browser stylesheet */  
h2 { font-size: 2em; }           /* author stylesheet 1 */  
h2 { font-size: 2.2em; }         /* author stylesheet 2 */
```

- ? tussen verschillende CSS rules binnen hetzelfde stylesheet

```
h2      { font-size: 2em; }  
  
#inhoud h2 { font-size: 2.2em; }
```

- ? tussen stylerules en inline styles

```
p { color:blue; }
```

```
...  
<p style="color:red">tekst</p>
```


Welke CSS Rule uiteindelijk de voorrang krijgt, hangt af van

- de **Specificiteit** van de selector,
- de **Cascade**,
- de **volgorde**

We gaan er in detail op in het hoofdstuk "*Inheritance en de Cascade*".

6.4 CSS grammatica

- CSS zelf is **niet hoofdlettergevoelig**, maar we geven de **voorkeur** aan kleine letters
- **waarden** van eigenschappen zijn wel hoofdlettergevoelig, zoals de naam van een **id** of een **class**, een lettertype of een url
- **sleutelwoorden** worden herkend door de parser; ze moeten niet in aanhalingstekens staan: **auto**, **none**, **transparent**
- **commentaar** kan enkel tussen **/* commentaar */**
- Een **backslash** karakter kan gebruikt worden om een waarde te escapen: **"\""**
- **witruimte** wordt genegeerd
- zet nooit een **spatie** tussen getal en eenheid: **14px**
- **decimalen** aanduiden met een punt-notatie: **1.2em**
- de waarde **0** moet je nooit een eenheid meegeven, dus bv. **0px** wordt gewoon als **0** geschreven.
- een eigenschap kan altijd de waarde **inherit** gegeven worden, waarmee de waarde van de *parent* overgeërfd wordt

6.5 Selectors

Om opmaak op één of meerdere elementen toe te passen hebben we een **selector** nodig.

```
selector {  
    eigenschap : waarde;  
    eigenschap : waarde;  
}
```

Je hebt eenvoudige selectoren die één specifiek element selecteren (via zijn **id** attribuut), 1 soort element (via de HTML tag), of meer complexere die slechts een soort element selecteren enkel als dat voorkomt in een ander element, tot zeer complexe selectoren die bijvoorbeeld het derde *child* viseren van een bepaal type enkel als de muis eroverheen hovert...

We starten met de meest eenvoudige om onze voorbeelden te kunnen illustreren, later bekijken we ook de complexe selectoren.

6.5.1 Element-selectoren

Voor een HTML-element-selector geldt de algemene vorm:

```
element { stijldeclaratie }
```

Elk element (elke tag dus) kan hierbij gebruikt worden als selector.

```
html { margin: 0; padding: 0}  
h1 { color: red; }
```

Indien meerdere selectoren dezelfde declaratie hebben kunnen zij gegroepeerd worden; hun namen worden dan gescheiden door **komma's**:

```
element1, element2, element3 { stijldeclaratie }
```

Je mag dit ook schrijven als

```
element1,  
element2,  
element3 {  
    stijldeclaratie  
}
```

zolang je er maar op let dat de komma's aanwezig zijn op het einde van de regel.

Dit is geen gecombineerde selector, dit zijn gewoon meerdere selectoren met dezelfde opmaak.

Een vaak gebruikt voorbeeld: stel dat je alle koppen binnen je document rood wilt weergeven, dan kan je natuurlijk achtereenvolgens stijlen voor **h1** t.e.m. **h6** definiëren:

```
h1 { color: red; }  
h2 { color: red; }  
h3 { color: red; }  
h4 { color: red; }  
h5 { color: red; }  
h6 { color: red; }
```

Maar korter zou je dit kunnen noteren als:

```
h1, h2, h3, h4, h5, h6 { color: red; }
```

Bij inline-styles wordt geen expliciete selector opgegeven, aangezien de style gedefinieerd is binnen de tag waarop hij van toepassing is.

6.5.2 Uittesten

We hebben een oefenbestand *testbestand.html* voorzien om de verschillende items uit te proberen.

7 BASIS CSS

We beginnen met de meest gebruikte opmaak voor tekst, box en lijst, maar daarvoor spreken we eerst over lengtes.

7.1 Lengte-eenheden

Om een hoogte, breedte te geven aan een bepaalde property, kan je in verschillende eenheden werken.

Een lengte wordt steeds opgegeven als een decimaal getal, onmiddellijk gevolgd door de eenheid, vb **12.5em**. Er mag **geen spatie** tussen getal en eenheid staan!

Er zijn **relatieve eenheden**, die een verhouding zijn tegenover *iets*, zoals de lettertypegrootte of de schermgrootte, en er zijn **absolute eenheden** die verankerd zijn aan een fysische eenheid van het toestel, zoals een schermpixel.

Relatieve eenheden	Absolute eenheden
%	px (pixel)
em	mm (millimeter)
ex	in (inch)
ch	cm (centimeter)
rem	pt (point)
vh	pc (pica)
vw	
vmin	
vmax	

Je mag ze allemaal gebruiken, maar we bespreken hier enkel de meest toegepaste in CSS.

Je gebruikt ze straks in het echt, maar we zijn verplicht éérst de uitleg te doen. Als je straks properties tegenkomt die lengte-eenheden gebruiken, zoals **font-size** en **width**, keer dan even naar dit hoofdstukje terug om na te lezen.

7.1.1 De pixel

De pixel, **px**, is een punt op het scherm. Een pixel hangt vast aan de **schermresolutie**, dezelfde pixel zal groter lijken op een scherm met lagere resolutie. Een **px** is dus een **absolute eenheid**.

Door het lettertype in te stellen met pixels zeg je **exact** hoeveel pixels hoog de tekst op je scherm moet zijn.

Als je pixels gebruikt in je CSS stel je dus voor alle selectors vast wat de exacte grootte is van het lettertype, vb:

```
p {font-size: 12px}
```

```
h1 {font-size: 26px}  
h2 {font-size: 22px}  
h3 {font-size: 20px}
```

dit heeft het voordeel dat je exact weet hoe groot een letter zal zijn. Er zijn echter meer nadelen dan voordelen:

- Sommige browsers kunnen pixels niet schalen als je in-/uitzoomt
- als je van gedacht verandert en alles iets groter/kleiner moet je alles opnieuw instellen. Het is beter proportioneel te werken met een relatieve eenheid
- de **font-size** property is de basis voor de **em**:
als je breedte en hoogte van een box gaat instellen is die afhankelijk van de **font-size**

7.1.2 de em

Een **em** is de berekende lettergrootte van een element. Een lengte uitgedrukt in **em** is dus afhankelijk van de geërfde lettergrootte van dat element.

Je stelt de **em** in door het lettertype van het root-element vast te leggen:

```
body { font-size: 100%; } /* 1em = 16px */
```

Nu is **1em = 16px** voor het body element.

Als je dus voor andere elementen groottes in **em** gebruikt, is dat steeds relatief t.o.v. die **1em**. Een **em** kan maximaal drie decimalen hebben: **0.125em**.

Een voorbeeld van een **div** die erft van de standaard lettergrootte **16px=1em**:

```
div { font-size: 1.125em; /* 1.125em * 16 = 18px */ }
```

De **em** wordt vooral gebruikt om schaalbare layouts te maken: als de gebruiker het basislettertype vergroot (door te zoomen) bewegen alle andere maten die in **ems** uitgedrukt zijn, mee. Het zijn vooral de eigenschappen **font-size**, **line-height**, **width**, **height**, **padding** en **margin** die daarvoor gebruikt worden.

Erg belangrijk is het verschil tussen de geërfde waarde voor **font-size** en alle andere CSS properties:

- **font-size** in **em** is relatief t.o.v. de **font-size** van zijn **parent**
- voor elke andere property (bv. **width**) die **em** gebruikt is dit relatief t.o.v. zijn **eigen font-size**

We leggen het best uit aan de hand van een voorbeeld. Veronderstel de volgende html structuur:

```
...  
<body>
```

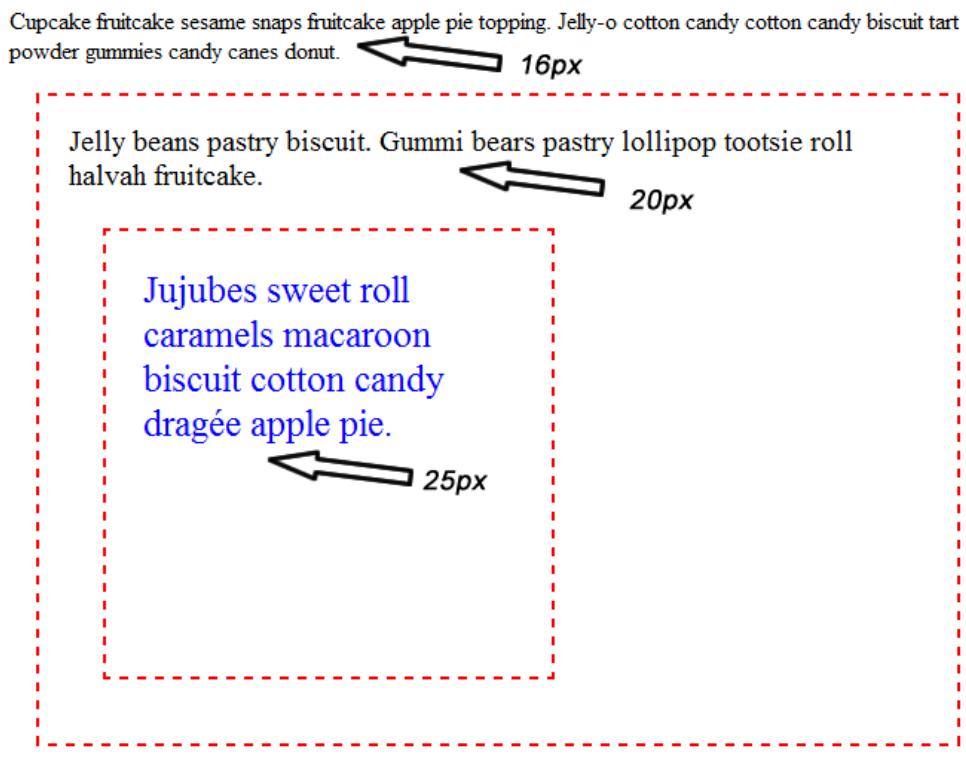
```
<p>Cupcake fruitcake sesame snaps fruitcake apple pie topping. Jelly-o cotton candy  
cotton candy biscuit tart powder gummies candy canes donut. </p>  
<div id="outer">Jelly beans pastry biscuit. Gummi bears pastry lollipop tootsie roll  
halvah fruitcake.  
  <div id="inner">Jujubes sweet roll caramels macaroon biscuit cotton candy dragée apple  
pie. </div>  
</div>  
</body>  
...
```

een **body** element bevat 2 children: een **p** en een **div** element. De **div#outer** bevat zelf een andere **div#inner**.

We passen de volgende CSS hierop toe:

```
body { font-size: 100%; }      /* 1em = 16px */  
div {  
    font-size:1.25em;  
    outline:2px dashed red;  
    padding:1em;  
    margin:1em;  
}  
div#inner{  
    color:blue;  
    width:10em;  
    height:10em;  
}
```

Het resultaat is zo:

Bespreking:

- de **outline** property, de **padding**, de **margin** en de **color** dienen enkel om dit vb te verduidelijken
- het **p** element heeft geen **style** gekregen, heeft dus de waarde **inherit** wat resulteert in een lettergrootte van **16px**
- de eerste **div** heeft **font-size: 1.25em**, dus

$$16px \text{ (parent=body)} \times 1.25 = 20px$$

- de tweede **div#inner** heeft ook **font-size: 1.25em**, dus

$$20px \text{ (parent=#outer)} \times 1.25 = 25px$$

- de **div#inner** heeft ook **width** en **height: 10em**, dus

$$25px \text{ (eigen)} \times 10 = 250px$$

Alle groottes in **em** zijn dus relatief ten opzichte van elkaar en het beginpunt is de **body**: verander je de waarde in de **body** (bv: **90%**) dan wijzigt alles relatief mee.

Eén nadeel is dat als je eens een exacte pixelwaarde wil, je die moet omrekenen, bijvoorbeeld als je exact **100px** wil in bovenstaand voorbeeld moet je de berekening maken: **100 / 16 = 6.25em**.

Om die reden gaat een aantal ontwikkelaars anders tewerk om makkelijker te kunnen rekenen:

```
body { font-size: 62.5%; }
```

Dit stelt **1em = 10px**.

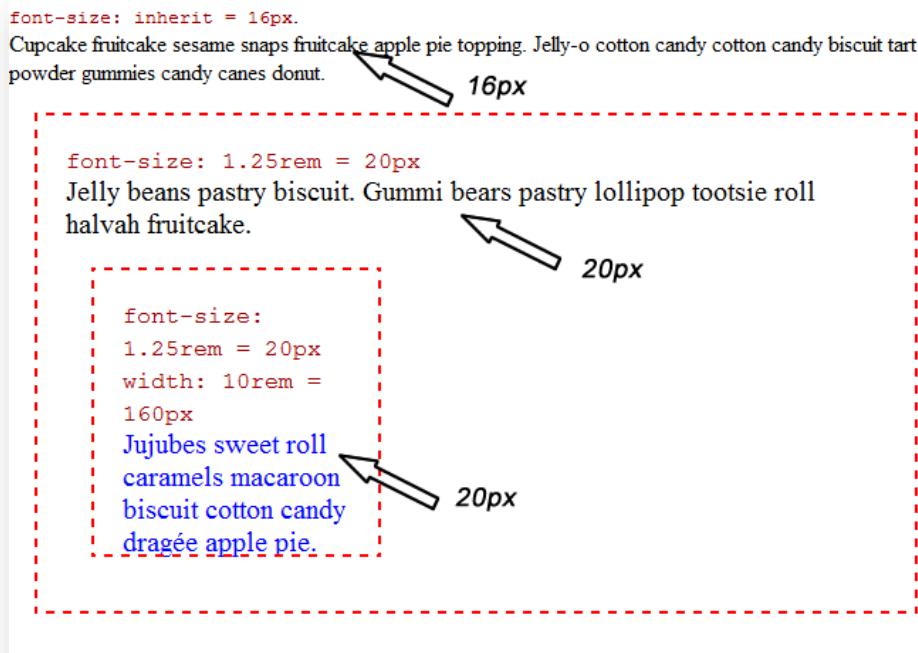
Nu is het kinderspel om een titel een waarde van **39px** te geven: **em's** zijn decimaal, dus de titel wordt **3.9em**, 3.9×10 pixels.

Je mag zelf kiezen welke methode je makkelijkst vindt.

7.1.3 de rem

De **rem** (*root em*) is een CSS3 eenheid identiek aan de **em**, met één groot verschil: de relatieve wijziging van de lettergrootte is steeds t.o.v. van het root element, M.a.w. de **body**.

Vervangen we in bovenstaand voorbeeld alle **em's** door **rem's** dan krijgen we:

- het **p** element heeft de waarde **inherit** dus **16px**

- de eerste `div` heeft `font-size: 1.25rem`, dus

$$16px \text{ (body)} \times 1.25 = 20px$$

- de tweede `div#inner` heeft ook `font-size: 1.25rem`, dus ook

$$16px \text{ (body)} \times 1.25 = 20px$$

- de `div#inner` heeft ook `width` en `height: 10rem`, dus

$$16px \text{ (body)} \times 10 = 160px$$

Dus alles relatief ten opzichte van de eerste instelling van de waarde in de `body`.
`rem` wordt momenteel door alle browsers ondersteund.

7.1.4 Een percentage

Een percentage, `%`, is altijd relatief ten opzichte van de *parent* container.

Een `%` wordt vnl gebruikt voor `width` en `height` en hun afgeleide properties.

Als je stelt dat een element een `width: 80%`; heeft, dan is dat 80% van de `width` van de *parent* container.

7.1.5 Viewport eenheden

De *viewport* is het zichtbare gedeelte van het document, dus je scherm min het gedeelte dat ingenomen wordt door je browser zelf.

De *viewport* eenheden zijn

<code>vh</code>	= 1/100 van de hoogte van het scherm
<code>vw</code>	= 1/100 van de breedte van het scherm
<code>vmin</code>	= de kleinste waarde tussen <code>vh</code> of <code>vw</code>
<code>vmax</code>	= de grootste waarde tussen <code>vh</code> of <code>vw</code>

Viewport-percentages zijn lengtes relatief tegenover de grootte van de *viewport*.

Voorbeeld1: als het scherm op dat moment een breedte van 1600px heeft, en

```
h1 { font-size: 4vw }
```

dan heeft een `h1` kop een lettergrootte van $1600 * 4 / 100 = 64px$.

Voorbeeld2: de HTML

```
<div id="outer">Outer div
  <div id="inner">Inner div
  </div>
</div>
```

En de CSS

```

div#outer {
    width: 50vw;
    height: 50vh;
}
div#inner {
    width: 100vw;
    height: 50vmin;
}

```

Dan is de buitenste box de helft van de schermhoogte hoog en de helft van de schermbreedte breed (scrollbars hebben geen invloed).

De binnennste box is zo breed als het scherm breed is en de helft van de kleinste lengte van de twee: schermbreedte of schermhoogte. *View percentage* lengtes worden dus niet overgeërfd.

View percentage lengtes worden momenteel door bijna alle browsers ondersteund, maar niet in alle properties.

View percentage lengtes worden genegeerd in *Paged media* (afdruk stylesheets).

7.1.6 Pixel density

Pixels zijn punten op een scherm.

De **pixel density** is het aantal pixels dat een scherm kan tonen voor een bepaalde lengte. Dit is niet hetzelfde als de **resolutie**, die het **aantal** pixels is over de hoogte en de lengte van het scherm.

De *pixel density* wordt berekend door het aantal pixels dat getoond wordt te delen door de afstand (in inch). Meestal wordt dit uitgedrukt in **PPI** (*pixels per inch*). Het zou ook kunnen uitgedrukt worden in **PPCM** (*pixels per cm*) maar dat wordt weinig gebruikt.

Je kan dit berekenen door de pixels te tellen voor eender welke afstand (met een on-screen ruler of door een kader in te stellen op een vast aantal pixels) of door de diagonale resolutie te delen door de diagonale afstand:

$$PPI = \frac{\sqrt{w_p^2 + h_p^2}}{d_i}$$

Waarbij w_p de breedte is in pixels, h_p de hoogte is in pixels en d_i de diagonaal is in inches.

Enkele voorbeelden (met afgeronde ppi):

scherm	resolutie	diameter	PPI	dppx
HP 1740	1280 X 1024	17"	96	1
Fujitsu laptop Celsius H series	1920 X 1080	15.6"	141	1
Samsung Galaxy S5	2560 X 1440	5.1	575	3

Apple 6 Plus

1920 X 1080

5.5

401

2.46

Dat betekent dat sommige schermen in staat zijn veel meer punten te tonen over dezelfde afstand dan een ander. De pixels kunnen dus kleiner zijn en het beeld lijkt veel scherper.

Men spreekt van **High Density displays**. Deze toestellen gebruiken dus meer lichtpunten (*dots*) voor één pixel: **dots per pixel (dppx)**.

De merknamen "Retina display" en "Retina 5K/HD display" van Apple omvatten eigenlijk een aantal verschillende PPI schermen. Google Android verdeelt toestellen gewoon in categorieën: LDPI(~120ppi), MDPI(~160ppi),..., xxxHDPI(~640dpi).

Maar afstand tussen het oog en het scherm speelt ook een rol, daardoor kan de pixel density van grote schermen lager blijven omdat je ze toch vanaf een grotere afstand bekijkt en het beeld dus scherper lijkt.

Omdat de werkelijke grootte van een CSS pixel dus ook afhangt van de *pixel density*, hanteren software talen (op Android bv.) eigen eenheden zoals de **dp** (*Density-independent pixel*) en de **sp** (*Scale-independent pixel*) die je echter niet in CSS kunt gebruiken

7.2 Letter-opmaak

7.2.1 font-family

Met de eigenschap **font-family** wordt ingesteld welk **lettertype** gebruikt moet worden voor een bepaalde selector.

Je kan de naam van een lettertype gebruiken:

```
font-family: Arial;
```

Dit veronderstelt dat het opgegeven lettertype op de computer van de gebruiker aanwezig is. Nu is bijvoorbeeld het lettertype *Helvetica* op alle Mac-systemen aanwezig, maar niet op Windows-computers. Op die toestellen bestaat echter wel een quasi identiek lettertype met de naam *Arial*. Je kan al raden wat er gebeurt als de browser het gewenste lettertype niet vindt: dan wordt inderdaad het standaardlettertype gebruikt.

Je mag daarom ook meerdere lettertypes opgeven, gescheiden door komma's. Wanneer het eerste niet wordt gevonden, wordt het tweede gebruikt en zo verder.

Bijvoorbeeld:

```
font-family : Arial, Helvetica;
```

Om problemen met exacte namen te vermijden, zijn ook een aantal **generieke namen** voorzien: namen die altijd mogen gebruikt worden en die door elke browser worden geconverteerd naar op dat systeem aanwezige lettertypes:

serif : een lettertype met *schreef*, zoals *Times New Roman*

sans-serif: een lettertype zonder schreef, zoals Arial

monospace : een niet-propotioneel lettertype (met vaste afstand, zoals bij een schrijfmachine) zoals Courier

cursive : een handschrift-lettertype, zoals Comic

De beste werkwijze is eerst enkele benoemde lettertypes vermelden, gevolgd door het generiek lettertype:

```
body{  
font-family: Arial, Helvetica, sans-serif;  
}
```

Als je deze CSS uitstest kan het gebeuren dat je geen enkel verschil ziet met eerder: bedenk dat het *browser stylesheet* het standaard lettertype ook al op Arial, Helvetica gezet heeft....

Een andere manier om lettertypes toe te passen is gebruik maken van **webfonts**: dat wordt verder uitgelegd.

7.2.2 font-weight

Met de eigenschap **font-weight** kan het **gewicht van een lettertype** (de dikte) bepaald worden.

De meest gebruikte waarden zijn **normal** en **bold**.

voorbeeld:

```
p {  
font-weight: bold;  
}
```

en bekijk daarna het resultaat in je browser, je ziet dat de paragrafen nu in het vet komen te staan.

7.2.3 font-style

Met de eigenschap **font-style** kan een **stijl** voor de letter worden opgegeven.

Mogelijke waarden zijn: **normal**, **italic** en **oblique**

De waarde **oblique** wordt vaak hetzelfde weergegeven als **italic**, dus cursief, maar eigenlijk staat **oblique** voor een schuin geplaatste normale letter.

Concreet toegepast: voeg onderstaande code toe aan je CSS:

```
h1 {  
font-style : italic;  
}
```

en bekijk daarna het resultaat in je browser. De titel “*Responsive webdesign*” komt nu cursief te staan.

Even tussendoor willen we je er al op attent maken dat het belangrijk is om de volgorde van je CSS regels in het oog te houden!

Iedereen ontwikkelt zo'n beetje z'n eigen manier van werken, maar het is beter om er toch een zekere structuur in te steken. Zo kan je alle CSS voor de header bij elkaar zetten, alle CSS voor de content bij elkaar, alle CSS voor de footer bij elkaar, enzoverder...

Je kan er anderzijds ook voor kiezen om de hiërarchie van je HTML elementen te volgen: je zet je CSS rules in dezelfde volgorde als de corresponderende elementen in je HTML document.

Als je de HTML hiërarchie volgt ziet je complete CSS er nu zo uit:

```
<style type="text/css">
body {
    font-family: Arial, Verdana, sans-serif;
}
h1 {
    font-style : italic;
}
p {
    font-weight: bold;
}
</style>
```

7.2.4 font-size

Met de eigenschap **font-size** kan vanzelfsprekend de **lettergrootte** bepaald worden. Hiervoor kan je de verschillende **eenheden** gebruiken die we reeds besproken hebben.

De standaard lettergrootte van een browser is **16px**.

Browsers hebben ook een **zoom-functie** die je via het menu, met het muiswiel of met een shortcut key kan bereiken (Ctrl +, Ctrl -). Daarmee vergroot of verklein je de inhoud van het scherm, in eerste instantie de lettergrootte. Dit is uiteraard een **Accesibility feature**, voor mensen met een visuele beperking of als je bril vergeten bent...

7.2.5 font-variant

Met de eigenschap **font-variant** kan worden ingesteld dat de tekst in **kleine hoofdletters** moet worden weergegeven. Dit zou normaal het volgende effect moeten hebben:

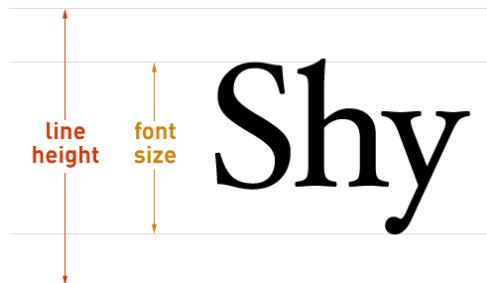
WELKOM BIJ VDAB!

De belangrijkste waarden voor deze eigenschap zijn : **normal** en **small-caps** maar er zijn er meer.

Maar niet alle lettertypes zijn in een “small-caps”-variant beschikbaar; in die gevallen worden doorgaans gewone hoofdletters weergegeven, maar iets kleiner dan de rest van de tekst.

7.2.6 line-height

En beetje een apart geval is de eigenschap **line-height**. Hiermee wordt de **afstand tussen de basislijnen** van twee regels tekst weergegeven.

Mogelijke waarden zijn:

normal	1.2 van het lettertype (opgelet: browserafhankelijk)
getal (zonder eenheid)	3 betekent dat de regelhoogte gelijk is aan 3 keer de lettergrootte.
lengte-eenheid	een getal en een eenheid bv. 16px of 1.5em
percentage	een getal en een percentteken bv. 120% betekent dat de regelafstand 1,2 keer de lettergrootte is.

line-height controleert de minimale hoogte tussen de lijnen van een tekstblok

Denk eraan dat **line-height** moet bekijken worden **in verhouding tot het lettertype**: een vaste **line-height** instellen en daarna een ander lettertype kiezen, is geen goed idee.

De **line-height** kan zowel in lengte-eenheid als relatief (em, %, getal) ingegeven worden, toch wordt aangeraden dat steeds als getal te doen om problemen met inheritance te vermijden. vb. 1.4.

7.2.7 Font

De eigenschap **font** combineert meerdere eigenschappen voor het lettertype, we noemen dit een **verkorte schrijfwijze**. Zo kan de stijldefinitie:

```
font-weight: bold;  
font-style: italic;  
font-size: 14px;  
font-family: Arial, Helvetica, sans-serif;
```

ook genoteerd worden als:

```
font: bold italic 14px Arial, Helvetica, sans-serif;
```

De algemene syntax is:

```
font: [<font-style>||<font-variant>||<font-weight>]? ↵
      <font-size>[/<line-height>]? ↵
      <font-family> ]
```

Als je een verkorte schrijfwijze gebruikt, let dan goed op de **volgorde** van de sub-eigenschappen.

De eerste drie sub-eigenschappen zijn optioneel en hun volgorde t.o.v. elkaar is niet belangrijk. Een eventuele **font-size** moet er echter op volgen, net zoals de **font-family**.

Concreet toegepast: wijzig de code voor de body in je CSS als volgt:

```
body {
    text-align: justify;
    font: 10px/1.5em Verdana, sans-serif;
}
```

Bekijk daarna het resultaat in je browser.

Let ook op de notering **10px/1.5em** waarbij terzelfdertijd **font-size** en **line-height** ingesteld worden, een courant gebruikte methode.

De volgende voorbeelden toegepast op een fictieve selector **e** zijn geldig:

```
e { font: Arial, Helvetica, sans-serif }
e { font: large Arial, Helvetica, sans-serif }
e { font: bold italic large Arial, Helvetica, sans-serif }
e { font: italic bold large Arial, Helvetica, sans-serif }
e { font: 12px/14px sans-serif }
```

Onderstaande echter zijn niet correct en zullen dan ook niet volledig uitgevoerd worden:

```
e { font: large bold italic Arial, Helvetica, sans-serif }
e { font: Georgia,"Times New Roman", Times, serif small-caps}
```

7.2.8 word-spacing

Met de eigenschap **word-spacing** kan de **afstand tussen woorden** worden aangepast.

Mogelijke waarden zijn:

normal	
een lengte :	een getal en een eenheid bvb. 2em betekent 2x de normale afstand.

7.2.9 Letter-spacing

Met de eigenschap **letter-spacing** kan de **afstand tussen de afzonderlijke tekens** worden aangepast.

Mogelijke waarden zijn:

normal	
een lengte :	een getal en een eenheid, bvb. 2em betekent 2x de normale afstand

Negatieve waarden zorgen ervoor dat de letters dichter op elkaar geplakt worden.
Enkele voorbeelden:

normale tekenafstand
vergrote tekenafstand
verkleinde tekenafstand

Concreet toegepast: wijzig de CSS voor de **h1** in onderstaande code in je CSS:

```
h1 {  
    font-style : italic;  
    font-variant : normal;  
    letter-spacing : 1em;  
}
```

en bekijk daarna het resultaat in je browser.

De property **letter-spacing** bepaalt dus de ruimte tussen de letters van een woord, terwijl **word-spacing** de ruimte tussen woorden instelt. Beide eigenschappen hebben een standaardwaarde **normal** die gepast is voor het gekozen lettertype en grootte.

7.2.10 Text-decoration

Met de eigenschap **text-decoration** kan je **speciale opmaak** aan je tekst geven.

Mogelijke waarden zijn

none	beginwaarde; geeft aan dat geen speciale effecten moeten worden toegepast
underline	onderlijnde tekst
overline	lijn boven de tekst
line-through	doorstreepte tekst
blink	flikkerende tekst

Gebruik **onderlijning** enkel voor **hyperlink**, nooit op andere tekst!

Omdat `a` elementen standaard onderlijnd zijn, verwacht een gebruiker dat een onderlijnde tekst een hyperlink is. Ga daar nooit tegenin en gebruik andere opmaak om een tekst te benadrukken.

De kleur van de lijn wordt afgeleid van de `color` eigenschap van de tekst.

Bijvoorbeeld:

```
text-decoration : line-through;
```

Niet alle browsers ondersteunen al deze waarden. `text-decoration` wordt het meest frequent gebruikt om de standaard onderlijning van hyperlinks weg te halen

```
(a { text-decoration: none; }
```

Nog een voorbeeld:

```
h1 {  
    font-style: italic;  
    font-variant: normal;  
    letter-spacing: 1em;  
    text-decoration: overline;  
}
```

en bekijk daarna het resultaat in je browser.

7.2.11 Text-transform

Met de eigenschap `text-transform` kan het **hoofdlettergebruik** van een stuk tekst worden aangegeven.

Mogelijke waarden zijn:

<code>none</code>	beginwaarde tekst wordt weergegeven zoals ingetypt
<code>capitalize</code>	beginkapitalen eerste letter van elk woord wordt een hoofdletter
<code>uppercase</code>	alles in hoofdletters
<code>lowercase</code>	alles in kleine letters

De `text-transform` property laat omzettingen tussen hoofd- en kleine letters toe. De waarde `capitalize` geeft een enkele hoofdletter aan een woord, `uppercase` zet alle letters om naar hoofdletters, `lowercase` naar kleine letters terwijl `none` niets doet.

Voorbeeld:

```
h2 {  
    font-style: italic;  
    letter-spacing: 1em;  
    text-decoration: underline;  
    text-transform: capitalize;  
}
```

en bekijk daarna het resultaat in je browser.

7.3 Alinea-opmaak

7.3.1 Margin

Volgens het box-model (zie verder) heeft elke box vier marges: top, right, bottom en left.

Je kan elke marge apart instellen met `margin-top`, `margin-right`, `margin-bottom`, `margin-left`, of alle samen met `margin`.

Je kan hiervoor eender welke lengteeenheid gebruiken en ook de waarde `auto`.

Bijvoorbeeld

```
p {  
    margin-top: 0.6em;  
    margin-right: 1em;  
    margin-bottom: 0.4em;  
    margin-left: 1em;  
}
```

7.3.2 margin

De eigenschap `margin` is de verkorte schrijfwijze voor de marges.

De juiste volgorde is TRBL (top, right, bottom, left).

Bovenstaand voorbeeld kan ook geschreven worden als

```
p {margin: 0.6em 1em 0.4em 1em;
```

Maar omdat marges dikwijls gelijk zijn, zijn er ook andere schrijfwijzen beschikbaar: met 1, 2, 3 of 4 getallen:

- 1 getal: `top=bottom=left=right`
- 2 getallen: `top=bottom left=right`
- 3 getallen: `top left=right bottom`
- 4 getallen: `top right bottom left`

Bijvoorbeeld:

```
margin: 0.6em 1em 0.4em;
```

Betekenis: boven-marge is 0.6em, de ondermarge is 0.4em, linker- en rechtermarge op 1em.

Als een block percentages als margewaarden heeft dan worden die berekend op de `width` van zijn **parentcontainer**. Bijvoorbeeld

```
div { margin: 5%; }
```

krijgt 5% marge van de breedte van de container van de `div`. Dat betekent natuurlijk dat als die container verandert (bv. in een responsive design), deze marges mee veranderen.

Als een marge de waarde **auto** heeft , dan krijgt die een automatische waarde. Dit wordt dikwijls gebruikt om een blok horizontaal te centereren:

```
div { width:50%; margin:0 auto; }
```

7.3.3 Text-align

Met de eigenschap **text-align** wordt de **uitlijning** van de inhoud ingesteld.

Mogelijke waarden zijn: **left**, **center**, **right** en **justify**. Links, rechts, gecentreerd of uitgevuld.

De eigenschap **text-align** bepaalt de horizontale uitlijning van de inline inhoud (niet enkel tekst) van een container.

Vertikale uitlijning kan enkele in tabellen en in het flexbox layout model.

7.3.4 Text-indent

Met de eigenschap **text-indent** wordt **de insprong van de eerste regel** opgegeven.

Mogelijke waarden zijn: een **lengte** en een **percentage**

Negatieve waarden zijn ook toegelaten (voor “verkeerd-om” inspringen).

Voorbeeld

```
p {  
    text-align: justify;  
    text-indent: 2em;  
}
```

Dit is een voorbeeld van een alinea waarvan de eerste regel een bepaalde afstand ingesprongen is. Alle andere regels reageren gelijk. Hier is een positive waarde gegeven, maar met een negatieve waarde krijg je een hangende regel.

7.3.5 White-space

HTML negeert witruimte in de code en drukt die samen tot één spatie. Het element **pre** is de enige uitzondering op die regel. Alle andere elementen hebben de waarde **normal**.

De CSS eigenschap **white-space** laat je toe witruimte te controleren op andere elementen.

Waarde	witruimte samengedrukt	nieuwe regel bij return (of “\A” in broncode *)	automatische terugloop
normal	ja	neen	ja
pre	neen	ja	neen
nowrap	ja	neen	neen

pre-wrap	neen	ja	ja
pre-line	ja	ja	ja

* De “\A” is enkel van toepassing in *generated content* (zie verder).

7.3.6 Teksteigenschappen samengevat

7.3.6.1 Lettertype

property	waarden
font-family	een lettertype of een groep lettertypes of als generisch lettertype
font-size	grootte als absolute of relatieve waarde, % of lengte
font-style	normal italic oblique
font-variant	normal small-caps
font-weight	normal bold
font	verkorte schrijfwijze voor de subeigenschappen

7.3.6.2 Andere teksteigenschappen

property	waarden
letter-spacing	normal lengte
word-spacing	normal lengte
line-height	normal lengte getal %
text-align	left right center justify
text-indent	lengte %
text-decoration	none underline overline line-through blink
text-transform	capitalize uppercase lowercase none
white-space	normal pre nowrap pre-wrap pre-line

7.4 Kleur en achtergrond met CSS

Kleur kan op verschillende manieren aangegeven worden in eigenschappen die kleur gebruiken.

7.4.1 Kleurnamen

In de HTML-standaard zijn kleurnamen voorzien, die je kan gebruiken i.p.v. RGB-waarden. Ze bevatten enkele zeer herkenbare woorden zoals **white**, **yellow**, **red**, **blue**, etc... maar er zijn er veel meer: **cornflowerblue**, **bisque**, **darkviolet**, etc... de volledige lijst vind je op de CSS3 Color module: <http://www.w3.org/TR/css3-color/>

Alle moderne browsers ondersteunen deze kleurnamen.

7.4.2 RGB-kleuren

Een andere mogelijkheid is het **RGB**-kleuren-model gebruiken. RGB staat voor **red**-**green**- **blue**, de basiskleuren waaruit schermkleuren worden samengesteld.

Een **rgb** waarde kan opgegeven worden als

- een hexadecimal waarde
- met een **rgb()** functie

Een **hexadecimale waarde** is een combinatie van drie **hexadecimale** getallen (gaande van 00 tot FF), één voor elke kleur rood, groen blauw. Deze combinatie wordt voorafgegaan door een **#** dat aangeeft dat het om een hexadecimaal getal gaat:

#rrggbb

Enkele veelgebruikte kleuren zijn:

#000000	zwart
#ffffff	wit
#ff0000	rood
#00ff00	groen
#0000ff	blauw
#ffff00	geel
#00ffff	cyaan
#ff00ff	magenta

Wanneer elk van de drie cijferparen (voor rood, groen en blauw) telkens bestaat uit twee gelijke cijfers (zoals in de acht eerste voorbeelden hierboven), dan kan de verkorte notatie worden gebruikt: **#rgb**. De browser verdubbelt zelf elk van deze cijfers om tot de volledige kleurcode te komen.

Zo is **#ffff00** (geel) gelijk aan **#ff0**

in CSS kan je ook de functie **rgb()** gebruiken:

```
{ color: #ffff00 } /* geel */  
{ color: rgb(255,255,0) } /* geel */
```

Deze functie neemt ook drie getallen van 0-255 die respectievelijk rood-groen-blauw voorstellen. Je kan een hexadecimaal getal dus vertalen naar een **rgb** decimale waarde.

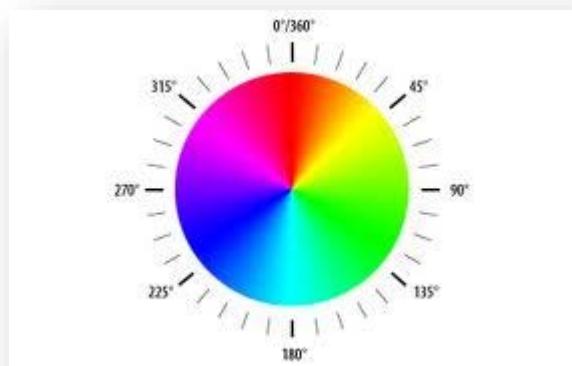
Een afgeleide kleurenruimte is het **RGBA** model waarbij de laatste waarde de transparantie bepaalt. Dit wordt uitgelegd in het hoofdstuk "CSS3 features"

7.4.3 HSL-kleuren

Nog een ander kleurenmodel is **HSL**, voor hue-saturation-lightness.

Een dergelijke waarde is een triplet van

- **hue**: de hoek van een kleurencirkel: min 0, max 360, 0=360=rood, groen=120, blauw=240, etc...
- **saturation**: een percentage, 100% is volledig verzadigd, 0% is grijs
- **lightness**: een percentage , hoe hoger hoe lichter. 50% is normaal, 0% is zwart, 100% is wit

Infeite is HSL veel intuïtiever dan RGB want je moet enkel het **kleurenwielen** bekijken.

We passen dit toe door middel van de functie **hsl()**:

```
{ color: hsl(0, 100%, 50%) } /* rood */  
{ color: hsl(120, 100%, 50%) } /* geelgroen */  
{ color: hsl(120, 100%, 25%) } /* donker groen */  
{ color: hsl(120, 100%, 75%) } /* licht groen */
```

Een afgeleide kleurenruimte is het **HSLA** model waarbij de laatste waarde de transparantie bepaalt. Dit wordt uitgelegd in het hoofdstuk "CSS3 features".

7.4.4 transparent en currentColor

Een speciale waarde is **transparent**, die expliciet de kleurwaarde op doorzichtig zet:

```
div { background-color: transparent; }
```

Nog een speciale waarde is **currentColor**: deze waarde verwijst naar de huidige waarde van de **color** eigenschap. Je gebruikt het in andere eigenschappen om expliciet dezelfde kleur te gebruiken en hem toch maar éénmaal in te stellen. Een voorbeeld:

```
div {  
    color: #4682B4;  
    border: 2px solid currentColor;  
    box-shadow: 0 0 5px solid currentColor;  
}
```

Opmerking: sommige eigenschappen erven de kleur van color uit zichzelf (via inheritance), **currentColor** is niet altijd nodig.

7.4.5 color

De eigenschap **color** wordt gebruikt om de **voorgrondkleur** (doorgaans de **tekstkleur**) op te geven.

Mogelijke waarden zijn:

- kleurnaam,
- een RGB-waarde, hexadecimaal of **rgb()**
- een HSL-waarde met **hsl()**
- **inherit**
- **currentcolor**

Dit betekent in eerste instantie tekstkleur maar andere eigenschappen erven de kleur, bijvoorbeeld border en text-decoration als ze niet gespecificeerd zijn.

Opmerkingen:

- **transparent** is hier ongeldig.
- doordat die **overgeërfd** wordt, is het voldoende die kleur in te stellen voor het root-element.
- denk aan **Accessibility**:
 - gebruik voldoende **contrast**: bekijk je pagina eens op een zwart-wit scherm!
 - gebruik **niet enkel kleur**: Wat heb je aan “Klik op de rode link” als je geen kleuren ziet? Laat ook **font-weight**, **font-style** en **font-size** variëren
 - denk aan veel voorkomende kleuren-blindheid: rood-groen,...

De volgende notaties zijn identiek:

```
color: #ffffcc;  
color: rgb(100%, 100%, 80%);  
color: rgb(255, 255, 204);  
color: hsl(40,240,216)
```

7.4.6 De kleuren van hyperlinks

Het is je vast al opgevallen dat **hyperlinks** in websites standaard **blauw** zijn. Op het moment dat je op een hyperlink klikt wordt deze even rood en als je een pagina opent waarin hyperlinks voorkomen naar pagina's die je reeds bezocht, worden de hyperlinks paars weergegeven. Dit zijn de standaardkleuren voor hyperlinks (blauw, rood, paars).

Je kan de **kleuren zelf beïnvloeden door gebruik te maken van CSS.**

Een hyperlink is uit zichzelf een dynamisch element. Het kan zich in verschillende *states* bevinden:

a: link (of gewoon a)	een nog niet bezochte link.
a: visited	een reeds aangeklikte link.
a: hover	een link waar men met de pointer over beweegt.
a: active	een link op het moment dat erop geklikt wordt.

Deze selectors hebben dezelfde specificity dus speelt hun volgorde een rol. Als je even nadenkt, kom je ongetwijfeld tot het besef dat een a:**hover** na a:**link** en a:**visited** moet komen om effect te hebben. Net zoals een a:**active** na een a:**hover** moet komen!

Bijvoorbeeld:

```
a {  
    color:#00cc33;  
}  
a:visited {  
    color:#66ccff;  
}  
a:hover {  
    background:#99ffff;  
    color:#0000cc;  
}  
a:active {  
    background:#99ffff;  
    color:#0000cc;  
}
```

Probeer hier zelf eens het één en ander mee uit!

7.4.7 background-color

De eigenschap **background-color** wordt gebruikt om de achtergrondkleur van een element op te geven. Een geldige kleurwaarde, inclusief **transparent**

```
body {  
    background-color: #fcf;  
}
```

De standaardwaarde is **transparent**.

7.4.8 background-image

Met de eigenschap **background-image** kan je instellen welke afbeelding gebruikt moet worden als achtergrond. Mogelijke waarden zijn:

- **none**
- een URI (met de functie `url()`, bv. `url(img/clouds_groot.png)`)

U.R.I.

Een uri is een **Uniform Resource Identifiér**, een algemene term voor de locatie van een document. Een uri wordt in CSS meegegeven met de functie `url()`

Het is best altijd de `background-image` eigenschap te combineren met de `background-color` eigenschap. De kleur wordt dan weergegeven als de afbeelding niet gevonden wordt, of als vulling van de transparante delen van de afbeelding.

Bijvoorbeeld:

```
body {  
    background-color: #fcf;  
    background-image: url(img/clouds_groot.png);  
}
```

Bekijk het resultaat in je browser!

7.4.9 `background-repeat`

Met de eigenschap `background-repeat` kan je instellen of de **achtergrondafbeelding al dan niet herhaald** moet worden.

Mogelijke waarden zijn:

<code>repeat</code>	de afbeelding wordt herhaald zowel verticaal als horizontaal.
<code>no-repeat</code>	de afbeelding wordt niet herhaald en slechts één keer getoond.
<code>repeat-x</code>	de afbeelding wordt enkel langs de x-as, of horizontaal, herhaald.
<code>repeat-y</code>	de afbeelding wordt enkel langs de y-as, of verticaal, herhaald.

De standaardwaarde is `repeat`.

Bijvoorbeeld:

```
body {  
    background-color: #fcf;  
    background-image: url(img/clouds_groot.png);  
    background-repeat: no-repeat;  
}
```

Bekijk het resultaat in je browser. Je zal zien dat de afbeelding nu slechts één keer op de achtergrond van de pagina staat, namelijk links bovenaan.

```
body {  
    background-color: #fcf;  
    background-image: url(img/clouds_groot.png);  
    background-repeat: repeat-y;
```

{}

De afbeelding wordt enkel verticaal herhaald.

7.4.10 background-position

Bepaalt de uitlijning van de achtergrondfiguur t.o.v. de box. Met de eigenschap **background-position** kan je instellen **waar** de achtergrondafbeelding precies moet komen te staan. Je geeft telkens twee waarden op, één voor de horizontale verplaatsing (x) en één voor de verticale verplaatsing (y).

Je kan dit op volgende manieren doen:

in procenten	bv. 20% 10%.
in pixels	bv. 400px 60px.
met keywords	bv. top left.

Indien niet gespecificeerd, wordt een achtergrondfiguur steeds in de linkerbovenhoek van de box uitgelijnd, maar met deze eigenschap kan je dat wijzigen.

Indien slechts één lengte opgegeven wordt, bepaalt die de horizontale positie en is de vertikale 50%, worden er twee opgegeven dan wordt dat beschouwd als hor – vert

Bijvoorbeeld:

```
body {  
    background-color: #fcf;  
    background-image: url(img/clouds_groot.png);  
    background-repeat: no-repeat;  
    background-position: 50% 50%;  
}
```

Bekijk dit in je browser en je ziet dat de achtergrondafbeelding zowel horizontaal als verticaal gecentreerd wordt op je pagina.

Bekijk ook dit even in je browser:

```
body {  
    background-color: #fcf;  
    background-image: url(img/clouds_groot.png);  
    background-repeat: no-repeat;  
    background-position: 20px 200px;  
}
```

Je ziet dat de afbeelding nu 20px opschuift langs de x-as (horizontaal) en 200px zakt langs de y-as (verticaal). Het nulpunt van de assen is dus helemaal links bovenaan.

Let op als je een **repeat-x** of **repeat-y** meegeeft:

```
body {  
    background-color: #fcf;  
    background-image: url(img/clouds_groot.png);  
    background-repeat: repeat-y;  
    background-position: 20px 200px;
```

{}

Door de **repeat-y** zie je niet dat de afbeelding eigenlijk 200px lager geïnjecteerd wordt!

7.4.11 background-attachment

Met de eigenschap **background-attachment** kan je instellen of de achtergrondafbeelding **blijft staan** of **meescrolt** als je scrollt op de pagina.

De mogelijke waarden zijn:

scroll	de achtergrondafbeelding scrollt mee
fixed	de achtergrondafbeelding blijft op dezelfde plaats staan als er gescrold wordt.

Bijvoorbeeld:

```
body {  
    background-color: #fcf;  
    background-image: url(img/clouds_groot.png);  
    background-repeat: repeat-y;  
    background-position: 20px 200px;  
    background-attachment: scroll;  
}
```

Probeer dit zelf even uit!

7.4.12 background

Er is ook de **verkorte notatie background** waarmee je alle eigenschappen in één keer kan opgeven.

De verkorte schrijfwijze voor de sub-eigenschappen is:

background-color | background-image | background-repeat | background-attachment | background-position

Zo zou je bovenstaand voorbeeld even goed zo kunnen schrijven:

```
body {  
    background: #fcf url(img/clouds_groot.png) repeat-y scroll 20px 200px;  
}
```

7.5 Randen

Door gebruik te maken van de **border** kan **rond HTML-elementen** een rand worden geplaatst, hiermee kunnen die elementen extra benadrukt worden.

7.5.1 border-style

Met de eigenschap **border-style** kan het **type rand** worden opgegeven dat rond een element moet worden getoond.

Mogelijke waarden zijn:

none	standaardwaarde; geen rand
dotted	stippellijn
dashed	streepjeslijn
solid	volle lijn
double	dubbele volle lijn
groove	3D-effect
ridge	3D-effect
inset	3D-effect
outset	3D-effect

Er kunnen één tot vier waarden worden opgegeven:

4 waarden: wijzerzin vanaf top, right, bottom, left (**trbl**)

3 waarden: top, left=right en bottom

2 waarden: top=bottom en left=right

1 waarde: top=bottom=left=right

7.5.2 border-color

Met de eigenschap **border-color** wordt de **kleur** van de rand opgegeven, op één van de eerder besproken kleurenschema's.

Op dezelfde manier kunnen er één tot vier waarden worden opgegeven.

7.5.3 border-width

Met de eigenschap **border-width** wordt de **dikte** van de rand opgegeven. Mogelijke waarden zijn **thin**, **medium** en **thick**, maar geef bij voorkeur de breedte op met een lengteeenheid (bv. 3px).

Op dezelfde manier kunnen er één tot vier waarden worden opgegeven.

De breedte kan voor elke rand ook afzonderlijk worden opgegeven met de aparte eigenschappen **border-top-width**, **border-bottom-width**, **border-left-width**, **border-right-width**.

7.5.4 Gecombineerde definities

Om voor één van de vier randen een combinatie van kleur, stijl en dikte op te geven kunnen de verkorte notaties worden gebruikt:

border-top, **border-bottom**, **border-left**, **border-right**.

De volgorde voor de definitie is:

breedte stijl kleur.

Bijvoorbeeld:

```
h1 {  
    border-bottom: 5px solid #ff3300;  
}
```

Om deze combinatie voor de vier randen tegelijk te definiëren kan je de eigenschap **border** gebruiken, zoals hieronder uitgelegd

7.5.5 Kortere schrijfwijze

Een aantal eigenschappen zoals **border**, **margin** en **padding** kunnen verkort of uitgebreid geschreven worden.

Sommige omdat ze van toepassing zijn op de vier zijden van de container, andere zijn dan weer een verzameling zijn van een aantal sub-eigenschappen.

Beide schrijfwijzen kunnen juist hetzelfde betekenen:

```
p {border: 1px solid black}  
p {  
    border-top: 1px solid black;  
    border-right: 1px solid black;  
    border-bottom: 1px solid black;  
    border-left: 1px solid black;  
}
```

In bovenstaand voorbeeld wordt een eenvoudig zwart kader rond alle alinea's geplaatst.

Toch zijn beide schrijfwijzen ook al een verkorting van drie sub-eigenschappen **border-width**, **border-color** en **border-style**:

```
p {  
    border-width: 1px;  
    border-style: solid;  
    border-color: black;  
}
```

dus is ook het volgende equivalent aan al het vorige:

```
p {  
    border-top-width: 1px;  
    border-top-style: solid;  
    border-top-color: black;  
  
    border-right-width: 1px;  
    border-right-style: solid;  
    border-right-color: black;  
  
    border-bottom-width: 1px;  
    border-bottom-style: solid;  
    border-bottom-color: black;
```

```
border-left-width: 1px;  
border-left-style: solid;  
border-left-color: black;  
}
```

Geen haar op ons hoofd dat eraan denkt dit te gebruiken natuurlijk (je vindt het soms in stylesheets die gegenereerd zijn) maar door handig gebruik te maken van cascade, inheritance en specificity (zie volgend hoofdstuk voor detail), kan je de meest efficiënte weg bereiken:

```
p {border: 1px solid black}  
p.speciaal {  
    border-bottom: double;  
    border-top-style: double;  
    border-bottom-color: red;  
}
```

zal alle alinea's een eenvoudig zwart kader bezorgen en diegenen met de class speciaal een zwart kader waarvan de bovenrand en de onderrand een dubbele lijn is en die onderaan ook rood is.

Let er even op dat **border-bottom: double** en **border-top-style: double** hier hetzelfde effect hebben en allebei geldig zijn: in de verkorte schrijfwijze border zijn de subeigenschappen width, style en color optioneel.

7.5.6 Outline

Een *outline* is een soort rand die geen deel uitmaakt van het *box model*. Een outline neemt dus geen plaats in en heeft dus geen invloed op de totale breedte/hoogte van een box.

Outlines worden vooral gebruikt om aan te geven dat de **focus** op een element ligt, bv. een input-veld of een knop etc.. Maar ze zijn ook handig om iets te debuggen. Wij gebruiken ze bijvoorbeeld om elementen zichtbaar te maken zonder dat dit een invloed heeft op hoogte of breedte.

De eigenschap **outline** is de verkorte notatie voor de eigenschappen **outline-style**, **outline-width** en **outline-color**.

De syntax is precies dezelfde als die van **border**.

```
button:focus { outline: thick solid black }
```

7.6 Lijsten opmaken

Een lijst is een **ul** of **ol** parent met één of meerdere **li** children. We moeten dus rekening houden met de box van zowel parent als children.

7.6.1 list-style-type

De eigenschap **list-style-type** bepaalt hoe de markering van een lijst (**ul** of **ol** element) of van een lijst-item (een **li** element) wordt weergegeven.

De waarden gelden voor beide soorten lijsten, dus in principe kan je van een **ul** een **ol** maken en omgekeerd. Doe dat liever niet.

Eenvoudige voorgedefinieerde waarden voor **ul**:

none

disc

circle

square

De standaardwaarde is **disc**.

Met de waarde **none** wordt alle markering verborgen.

Voorbeeld:

```
ul {  
    list-style-type: square;  
}
```

Eenvoudige voorgedefinieerde waarden voor **ol**:

decimal

decimal-leading-zero

lower-roman

upper-roman

lower-greek

lower-alpha

upper-alpha

lower-latin

upper-latin

armenian

simp-chinese-formal

hebrew

Er zijn **nog veel meer** regionaal gebaseerde waarden, zoek ze op op de CSS standaard als je interesse hebt.

De standaardwaarde is **decimal**.

Voorbeeld:

```
ol {  
    list-style-type: simp-chinese-formal;  
}
```

symbols():

de **symbols()** functie laat je toe in een rule een eigen nummeringsysteem toe te passen.

Voorbeeld:

```
ul {  
    list-style-type: symbols(cyclic "*" "\2020" "\2021");  
}
```

Opmerking: niet alle browsers ondersteunen deze functie.

de **@counter-style at-rule**: zie verder.

7.6.2 list-style-image

De eigenschap **list-style-image** bepaalt met welke afbeelding een lijst (**ul** of **ol** element) of een lijst-item (een **li** element) wordt weergegeven.

Mogelijke waarden zijn :

none (de standaardinstelling)

een **url** naar de afbeelding (met de functie **url()**)

Indien de afbeelding niet wordt gevonden, wordt de instelling van **list-style-type** gebruikt.

Vervang de vorige CSS specificatie voor het **ul** element door:

```
ul {  
    list-style-image: url(img/check.png);  
}
```

Je moet uiteraard nakijken of het pad van deze afbeelding wel degelijk juist is (gerekend vanuit het stylesheet)!

Als je dit opnieuw bekijkt zie je dat het blokje nu vervangen is door de afbeelding die je zelf opgaf. Dat nog niet alles mooi op de juiste plaats staat leren we later in deze cursus oplossen.

-
- ✓ struiken
 - ✓ vaste planten
 - ✓ bomen
 - ✓ bloembollen
 - ✓ grassen

7.6.3 list-style-position

De eigenschap **list-style-position** bepaalt **hoe** de afbeelding moet geplaatst worden t.o.v. de tekst van het lijst-item.

Mogelijke waarden zijn :

outside, de standaardwaarde: afbeelding staat buiten het tekstblok

inside: de afbeelding staat binnen het tekstblok

7.6.4 list-style

De eigenschap **list-style** is de verkorte notatie voor combinaties van de voorgaande eigenschappen.

Bijvoorbeeld:

```
list-style-image : url(images\ check.png);
list-style-type : circle;
list-style-position : outside;
```

kan ook genoteerd worden als:

```
list-style : url(images\ check.png) circle outside;
```

7.6.5 @counter-style

De **at-rule @counter-style** laat je toe je eigen stijlen te definiëren.

De **at-rule** moet een unieke naam krijgen en dan een aantal specifieke properties waarden geven, een voorbeeld:

```
@counter-style circled-alpha {
    system: fixed;
    symbols: ☀ ☁ ☂ ☃ ☄ ★ ☆ ☇ ☈ ☉ ☊ ☋ ☌ ☍ ☎ ☏ ☐ ☑ ☒ ☓ ☔ ☕ ☖ ☗ ☘ ☙ ☚ ☛ ☚ ☚ ☚ ;
    suffix: " ";
```

```
}
```

De stijl kan dan toegepast worden als volgt:

```
ul {  
    list-style-type: circled-alpha;  
}
```

De properties:

system	Specificeert het algoritme dat gebruikt moet worden om het symbool te plaatsen De waarde fixed doet geen berekening maar neemt de volgorde
symbols	de lijst van symbolen.
suffix	een string die na de teller of het symbool geplaatst wordt.

Opmerking: niet alle browsers ondersteunen deze at-rule.

8 MEER SELECTOREN...

8.1 Layout-engines

CSS werkt op **selectors**: een element, groep elementen of staat van een element kan je een opmaak geven door ze te selecteren en er één of meerdere style-rules op toe te passen. Het is de ingebouwde **layout-engine** van de browser die dan de styles toepast op de geselecteerde elementen.

Zo'n *layout-engine* is één van de belangrijkste onderdelen van een browser en is heel performant. Er zijn er heel wat, de bekendste zijn **Gecko** - voor alle Mozilla software, **Trident** - voor Internet Explorer en **Webkit** - gebruikt door Safari en Google Chrome.

Hieronder bespreken de belangrijkste selectors die je kan gebruiken, makkelijke zowel als heel recente (CSS4). Hou er rekening mee dat de meest recente selectors niet door alle browsers ondersteund worden. Je kan hun ondersteuning altijd nagaan op <http://caniuse.com>.

Je kan de CSS standaard napluizen op

<https://www.w3.org/TR/css3-selectors/>

Wat gebeurt er als een browser een selector niet ondersteunt?

☞ dan negeert hij de volledige declaratie!

Veronderstel dat een browser *attribuut selectoren* niet begrijpt, dan zal hij de volledige declaratie hieronder negeren en dus ook de selector **button** niet uitvoeren.

```
button, input[type=submit], input[type=reset], input[type=button] {  
    padding:0.5em 1em;  
    font-size:1.1em;  
    color:#CC0033;  
}
```

Als je vreest dat dat kan gebeuren, groepeer dan je selectoren niet, zet ze apart.

8.2 universal selector

De universal selector ***** selecteert **elk element**. Alle elementen in een document worden daarmee aangesproken. De universal selector gebruiken is niet hetzelfde als vertrouwen op *inheritance*: veronderstel een document structuur:

```
<body>  
<div>  
    <p>deze tekst moet in Verdana</p>  
    <div>en deze ook</div>  
</div>  
    <p>Copyright vdab in Times</p>  
</body>
```

Veronderstel dat je enkel de copyright in *Times New Roman* wil en de rest in *Verdana*, dan geven de style rules

```
body { font-family: "Times New Roman", Times, serif}  
div { font-family: Verdana, Arial, Helvetica, sans-serif }
```

en

```
* { font-family: "Times New Roman", Times, serif}  
div { font-family: Verdana, Arial, Helvetica, sans-serif }
```

niet hetzelfde resultaat.

Enkel het eerste geval zal correct zijn want daar zullen ook alle *child-elementen* van de **div** door *inheritance* (want ze krijgen anders geen waarde) het lettertype Verdana krijgen. In het tweede geval specificeert de ***** selector explicet alle elementen en zet ze in Times, enkel **div** elementen zullen Verdana zijn.

Als de ***** selector gebruikt wordt in context, kan hij ook worden weggelaten.

De twee onderstaande style rules zijn identiek:

```
.*warning {font-weight: 14px; }  
.warning {font-weight: 14px; }
```

8.3 Gebruik van class en id

Naast het gebruik van element selectoren zoals **p** of **div** kan je ook gebruik maken van de HTML attributen **class** of **id**.

- Aan **één** element of **groep** elementen kan een opmaak toegekend worden door middel van het **class** attribuut. Een element kan ook meer dan **één** **class** toegekend worden, meerdere klassen worden gescheiden door een spatie.

In het eerste vb krijgt een **p** element een **class** *nota* toegewezen, in het tweede vb krijgt een **div** de classes *nota* en *zwarteRand* toegewezen.

```
<p class="nota">inhoud</p>  
<div class="nota zwarteRand">inhoud</div>
```

Style rules kunnen dan op deze elementen toegepast worden via een **class selector**:

```
.nota {  
    font-family: italic 0.8em "Courier New", Courier, monospace  
}
```

Een class selector begint steeds met een **punt**.

- Een element kan ook een **id** attribuut hebben. Een **id** moet altijd uniek zijn in het document.

In principe kan je daar ook opmaak mee toepassen:

```
<div id="logo">vdab/div>
```

Style kan op dit element toegepast worden via een **# selector**.

```
#logo {color: red; font-size: 14px;... }
```

Maar zoals we verder zullen zien, probeer dit te vermijden (zie *Selectors best practices*)

8.4 class selector

We hadden het daarnet over de verschillen tussen **class** en **id**.

Een **class selector** schrijf je als een punt gevolgd door de *className*:

```
.mijnClass { ... style rules ... }
```

Meestal wordt gebruik gemaakt van **generische klassen**: dat zijn klassen die op **alle** HTML elementen toepasbaar zijn:

```
.klein { font-size: small }
.groen { background-color: green }
.zwarterand { border: solid 2px black }
```

Je kan echter ook een **class koppelen aan een bepaald element** zoals:

```
p.nota { background-color: yellow }
div.nota { background-color: green }
div.zwarterand { border: solid 2px black }
```

Let erop dat in bovenstaand voorbeeld er twee verschillende klassen nota zijn: ze zijn geassocieerd met een bepaald element.

Elementen kunnen zonder problemen **meerdere klassen** toegewezen krijgen door ze te scheiden met spaties:

```
<div class="groen zwarterand klein">blablabla</div>
```

De **volgorde** van die klassen speelt daar in geen rol zolang de declaraties ervan niet dezelfde eigenschappen beschrijven.

Gebruik je een *classname* die niet terug te vinden is in het stylesheet dan vormt dat ook geen probleem.

Combineren van meerdere klassen met verschillende eigenschappen is een overzichtelijke manier om opmaak toe te passen.

Toch kunnen ook class selectoren gecombineerd worden:

```
.t1 {background:red}
.t2 {color:red}
div.t1.t2 {background: magenta; color:white}
```

en toegepast

```
<p class="t1">deze tekst heeft een rode achtergrond</p>
<div class="t2">deze tekst heeft rode tekstkleur</div>
<div class="t1 t2">deze tekst moet wit op magenta zijn</div>
```

8.5 id selector

Zoals we al zeiden, gebruik je bij voorkeur een **class** om opmaak toe te passen, enkel bij echt unieke elementen gebruik je een **id** selector:

Syntax:

```
#mijnId { opmaak }
```

Een **id selector** is een **#** gevuld door het **id**:

```
#logo { color: red }  
#hoofdmenu ul li { color: green }
```

8.6 selectoren combineren

Eén van de sterke punten van CSS is de mogelijkheid om gebruik te maken van de relatie die elementen met elkaar hebben, door selectoren te gaan combineren. Er bestaat dus een relatie tussen de verschillende selectoren.

In gecombineerde selectoren werkt de browser **van rechts naar links**:

```
selector1 selector2 selector3 selector4
```

Eerst wordt een *match* gezocht voor **selector4**, dan wordt deze vernauwd door **selector3**, etc.. tot een set elementen overblijft die *matched* voor de meest linkse selector of tot er geen *matches* meer zijn.

Bijvoorbeeld:

```
.inhoud>p ul li
```

eerst worden alle **li** elementen geselecteerd
die in een **ul** voorkomen
die in een **p** voorkomen
die een onmiddellijk *child* is van de class **inhoud**

8.6.1 Descendant combinator

Een *Descendant combinator* duidt **een element aan dat een child is van een ander element**.

Dit geneste element komt dus ergens voor in de *descendant tree* op eender welk niveau. Het hoeft dus niet persé een *immediate child* te zijn.

De descendant wordt van de parent gescheiden door een **spatie**.

Syntax:

```
selector1 selector2
```

Waarbij element2 *child* is van element1

Voorbeelden:

```
div p {font-size:0.9em}
```

Elke `p` die zich binnen een `div` bevindt krijgt een kleinere lettergrootte.

In onderstaand voorbeeld worden alle `ul` elementen die genest zijn in een `ol` of in een andere `ul`, van een vierkante bullet voorzien:

```
ol ul, ul ul {list-style-type: square }
```

De selectoren hoeven niet allemaal elementen te zijn; elke combinatie is ok, bv. een element en een class:

```
div .opgelet {  
    background-color: #cc33cc;  
}
```

Deze stijl zal enkel worden toegepast op een element met `class="opgelet"` indien die binnen een `div` element voorkomt.

8.6.2 child combinator

Een *child combinator* bepaalt de opmaak van een element dat een **onmiddellijk child** is van een ander element.

De syntax is:

`selector1 > selector2`

In onderstaand voorbeeld wordt een kop `h2` anders opgemaakt als hij een child is van een `div`.

```
div > h2 {  
    ... styles  
}
```

Dit zal dus van toepassing zijn op de eerste titel, niet op de tweede:

```
<div>  
    <p>introttekst</p>  
    <h2>eerste titel</h2>  
    <article>  
        <h2>tweede titel</h2>  
    </article>  
</div>
```

8.6.3 adjacent combinator

Een *adjacent combinator* betreft een element dat onmiddellijk op een ander **volgt** en dezelfde parent heeft, een **sibling** dus. De elementen worden gecombineerd door een **+** teken.

De syntax is:

selector1 + selector2

In onderstaand voorbeeld wordt een kop **h2** anders opgemaakt als hij onmiddellijk volgt op een **h1**.

```
h1 + h2 {  
  margin-top: -5px  
}
```

Dit zal dus van toepassing zijn op de tweede titel, niet op de eerste en derde:

```
<div>  
  <h1>eerste titel</h1>  
  <h2>tweede titel</h2>  
  <p>tekst</p>  
  <h2>derde titel</h2>  
</div>
```

8.6.4 general sibling combinator

Een *general sibling combinator* bepaalt de opmaak van alle siblings van een element die **na** het element komen.

De syntax is:

selector1 ~ selector2

Veronderstel:

```
<ul>  
  <li>item1</li>  
  <li>item2</li>  
  <li>item3</li>  
  <li class="huidig">item4</li>  
  <li>item5</li>  
  <li>item6</li>  
</ul>
```

En deze CSS:

```
li {  
  color: blue;  
}  
  
li.huidig {  
  color: red;  
}  
  
li.huidig ~ li {  
  color: green;  
}
```

Dan worden alle **li** elementen na **.huidig** groen.

8.6.5 chaining

Nog een andere manier van werken is het combineren van elementen en classes.

Veronderstel volgende Classes:

```
.wrapper { width: 70%; margin: 5%; }
.narrow { width: 60%; }
.wide { width: 80%; }
.footer { margin-bottom: 10%; }
```

Dan kan je die toepassen in je html als volgt:

```
<div class="wrapper"></div>
<div class="narrow wrapper"></div>
<div class="wide wrapper"></div>
<div class="wide footer wrapper"></div>
```

Niet alleen kunnen deze onafhankelijke classes elkaar beïnvloeden (via de cascade) maar kan je nog verdere aanpassingen maken door de classes te *chainen*:

```
.wrapper { }
.narrow.wrapper { margin: 4%; }
.footer { }
.footer.wide { }
.footer.wide.wrapper { margin-bottom: 12%; }
```

De classes worden **aan elkaar** geschreven: dan moeten ze **samen** voorkomen.

Merk op dat

```
.narrow.wrapper { }
```

= een element **heeft beide** classes **.narrow** en **.wrapper**

niet hetzelfde is als

```
.narrow .wrapper { }
```

= een element met de class **.wrapper** komt voor **in** een element met de class **.narrow** (descendant combinator)

Chaining geeft een probleem met IE6, maar omdat die steeds minder voorkomt, negeren we het.

Je kan alles *chainen*:

```
div.wrapper
section.wrapper
div.wrapper:first-child
```

8.7 attribuutselectoren

Een **attribute selector** laat toe elementen op te maken die een bepaald attribuut hebben of waarvan een attribuut een bepaalde waarde heeft.

Het attribuut wordt in vierkante haakjes geschreven.

Een element **heeft** een **title** attribuut (ongeacht wat er in staat):

```
h1[title] {color: blue }
```

Een element heeft een attribuut **met** een bepaalde **waarde**:

```
a[href="http://www.vdab.be"] {font-weight: 800 }
```

Een element heeft een attribuut waarin een bepaalde term of enumeratie **voorkomt** tussen andere termen:

```
a[class~="opmerking"] { background-color : lime }
```

Een element heeft een attribuut met een waarde die in een lijst van **met-koppeltekens**-van-elkaar-gescheiden-waarden **voorkomt**:

```
span[lang|= "fr"] { background-color : red }
```

Een element heeft een attribuut waarvan de inhoud (foobar) **begint met** de substring:

```
p[title^="foo"] { background-color : lime }
```

Een element heeft een attribuut waarvan de inhoud **eindigt** met de substring:

```
p[title$="bar"] { background-color : lime }
```

Een element heeft een attribuut waarvan de inhoud de substring **bevat**:

```
p[title*= "ooba"] { background-color : lime }
```

8.8 Pseudo-classes

Met pseudo-class selectoren kan je elementen selecteren die zich in **een bepaalde staat** bevinden, iets dat niet uit de document tree af te leiden valt.

Bijvoorbeeld een veld waar de focus op ligt, of een hyperlink tijdens de klik.

CSS4 specificeert een heleboel nieuwe pseudoclasses waarvan het merendeel echter nog niet ondersteund worden, wij beperken ons tot de voornaamste werkende.

8.8.1 De dynamische pseudo-classes

Het **a** element heeft tot nu toe de exclusieve rol van hyperlink vervuld. CSS op een **a** element laat de styling van 4 dynamische pseudo-classes toe:

```
a { font:90% monospace; text-decoration:none; }  
a:link { color: red}  
a:visited { color: blue}  
a:hover { color: yellow; text-decoration:underline; }  
a:active { color: lime }
```

Let erop dat de `:hover` pseudoclass identifier altijd na die van `:link` en `:visited` moet staan omdat anders door aangeklikte links geen zichtbaar hover effect meer zouden krijgen

Ook `:active` moet op dezelfde manier volgen op `:hover`

Door eerst het `a` element zonder pseudoclasses te stylen, brengen we enkele algemene eigenschappen via *inheritance* over.

Ook andere elementen kunnen deze pseudo-classes hebben:

```
ul.menu li:hover {background-color:#999999}  
ul.menu li:active {background-color:#00FF00}
```

In dit voorbeeld creëren we een roll-over effect op een bolletjeslijst van de `class menu`. Ook als er op geklikt wordt wijzigt de kleur.

8.8.2 De `:focus` pseudo-class

Een HTML element krijgt de focus als er op geklikt wordt of als het via een toets geselecteerd wordt. Je kan het dan een speciale opmaak geven met `:focus`.

Vooral van toepassing op formulierelementen zoals inputvelden en knoppen:

```
input:focus {background-color:salmon}
```

8.8.3 De `:checked` pseudo-class

De `:checked` pseudo-class selecteert een element in *checked* state, zoals een checkbox of radio button.

```
input:checked {opacity:0.2;}
```

Nu wordt de opacity van een aangevinkte checkbox of radiobutton op 20% gezet.

8.8.4 De `:disabled` en `:enabled` pseudo-classes

De `:disabled` en `:enabled` pseudo-classes selecteren een element in dat *disabled* of *enabled* is, respectievelijk.

Een *disabled* element is een element dat niet meer kan aangeklikt worden, de focus krijgen of er tekst in schrijven. *Enabled* elementen kunnen dat wel.

```
<label><input type="text" name="naam">uw naam</label>  
<label><input type="text" name="partner naam" disabled>naam van uw partner</label>
```

De CSS:

```
:enabled { border-color: green; }  
:disabled { border-color: red; }
```

Het disabled tekstvak zal een rode rand krijgen terwijl de andere groen is.

8.8.5 De :target pseudo-class

Sommige hyperlinks verwijzen naar een bepaalde plaats binnen een bron, een "bookmark/anker" of een *fragment identifier*:

```
http://www.vdab.be/inlichtingen.php#werknenmers
```

In dit voorbeeld wordt verwezen naar een element met de **id** "werknenmers".

Met de **:target** pseudo-class kan je verwijzen naar zo'n target element.

als de URI geen fragment identifier heeft, is er ook geen target.

Met deze methode plaats je opmaak op het target:

```
*:target { color : red }
```

Nu wordt de tekst van alle targets rood als je erop arriveert via een URI met anker.

8.8.6 De :lang() pseudo-class

Als een document of een deel ervan in een bepaalde taal is aangegeven kan je die inhoud met deze selector aanduiden.

De **:lang()** pseudo-class selecteert een element waarvan de taal is aangegeven in de haakjes:

```
html:lang(fr) { background:yellow }
```

Hier wordt de achtergrond van een pagina waarvan de **html** tag het attribuut **language** frans heeft, geel gekleurd.

8.8.7 Structurele pseudo-classes

Dit type selector baseert zich enkel op de **plaats van het element in de document tree**. We herhalen even enkele DOM begrippen:

child: kindNode van een element
sibling: zusterNode van een element (zelfde parent)

Hieronder sommen we ze op voor een hypothetisch element E.

E:root	root van het document
E:nth-child(an+b)	het n-th child van de parent
E:nth-last-child(an+b)	het n-th child van de parent, omgekeerd tellend
E:nth-of-type(n)	de n-th sibling van het type
E:nth-last-of-type(n)	de n-th sibling van het type, omgekeerd tellend
E:first-child	eerste child van zijn parent

E:last-child	laatste child van zijn parent
E:first-of-type	eerste sibling van dit type
E:last-of-type	laatste sibling van dit type
E:only-child	enige child van de parent
E:only-of-type	enige sibling van dit type
E:empty	leeg element (geen children inclusief text nodes)

Het is duidelijk dat je hiermee zowat elk child element uit de DOM-tree kunt selecteren. Tot en met CSS3 bestaat er jammer genoeg geen E:**parent** selector waarmee we de *parent* van een element zou kunnen aanduiden. CSS4 (in ontwikkeling) zou die wel voorzien.

In het argument **a+b**, zijn **a** en **b** integers. Ze kunnen ook vervangen worden door de sleutelwoorden **odd** en **even** (zie voorbeelden).

Als **a=0** dan slaat de opmaak slechts op het **b**-de element

De **of-type** pseudoclasses hebben betrekking op het soort element waarop ze toegepast worden.

Enkele losse voorbeelden:

```
div > p:first-child      /* de eerste alinea die een child is van een div */
tr:nth-child(2n+1)        /* elke oneven rij van een HTML table */
tr:nth-child(odd)         /* idem */
tr:nth-child(2n)          /* elke even rij van een HTML table */
tr:nth-child(even)        /* idem */
```

Alteriorende alinea kleuren

```
p:nth-child(4n+1) { color: navy; }
p:nth-child(4n+2) { color: green; }
p:nth-child(4n+3) { color: maroon; }
p:nth-child(4n+4) { color: purple; }
```

In een pagina met meerdere inline figuren worden deze alternerend links en rechts geflotat:

```
img:nth-of-type(2n+1) { float: right; }
img:nth-of-type(2n) { float: left; }
```

In een pagina met verschillende **pre** elementen wordt elk tweede **pre** element van zijn *parent container* een rode gestipte rand gegeven:

```
pre:nth-of-type(2) { border:3px dashed red; }
```

Alle moderne browsers ondersteunen deze pseudo-classes.

8.8.8 De UI States pseudo-classes :enabled :focus :disabled :checked :intermediate

Deze pseudo-classes van een *User Interface* element – een formulier element – hebben betrekking op de staat waarin het zich bevindt.

Een element is **:disabled** als de gebruiker niet in staat is het te activeren of er de **:focus** naar toe te verplaatsen.

Radiobuttons en checkboxes kunnen aangevinkt worden: dan zijn ze **:checked**. Ze kunnen echter ook in een neutrale staat zijn: niet aan- of afgevinkt. In dat geval is de **:intermediate** pseudoclass van toepassing.

8.8.9 De :not negatie pseudo-class

De **:not()** negatie pseudo-class neemt een andere selector als argument (met uitzondering van zichzelf en de pseudo-elementen) en selecteert deze niet.

```
*:not(div)          /* alle elementen met uitzondering van de divs */  
button:not([DISABLED]) /* alle knoppen tenzij ze disabled zijn */
```

8.9 Pseudo-elements

Pseudo-elementen laten ons toe opmaak te voorzien voor elementen die niet bestaan in de DOM. Het zijn dikwijls delen van elementen (bv, **::first-line**) of inhoud die op het moment zelf aangemaakt wordt (bv, **::after**) (Ja je hoort het goed: CSS kan inhoud aanmaken zonder Javascript!).

Om ze te onderscheiden van pseudo-classes schrijven we ze met een dubbele dubbelpunt gevuld door het pseudo-element:

::pseudo-element

De oude schrijfwijze had maar één dubbelpunt.

8.9.1 Het ::first-line pseudo-element

Het **::first-line** pseudo-element selecteert de eerste lijn van een block-level element of een tabelcel.

```
p::first-line { font-style: italic }
```

Opmerking:

- als je dit zou willen gebruiken om de eerste lijn te doen inspringen, gebruik dan liever de **text-indent** property die automatisch de eerste lijn van een blok element doet inspringen

8.9.2 Het ::first-letter pseudo-element

Het **::first-letter** pseudo-element selecteert de eerste letter van een element en dient om *drop-caps* te maken

```
p{  
    font-size: 1em;  
    line-height: 1.2em;  
}  
p::first-letter {  
    font-size: 200%;  
    font-style: italic;  
    font-weight: bold;  
    float: left;  
}
```

8.9.3 De ::before en ::after pseudo-elementen

De **::before** en **::after** pseudo-elementen worden gebruikt om inhoud aan te maken en in te voegen voor of achter een element. Zie verder bij de topic "Generated Content"

```
h1::before {content: counter(chapno, upper-roman) ". "}
```

8.10 Selectors best practices

CSS engines in browsers zijn snel en performant, een groot aantal selectors vormt geen problem. Het is jou zelf waar we ons zorgen om maken...eenmaal je honderden lijnenen CSS hebt, moet je je toch beginnen afvragen of je je CSS nog wel overziet? Krijg je geen conflicten van specificity?

Hieronder volgen enkele vuistregels bij het maken van je selectors:

- **Gebruik geen inline styles:**
Inline styles (met het **style** attribuut in een element) overheersen alle stylesheets met uitzondering van **!important**.
Ze worden enkele gebruikt in javascript.
- **Vermijd de *id selector #*, gebruik *classes*.**
twee problemen:
 - Een id is **uniek**: je kan er slechts 1 element mee stylen
 - De **specificity** is hoog: geeft problemen om er andere stijlen op toe te passen

```
#inhoud .lijst          { styles }           /* id selector */  
.mijnlijst.zijnlijst.haarlijst { styles }      /* werkt niet meer */
```

Geen enkele andere selector of combinatie kan de **id** rules overschrijven!

```
#inhoud .mijnlijst { styles } /* even hoge spec */
```

Dit werkt maar de specificiteit blijft even hoog, nu heb ik een nog hogere specificiteit nodig om deze te overschrijven: het probleem is niet opgelost.

```
.inhoud > .lijst { styles } /* beter */
```

Een tweede nadeel is dat **id** selectors uniek zijn en niet herbruikbaar.

Herschrijf je html en gebruik een class.

- **Vermijd !important:**

Omdat het op alles overwicht heeft is slechts in enkele uitzonderlijke gevallen toepasselijk.

Als je **!important** gebruikt om specificity problemen op te lossen ben je fout bezig!

- **Gebruik eerder de *child combinator* dan de *descendant combinator* als dat kan:**

```
div h2 { styles } /* descendant selector */
div > h2 { styles } /* child selector */
```

De eerste selector is van toepassing op alle **h2** elementen die binnen een **div** vallen, en dat betekent ook de diepere *children*. Deze regel is veel te algemeen en je zal hem verder moeten overschrijven.

De tweede regel is specieker: enkel de **h2** element die een onmiddellijk *child* zijn van een **div** worden geselecteerd.

- **Nest zo weinig mogelijk:** als een selector werkt zonder nesting, doe het dan:

```
.menu>ul>li>a { styles } /* onnodige nesting */
.menu a { styles } /* beter */
```

Hoe dieper de nesting zit hoe langer het duurt om de selectie te maken.

Om deze reden werken sommige *frameworks* liever met specifiek gerichte classes dan met geneste selectoren. Bijvoorbeeld, ze gebruiken eerder

```
.menu_lijst_hyperlink dan
.menu > ul > li > a
```

- Probeer **minder context specifieke regels** te schrijven: regels die enkel slaan op een element dat voorkomt in een ander element zijn niet algemeen en kan je niet herbruiken zonder ze te kopiëren.

```
.zijbalkrechts .thumbnail {width:60px; height:60px; float:right;  
margin-right:0; margin-left: 10px;}  
.zijbalklinks .thumbnail { width:60px; height:60px; float:left;  
margin-right:10px; margin-left: 0;}
```

Bovenstaande regels bepalen de opmaak van de class **.thumbnail** afhankelijk van waar die geplaatst is. Dergelijke regels zijn moeilijk te onderhouden en elke keer dat de thumbnail ergens anders geplaatst wordt komt er een regel bij. Probeer algemener te werken:

```
.thumbnail { width:60px; height:60px;}  
.thl {float:left; margin-right:10px; margin-left: 0;}  
.thr {float:right; margin-right:0; margin-left: 10px;}
```

En voeg de gepaste classes toe in de html.

9 INHERITANCE EN DE CASCADE

Een HTML-element kan van opmaak voorzien worden door inline, embedded en externe stylesheets.

Sommige stylesheets werden geschreven door maker van een website (Author stylesheets). Daarnaast zijn er ook nog de layouts van de browsers (User Agent stylesheet) en zelf surfers kunnen een eigen css aan de browser koppelen.

Hoe bepaalt de browser dan de uiteindelijke opmaak?

Dat wordt geregeld door de principes van Inheritance en de Cascade.

9.1 Oorsprong van stylesheets

Er bestaan 3 soorten stylesheets:

- **User agent stylesheet:**

Elke browser heeft een ingebouwd stylesheet: het *User Agent Stylesheet*. Het bevat een aantal standaardwaarden voor de opmaak van de elementen: daarom is een **h1** groter dan een **h2** zonder dat jij iets doet. De rules van dit stylesheet worden eerst toegepast, maar worden meestal overschreven door de rules van het Author stylesheet

- **Author stylesheet:**

Dit is een stylesheet gekoppeld aan de pagina gemaakt door de ontwikkelaar van de site. Zijn rules overschrijven die van de *User Agent Stylesheet*.

- **User stylesheet:**

De gebruiker kan besluiten **zelf een stylesheet te koppelen** aan het doc. Dat kan enkel via het menu van de browser. De rules van een *User stylesheet* overschrijven die van de *Author stylesheet*.

Zelden gebruikt tenzij door mensen met gezichtsproblemen om hoog contrast en zeer grote letters te gebruiken

9.2 Hoe wordt CSS toegepast door de browser?

Als een browser een HTML of XML document ontvangt, interpreteert (*parsed*) hij dit document en er wordt een **document tree** opgesteld.

Daarna leest hij alle stijlinformatie die hij kan vinden en berekent voor elk element in de document tree de waarde voor elke CSS-eigenschap aan de hand van enkele regels:

1. De browser zoekt **alle stijlregels** in alle stylesheets en inline styles.
2. Hij splitst die informatie op per **medium** (voor screen, mobiel, print, ...)
3. Hij maakt per medium een **Visual Formatting Model** rekening houdend met alle informatie die hij heeft en met de voorrangsregels.

Daarna toont hij het document op het medium (scherm, printer,...)

9.3 De Cascade

Waarom werkt mijn selector niet???

Een veelgeslaakte kreet...

heeft altijd te maken met oorsprong, inheritance, specificiteit en volgorde

Wie CSS wil begrijpen moet de Cascade snappen...

De **Cascade** is het mechanisme waarbij een browser alle declaraties die op een element betrekking hebben **sorteert** en de uiteindelijke waarde toekent voor een eigenschap:

- naar **oorsprong**: uit welk stylesheet komen ze?
- naar **specificiteit**: als meerdere selectoren van toepassing zijn, welke is dan meest specifiek?
- naar **volgorde**: als twee regels dezelfde specificiteit hebben, wint de laatste in volgorde

9.3.1 Volgorde

In een CSS bestand staat het volgende:

```
p { color:red; }  
p { color:blue; }
```

Wat zal de tekstkleur zijn van alle paragrafen? Blauw.

De **volgorde** van stijlregels is van belang: de browser begint bovenaan te lezen; bij regels **met dezelfde specificiteit** overschrijft de tweede regel de vorige.

9.3.2 Specificiteit

In een CSS bestand staat het volgende:

```
div p { color:red; }  
p { color:blue; }
```

Wat zal de tekstkleur zijn van alle paragrafen? Blauw? Nee, de paragrafen die in een **div** staan zullen rood zijn omdat die eerste stijlregel een **hogere specificiteit** heeft.

De eerste regel heeft een specificiteit van **0,0,0,2**, de tweede van **0,0,0,1**.

Elementen krijgen dikwijls meerdere style declaraties op zich toegepast. Welke is er uiteindelijk van toepassing? **de selector met de hogere specificiteit zal winnen.**

Een ander voorbeeld: een **h1** element heeft een **id speciaal**: als we het stylesheet overlopen zijn een aantal selectoren op dit element van toepassing:

```
h1 {color:red; background:yellow;}  
body h1 {color:blue; background:pink;}  
#speciaal {color:green;}
```

...

In eerste instantie is de parser verplicht alle declaraties op te splitsen *per eigenschap*, dus bovenstaande wordt:

```
h1 {color:red;}  
h1 {background:yellow;}  
body h1 {color:blue;}  
body h1 {background:pink;}  
#speciaal {color:green;}
```

Welke style rules zullen winnen? Het antwoord hangt weer af van de specificiteit van de stijlregel. In dit voorbeeld zullen alle **h1** elementen blauw met roze achtergrond zijn, maar het **h1** element met de **id** speciaal, zal groen op roze zijn.

9.3.3 berekenen van de specificiteit

De specificiteit bestaat uit vier getallen startend op nul: **0,0,0,0**

De getallen worden **van links naar rechts** toegekend volgens de volgende regels:

1. Tel 1 als de declaratie inline is, dus via het HTML attribuut **style**, zoniet 0
2. Tel het aantal **id** attributen in de selector
3. Tel het aantal **class**, attribute (vb. `[type="checkbox"]`) en pseudo-class (vb. `:nth-child()`) selectoren in de selector
4. Tel het aantal elementen of pseudo-elementen (vb. `:before`)

Voorbeeld:

```
div p    { color:red; }  
p        { color:blue;}  
p.opm   { color:green;}  
div p.opm { color:cyan;}  
#speciaal { color:black;}  


tekst</p>


```

Hun specificiteit in volgorde:

1. 0,0,0,2 = 2
2. 0,0,0,1 = 1
3. 0,0,1,1 = 11
4. 0,0,1,2 = 12
5. 0,1,0,0 = 100
6. 1,0,1,0 = 1010

Nog enkele berekende voorbeelden:

selector	inline style	id	class, attribute selector or pseudo class	elementen of pseudo-elementen	specificiteit
*	0	0	0	0	0,0,0,0
p	0	0	0	1	0,0,0,1
ul ul	0	0	0	2	0,0,0,2
div>p	0	0	0	2	0,0,0,2
h1+p	0	0	0	2	0,0,0,2
#footer	0	1	0	0	0,1,0,0
div#footer	0	1	0	1	0,1,0,1
.nieuw	0	0	1	0	0,0,1,0
p.nieuw	0	0	1	1	0,0,1,1
a:active	0	0	1	1	0,0,1,1
p:first-letter	0	0	0	1	0,0,0,1
#container div p.nieuw	0	1	1	2	0,1,1,2
div#navbalk *[href]	0	1	1	1	0,1,1,1
tr[id="special"]	0	0	1	1	0,0,1,1
tr#special	0	1	0	1	0,1,0,1
<p style="color:red;">	1	0	0	0	1,0,0,0

Enkele observaties:

- de *universal selector* heeft een specificity van 0. Een reden om hem zo weinig mogelijk te gebruiken
- de getallen zijn niet *base 10*, bv:
zo heeft een class selector **altijd** een hogere spec dan eender welk aantal elementen:
`.actief: 0,0,1,0`
`html body section article section div section div p span a:`
`0,0,0,11`
- gebruik best een korte selector, dus liever de class selector
- een id selector is hoger dan een attribuut id selector:
`#speciaal: 0,1,0,0`
`*[id=speciaal]: 0,0,1,0`
- hyperlinks zijn speciaal
- *inline styles* winnen altijd van stylesheet rules!
daarom worden inline styles gebruikt bij Javascripts: ze overheersen een stylesheet rule altijd
- **!important** wint echter van *inline style*

9.3.4 Specificiteit van hyperlinks

De opmaak van hyperlinks wordt bepaald met pseudo-classes:

```
a:link {color:blue;}  
a:visited {color:gray;}  
a:hover {color:green;}  
a:active {color:red;}
```

Hun specificiteit is steeds gelijk: **0,0,1,1**. Meerdere kunnen tegelijkertijd toepasselijk zijn op dezelfde hyperlink: zo kan een visited link ge-hoverd worden en active zijn op hetzelfde moment.

Om die reden is hun **volgorde** belangrijk: als de specificiteit gelijk is, wint de laatste.

Moest `:active` vóór `:hover` staan, dan zou deze nooit geactiveerd worden. Daarom is `:link :visited :hover :active` de **enige juiste volgorde**.

Ook belangrijk te vermelden is dat hyperlinks de eigenschap `color` niet automatisch erven van hun parent. Om de kleur van een hyperlink in te stellen zal je dus een selector voor het `a` element moeten maken en een kleur toekennen of de waarde `inherit` geven.

9.3.5 !important

De belangrijkheid van een regel kan verhoogd worden door er een **!important** statement achter te plaatsen (voor de punt-komma).

Een **!important** declaratie **heeft steeds de overhand op andere declaraties** voor een element, wat hun specificiteit ook moge zijn.

```
p { text-indent: 1em !important; }
```

!important declaraties **zijn enkel ontworpen om de declaraties in een User stylesheet de overhand te doen krijgen op die van een Author stylesheet**. Op die manier kunnen gebruikers met toegankelijkheidsproblemen hun eigen stylesheets koppelen aan webpagina's.

HELAAS hebben programmeurs - *die niet veel snappen van specificiteit* - de neiging hun CSS problemen op te lossen door **!important** statements toe te passen...

Als je **!important** gebruikt om een selector te doen winnen BEN JE SLECHT BEZIG!

Een voorbeeld:

gegeven deze HTML

```
<div id="voorbeeld">
  <p>tekst</p>
  <p id="groen">tekst</p>
</div>
```

met de CSS

```
#voorbeeld p    {color:blue;}
#groen          {color:green;}
```

Beide teksten zijn blauw: dit is normaal want **#voorbeeld p** heeft een hogere spec dan **#groen**.

De foutieve oplossing:

```
#voorbeeld p    {color:blue;}
#groen          {color:green !important;}
```

De juiste oplossing:

```
#voorbeeld #groen      {color:green;}
of
p#groen           {color:green;}
```

9.3.6 Inheritance

Elementen kunnen een waarde voor een bepaalde eigenschap overerven (*inherit*) van hun *parent* (*container*) in de document tree. De CSS specificatie bepaalt voor alle CSS eigenschappen of ze overerven of niet en van welke property ze erven. Bijvoorbeeld, de eigenschap **font-size** is *inherited*, terwijl **border** dat niet is.

Zo ook erft **font-size** altijd van de **font-size** van de *parent container*, maar **margin** en **padding** uitgedrukt in **em**, erven deze eenheid van de **eigen font-size**.

Als een element via stijlregels geen waarde toegekend krijgt, kijkt de browser of dit element een eigenschap kan **erven**, dat is ook meestal het geval. Is dat niet zo dan wordt een **default waarde** toegepast.

Deze default waarden staan ingesteld in het *browser stylesheet*, een ingebouwd stylesheet dat je nooit te zien krijgt. Bijvoorbeeld, zo is de default **font-size** in de meeste browsers 16px.

Een voorbeeld:

```
<head>
<style>
  body { font-size: 16px; }
  h1 { font-size: 200%;
       margin: 1em;
     }
  small { font-size: 0.9em;
         padding: 0.5em;
       }
</style>
</head>
<body>
<section>
  <h1>Een <em>dikke</em> kop</h1>
  <p>dit is normale tekst <small>dit is kleiner</small></p>
</section>
</body>
```

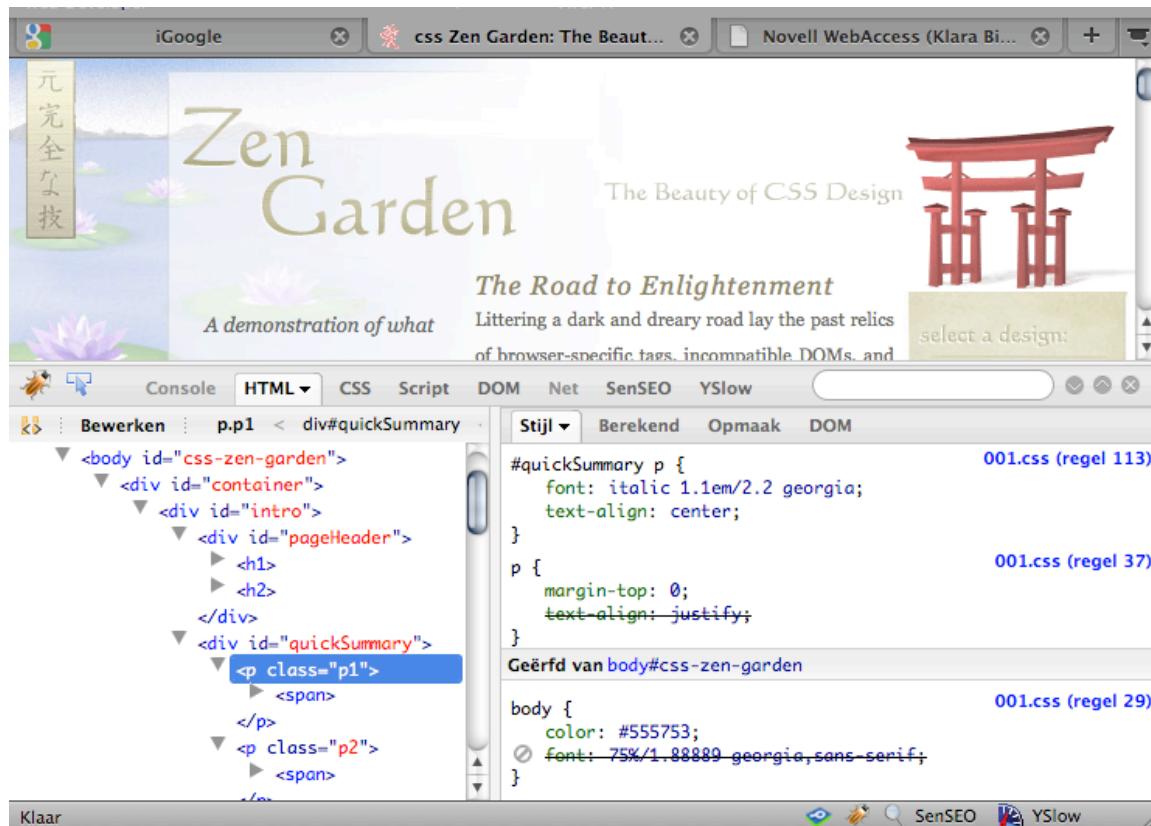
In dit voorbeeld zal de **font-size** property van

- het **p** element ook **16px** zijn want het heeft het geërfd van **section** die het erfde van **body**. Dit betekent ook dat de relatieve eenheid **em** daaraan gelijkgesteld wordt:
1em = 16px
- het **h1** element zal de berekende waarde **200% X 16px = 32px** krijgen. Daardoor wordt **1em** in dit element **32px** en dus wordt de **margin** hier 32px.
- het **small** element zal als **font-size** de berekende waarde **16px X 0.9em = 14.4px** krijgen want het erft van **p**.

Het zal ook een berekende **padding** van

$14.4\text{px} \times 0.5\text{em} = 7.2\text{px}$ krijgen want **padding** erft zijn eenheid van de **eigen font-size**.

Om *inheritance* aan het werk te zien hoef je enkel een website te openen en te bekijken met een *webdevelopers tool* zoals Firebug: bij het *style panel* wordt daar visueel aangegeven welke regels er op een element van toepassing zijn en welke overschreven worden door **inheritance**, **specificity** en **volgorde**.

In Firebug zie je die overervingsregels aan het werk:

Er wordt vermeld welke waarden geërfd zijn en van wie.

In de rechterbovenhoek zie je zelfs op welke lijn van welk stylesheet de stijl staat.

Een stijlregel die door een andere overschreven is, wordt doorstreept.

Als een element geen stijl heeft meegekregen zie je de default stijl, dat begint met moz- (van Mozilla)

9.3.7 De waarde inherit

Elke eigenschap kan echter de waarde **inherit** toegekend krijgen, en zal dus expliciet de waarde van zijn *parent* overerven. Dit kan je dus toepassen voor eigenschappen die normaal niet overgeerfd worden.

In onderstaand voorbeeld erft een `table` element de `background-color` eigenschappen van zijn container.

```
div#menu { background-color: #FFCCCC; }
div#menu table { background-color: inherit; }
```

We vermeldden al eerder dat hyperlinks op die manier de kleur van hun parent kunnen overnemen.

9.3.8 Nog enkele voorbeelden

Lijsten

gegeven deze html

```
<ol>
  <li>een eerste item</li>
  <li>een tweede item</li>
  <li> een derde item met subLijst
    <ul>
      <li>subitem 1</li>
      <li>subitem 2</li>
      <li>subitem 3 met sublijst
        <ul>
          <li>subsubitem 1</li>
          <li>subsubitem 2</li>
        </ul>
      </li>
    </ul>
  </li>
  <li>een vierde item</li>
  <li>een vijfde item</li>
  <li>het laatste item</li>
</ol>
```

zonder extra CSS – dus default stylesheet - ziet dit er zo uit:

1. een eerste item
2. een tweede item
3. een derde item met sub lijst
 - subitem 1
 - subitem 2
 - subitem 3 met sublijst
 - subsubitem 1
 - subsubitem 2
4. een vierde item
5. een vijfde item
6. het laatste item

Passen we nu volgende CSS toe

```
ol, ul {color:blue;}
li:last-child {color:yellow;}
ol li:nth-child(2n+0) {color:green;}
ol > li:last-child {color:red;}
```

dan wordt de kleur

- **blauw:** alles uitgezonderd wat volgt.
ol, ul: twee selectors met elk **0001**
- **geel:** "subitem 3 met sublijst"
li:lastchild: 0011
selecteert alle **li** elementen die de laatste child zijn van hun parent.
Er zijn er hier 3 maar twee worden overruled door de hogere specificiteit van wat volgt
- **groen:** "een tweede item", "subitem 2", "subsubitem 2", "een vierde item"
ol li:nth-child(2n+0): 0012
selecteert alle even children onder de **ol**, dus ook deze van de **ul**
- **rood:** "het laatste item"
ol > li:last-child: 0012
de vorige rule is ook op dit element van toepassing want even. Deze rule heeft ook dezelfde spec als de vorige, maar staat erna dus volgorde telt

1. een eerste item
2. een tweede item
3. een derde item met sub lijst
 - subitem 1
 - subitem 2
 - subitem 3 met sublijst
 - subsubitem 1
 - subsubitem 2
4. een vierde item
5. een vijfde item
6. het laatste item

Een menu

Jan heeft problemen: in een menu werken sommige van zijn selectors schijnbaar niet...

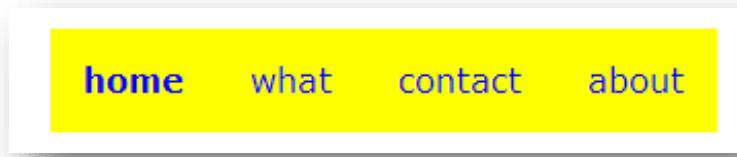
De HTML

```
<ul id="menu">
    <li class="actief"><a href="#">home</a></li>
    <li><a href="#">what</a></li>
    <li><a href="#">contact</a></li>
    <li><a href="#">about</a></li>
</ul>
```

de CSS

```
#menu {  
    list-style-type:none;  
}  
#menu li {  
    display:block;  
    float:left;  
    padding:1em;  
    background-color:yellow;  
    color:black;  
}  
#menu li:hover {  
    background-color:red;  
    color:white;  
}  
#menu li a {  
    display:inline;  
    text-decoration:none;  
}  
.actief {  
    background:orange;  
    font-weight:bold;  
}
```

Resultaat:

Jan's problemen:

1. Waarom werkt de `class` actief niet volledig? de achtergrond moet oranje zijn
2. Waarom is de tekst van de hyperlinks wel vet maar niet zwart?

Probleem achtergrond:

- spec van `.actief` is **0010**
- spec van `#menu li` is **0101**, dus hoger

oplossing:

- wijzig selector naar `#menu .actief`

Probleem hyperlink tekst

- de **font-weight:bold** wordt door de **a** overgeërfd en toegepast
- maar **color** wordt door hyperlinks niet overgeërfd, een uitzondering op de regel.
oplossing:
 - wijzig de selector **#menu li a** en plaats er **color:inherit** of **color:black** in

Contextuele CSS

Een slimme manier om aan groepen pagina's in een website verschillende "stijlen" (=opmaakschema's) toe te kennen is gebruik maken van een **class** in de body tag.

Veronderstel dat je in je website pagina's hebt die tot de groep "koken" of "tuin" of "personeel", "admin", etc...

Dan kunnen we een dergelijke pagina een class meegeven in de body tag:

```
<body class="koken">
```

En op die manier contextuele CSS schrijven:

```
/* algemene CSS */
body      { color: black; background:white }
h1, h2    { color: blue }

/* koken */
.koken    { color: purple; background: snow}
.koken h1 { color: purple;}
.koken h2 { color: darkgreen;}
```

10 HET BOX-MODEL

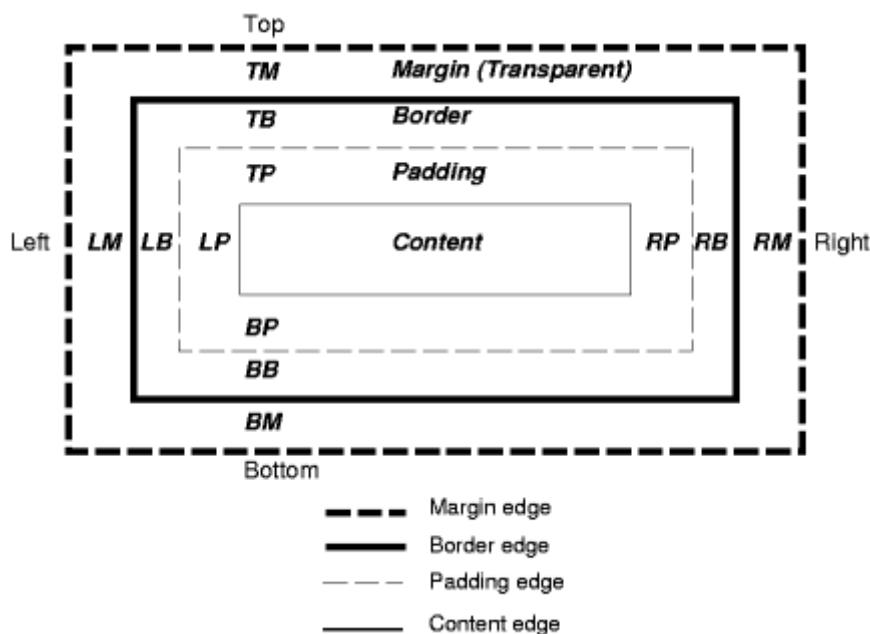
De CSS specificatie stelt dat elk HTML element in de document tree een **box** voorstelt.

Die box wordt opgemaakt volgens het *Visual Formatting Model* (VFM).

Elke **box** bestaat respectievelijk - van binnen naar buiten - uit

- een **content area**, de eigenlijke inhoud dus (tekst, figuur of meer elementen), omringd aan vier zijden door
- de **padding zone** (binnenruimte), die op zijn beurt omringd is door
- de **border** (rand), die zelf vervat is in
- de **margin zone** (marges).

Onderstaande figuur (ex W3C) stelt het **CSS2 box model** voor:

Elk element - dus ook een inline elementen zoals een [span](#) - heeft zo zijn eigen persoonlijke ruimte.

De totale dimensies die deze box inneemt kunnen dus berekend worden door alle maten op te tellen:

totale breedte =

$\text{margin-left} + \text{border-left} + \text{padding-left}$
+ width
+ padding-right + border-right + margin-right

totale hoogte =

$\text{margin-top} + \text{border-top} + \text{padding-top}$
+ height
+ padding-bottom + border-bottom + margin-bottom

Om een layout te maken moet je dus dikwijls berekeningen maken, ofwel in exacte maten zoals pixels, ofwel in relatieve eenheden zoals percentages of ems.

Een voorbeeld:

Veronderstellen we dus een content area met een breedte van 100px, een hoogte van 50px, een algemene padding van 10px, een border van 2px en een algemene marge van 20px dan heeft die box een totale breedte van

$$20\text{px} + 2\text{px} + 10\text{px} + 100\text{px} + 10\text{px} + 2\text{px} + 20\text{px} = 164\text{px}$$

en een totale hoogte van

$$20\text{px} + 2\text{px} + 10\text{px} + 50\text{px} + 10\text{px} + 2\text{px} + 20\text{px} = 114\text{px}$$

10.1.1 width berekenen

Een box zit bijna altijd in een andere container, je hoeft slechts de DOM structuur van een pagina bekijken om te zien welk element in een ander element zit. Zo is de buitenste container het `html` element dat zelf de `body` bevat. In de `body` zitten dan bv. een `header` en een `article` en een `footer` die zelf nog andere boxen kan bevatten. Al deze boxes volgen het box-model.

Meestal is dit geen probleem: een `div` in een andere `div` neemt de **maximale ruimte** in die hij kan krijgen. Dit komt omdat de standaardinstelling van `width:auto` is:

```
<div id="outer">
  <div id="inner">
    </div>
  </div>
```

met de volgende css:

```
#outer { margin:0; padding:0; border:none; width:300px}
```

dan heeft `#inner` een totale breedte van 300px beschikbaar en hij zal die dan ook **volledig innemen**, want `#inner` heeft geen – en dus de standaard instelling.

Een berekening zal nodig zijn als je bijvoorbeeld een aantal boxes naast elkaar in de beschikbare ruimte wil plaatsen.

Een voorbeeld schept meer duidelijkheid:

10.1.2 voorbeeld met absolute eenheden:

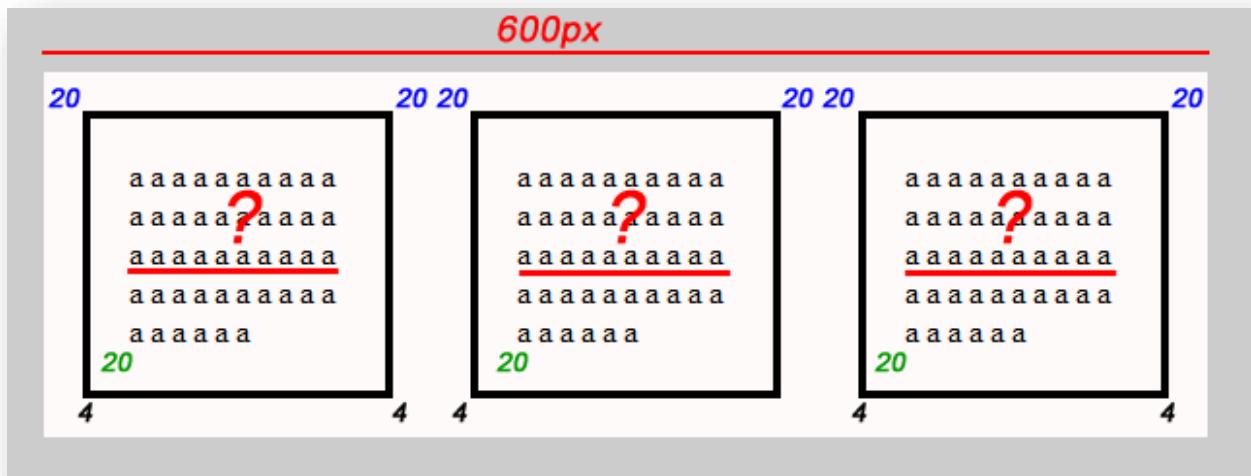
Veronderstel: je wil drie boxes **naast elkaar** inpassen in een andere container. Die 3 zijn *floats*(zie verder): dat betekent dat ze opeen volgen en een volgende lijn nemen als er niet voldoende plaats is.

```
#outer {
  margin: 10px;
  padding: 0;
```

```
width: 600px;  
}  
.vlot {  
float: left;  
margin: 20px;  
padding: 20px;  
border: 4px solid black;  
width: ?;  
height: 100px;  
}
```

In ons voorbeeld is de **width** van de hoofdcontainer 600px.

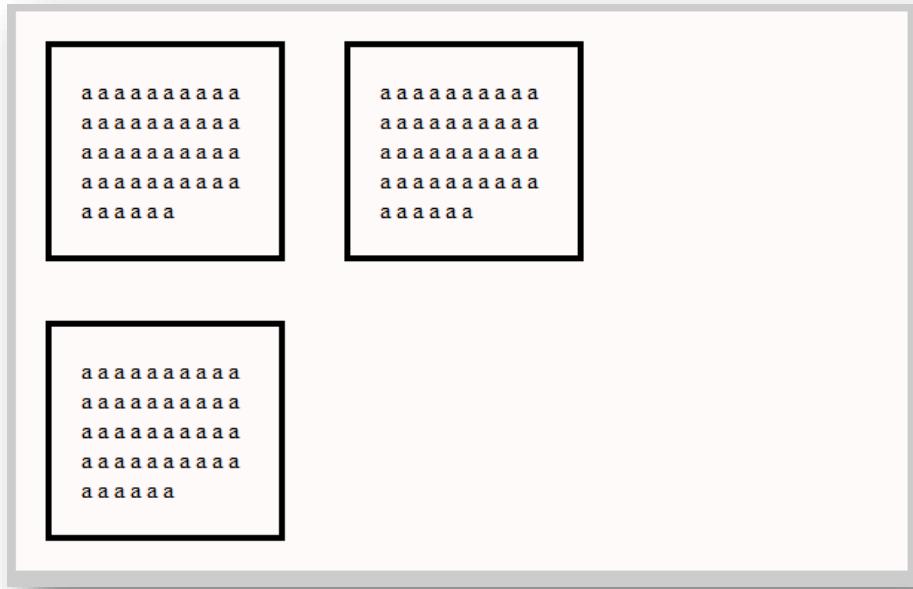
De *floats* (met class **. vlot**) moeten een **margin** van 20px hebben, een **border** van 4px en een **padding** van 20px. Hoeveel moet de **width** dan zijn om net binnen de hoofdcontainer naast elkaar te te passen?

Je moet er dus voor zorgen dat de totale dimensie maximaal 600px is:

$$\begin{aligned} \text{width} &= (\text{tot width}/\text{aantal}) - (2*\text{margin}) - (2*\text{border}) - (2*\text{padding}) \\ \text{width} &= (600\text{px} / 3) - (2 * 20\text{px}) - (2 * 4\text{px}) - (2 * 20\text{px}) = 112\text{px} \end{aligned}$$

De **width** van een **.vlot** mag dus max 112px zijn om ze alle drie op een rij te krijgen. Komt het totaal meer uit dan krijg je dit:

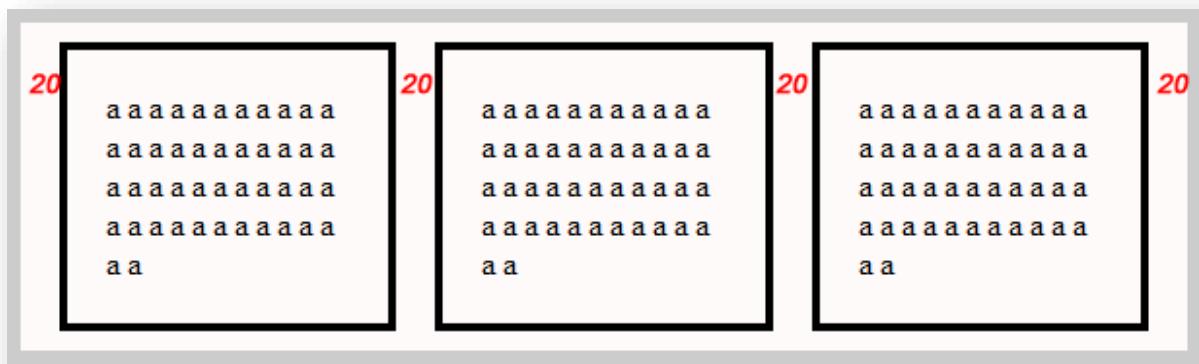

Bemerkt ook dat de ruimte tussen twee *floats* uit een dubbele marge bestaat. Een webdesigner zal misschien willen dat de witruimte **tussen** de *floats* en die **links** en **rechts** identiek is: een zogenaamde gelijke *gutter*. Dat kunnen we o.a. oplossen door de margin te halveren voor alle floats en de eerste *float* een dubbele linkermarge te geven en de laatste een dubbele rechtermarge, bv:

Dan wordt de berekening wat ingewikkelder en kan je een rekenmachine gebruiken:

width = (tot width - ((dubbele linker en rechter marges) - (rest normale marges)) -(alle borders) - (alle padding))/aantal

width = (600px - ((2 * 20px) - (4 * 10px)) -(6 * 4px) - (6 * 20px))/aantal = 125.33333px


```
.vlot {  
    float:left;  
    margin: 10px;  
    padding: 20px;
```

```
border: 4px solid black;
width: 125.3333px;
height: 100px;
}
.vlot:first-child {margin-left:20px;}
.vlot:last-child {margin-right:20px;}
```

Nu hebben we onze egale *gutter*.

Laat je niet afschrikken door het decimale getal, halve pixels zijn inderdaad onmogelijk maar de browser zal afronden. Controleer wel of dat goed gebeurt in alle browsers, anders moet je bv 125px gebruiken.

10.1.3 voorbeeld met relatieve eenheden:

Gebruik je relatieve eenheden, **%** of **em**, dan kan de berekening problemen opleveren. En dat is zeker het geval als je absolute en relatieve eenheden mengt, iets wat veel voorkomt.

Veronderstel dat we de drie *floats* willen verdelen op een 1/3 basis in een *fluid container* (de container heeft zelf een relatieve breedte), maar met een absolute **border** (1px) dan kunnen we niet exact uitrekenen wat de **width** zal zijn, we kunnen enkel benaderen.

```
#outer{ width:60%; }
.vlot {
  float:left;
  margin: 2%;
  padding: 2%;
  border: 1px solid black;
  width: ? %;
  height: 100px;
}
```

Voor één *float*:

$$1/3 = 33.3333\% - \text{margins} - \text{padding} - \text{border}$$

$$33.3333\% - (2 * 2\%) - (2 * 2\%) = 25.3333\% - (2 * 1\%) \approx 25.1\% ?$$

De vraag rijst: hoeveel percent vertegenwoordigt 1 pixel? dat hangt natuurlijk af van de breedte van de hoofdcontainer en die kennen we ook niet met zekerheid.

Omdat de browsers de relatieve maten omzetten in pixels hangt het slagen af van a) de exacte breedte van de hoofdcontainer, b) welke browser er gebruikt wordt.

Als je dit uitprobeert op een gemaximaliseerd venster dan lukt het, verklein je het venster, dan plots niet meer. Een kleine veiligheidsmarge (25.0%) inbouwen is hier de boodschap.

10.1.4 De oplossing: box-sizing

Zoals je hierboven gemerkt hebt is niet eenvoudig om met het klassiek box-model juist uitgerekende layouts te maken.

Met het klassiek box-model geeft

```
width: 100%;  
padding: 1em;
```

meer dan 100% en kan er vanalles gebeuren zoals horizontale scrollbars of de container gaat naar de volgende regel, etc...

Dat heeft men tenslotte ingezien en er iets aan gedaan: de relatief nieuwe CSS property **box-sizing** laat je kiezen welk algoritme de browser moet gebruiken om de uiteindelijke dimensies van een box te berekenen.

box-sizing: content-box | padding-box | border-box | inherit

Mogelijke waarden zijn:

- **content-box**: de standaardwaarde, is het klassieke box model:

totale breedte = width + padding + border + margin. (idem hoogte)

- **border-box**:

de **width** en **height** bepalen de **border-box** van het element: de width bestaat uit de content-area, de **border** en de **padding** maar niet de **margin**.

totale breedte = width + margin. (idem hoogte)

- **inherit** erft natuurlijk de waarde van de parent

Een voorbeeld:

twee inner-**div**'s moeten elk de helft uitmaken van een container-**div**.

```
<div class="container">  
  <div class="binnen">linkerhelft</div>  
  <div class="binnen">rechterhelft</div>  
</div>
```

CSS:

```
div.container {  
  width: 80%;  
  border: 1em solid black;  
}  
div.binnen {  
  width: 48%;  
  border: 1em silver ridge;  
  float:left;  
}
```

Perfectie is niet te bereiken omdat je niet weet wat de berekening zal uitkomen:

$(1\text{em} + 48\% + 1\text{em}) * 2 \approx 100\% ??????$

daar komt nog bij dat de `container.div` zelf een relatieve breedte heeft (80%). Het resultaat *crashed* gemakkelijk:

Het probleem kan eenvoudigweg opgelost worden door de **box-sizing** van de binnen-`div's` anders te zetten:

```
div.container {  
    width:80%;  
    border:1em solid black;  
}  
div.binnen {  
    box-sizing: border-box;  
    width: 50%;  
    border: 1em silver ridge;  
    float: left;  
}
```

Je gebruikt best browser-prefixes:

```
div.binnen {  
    -webkit-box-sizing: border-box;  
    -moz-box-sizing: border-box;  
    box-sizing: border-box;  
    width: 50%;  
    border: 1em silver ridge;  
    float: left;  
}
```

11 HET VISUAL FORMATTING MODEL

Het **Visual Formatting Model** is het deel van CSS dat de document tree *layout* en daarna *toont* op een medium.

Daarbij moet het voor elk element heel wat beslissingen nemen:

- Het **type** box: is het een lijn of een blokje?
- De **looks**: letters, kleurtjes, randen etc...
- De **plaats**: waar moet het staan?
- De **laag**: indien ze overlappen, wie staat vooraan?
- De **zichtbaarheid**: is het te zien of niet? En zo ja, hoeveel ervan zie je?

Daar komen heel wat CSS eigenschappen bij te pas.

De standaard kan je vinden op het W3C als het [basic box model](#).

11.1.1 Block elementen en inline elementen

Elk element wordt in een **box** geplaatst. Voor elke box moet er beslist worden of het

- een **block box** is die zich als een *doos* gedraagt en stapelbaar is
- een **inline box** die zich als *lijn* gedraagt

Dit hangt meestal af van het soort element, bv. een **p**, **section**, **div**, **p** en **li** element zijn per definitie **block** level elementen, terwijl een **span**, **code**, **b**, **i** en **em** **inline** zijn

Een block element kan andere block elementen of inline elementen bevatten.

Je kan echter via CSS het type wijzigen, en ook de normale plaats die dit element zou innemen in de **Flow**.

De **Flow** is de **natuurlijke volgorde** van de elementen zoals de parser ze tegenkomt in de HTML code: elke element heeft een plaatsje en neemt dit in volgens de html-code.

11.1.2 display

Met de **display** eigenschap kan je het soort box van een element bepalen.

Property	waarden
display	none inline block inline-block list-item run-in compact table inline-table table-row-group table-header-group table-footer-group table-row table-column-group table-column table-cell table-caption ruby ruby-base ruby-base-group ruby-text ruby-text-group

Waarom zou je van een **div** - die normaal een *block* is, iets anders maken?

Goede vraag en er is ook zeer weinig reden om dat te doen, maar soms kan het handig zijn: om bijvoorbeeld een horizontaal menu te maken op basis van een lijst zullen we het type van de `li` en `a` elementen aanpassen (zie voorbeeld verderop).

Zoals je merkt aan het aantal waarden hierboven zijn er heel wat **types** boxen.

De voornaamste zijn:

- **none**: deze waarde zorgt ervoor dat het element **niet zichtbaar** is en dat het ook **geen plaats inneemt**
- **inline**: een gewoon inline element zoals een stukje tekst
- **block**: een element die zich gedraagt als een doos. Meerdere dozen stapelen van nature boven elkaar
- **inline-block**: een blok element die niet staptelt maar zich als een inline element naast een andere element plaatst.
Er zijn van nature geen *inline-block* elementen, maar een block die een **float** krijgt wordt een inline-block genoemd
- **list-item**: een item van een `ul` of `ol`: een `li` element dus
- **table**: een tabel

De andere zullen we zelden nodig hebben.

Een voorbeeld: een `ul` lijst is ideaal als basis voor een menu, horizontaal of verticaal, omdat je er zo gemakkelijk een item kunt aan toevoegen of uit wegnemen:

de HTML:

```
<ul id="menu">
    <li><a href="home.html">home</a></li>
    <li><a href="wat.html">wat</a></li>
    <li><a href="contact.html">contact</a></li>
    <li><a href="about.html">about</a></li>
</ul>
```

de CSS:

```
#menu {
    list-style-type:none;
    overflow:auto;
}
#menu li {
    display:inline-block;
    padding:1em;
    background-color:yellow;
}
#menu li:hover {
    background-color:red;
    color:white;
}
#menu li a {
    display:inline;
    text-decoration:none;
}
```

Let vooral op

- het wegnemen van de bolletjes met **list-style-type**
- **display: inline-block** op de **li** elementen

11.1.3 background

Met background kan je een achtergrondkleur of beeld instellen

Property	waarden
background-color	kleurwaarde transparent
background-image	URI none
background-repeat	repeat repeat-x repeat-y no-repeat
background-attachment	scroll fixed
background-position	% % lengte lengte sleutelwoord of -combinaties van top , center , left , right en bottom
background	verkorte notatie

Vb: eenvoudige achtergrondkleur

```
#vb1 {
  margin:1em;
  padding:1em;
  background:#CCFF33;
}
```

Hier werd de verkorte versie gebruikt: **background-color:#CCFF33** is identiek

Vb: achtergrondfiguur, linksboven, niet herhaald.

```
#vb2 {
  margin:1em;
  padding:1em;
  width:400px;
  height:120px;
  background:transparent url(..../images/pattern_140.gif) top left no-repeat;
}
```

ook hier werd de verkorte versie gebruikt. Onverkort wordt dat:

```
background-color:      transparent;
background-image:     url(..../images/pattern_140.gif);
background-position:  top left;
background-repeat:   no-repeat;
```

{}

11.1.4 Margin

Property	waarden
margin-top, margin-right, margin-bottom, margin-left	lengte % auto
margin	lengte % auto

De marges van een box kunnen apart of verkort ingegeven worden. Indien ze met **margin** verkort gegeven worden, kan dat als 1, 2, 3 of 4 waarden:

```
div {margin: 4px 6px 4px 8px;}  
div {margin: 1em 2em 3em;}  
div {margin: 0 auto;}  
div {margin: 5%;}
```

4 waarden: wijzerzin vanaf top, right, bottom, left (**trbl**)

3 waarden: top, left=right en bottom

2 waarden: top=bottom en left=right

1 waarde: top=bottom=left=right

Horizontaal centreren:

Om een container met een ingestelde breedte, **horizontaal te centreren** binnen zijn parent, stel dan de linker- en rechtermarge in op **auto**

```
.center {  
width:500px;  
margin:10px auto;  
text-align:center;  
}
```

Verticaal centreren op deze manier is onmogelijk.

De **text-align:center** property in dit vb centreert de inhoud van de container, niet de container zelf

11.1.5 Margin-collapse

Het box-model werkt echter niet altijd als een optelling van `width`, `padding`, `border` en `margin`, soms gebeurt iets eigenaardig.

Veronderstel twee buurelementen: een `h2` en een `p` die niet leeg zijn en geen `border`, `padding` of `clear` tussen zich hebben:

```
<h2>margin collapse</h2>
<p>Deze alinea heeft een top-margin van 20px, de h2 erboven heeft een margin-bottom van
25px, dan verwacht je een totale ruimte tussen de twee van 45px. Dit is niet zo: er is
enkel 25px ruimte.</p>
```

met de CSS:

```
h2 {
    margin 25px 0 25px 0;
    background: #cfc;
}
p {
    margin: 20px 0 0 0;
    background: #cf9;
}
```

Theoretisch verwacht je (volgens het box-model) 45 px ruimte tussen de twee elementen. Dat is niet het geval: er is 25px ruimte tussen de twee.

margin collapse

↑ 25px

Deze alinea heeft een top-margin van 20px, de h2 erboven heeft een margin-bottom van 25px, dan verwacht je een totale ruimte tussen de twee van 45px.

Dit noemen we ***Collapsing margins***. Het gebeurt als **twee marges elkaar raken** zonder dat er een `padding` of `border` tussenzit.

Het wordt beschreven in de CSS standaard (en is dus geen bug):
<http://www.w3.org/TR/CSS21/box.html#collapsing-margins>

"De vertikale marges van twee buurelementen kunnen gecombineerd worden tot één *collapsed margin* die de hoogte heeft van de grootste van de twee waarden"

Als één van de twee margins negatief is dan worden ze wiskundig opgeteld, dus -5px en 20px wordt 15px.

In de meeste gevallen is *margin collapse* wat je wil. Het wordt bijvoorbeeld steeds toegepast tussen **li** elementen in een lijst en is ook wat de meeste auteurs verwachten tussen een titel en een volgende alinea.

Margin collapse zal NIET gebeuren in deze gevallen:

- in combinatie met het *root* element
- met *float* elementen
- met absoluut gepositioneerde elementen
- met **inline-block** elementen
- als de **overflow** property ingesteld op iets anders dan **visible** (de standaardwaarde)
- als de **clear** property ingesteld is op iets anders dan **none**
- horizontale marges combineren NOOIT

Margin collapse tussen parent en child

Maar soms gebeurt het waar je niet wil dat het gebeurt, bijvoorbeeld in het volgende, veel voorkomende "mysterie":

Veronderstel:

```
<p>tekst.</p>
<div>
    <h2>margin-collapse tussen parent en child</h2>
    <p>Biscuit candy marzipan sweet roll cotton candy lollipop. Jujubes liquorice sweet soufflé sweet carrot cake marzipan gummies ice cream. </p>
</div>
```

De **h2** is dus een *child* van de **div**

de CSS:

```
div {    background:#F9C; }
div p {
    margin: 20px 0 0 0;
    background: #cf9;
}
div h2 {
    margin: 50px 0 25px 0;
    background: #cfc;
}
```

Bemerk de margin-top van 50px op de **h2**.

Wat zou je verwachten? Je zou een marge van 50px verwachten tussen de bovenrand van de **h2** en de rand van de **div**. Wat blijkt is dat de **div** 50px afstand neemt van de alinea ervoor:

Dit is geen bug: het is een feature beschreven door de [CSS specificatie](#) en heeft.

margin-collapse tussen parent en child

Biscuit candy marzipan sweet roll cotton candy lollipop. Jujubes liquorice tootsie roll biscuit chocolate cake pudding biscuit jelly-o wypas.

De roze achtergrond van de `div` is niet te zien boven de `h2`.

Dit is opnieuw een toepassing van een *collapsed margin*, maar wordt dikwijls gezien als een probleem want de ontwikkelaar wil eigenlijk ruimte scheppen tussen `h2` en de bovenrand van de `div`.

margin collapse vermijden

Er zijn twee eenvoudige "oplossingen" om dit te vermijden: plaats ofwel een `border` ofwel een `padding` op de *parent container*.

Als je de regels hierboven naleest merk je dat er door positionering nog meer oplossingen zijn, maar die kunnen niet altijd gebruikt worden.

```
div {  
    background:#F9C;  
    padding:1px;  
}  
div p {  
    margin: 20px 0 0 0;  
    background: #cf9;  
}  
div h2 {  
    margin: 50px 0 25px 0;  
    background: #cfc;  
}
```

Dit is geen bug: het is een feature beschreven door de [CSS specificatie](#) heeft.

margin-collapse tussen parent en child

Biscuit candy marzipan sweet roll cotton candy lollipop. Jujubes liquorice tootsie roll biscuit chocolate cake pudding biscuit jelly-o wypas jujubes.

11.1.6 Border

Property	waarden
border-width	lengte thin medium thick
border-style	none hidden dotted dashed solid double groove ridge inset outset
border-color	kleurwaarde transparent
border	verkorte notatie

Elk van deze eigenschappen kan gespecificeerd worden voor een aparte rand van de box, dus zijn ook border-top-width en border-right-color geldige properties.

Elk van deze eigenschappen kan ook geschreven worden met 1, 2, 3 of 4 waarden, volgens hetzelfde principe als margin.

```
p {border: thin dotted magenta}
div {
    border-width: 5px;
    border-style: groove dotted;
    border-color: red green blue;}
```

11.1.7 Padding

Property	waarden
padding-top, padding-right, padding-bottom, padding-left	lengte %

padding**lengte | %**

De instelling van de binnenuimte van een box is vergelijkbaar met die van de marges.

11.1.8 Content-area

De **content-area** van een box is de **echte inhoud** zonder enige **padding**, **border** of **margin**. De breedte ervan kan je instellen met **width**, de hoogte met **height**.

11.1.9 width, height

Bepalen de dimensies van de content-area van een box. **width** en **height** zijn niet van toepassing op inline elementen.

Property	waarden
width	lengte % auto
height	lengte % auto
min-width, min-height	lengte %
max-width, max-height	lengte % none

De standaardwaarde van beiden is voor de meeste elementen **auto**, dat wil zeggen dat de inhoud de breedte/hoogte bepaalt. Ze kunnen dus een waarde **0** hebben als er niets inzit. Zo worden de dimensies van een **img** element bepaalt door de dimensies van het beeld die er in zit.

Voor andere elementen is de standaardwaarde van **width 100%**: een **p** element zal altijd de maximale breedte proberen in te nemen. Zijn **height** daarentegen is **auto** en zal bepaald worden door de hoeveelheid lijnen en de **line-height**.

Als een **percentage** gebruikt wordt is dat **altijd in verhouding tot de width van de parent container**. Indien de parent container de **body** is, is dat in verhouding tot het venster.

Dus veronderstel dat de **div#outer** een vaste breedte heeft van 600px:

```
<div id="outer">
  <div id="inner"></div>
</div>
```

en heeft **div#inner** de volgende css:

```
#outer {width:600px;}
#inner {width:50%; height:20%;}
```

dan is de breedte van **div#inner** 300px en de hoogte 120px.

11.1.10 min-width, min-height, max-width, max-height

Bepalen de minimale en maximale dimensies van de content-area van een box. Als een element een relatieve dimensie krijgt, zoals een percentage, of als door interactiviteit met de gebruiker zijn dimensies wijzigen, kan je een minimale breedte en hoogte vragen met **min-width** en **min-height**:

```
select {  
    width: 60%;  
    min-width: 200px;  
}
```

min-width en **min-height** hebben altijd voorrang op respectievelijk **max-width**, **width** en **max-height**, **height**.

11.1.11 margin of padding gebruiken?

Wat gekozen, **margin** of **padding**? dat hangt een beetje af wat je wil. Veronderstel deze HTML:

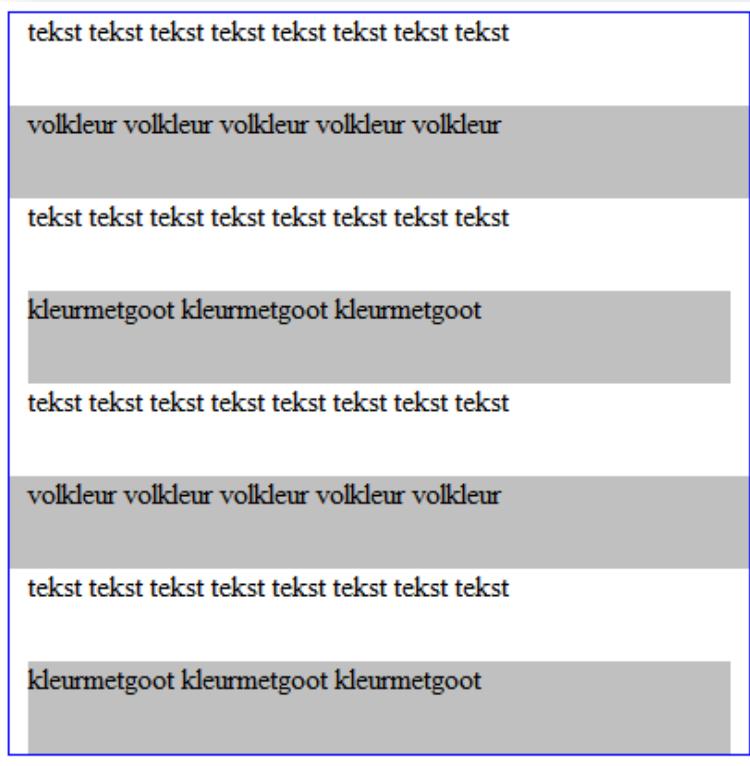
```
<div class=buiten>  
    <div class="binnen tekst">tekst tekst tekst tekst tekst tekst</div>  
    <div class="binnen volkleur">volkleur volkleur volkleur volkleur volkleur</div>  
    <div class="binnen tekst">tekst tekst tekst tekst tekst tekst</div>  
    <div class="binnen kleurmetgoot">kleurmetgoot kleurmetgoot kleurmetgoot </div>  
    <div class="binnen tekst">tekst tekst tekst tekst tekst tekst</div>  
    <div class="binnen volkleur">volkleur volkleur volkleur volkleur volkleur</div>  
    <div class="binnen tekst">tekst tekst tekst tekst tekst tekst tekst</div>  
    <div class="binnen kleurmetgoot">kleurmetgoot kleurmetgoot kleurmetgoot </div>  
</div>
```

met deze CSS:

```
div {  
    margin:0;  
    padding:0;  
}  
.buiten {  
    border:1px solid blue;  
    width: 400px;  
    overflow:auto;  
}  
.binnen {  
    width:auto;  
    height:50px;  
}  
.tekst {  
    padding: 0 10px;  
}  
.volkleur {  
    background: silver;
```

```
padding: 0 10px;  
}  
.kleurmetgoot {  
background: silver;  
margin: 0 10px;  
}
```

dan zie je dit:

- we houden hier enkel rekening met de horizontale dimensie
- het klassieke box-model zegt dat de achtergrondkleur de content (**width**) + **padding** ruimte bedekt, een achtergrondkleur kan dus nooit de **margin** ruimte bedekken
- De **div.buiten** mag je geen **padding** geven als je wil dat een **div.binnen.volkleur** aansluit aan zijn **border**
- voor **div.binnen.tekst** kan je kiezen: **margin** of **padding** je ziet geen verschil
- voor **div.binnen.kleurmetgoot**, die niet mag aansluiten, gebruiken we een **margin**

11.2 Een box plaatsen

CSS plaatst een element op drie mogelijke manieren op een scherm of in een afdruk:

- in de **Normal Flow**
- met **Absolute Positionering**
- als een **Float**

11.2.1 de Normal Flow

Is wat je standaard krijgt: in de *Normal Flow* nemen boxes hun **logische** plaats in:

- volgt el2 in de HTML code op el1, dan staat el2 ook visueel na el1 op het medium (scherm, print,...).
Met andere woorden, de voorstelling van de elementen volgt de **hiërarchie van de document tree**.
- HTML en CSS bepaalt of de box een **block** ofwel een **inline** box is en plaatst hem navenant

11.2.1.1 voorbeeld Normal Flow

Zoals je nu wel snapt hoeft je daarvoor niets te doen, een block of inline box gaat uit zichzelf in de *Normal Flow* staan.

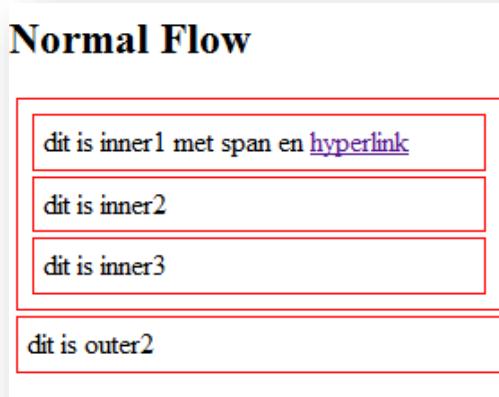
Nemen we als voorbeeld deze document tree:

```
<section>
  <h2>Normal Flow</h2>
  <div id="outer1">
    <div id="inner1"> dit is inner1 met <span>span</span> en
      <a href="http://www.vdab.be">hyperlink</a></div>
    <div id="inner2"> dit is inner2 </div>
    <div id="inner3"> dit is inner3 </div>
  </div>
  <div id="outer2">dit is outer2</div>
</section>
```

Met deze CSS

```
div {
  outline: 1px solid red;
  margin: 0.3em;
  padding: 0.3em;
}
```

ziet dat er zo uit in de browser

de `div` elementen zijn **block** elementen – nemen dus een nieuwe "lijn", de `span` en de `a` **inline** elementen.

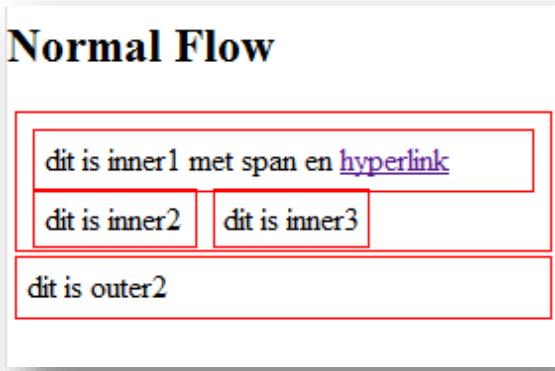
Een box die je na één of andere stylewijziging terug **explicet normaal** wil zetten krijgt `position:static`. Dus dit is hetzelfde als niets zetten.

11.2.1.2 Block, inline of inline-block

Je kan ook het type van een block omzetten met de `display` property. De normale waarde van `display` voor een `div` is **block**, maar dat kunnen we wijzigen:

```
#inner2, #inner3 { display:inline; }
```

dan krijgen we

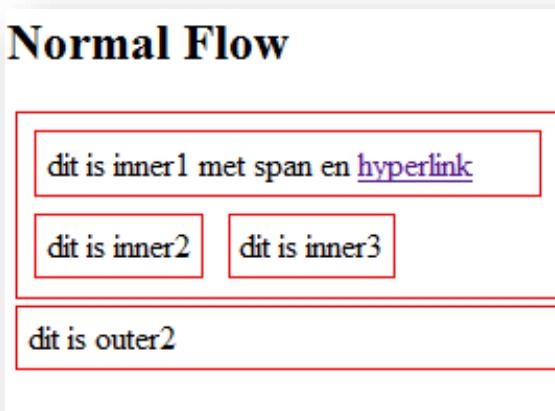

Nu gedragen `#inner2` en `#inner3` zich alsof ze stukjes tekst zijn binnen `#inner1`: ze nemen geen nieuwe lijn meer en ze volgen de `line-height` qua ruimte. Ze bevinden zich echter nog steeds in de *Normal flow*.

Een andere mogelijkheid is `display:inline-block`:

```
#inner2, #inner3 { display: inline-block; }
```

dan krijgen we

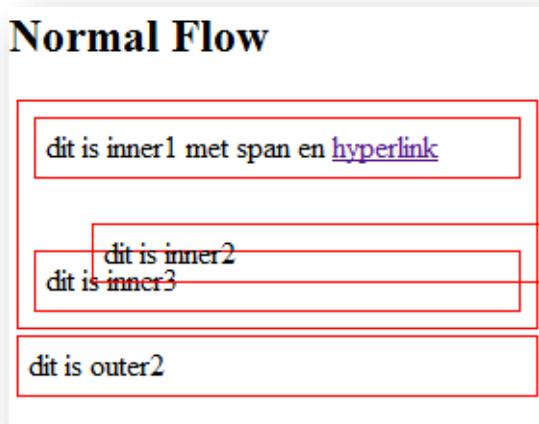
Ook hier gedragen de twee zich als een inline-element, met één verschil, ze nemen nu wel ruimte in als blokje, maar nemen geen nieuwe lijn.

11.2.2 Een relatief geplaatste box

Door **position: relative** in te stellen en één of meerdere van de eigenschappen **top**, **left**, **bottom** of **right** te gebruiken **verplaats je de box ten opzichte van zijn normale plek in het document**.

```
#inner2 {  
    position: relative;  
    top:20px;  
    left:30px;  
}
```

Deze CSS declaratie verplaatst de **div#inner2** ten opzichte van zijn normale plaats 20 pixels naar onder en 30 pixels naar rechts.

De box overlapt dus de inhoud eronder. **Let er echter op dat de ruimte die hij normaal inneemt niet gesloten wordt.**

De **div#inner2** bevindt zich dus nog steeds in de *Normal flow* en zal dus mee verhuizen als er meer inhoud ingevoegd wordt of als zijn **div#outer1** container verplaatst wordt.

Nog wat opmerkingen:

- Negatieve waarden voor **top**, **left**, **bottom** en **right** zijn toegelaten.
top:-20px verschuift de box naar boven
left:-30px verschuift de box naar links
- Het is ook perfect mogelijk een box zó ver buiten het scherm te plaatsen dat je het niet meer ziet. Dat kan gebruikt worden voor "*image replacement*"
- Gebruik relatieve positionering niet voor een in- of uitsprong, daarvoor is er **margin**

- **position: relative** zonder **top**, **left**, **bottom** of **right** wordt gebruikt om er een **containing block** van te maken: dit betekent dat hij als anker zal dienen voor een absoluut geplaatste child

11.2.3 Een absoluut geplaatste box

Met **position: absolute** licht je de box uit de *Normal Flow* en plaatst hem ten opzichte van zijn **containing block**.

Wat is een *containing block*? dat is ofwel

- het **eerste parent element** dat zelf een **position** heeft
- de **body** (als er geen geplaatste parents zijn)

In ons voorbeeld, als we deze css toepassen:

```
#inner2 {  
    position: absolute;  
    top:20px;  
    left:30px;  
}
```

dan zien we

#inner2 werd *uit de Normal Flow* gelicht (zijn oorspronkelijk ingenomen ruimte is verdwenen) en heeft zich geplaatst ten opzichte van de bovenrand van het **scherm** (de **body**).

Als we nu **#outer1** ook een **position** geven (eender welk type):

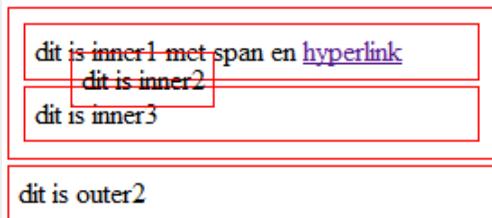
```
#outer1{position:relative;}
```

dan zien we dit:

het Visual Formatting Model

Plaats van de elementen

Normal Flow

#inner2 werd uit de Normal Flow gelicht en heeft zich geplaatst ten opzichte van de bovenrand van zijn **gepositioneerde parent #outer1**.

Nog enkele bemerkingen:

- Een absoluut geplaatste box plaatst zich **bovenop** de rest van de document tree en oefent er verder geen invloed op uit: tekst vloeit er niet omheen
- De box bevindt zich niet meer in de Flow: zijn oorspronkelijke ruimte wordt gesloten
- Negatieve waarden zijn toegelaten
- een absoluut geplaatste box wordt automatisch zelf *containing block* voor zijn children
- met de eigenschap **z-index** kan je de **stacking-order** (volgorde van lagen) van meerdere gepositioneerde boxes bepalen
- grafische programma's noemen absoluut gepositioneerde boxes **layers**

11.2.4 Een fixed geplaatste box

Met **position:fixed** licht je de box uit de Normal Flow en plaatst hem **ten opzichte van de viewport** (het venster zonder de toolbars).

Fixed positioning is in feite een subcategorie van absolute positioning waarin de **containing block steeds het browservenster** is. De rest van de inhoud scrollt eronderdoor.

```
#inner2 {  
    position: fixed;  
    top:0;  
    left:0;  
}
```

Geeft dit:

Wordt soms toegepast om menubalken continue op het scherm te houden.

```
.menubalk{  
    position:fixed;  
    width:100%;  
    height:80px;  
    top:0px;  
    left:0px;  
}
```

11.2.5 Floats

De **float eigenschap** plaatst een **box links of rechts van de lijn waarop het zich bevindt**. Andere content vloeit er omheen. De box wordt uit de Normal Flow gelicht en neemt er dus ook geen plaats meer in in, maar is nog steeds gekoppeld aan zijn plaats in de code.

Een "float" gedraagt zich in feite net als een **img** element met zijn **align** attribuut ingesteld op **left/right**.

Floats worden zeer veel toegepast omdat ze erg handig zijn voor layout.

Een float verschilt van een absoluut of relatief gepositioneerd element op volgende vlakken:

- hij blijft gekoppeld aan zijn oorspronkelijke plek en aan zijn volgorde met andere elementen
- hij kan zich enkel links of rechts uitlijnen op de rand van zijn container, nergens anders.
- Meerdere floats creëren hun eigen flow.

Bijvoorbeeld, 3 boxes in dezelfde parent die links ge-float worden, zullen elkaar netjes van links naar rechts volgen en de rest van de inhoud errond laten vloeien. ander voorbeeld: 10 boxes die ge-float worden volgen elkaar op in een continue slang in de beschikbare ruimte.

Mogelijke waarden zijn:

left

de Float lijnt links uit op de rand van zijn container

right

de Float lijnt rechts uit op de rand van zijn container

none

de box is geen Float

Voorbeeld1, de HTML:

```
<div id="outer1">
  <div class="vlot"> vlotje 1</div>
  <div class="vlot"> vlotje 2</div>
  <div class="vlot"> vlotje 3</div>

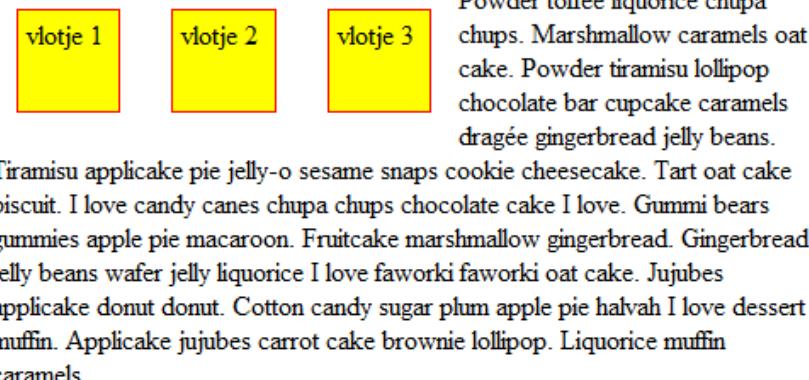
  Powder toffee liquorice chupa chups. Marshmallow caramels oat cake. Powder tiramisu lollipop chocolate bar cupcake caramels dragée gingerbread jelly beans. Tiramisu applicake pie jelly-o sesame snaps cookie cheesecake. Tart oat cake biscuit. I love candy canes chupa chups chocolate cake I love. Gummi bears gummies apple pie macaroon. Fruitcake marshmallow gingerbread. Gingerbread jelly beans wafer jelly liquorice I love faworki faworki oat cake. Jujubes applicake donut donut. Cotton candy sugar plum apple pie halvah I love dessert muffin. Applicake jujubes carrot cake brownie lollipop. Liquorice muffin caramels.
</div>
```

met de volgende CSS:

```
#outer1 { width: 80%; }
.vlot {
  float:left;
  width:50px;
  height:50px;
  margin:1em;
  background:yellow;
}
```

geeft:

FLOATS

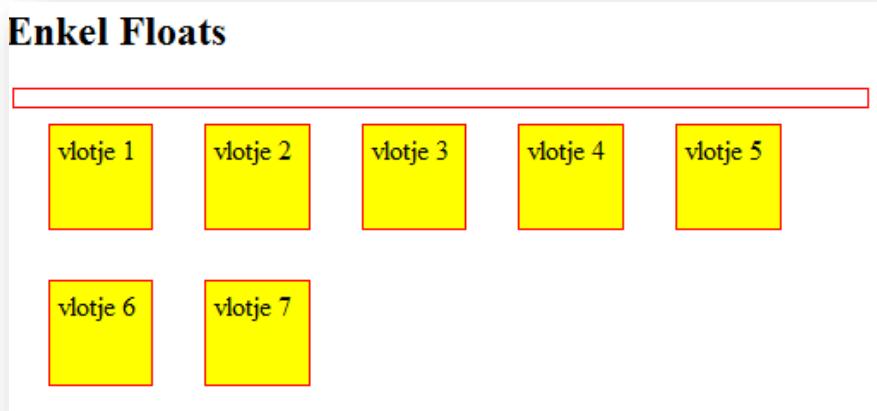

Hier leven floats en andere inhoud samen in dezelfde container: je bemerkt de outline die volledig rond de inhoud gaat: de **height** van **#outer1** wordt door die inhoud bepaald.

11.2.6 layout problemen met floats

In onderstaand voorbeeld zien we een container die **enkel floats** bevat:

Enkel Floats

Je ziet dat *floats* hun eigen *flow* maken: ze volgen elkaar netjes op en vloeien binnen de breedte van hun container.

Maar deze screenshot toont ook een fenomeen dat veel beginnende ontwerpers als een probleem ervaren: een **collapsing parent**.

Omdat de `div#outer1` geen **height** meer heeft (want floats zitten niet in de *Normal Flow*) is zijn hoogte in principe 0! dat betekent dat elke rand of achtergrondkleur verdwijnt of enkel te zien is als een soort streep bovenaan... In osn voorbeeld hebben we het een beetje zichtbaar gemaakt.

Dit "probleem" heeft ook andere namen: "*clear space probleem*", het "*wasdraad fenomeen*", etc...

Het is belangrijk te beseffen dat dit eigenlijk een gewenst gedrag is in feite geen "probleem"...

Als je toch wil dat de parentcontainer zich rond zijn inhoud "vouwt" (en dus zijn rand of achtergrond toont), zijn er een aantal snelle oplossingen:

- *float* de parentcontainer ook: plaats een `float:left` op de container
- plaats een `overflow:auto` op de container

Vooral deze laatste oplossing is goed voor het merendeel van de gevallen, maar er zijn uitzonderingen waar je het niet kan gebruiken.

Een 100% sluitende oplossing bestaat er uit een **clearfix hack** toe te passen: dat is een stuk CSS die dmv generated content een tabelcel genereert na de parent.

De **clearfix** (dank zij Nicholas Gallagher op <http://nicolasgallagher.com/micro-clearfix-hack>)

```
/**  
 * For modern browsers  
 * 1. The space content is one way to avoid an Opera bug when the  
 *    contenteditable attribute is included anywhere else in the document.  
 *    Otherwise it causes space to appear at the top and bottom of elements  
 *    that are clearfixed.  
 */
```

```
* 2. The use of `table` rather than `block` is only necessary if using
*    `:before` to contain the top-margins of child elements.
*/
.cf:before,
.cf:after {
    content: " "; /* 1 */
    display: table; /* 2 */
}

.cf:after {
    clear: both;
}

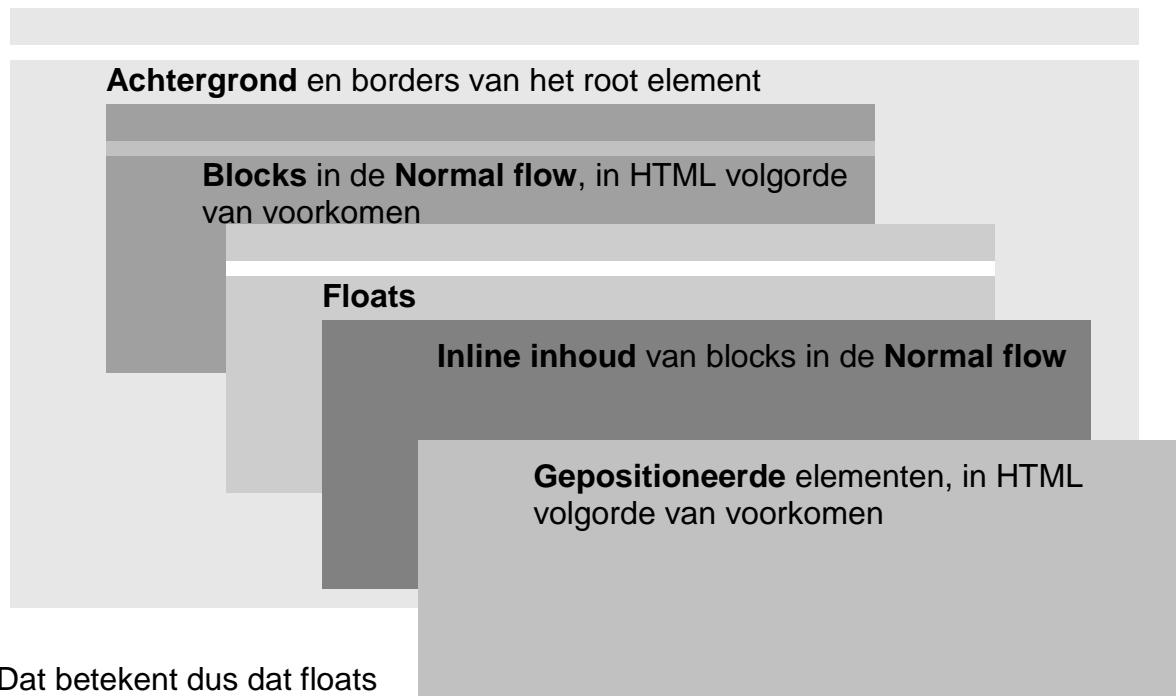
/**
 * For IE 6/7 only
 * Include this rule to trigger hasLayout and contain floats.
*/
.cf {
    *zoom: 1;
}
```

Om die nu te gebruiken pas je de **class cf** toe op de parent container.

In het project "Werken met floats" bespreken we alle mogelijkheden, problemen en oplossingen.

11.2.7 volgorde van lagen

De natuurlijke *stacking order* van lagen is als volgt:

Dat betekent dus dat floats

wel de inhoud van een

niet-gepositioneerd element beïnvloeden, **maar niet zijn achtergrond en randen**.

Gepositioneerde boxes drijven boven alles en volgen hun eigen volgorde.

Voor **gepositioneerde lagen die elkaar overlappen** kan je die natuurlijke volgorde wijzigen met de eigenschap z-index.

z-index kan de waarden auto, inherit of een integer hebben. Het normale stacking niveau komt overeen met de integerwaarde 0. Een **hogere waarde** brengt de box **naar boven** - dus dichter bij de gebruiker.

Een containing block die een z-index toegewezen krijgt, creëert voor zijn child elements zijn eigen stacking order.

Enkele problemen:

- In IE6 vormen form controls, zoals een select element, een specifiek probleem omdat ze z-index volledig negeren en steeds boven drijven
- In FF beïnvloed opacity de natuurlijke stacking order met enkele rare effecten tot gevolg

11.3 Zichtbaarheid van de box

De eigenschappen **visibility**, **display**, **overflow** en **clip** bepalen hoeveel je van een box ziet.

11.3.1 Visibility, tonen of niet tonen

De **visibility** eigenschap bepaalt of een box zichtbaar is.

Mogelijke waarden zijn:

visible	de box is zichtbaar
hidden	de box is volledig transparant, dus onzichtbaar, maar neemt zijn rechtmatische plaats in
collapse	enkel toepasbaar op tabelkolommen en rijen, waar het de kolom/rij verbergt. Zie eigenschappen voor tabellen

Wordt vooral gebruikt in scripts, om boxes aan/uit te zetten.

Om een box **onzichtbaar** te maken kan je zowel **visibility:hidden** gebruiken als **display:none**. Er is wel een groot verschil:

- Met **visibility:hidden** wordt de box onzichtbaar, maar neemt hij nog steeds zijn normale ruimte in, met andere woorden, je ziet een lege ruimte.
- Bij **display:none** wordt de box uit de Flow gehaald en neemt dus geen ruimte in beslag, met andere woorden zijn plaats wordt ingenomen door het volgende element. Je zou kunnen stellen dat de HTML elementen in de head van het document zich zo gedragen.

De verschillen:

visibility:hidden	display:none
onzichtbaar	onzichtbaar
in Normal Flow	niet in Normal Flow
neemt ruimte in beslag	neemt geen ruimte in beslag
tegenpoolwaarde:	tegenpoolwaarde:
visible	meerdere mogelijkheden, zoals block, inline, list-item,...

```
<ol>
  <li>een list item</li>
  <li>onder dit item volgt een item met <code>display:none</code></li>
  <li style="display:none">een display:none list item</li>
  <li>onder dit item volgt een item met <code>visibility:hidden</code></li>
  <li style="visibility:hidden">een hidden list item</li>
  <li>een list item</li>
</ol>
```

Geeft het volgende resultaat:

1. een list item
2. onder dit item volgt een item met `display:none`
3. onder dit item volgt een item met `visibility:hidden`

5. een list item

Beide eigenschappen worden intens gebruikt in JavaScript.

11.3.2 Overflow: kleine box, grote inhoud

De `overflow` eigenschap bepaalt hoe een te grote inhoud van een box behandeld wordt.

Mogelijke waarden zijn:

<code>visible</code>	de inhoud van de box wordt niet afgeknipt en kan dus buiten de box vloeien
<code>hidden</code>	de inhoud van de box wordt afgeknipt en er worden geen scrollbars getoond
<code>scroll</code>	de inhoud van de box wordt afgeknipt en de UA voorziet altijd scrollbars, ook al is de inhoud niet te groot
<code>auto</code>	de inhoud van de box wordt afgeknipt en de UA voorziet altijd scrollbars, ook al is de inhoud niet te groot

Wat gebeurt er als de box te klein is voor zijn inhoud?

Wat er met uitpuilende inhoud gebeurt, bepaal je met de eigenschap `overflow`.

Onderstaand voorbeeld illustreert de mogelijke waarden van overflow voor vier boxes waarvan de dimensies eigenlijk te krap zijn voor hun gelijke inhoud:

```
div {width:200px; height:200px; border:1px solid #000;}
div#overflow1 {overflow:visible;}
div#overflow2 {overflow:hidden;}
div#overflow3 {overflow:scroll;}
div#overflow4 {overflow:auto;}
...
<div id="overflow1">Reports that say that something hasn't happened are always interesting to me, because as we know, there are known knowns; there are things we know we know. We also know there are known unknowns; that is to say we know there are some things we do not know. But there are also unknown unknowns - the ones we don't know we don't know </div>
<div id="overflow2">...</div>
<div id="overflow3">...</div>
<div id="overflow4">...</div>
```

Het resultaat kan er als volgt uitzien:

<code>overflow:visible</code>	<code>overflow:hidden</code>	<code>overflow:scroll</code>	<code>overflow:auto</code>
Reports that say that something hasn't happened are always interesting to me, because as we know, there are known knowns; there are things we know we know. We also know there are known unknowns; that is to say we know there are some things we do not know. But there are also unknown unknowns - the ones we don't know we don't know	Reports that say that something hasn't happened are always interesting to me, because as we know, there are known knowns; there are things we know we know. We also know there are known unknowns; that is to say we know there are some things we do not know. But there are also unknown unknowns - the ones we don't know we don't know	Reports that say that something hasn't happened are always interesting to me, because as we know, there are known knowns; there are things we know we know. We also know there are known unknowns; that is to say we know there are some things we do not know. But there are also unknown unknowns - the ones we don't know we don't know	Reports that say that something hasn't happened are always interesting to me, because as we know, there are known knowns; there are things we know we know. We also know there are known unknowns; that is to say we know there are some things we do not know. But there are also unknown unknowns - the ones we don't know we don't know

De eerste box met `overflow:visible` is de standaardsituatie: de inhoud vloeit er uit. Met `overflow:hidden` verberg je alle uitpuilende inhoud zonder scrollbars te voorzien.

Het verschil tussen de waarden `scroll` en `auto` is te vinden in de scrollbars: bij de eerste waarde worden ze steeds getoond, bij auto enkel indien nodig.

11.3.3 Clip, een stukje box afknippen

Je kan ook besluiten slechts een deel van de zichtbare inhoud te tonen met `clip`.

Clipping is enkel toepasbaar op **absoluut** gepositioneerde boxes!

`clip` laat slechts twee mogelijke waarden toe (naast inherit uiteraard):

<code>auto</code>	de inhoud wordt niet ge-clipped
<code>rect()</code> functie	een rechthoekige regio bepaald door deze functie is zichtbaar, alle andere inhoud is onzichtbaar.

De syntax van de `rect()` functie:

`clip: rect(top, right, bottom, left)`

Waarbij deze vier argumenten een lengte of ook de waarde `auto` mogen hebben:

- `top` en `bottom` zijn offsets gerekend vanaf de bovenzijde van de bovenborder van de box
- `right` en `left` zijn offsets gerekend vanaf de linkerzijde van de linkerborder van de box
- de waarde `auto` voor één van de vier betekent dat de cliprand zal samenvallen met de werkelijke rand van de box
- negatieve waarden zijn toegelaten en hebben het effect van een margin

Eén voorbeeld is beter dan duizend woorden:

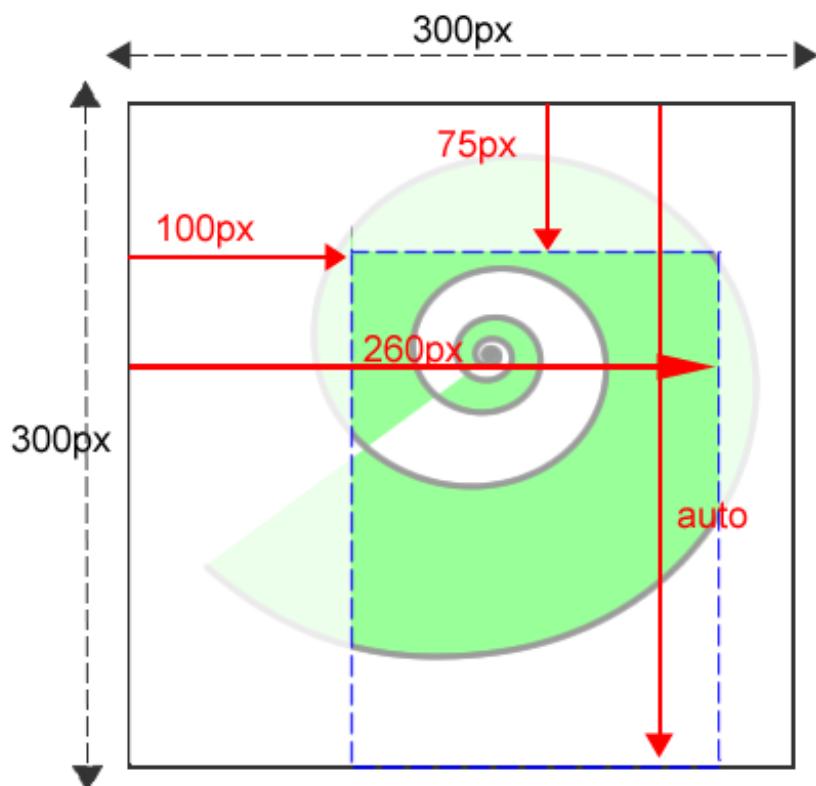
```
div#knip{
```

HTML & CSS,

THEORIE PF

```
position: absolute; top: 0; left: 0;  
height: 300px; width: 300px;  
border: 2px solid black; background: white url(spiral.png) no-repeat;  
clip: rect(75px, 260px, auto, 100px);  
}
```

Zal de `div#knip` op de volgende manier clippen:

Ondersteuning is OK in FF en O, maar IE6 en IE7 verkiezen een syntax zonder komma's: `rect(75px 260px auto 100px)` In het hoofdstuk over hacks leer je hoe je een alternatieve stijlregel voor IE kan gebruiken.

Clipping wordt soms gebruikt in combinatie met JavaScript om een zoom-effect te krijgen.

12 CSS VOOR LIJSTEN

Geordende en ongeordende lijsten kunnen volledig opgemaakt worden met CSS, zelfs in die mate dat ze er uit gaan zien als tabellen of menus. Een navigatiebalk op basis van een lijst is zeer makkelijk aan te passen.

12.1 De geordende of ongeordende lijst

Een ongeordende of geordende lijst bestaat respectievelijk uit een `ul` of `ol` element en minstens één `li` element. Een `li` element kan een ander `ul` of `ol` element bevatten:

```
<ul>
  <li>Natuurverenigingen
    <ul>
      <li>Vogelbescherming Vlaanderen</li>
      <li>Bond beter Leefmilieu</li>
      <li>Natuurpunt</li>
      <li>WWF Vlaanderen</li>
    </ul>
  </li>
  <li>Vlaamse overheid
    <ul>
      <li>www.vdab.be</li>
      <li>www.vlaanderen.be</li>
    </ul>
  </li>
  <li>Federale overheid</li>
</ul>
```

Valideer altijd de structuur van geneste lijsten vooraleer je ze opmaakt!

Zowel `ul`, `ol` als `li` zijn blokelementen en beantwoorden aan het **box-model**, dus hebben ze een **padding, margin en border**.

- **margin** en **padding** van de `ul` controleren de ruimte rond en in dit element.
- **margin** en **padding** van de `li` elementen bepalen de ruimte rond elk list-item.
- **padding-left** van de `li` controleert de afstand tussen bullet en tekst

De standaardwaarden voor **margin** en **padding** verschillen tussen browsers. Een normalize stylesheet kan hier van pas komen.

Als we bijvoorbeeld de volgende CSS toepassen op bovenstaand voorbeeld,

```
ul {margin-top:20px; margin-bottom:20px;}
```

dan krijgen we meer ruimte boven en onder de geneste blokken:

- Natuurverenigingen
 - Vogelbescherming Vlaanderen
 - Bond beter Leefmilieu
 - Natuurpunt
 - WWF Vlaanderen
- Vlaamse overheid
 - www.vdab.be
 - www.vlaanderen.be
- Federale overheid

Ook met de list-items zelf kan je wat spelen. Vervang het vorige door:

```
li {margin: 15px 0 15px 0; padding-left:30px;}
```

De margin van de `li` veroorzaakt nu meer ruimte tussen elk item. De `padding-left` vergroot de ruimte tussen bullet en tekst:

- Natuurverenigingen
 - Vogelbescherming Vlaanderen
 - Bond beter Leefmilieu
 - Natuurpunt
 - WWF Vlaanderen
- Vlaamse overheid
 - www.vdab.be
 - www.vlaanderen.be
- Federale overheid

De gekende `list-style` eigenschappen laten je toe het type bullet/nummering te bepalen en de plaats waar het staat t.o.v. het list-item block zelf:

```
ol {list-style-type:upper-roman}  
ol ul {list-style:square inside}
```

Het voorbeeld vergt wat meer tekst:

- I. Vogelbescherming Vlaanderen
 - Vogelbescherming Vlaanderen is een vereniging zonder winstgevend doel die zich inzet voor alle in het wild levende vogels en andere dieren...
 - Ze werd op 28 juni 2002 opgericht door de Bond Beter Leefmilieu en de Natuurvereniging.
- II. Natuurpunt
 - Natuurpunt wil meer natuur beschermen omdat de wereld drukker het leven wordt, maar dat moet niet...
 - Dankzij de inspanningen van Natuurpunt zijn veel soorten gevrijwaard.
 - Natuurpunt wil betere natuur beschermen door de oppervlakte van de natuurgebieden te verhogen.

12.2 Definition list

Eén van de meest ondergewaardeerde HTML structuren, de definition list, bestaat uit een **dl** element die zelf **dt** en **dd** elementen bevat.

De definition list voorziet op die manier een eenvoudige, alternerende structuur, ideaal voor verklarende woordenlijsten e.d.

```
<dl>
  <dt>Vogelbescherming Vlaanderen</dt>
  <dd>Vogelbescherming Vlaanderen is een vereniging zonder winstgevend doel die zich inzet voor alle in het wild levende vogels en andere dieren...</dd>
  <dt>Bond Beter Leefmilieu</dt>
  <dd>Bond Beter Leefmilieu is de federatie van 120 natuur- en milieuorganisaties in Vlaanderen. BBL overkoepelt grote nationale verenigingen, regionale organisaties en tientallen lokale natuur- en milieuverenigingen ...</dd>
  <dt>Natuurpunt</dt>
  <dd>Dit is sinds 1 januari 2002 een nieuwe natuurvereniging in Vlaanderen, geboren uit de fusie tussen twee bekende organisaties die zich al verschillende decennia inzetten voor het natuurbehoud in Vlaanderen, namelijk Natuurreservaten en De Wielewaal...</dd>
  <dt>WWF Vlaanderen</dt>
  <dd>Iedereen kent WWF (World Wide Fund For Nature) via zijn logo: de reuzenpanda. Maar WWF is zo veel meer ! Vandaag de dag is WWF de belangrijkste en meest ervaren onafhankelijke organisatie voor natuurbescherming ter wereld. ...</dd>
</dl>
```

Het is niet noodzakelijk elk **dt** element te laten volgen door een **dd**: de spec zegt daarover niets en dus kan je meerdere **dt's** of **dd's** na elkaar plaatsen

Er zijn geen specifieke eigenschappen voor dit type lijst, maar je kan ze perfect stylen met box en tekst eigenschappen:

```
dt {
  margin:0; padding:18px 0 18px 60px;
  font-size: 1.2em;
```

```
font-weight: bold;
color: white;
background-color: #CCCC66; }

dd {
margin:0;
padding:6px 0 6px 60px;
font-style:italic;
background-color:#BCC5DA;
}
```

Het resultaat:

12.3 **Background-image i.p.v. bullets**

Elke box kan een **background-image** hebben, dus ook een **li** element.

Als die de normale **list-style-type** vervangt, krijg je wat meer flexibiliteit en kan je bijvoorbeeld rechtsuitgelijnde bullets maken.

Veronderstel volgende html:

```
<nav>
  <ul class="rechts">
    <li><a href="#">Vogelbescherming Vlaanderen</a></li>
    <li><a href="#">Bond beter Leefmilieu</a></li>
    <li><a href="#">Natuurpunt</a></li>
    <li><a href="#">WWF Vlaanderen</a></li>
  </ul>
</nav>
```

We gebruiken het **nav** element enkel als container.

Als we daarop volgende CSS toepassen:

```
nav {
  width: 20%;
}

ul.rechts {
  list-style-type: none;
  text-align: right;
}
```

```
ul.rechts li {
    background-image: url(..../img/externalblue.gif);
    background-repeat: no-repeat;
    background-position: 100% 0.3em;
    padding: 0 2em 0 0;
}
ul.rechts a {
    text-decoration: none;
}
ul.rechts a:hover{
    text-decoration: underline;
}
```

Bespreking:

- De container beperkt de breedte
- De uitlijning van de teksten wordt rechts
- De normale bolletjes worden onderdrukt
- Het `li` element:
 - Krijgt een `padding` rechts om plaats te maken voor het icoontje
 - Het icoontje wordt er als `background-image` op geplaatst aan de rechterkant
- De hyperlinks worden wat gestyled

Vogelbescherming Vlaanderen →
Bond beter Leefmilieu →
Natuurpunt →
WWF Vlaanderen →

In een tweede voorbeeld voegen we een icoontje toe aan de `dt` list van hierboven (we maken gebruik van een class `leaf`):

```
dl.leaf dt {
    margin: 0;
    padding: 1.2em 0 1.2em 4em;
    font-size: 1.2em;
    font-weight: bold;
    color: white;
    background-color: #7da315;
    background-image: url(..../img/leaf128.png);
    background-repeat: no-repeat;
    background-position: 0.25em center;
    background-size: contain;
}

dl.leaf dd {
```

```
margin: 0;  
padding: 0.33em 0 0.33em 5em;  
font-style: italic;  
background-color: #9999FF;  
}
```


Vogelbescherming Vlaanderen

Vogelbescherming Vlaanderen is een vereniging zonder winstgevend doel die zich inzet voor alle in het wild levende vogels en andere dieren...

Bond Beter Leefmilieu

Bond Beter Leefmilieu is de federatie van 120 natuur- en milieuorganisaties in Vlaanderen. BBL overkoepelt grote nationale verenigingen, regionale organisaties en tientallen lokale natuur- en milieuverenigingen ...

Natuurpunt

Dit is sinds 1 januari 2002 een nieuwe natuurvereniging in Vlaanderen, geboren uit de fusie tussen twee bekende organisaties die zich al verschillende decennia inzetten voor het natuurbehoud in Vlaanderen, namelijk Natuurreservaten en De Wielewaal...

WWF Vlaanderen

Iedereen kent WWF (World Wide Fund For Nature) via zijn logo: de reuzenpanda. Maar WWF is zo veel meer! Vandaag de dag is WWF de belangrijkste en meest ervaren onafhankelijke organisatie voor natuurbescherming ter wereld. ...

12.4 Lijsten worden menu's

Een navigatiemenu wordt best gemaakt op basis van een *unordered list met hyperlinks*. Het voordeel van deze structuur is dat het zeer gemakkelijk is om items toe te voegen/verwijderen. Ze kan ook dienen om geneste menu's te maken.

In ons voorbeeld wordt de lijst in een **nav** element geplaatst als container:

```
<nav class="verticaal">
  <ul class="menu">
    <li><a href="#">Vogelbescherming Vlaanderen</a></li>
    <li><a href="#">Bond beter Leefmilieu</a></li>
    <li><a href="#">Natuurpunt</a></li>
    <li><a href="#">WWF Vlaanderen</a></li>
  </ul>
</nav>
```

Om een lijst om te vormen naar een menu (horizontaal of verticaal), volgen we de volgende strategie:

1. De breedte en hoogte worden bepaald, afhankelijk van een horizontale of vertikale oriëntatie. De container kan een rol spelen.
2. Het typische 'list' en 'hyperlink' gedrag wordt verwijderd: geen bolletjes, geen onderlijnen, geen automatische list items
3. Afhankelijk van een vertikale of horizontale oriëntatie, en bepaalde effecten die je wil krijgen, zetten we de **display** van de **li** en **a** elementen op **block**, **inline** of **inline-block**.
Hier kunnen we er rekening mee houden dat in *Responsive Design* een menu automatisch van verticaal naar horizontaal kan veranderd worden en omgekeerd, dus zorgen we ervoor dat we zo weinig mogelijk moeten aanpassen bij die switch
4. Bepaal de verdere opmaak van de **li** en **a** elementen voor de 'look' van het menu

We vertrekken met de styling van de container: de **nav**.

```
nav {
  background-color: #a6c9e2 ;
}
nav.verticaal {
  width: 300px
}
nav.horizontaal {
  width: 100%;
}
```

- We maken het element zichtbaar met een achtergrondkleur.
- Voor een verticaal georiënteerd menu stellen we de breedte in op de helft van zijn parent, voor een horizontale nemen alle beschikbaar breedte.
- We overdrijven hier een beetje in breedte voor het vertikale menu om bepaalde effecten te kunnen aantonen.

Je kan uiteraard ook de breedte van de `ul` zelf instellen.

Nu verwijderen we het typische 'lijst' gedrag:

```
ul.menu {  
    width: 100%;  
    list-style-type: none;  
    padding: 0;  
}
```

- De breedte van de lijst is de breedte van zijn container
- De 'bolletjes' worden verwijderd
- De ingebouwde `padding` van een `ul` wordt verwijderd

We verwijderen ook het typische 'hyperlink' gedrag en zorgen al voor wat opmaak:

```
ul.menu a{  
    text-decoration: none;  
}  
ul.menu a:hover{  
    background-color: #ffcc00;  
}
```

De volgende stappen zijn cruciaal:

```
ul.menu li{  
    display: inline-block;  
    width: 100%;  
}  
ul.menu a{  
    text-decoration:none;  
    display: inline-block;  
    width: 100%;  
}
```

- Voor het `li` element wordt
 - De `display` op `inline-block` gezet: dit lijkt overbodig want als `list-item` krijg je hetzelfde effect, maar in het licht van een switch naar horizontaal is deze waarde beter
 - De breedte op 100%, dus over de volledig ul container
- Voor het `a` element:
 - De `display` wordt op `inline-block` gezet: dit is essentieel voor het hover-effect
 - De breedte op 100%, dus vult de `a` de volledige `li`

Het resultaat laat je een menu-item aanduiden over de gehele breedte van het menu:

Vogelbescherming Vlaanderen
Bond beter Leefmilieu
Natuurpunt
WWF Vlaanderen

Nu volgt wat opmaak:

```
ul.menu li {
    display: inline-block;
    width: 100%;
    margin-bottom:0.2em;
    background-color: #0b97d2;
}
ul.menu li:last-child {
    margin-bottom:0;
}
ul.menu a {
    text-decoration: none;
    display: inline-block;
    width: 100%;
    box-sizing: border-box;
    line-height: 2em;
    padding-left: 1em;
}
ul.menu a:hover {
    background-color: #FFCC00;
    font-weight:bold;
}
```

Om dit menu om te vormen naar een horizontaal georiënteerd menu, zijn slechts 2 essentiële ingrepen nodig:

- Gebruik de class *horizontaal* voor het `nav` element zodat de volledige paginabreedte beschikbaar wordt
- Pas de `width` van het `li` item aan:

```
ul.menu li {
    display: inline-block;
    /* width: 100%; */
    /* margin-bottom:0.2em; */
    background-color: #0b97d2;
}
nav.verticaal ul.menu li {
    width: 100%;
    margin-bottom:0.2em;
}
nav.horizontaal ul.menu li {
    width: 300px;
}
```

Hier hebben we de relevante property `width` contextueel geplaatst: komt het voor onder `nav.verticaal` dan gebruiken we `100%`, onder `horizontaal` dan stellen we een vaste breedte in.

Het is duidelijk dat grote termen zoals "Vogelbescherming Vlaanderen" beter ingekort worden voor een horizontaal menu.

We kunnen de opmaak van het horizontale menu nog verbeteren door ook de `margin-bottom` contextueel te plaatsen.

horizontaal**vertikaal**

13 CSS VOOR TABELLEN

Gebruik tabellen voor gegevens, niet voor layout.

Alhoewel een formulier een overzicht van gegevens is, kan je die veel beter opmaken zonder een tabel te gebruiken (zie CSS voor formulieren).

De web standaard (zowel XHTML als HTML5) laat nog steeds een aantal HTML attributen toe die dienen voor opmaak, *nota bene* het **border** attribuut (dat soms handig kan zijn om tijdens de ontwikkeling de **table** zichtbaar te maken), toch maken wij een tabel volledig op met CSS.

Veronderstel dit voorbeeld:

```
<table id="vb1">
  <caption>Verkoopcijfers van Nadine's online shop</caption>
  <colgroup id="titels" />
  <colgroup span="2" id="midden" />
  <colgroup id="totaal" />
  <thead>
    <tr>
      <th colspan="4">Nadine's vrolijke fruitmandje</th>
    </tr>
  </thead>
  <tbody id="subkop">
    <tr>
      <th>Produkt</th>
      <th>Prijs</th>
      <th>Aantal</th>
      <th>Totaal</th>
    </tr>
  </tbody>
  <tbody>
    <tr>
      <th>Appels</th>
      <td>1,25</td>
      <td>2</td>
      <td>2,50</td>
    </tr>
    <tr>
      <th>Banaan</th>
      <td>2,25</td>
      <td>4</td>
      <td>9</td>
    </tr>
    <tr>
      <th>Mango</th>
      <td>10,40</td>
      <td>100</td>
```

```
<td></td>
</tr>
</tbody>
<tfoot>
<tr>
<td colspan="3">Totaal</td>
<td>651.5</td>
</tr>
</tfoot>
</table>
```

13.1 Randen, kleuren en achtergronden

Voorbeeld1:

een dikke, rode, volle lijn rond de tabel, blauwe stippelijntjes rond de cellen en horizontale lijnen op de `tbody`, `thead`, `tfoot`:

```
table {
  border-collapse: collapse;
  empty-cells: show;
  border: 2px double red;
}
th, td { border: 1px dotted blue; }
thead, tfoot, tbody {
  border-top: 2px solid gray;
  border-bottom: 2px solid gray;
}
```

Nadine's vrolijke fruitmandje			
Produkt	Prijs	Aantal	Totaal
Appels	1,25	2	2,50
Banaan	2,25	4	9
Mango	10,40	100	
Totaal			651,5

De eigenschap `border-collapse: collapse` van `table` versmelt de randen van de cellen, die anders als individuele hokjes te zien zouden zijn.

Indien je `border-collapse: separate` gebruikt, krijg je dus gescheiden borders en kan je met `border-spacing` de ruimte tussen de randen bepalen.

De eigenschap `empty-cells:show` van `table` zorgt ervoor dat de randen van lege cellen te zien zijn. Sommige oudere browsers doen dat niet, wat vroeger opgevangen werd door er een ` ` karakter in te zetten. Dat is niet langer nodig.

Voorbeeld2:

groen kader met groene lijnen tussen `thead`, `tfoot`, `tbody` en `colgroup`'s

```
table {  
    border-collapse: collapse;  
    empty-cells:show;  
    background-color:#FFC;  
}  
colgroup, tbody, thead, tfoot { border:1px solid green;}
```

Nadine's vrolijke fruitmandje			
Produkt	Prijs	Aantal	Totaal
Appels	1,25	2	2,50
Banaan	2,25	4	9
Mango	10,40	100	
Totaal			651,5

Voorbeeld3:

```
table {  
    border-collapse: separate;  
    border-spacing: 0.2em 0.3em;  
    empty-cells:show;  
}  
tbody tr:nth-child(even) { background-color: #8D7DF5; }  
tbody tr:nth-child(odd) { background-color:#CDC7F5; }  
thead, tfoot { background-color:#DB0058;color:white; }  
tbody#subkop tr { background-color:#FBFE00; }
```

In dit voorbeeld geen borders, maar door de `border-collapse:separate` en de eigenschap `border-spacing` wordt er ruimte tussen de cellen gemaakt, waardoor het lijkt of er witte lijnen zijn.

de selectoren `tbody tr:nth-child(even)` en `tbody tr:nth-child(odd)` creeren alternerende kleuren op de rijen.

In dit screenshot hebben we wat extra rijen gemaakt om te demonstreren:

Verkoopcijfers van Nadine's online shop			
Nadine's vrolijke fruitmandje			
Produkt	Prijs	Aantal	Totaal
Appels	1,25	2	2,50
Banaan	2,25	4	9
Mango	10,40	100	
Appels	1,25	2	2,50
Banaan	2,25	4	9
Mango	10,40	100	
Totaal			651,5

13.2 Uitlijning en ruimte

Het vroegere HTML attribuut cell-padding vervangen we in CSS eenvoudig door padding op de cel-elementen td en th:

```
td, th { padding:2px 5px; }
```

Je kan een tabel, net als andere blok elementen, centreren in zijn containing block door linker-en rechtermarge op auto in te stellen:

```
table{  
    border-collapse:collapse;  
    empty-cells:show;  
    margin: 0 auto;  
}
```

De inhoud van de cellen kan horizontaal uitgelijnd worden met **text-align** en verticaal met **vertical-align**:

```
tr {  
    text-align:right;  
    vertical-align:top;  
}
```

Tabel-elementen zijn de enige containers waar vertikale uitlijning mogelijk is!

De **vertical-align** property bepaalt de vertikale plaats van een **table**-element.

waarde

beschrijving

baseline	uitlijning op de baseline van de inline box
middle	uitlijning op het vertikale middenpunt van de box
sub	uitlijning lager dan de baseline van de inline box. Heeft geen effect op de font-size
super	uitlijning hoger dan de baseline van de inline box. Heeft geen effect op de font-size
text-top	uitlijning langs de bovenrand van de tekstregel
text-bottom	uitlijning langs de onderrand van de tekstregel
%	uitlijning hoger (positieve waarde) of lager (negatieve waarde) van zijn normale baseline met de percentage waarde berekend op line-height waarde . 0% = baseline
lengte-eenheid	uitlijning hoger (positieve waarde) of lager (negatieve waarde) van zijn normale baseline met de gespecificeerde waarde
top	uitlijning langs de bovenrand van de box
bottom	uitlijning langs de onderrand van de box

13.2.1 Tabel-breedte

De properties **table-layout** en **width** bepalen de breedte van de tabel.

De mogelijke waarden voor **table-layout** zijn:

auto	(standaard instelling) de breedte van de tabel afhankelijk is van de berekende breedte van alle kolommen, dus van de inhoud.
fixed	de breedte van de tabel is vast, dus onafhankelijk van de inhoud.

Veronderstel dat de tabel een **width: 300px** heeft en er wordt een figuur met een breedte van 400px ingeladen in een kolom, dan gebeurt het volgende in de twee gevallen:

- **table-layout:auto**

de tabel wordt breder dan 300px. Hij past zich aan aan de inhoud.

Nadeel: de **table** wordt gelayout tijdens het laden van de inhoud: dat kan lang duren en het scherm verspringt voortdurend. Dit is één van de redenen waarom je geen tabellen voor layout moet gebruiken.

Voordeel: de tabelbreedte is automatisch aangepast.

- **table-layout:fixed**

de tabel blijft 300px breed. De figuur steekt ofwel uit of wordt ge-clipped.

Voordeel: de tabel moet niet wachten op zijn inhoud: layout gebeurt zeer snel.

Nadeel: de tabelbreedte is niet automatisch.

Een **table** met een **width:120px** en **table-layout:fixed**

Foto's	
Naam	Foto
Camilla	
Omahyra	
Nathalie	

13.2.2 Kolom-breedte met col en colgroup

Maak gebruik van **col** of **colgroup** elementen met de **width** property:

In ons voorbeeld kunnen we de breedte van de kolommen bepalen met:

```
table{
    table-layout: auto;
    border-collapse: collapse;
    empty-cells: show;
}
tr {
    text-align: right; vertical-align: top;
}
td, th {
    padding: 5px 10px;
}
colgroup, tbody, thead, tfoot {
    border: 1px solid green;
}
thead, tfoot {
    background-color: #66CC66;
}
colgroup#titels {
    width: 200px;
}
colgroup#midden {
    width: 100px;
}
colgroup#totaal {
    width: 50px;
}
```

Verkoopcijfers van Nadine's online shop			
Nadine's vrolijke fruitmandje			
Produkt	Prijs	Aantal	Totaal
Appels	1,25	2	2,50
Banaan	2,25	4	9
Mango	10,40	100	
Totaal		651,5	

13.2.3 De caption

Het **caption** element geeft wat meer **uitleg** over de inhoud van de tabel. Gebruik dit element of (als je de uitleg niet wil tonen) het **summary** attribuut van **table** om anders-validen vooraf duidelijk te maken wat de tabel inhoudt.

```
caption{  
    width: auto;  
    text-align: center;  
    margin: inherit;  
    color: #66CC66;  
    font-style: italic;  
}
```

Nadine's vrolijke fruitmandje			
Produkt	Prijs	Aantal	Totaal
Appels	1,25	2	2,50
Banaan	2,25	4	9
Mango	10,40	100	
Totaal		651,5	

Verkoopcijfers van Nadine's online shop

De eigenschap **caption-side** kan de waarden, **top**, **right**, **bottom**, **left** krijgen om de **caption** daar te plaatsen.

Bemerk de **margin:inherit** die werd bijgevoegd omdat de caption in FF een gecentreerde tabel anders niet volgt.

13.2.4 Dynamische effecten op rij en kolom

De CSS eigenschap **visibility** kan de waarde **collapse** krijgen voor rij of kolom elementen. Deze waarde zorgt ervoor dat de volledige rij of kolom uit het zicht verwijderd wordt en dat de ruimte ingenomen wordt door de buur-elementen:

```
tbody#subkop { visibility:collapse; }
```

Nadine's vrolijke fruitmandje			
Appels	1,25	2	2,50
Banaan	2,25	4	9
Mango	10,40	100	
Totaal			651,5

Verkoopcijfers van Nadine's online shop

In statische HTML ben je hier niet veel mee: het wordt vooral gebruikt in scripting om rijen dynamisch te tonen/verbergen.

14 CSS VOOR FORMULIEREN

Heldere en duidelijke formulieren zijn een breekpunt voor een interactieve website: de gebruiker moet weten wat hij kiest of invult, en dat moet ook gelden voor gebruikers met toegankelijkheidsproblemen.

14.1 Formulier en Formulier elementen

Het `form` element zelf heeft naast zijn interactieve functies ook de rol van *container* voor zijn controls. Dat betekent dat je het dimensies *kunt* geven en *kunt* zichtbaar maken met een achtergrond, randen, marges en padding. Meestal echter wordt de ruimte die het `form` krijgt overgelaten aan een andere container en neemt de `form` 100% breedte daarvan in. Dat laat ons toe de CSS voor forms onafhankelijk te houden.

Een `form` element hoeft dus niet noodzakelijk in een *containing block* zoals een `table` of een `div` te zitten.

Voor de *form controls* is de situatie soms onduidelijk: net zoals bij tabellen overlappen HTML attributen en CSS elkaar.

Er zijn nog steeds enkele HTML attributen die hoogte en breedte bepalen:

- `cols` en `rows` voor `textarea` zijn verplichte attributen

Hou er ook rekening mee dat voor `input`, die via zijn `type` attribuut zowel een invulveld, een radiobutton, een checkbox, een submit en een reset knop produceert, algemene CSS niet altijd kan. Attribuut selectoren laten je toe hier een nette scheiding te maken – op voorwaarde natuurlijk dat de browser attribuut selectoren ondersteunt:

```
input[type=submit], input[type=reset], input[type=button], button{  
padding:0.5em 1em;  
font-size:1.1em;  
color:#CC0033;  
}
```

14.2 Form layout

Formulieren worden best gelayout als een reeks containers die dienst doen als *rij*, met daarin één of meerdere labels en de *controls*. `label` en `control` vormen dan een 'kolom'. Een voorbeeld structuur:

```
<form>  
  <div><label>naam</label><input .../></div>  
  <div><label>adres</label><input .../></div>  
  ...  
</form>
```

Je kunt daar veel variaties op maken, bijvoorbeeld door een 'derde' kolom' aan toe te voegen voor foutberichten:

```
<form>
```

```
<div><label>naam</label><input .../><label class="fout">verplicht veld!</label></div>
<div><label>postnr</label><input .../><label class="fout">enkel nummers</label></div>
...
</form>
```

14.2.1 Het label element

Een **label** geeft een verklarende tekst voor een formulierelement zoals een tekstveld, radiobutton of checkbox , of kan ook foutberichten bevatten.

Het kan op twee manieren gekoppeld worden aan het element:

1. *implicit*, door het formulierelement **in** het **label** te zetten
2. *explicit*, door het met zijn **for** attribuut te koppelen aan een **id** van het formulierelement

Een voorbeeld:

```
<div>
  <label><input name="partnersexe" type="radio" value="m" />mannen</label>
  <label><input name="partnersexe" type="radio" value="v" />vrouwen</label>
  <label><input name="partnersexe" type="radio" value="b" />beide</label>
</div>
<div>
  <label for="voornaam">voornaam</label>
  <input type="text" name="voornaam" id="voornaam"/>
</div>
```

label elementen zijn in principe *inline elementen* (**display:inline**) en vormen dus geen box. Je kan dat natuurlijk wijzigen met **display**.

14.2.2 het form element zelf

Het **form** element zit meestal in een andere container die zijn breedte bepaalt; we stellen dus liever geen **width** op een **form** in, maar laten dat aan zijn parentcontainer over.

In ons voorbeeld veronderstellen we dat de breedte van het form beperkt wordt door zijn container (vb **40em**)

Buiten wat algemene styles geven we weinig mee:

```
form {
  font-size:1em;
  color: #333;
  margin:0;
  padding:0;
  outline:1px dashed red;
}
```

De outline dient enkel om het form zichtbaar te maken.

Box-sizing

om de layout sluitend te maken, gebruiken we het nieuwe **box-sizing:border-box** model (zie verder). Dat stellen we in voor alle elementen van het form:

```
form *{  
    -webkit-box-sizing:border-box;  
    -moz-box-sizing:border-box;  
    box-sizing:border-box;  
}
```

14.2.3 de container-rijen

Zoals eerder gezegd gebruiken we een container als 'rij': dat kan een **div**, een **p** of nog iets anders zijn.

Daarin plaatsen we een **label** element dat geassocieerd is aan de formcontrol ernaast: **input**, **select**, **textarea**, etc...

```
...  
<div>  
    <label for="vnaam" class="verplicht" title="verplicht">naam:</label>  
    <input type="text" id="naam" name="naam" placeholder="uw naam" title="vul hier uw  
    naam in " required>  
    <label class="fieldval" id="val_naam">vul uw naam in</label>  
</div>  
...
```

dan gebruiken we volgende CSS om dit als rij te layouten:

```
form div {  
    position: relative;  
    clear: left;  
    display: block;  
    zoom: 1;  
    margin: 0.2em 0;  
    padding: 0;  
}  
/****** velden, controls *****/  
input[type="email"],  
input[type="password"],  
input[type="text"],  
input[type="url"],  
input[type="search"],  
input[type="number"],  
input[type="date"],  
input[type="tel"],  
textarea {  
    width: 19.7em;  
    min-height: 1em;  
    padding: 0.4em 0.5em;  
    margin: 0;
```

```
font-size: inherit;  
}  
  
***** labels en berichten *****  
label{  
    /* algemeen, losse labels */  
    float: none;  
    display: inline;  
    min-height: 0.875em;  
    padding: 0.3em 0 ;  
    margin: 0;  
    font-size: 1em;  
    text-align: left;  
}  
  
form div label {  
    /* labels in div */  
    float: left;  
    font-size: 1em;  
    display: inline-block;  
    width: 10em;  
    margin: 0;  
    padding-right: 1em;  
    text-align: right;  
}  
  
form div label.fieldval {  
    /* veld gebonden berichten */  
    display: inline-block;  
    float: right;  
    width: 10em;  
    color: red;  
    font-style: italic;  
    text-align: left;  
    padding-left: 1em;  
}
```

Dit geeft:

Velden met een ❤ zijn essentieel om uw abonnement te kunnen registreren.

naam:

vul uw naam in

Straat:

vul uw straat in

In deze layout wordt de ruimte ongeveer ¼, ½, ¼ verdeeld **label – input – label**: 10em – 20em - 10em. Dit is mogelijk dank zij het **border-box** model.

Maar Chrome heeft een probleem en totaliseert niet correct, daarom zijn we verplicht slechts 19.7em te gebruiken.

Voor een kleiner input veld kunnen we een **class** maken:

```
<div>
  <label for="postnr" class="verplicht" >Postnummer:</label>
  <input type="number" id="postnr" name="postnr"  class="kort" title="het postnummer van
    uw gemeente" required>
  <label class="fieldval" id="val_postnr"></label>
</div>
```

de CSS:

```
input.kort { width:7em; }
```

14.2.4 radiobuttons en checkboxes

Om radio buttons te layouten die naast elkaar staan gebruiken we de volgende html:

```
<div>
  <label>Geslacht:</label>
  <input type="radio" id="vrouw" value="v" name="sexe" title="uw geslacht" />
  <label class="labelRadio" for="vrouw" >Vrouw</label>
  <input type="radio" id="man" value="m" name="sexe" />
  <label class="labelRadio" for="man" >Man</label>
  <span class="fieldval" id="val_sexe"></span>
</div>
```

De CSS voor de radiobuttons en checkboxes:

```
input[type="checkbox"], input[type="radio"] {
  padding: 0;
  margin: 0.4em 0.5em;
}
```

Omdat we hier dikwijls tekst tussen de radiobuttons nodig hebben gebruiken we een speciale **class** *labelRadio* voor die labels:

```
form label.labelCheckbox, label.labelRadio {
  float: none;
  display: inline;
  zoom: 1;
  padding: 0;
  text-align: left;
}
```

Deze **class** maakt de algemene *float* ongedaan en toont deze labels *inline*.

Het resultaat:

Geslacht: Vrouw Man

Deze "inline" layout kan je evengoed gebruiken voor checkboxes.

Soms wil je echter het volgende:

Competenties Java
 C#
 PHP
 Javascript

Dat maken we met de volgende html:

```
<div>
  <label>Competenties</label>
  <div class="controlbox">
    <input type="checkbox" id="java" value="java" name="java" />
    <label class="labelCheckbox" for="java" > Java </label><br />
    <input type="checkbox" id="C#" value="C#" name="C#" />
    <label class="labelCheckbox" for="C#" >C#</label><br />
    <input type="checkbox" id="php" value="php" name="php" />
    <label class="labelCheckbox" for="php" >PHP</label><br />
    <input type="checkbox" id="js" value="js" name="js" />
    <label class="labelCheckbox" for="js" >Javascript</label>
  </div>
</div>
```

Hier gebruiken we een extra container met **class controlbox** om een goede layout te krijgen:

```
div.controlbox {
  width: 19.7em;
  display: inline-block;
}
```

Het is ook mogelijk dat je checkboxes wil hebben die het twee/drie-kolommen systeem niet gebruiken. Bijvoorbeeld:

```
<div>
  <label class="labelCheckbox">
    <input type="checkbox" id="actiesmail" value name="kortingen" />
    ik wens per email op de hoogte gehouden te worden van kortingen en acties
  </label>
</div>
```

```
<div>
  <label class="labelCheckbox">
    <input type="checkbox" id="actiespost" value name="actiespost" />
    ik wens per post op de hoogte gehouden te worden van kortingen en acties
  </label>
</div>
<div>U moet ook onze <a href="#">Algemene VerkoopsVoorwaarden</a> lezen en ermee akkoord gaan. U moet deze checkbox <input type="checkbox" class="inline" id="akkoord" value name="akkoord" /> aanvinken om toe te stemmen met de algemene verkoopsvoorwaarden.
</div>
```

Dit geeft het volgende resultaat:

- ik wens per email op de hoogte gehouden te worden van kortingen en acties
 - ik wens per post op de hoogte gehouden te worden van kortingen en acties
- U moet ook onze [Algemene Verkoops Voorwaarden](#) lezen en ermee akkoord gaan. U moet deze checkbox aanvinken om toe te stemmen met de algemene verkoopsvoorwaarden.

De **class inline** voor de checkbox neemt de **margin** weg:

```
input[type="checkbox"].inline, input[type="radio"].inline { margin:0; }
```

14.2.5 textarea

Een **textarea** verschilt van een **input** element in dat het een inhoud heeft: er *kan* tekst tussen de tags geplaatst worden. Hou er dan wel rekening mee dat de gebruiker die moet verwijderen, of als hij dat niet doet, dat je altijd die standaardtekst mee doorgestuurd krijgt. Daarom is een **placeholder** attribuut beter.

Een tweede verschil is dat je kan gebruik maken van de **rows** en **cols** attributen om hoogte en breedte te bepalen. Voor de breedte prefereren we CSS, voor de hoogte gebruiken we **rows**:

```
<div>
  <label for="vragen" >Hebt u nog vragen?</label>
  <textarea rows="8" id="vragen" name="vragen" placeholder="vragen?" title="Heeft u nog vragen?"></textarea>
  <span class="fieldval" id="val_geboren"></span>
</div>
```

14.2.6 Knoppen

Er zijn in principe 3 soorten knoppen: **input type="submit"**, **input type="reset"** en **button** (met **type's submit, reset en button**).

Knoppen hebben altijd een ingebouwde opmaak van de browser: een grijs kleurverloop en meestal ronde hoekjes.

In eerste instantie kunnen we de grootte wat aanpassen door bijvoorbeeld meer padding en een groter lettertype te gebruiken:

```
button, input[type="button"], input[type="submit"], input[type="reset"]{  
    padding: 0.3em 1.3em;  
    font-size: 1.1em;  
}
```

Als we echter CSS3 properties gebruiken kunnen we er hele mooie dingen van maken, hier een voorbeeld overgenomen uit de CSS3 generator css3button.net:

```
.css3button {  
    color: #ffffff;  
    padding: 10px 20px;  
    background: -moz-linear-gradient( top, #fff3db 0%, #ffc821 25%, #ff3c00);  
    background: -webkit-gradient( linear, left top, left bottom, from(#fff3db),  
                                color-stop(0.25, #ffc821), to(#ff3c00));  
    -moz-border-radius: 6px;  
    -webkit-border-radius: 6px;  
    border-radius: 6px;  
    border: 1px solid #b85f00;  
    -moz-box-shadow: 0px 1px 3px rgba(000,000,000,0.5),  
                    inset 0px -1px 0px rgba(255,255,255,0.7);  
    -webkit-box-shadow: 0px 1px 3px rgba(000,000,000,0.5),  
                      inset 0px -1px 0px rgba(255,255,255,0.7);  
    box-shadow: 0px 1px 3px rgba(000,000,000,0.5),  
               inset 0px -1px 0px rgba(255,255,255,0.7);  
    text-shadow: 0px -1px 1px rgba(181,050,181,0.2),  
                0px 1px 0px rgba(255,255,255,0.3);  
}
```


14.2.7 Verplicht label

Soms moet je aanduiden dat een veld verplicht is. Een manier om dat te doen is opnieuw gebruik te maken van een **class** voor het label: **.verplicht**.

```
label.verplicht {  
    position: relative;  
    padding-right: 1.2em;  
}
```

```
label.verplicht::before {
  content: "\2764";
  display: inline-block;
  position: absolute;
  top: 0.1em;
  right: 0em;
  color: magenta;
  padding-right: 0.1em;
}
```

Hier maken we dus gebruik van *generated content* om een hartje absoluut te plaatsen rechts van het label. Daarom moet het `label.verplicht` zelf relatief geplaatst zijn.

Het resultaat:

Velden met een ❤ zijn essentieel om uw abonnement te kunnen registreren.

naam: ❤	uw naam	vul uw naam in
Straat: ❤		vul uw straat in
Postnummer:		
Gemeente:		
Land: ❤	België	
Telefoon:	uw telefoonnummer	
Email: ❤	uw emailadres	
Geboortedatum:	uw geboortedatum	

14.2.8 Gebruik de :focus

Je kan duidelijk de plaats aanduiden waar een gebruiker bezig is door de `:focus` pseudo-class te gebruiken:

```
input:focus, textarea:focus, select:focus {
  border:1px solid magenta;
  background:snow;
}
```

of nog beter met wat "glow" erbij

```
input:focus, textarea:focus, select:focus {
  border:1px solid magenta;
  background:snow;
  -webkit-box-shadow: 0 0 10px rgb(255,44,255);
  -moz-box-shadow: 0 0 5px rgb(255,44,255);
```

```
box-shadow: 0 0 5px rgb(255,44,255);  
}
```

Velden met een ❤ zijn essentieel om uw abonnement te kunnen registreren.

naam: ❤

vul uw naam in

Straat: ❤

vul uw straat in

15 CSS VOOR PAGED MEDIA

Styles en stylesheets kunnen bedoeld zijn voor een bepaald medium met de `@media` rule of via het `media` attribuut.

Paged media (“print”, “projection”), zijn alle media waarvan het beeld onderbroken is in pagina’s, dus zowel papieren afdrukken als slides en pagina’s die op een scherm getoond worden.

15.1 Afdrukken

Een stylesheet voor het `media` type “`all`” of “`screen`” wordt in principe ook gebruikt voor de afdruk zolang er geen specifiek stylesheet voor “`print`” of “`projection`” geassocieerd is.

Denk er aan dat je ook een `@media` print rule in je gewone stylesheet kan zetten, een apart stylesheet is geen must:

```
<style type="text/CSS">
@media screen, print {
    h2 {
        padding:8px 6px;
    }
    table {
        table-layout:fixed;
        border-collapse:collapse;
        width:100%;
    }
    table, td {
        border:1px solid red;
    }
    div {
        border:1px dotted black;
        margin:10px;
        padding:19px;
    }
}
@media print {
    @page{
        margin:2cm 6cm;
    }
    body {
        background-color:white;
        color:black;
        font: 9px/15px Georgia, "Times New Roman", Times, serif;
    }
    h2 {
        background-color:black;
        color:white;
        border:1px solid gray;
        page-break-before:always;
    }
}
```

```
}

h1+h2 {page-break-before:avoid;}

div {
    border-color:gray;
    margin-left:30px;
}

table{
    page-break-inside:avoid;
}

}

@media screen {
    body {
        background-color:#CCCCFF;
        color:#660066;
        font: 12px/19px Verdana, Arial, Helvetica, sans-serif;
    }

    h2 {
        background-color:white;
        border-bottom:2px ridge #660000;
    }
}

</style>
```

Je moet er echter wel mee rekening houden dat CSS een aantal zaken **niet** via het stylesheet kan instellen, deze kunnen enkel via de browser ingesteld worden:

- Het pagina-formaat
- Portrait/landscape oriëntatie
- Kop- en voettekst
- Wel/niet afdrukken van de achtergrondfiguren & kleuren
- Automatische compressie

Meestal kan je dat in een browser via het Page Setup menu instellen, soms moet je wat dieper in de opties zoeken.

De browser laat wel toe automatisch de title en het URL van de webpagina te gebruiken.

En opnieuw het gekende liedje: browsersupport is sporadisch en onbetrouwbaar...

15.1.1 De Page box

De af te drukken pagina wordt voorgesteld door de *Page Box*.

De *Page box* zelf bevat twee zones, nl.

- de page area en
- de margin area

De eigenschappen van een *Page box* worden ingesteld door de **@page** rule.

```
@page { size: auto; margin: 2cm }
```

Je kan via de pseudo-classes `:left`, `:right` en `:first` andere waarden ingeven voor deze respectieve paginas

```
@page:left { margin-left: 2cm ; margin-right: 4cm; }  
@page:right { margin-left: 4cm ; margin-right: 2cm; }
```

Bemerkingen:

- Ondersteuning voor het instellen van marges is zeer zwak
- De grootte van een Page box kan in CSS2.1 niet ingesteld worden

15.1.2 Page breaks

De eigenschappen `page-break-before`, `page-break-after` en `page-break-inside` bepalen paginasprongen in HTML elementen.

Ondersteuning door de browsers is matig: `page-break-inside` werkt niet.

Samengevat

Een aantal eigenschappen specifiek voor Paged Media: afdrukken, slides...

Property	waarden
<code>page-break-before</code>	auto always avoid left right
<code>page-break-after</code>	auto always avoid left right
<code>page-break-inside</code>	avoid auto
<code>orphans</code>	integer
<code>widows</code>	integer

De waarden voor deze eigenschappen hebben de volgende betekenis:

waarde	beschrijving
<code>auto</code>	geen paginasprong plaatsen of vermijden. Standaardinstelling, dus net als in continuous media
<code>always</code>	altijd een paginasprong voor de box
<code>avoid</code>	vermijd een paginasprong voor de box
<code>left</code>	zet één of twee paginasprongen voor/na de box zodat deze op de linkerpagina staat
<code>right</code>	zet één of twee paginasprongen voor/na de box zodat deze op de rechterpagina staat

15.1.3 **Orphans**

De eigenschap **orphans** bepaalt het minimum aantal lijnen van een alinea dat aan de onderkant van de pagina aanwezig moet blijven. De standaardinstelling is 2.

15.1.4 **Widows**

Deze eigenschap bepaalt het minimum aantal lijnen van een alinea dat aan de bovenzijde van de pagina aanwezig moet blijven. De standaardinstelling is 2.

16 CSS GENERATED CONTENT

Met **Generated Content** bedoelen we het invoegen van inhoud die niet in de document tree staat - voor of na een element.

Ja, je hoort het goed: **CSS is in staat inhoud aan te maken!** beperkt weliswaar.

Een voorbeeld hiervan vind je ook in tekstverwerking als je hoofdstukken automatisch nummert.

Om een en ander mogelijk te maken hebben we minstens twee zaken nodig:

- een **pseudo-element selector** die bepaalt **waar** er ingevoegd moet worden en
- een **eigenschap** die bepaalt **wat** er ingevoegd moet worden.

Alle moderne browsers ondersteunen Generated content.

16.1 de ::before en ::after pseudoelementen

De **::before** en **::after** **pseudoelementen** specificeren **waar** er inhoud ingevoegd wordt. Ze zijn toepasbaar op alle andere selectoren:

```
p.note::before {  
    content: "Opmerking: \A";  
}
```

Bemerk de syntax met **twee dubbelpunten ::** (vroeger werd een enkel dubbelpunt gebruikt).

In dit voorbeeld wordt het woord "Opmerking: " op een nieuwe regel vóór de **p.note** ingevoegd.

16.2 content

De CSS eigenschap **content** is enkel toepasbaar op **::before** en **::after** en kan de volgende waarden toegewezen krijgen:

content: waarde	beschrijving
normal	er wordt geen content gegenereerd
<string>	een tekstuele inhoud
<counter>	een teller
attr(X)	geeft de waarde van het attribuut X die eventueel aanwezig is in de selector
open-quote close-quote no-open-quote no-close-quote]	voegen de respectieve aanhalingsstekens in die gespecificeerd werden in de quotes property
inherit	erft van parent

Bemerkingen:

- Je kan **geen HTML elementen invoegen** met *Generated Content*, dus geen “`<p>yes</p>`”
- Je kan de selector wel **stylen** zodat de ingevoegde inhoud zich gedraagt als een HTML-element: zo kan je `display:block` gebruiken en marges, randen, padding, achtergrond, etc toevoegen
- *Generated Content* bevindt zich **niet in de document tree**. Je kan het dus niet aanspreken met DOM
- *Generated Content* heeft wel invloed op de layout van de pagina. Zo kan het gebruikt worden als hack om sommige layout problemen op te lossen (clearFix hack)
- In een **string** waarde kan je de **escape sequences** “A” gebruiken om een nieuw regel te veroorzaken
- De functie `attr()` kan gebruikt worden om de waarde van een **attribuut** van het geselecteerde element te tonen:

```
p.taal::before {  
    content: "de taal van deze alinea is " attr(lang);  
    display: block;  
}
```

16.3 De eigenschap quotes

De **quotes** property laat je toe **twee sets tekens** te specificeren (gescheiden door spaties) die gebruikt kunnen worden in **content**.

Het eerste paar tekens dient voor de buitenste niveau van quotering, het tweede paar voor een verder binnenniveau. Deze tekens kunnen taal-afhankelijk zijn.

Hieronder zie je twee alternatieve sets van aanhalingstekens voor een element **q** in de engelse en nederlandse taal.

```
q:lang(en) { quotes: " " " " }  
q:lang(nl) { quotes: "«" "»" " " }
```

deze sets kunnen dan toegepast worden als volgt:

```
q:before { content: open-quote }  
q:after { content: close-quote }
```

en resulteren in een output zoals

“The crazy fox jumps over the lazy dog”

«De gekke koe springt over het luie konijn»

16.4 Automatische nummering

De properties **counter-increment** en **counter-reset** laten toe elementen **automatisch te nummeren**.

De waarde voor **counter-increment** moet een *identifier* zijn die voorkomt in **content**, eventueel gevolgd (en gescheiden door een spatie) door een *integer* die de stap voorstelt. Achterwege laten van deze integer veroorzaakt een verhoging van 1.

In onderstaand voorbeeld wordt voor het **h1** element een tekst "Hoofdstuk " ingevoegd gevolgd door een teller die telkens met 1 zal verhogen. Terzelfdertijd wordt de identifier sectie terug op nul gezet.

Bij de elementen **h2** en **h3** gebeurt iets gelijkaardigs.

```
h1::before {  
    content: "Hoofdstuk " counter(hoofdstuk) ". ";  
    counter-increment: hoofdstuk;  
    counter-reset: sectie;  
    counter-reset: onderdeel;  
}  
h2::before {  
    content: counter(hoofdstuk) "." counter(sectie) " ";  
    counter-increment: sectie;  
    counter-reset: onderdeel;  
}  
h3::before {  
    content: counter(hoofdstuk) "." counter(sectie) "." counter(onderdeel) " ";  
    counter-increment: onderdeel;  
}
```

Elementen die genest worden veroorzaken een automatische reset. De volgende style-rules

```
ol { counter-reset: item }  
li { display: block }  
li::before {  
    content: counter(item, ".");  
    counter-increment: item  
}
```

moeten een geneste nummering weergeven.

17 CSS3 FEATURES

17.1 browser ondersteuning

Net zoals met HTML5 moeten we met CSS3 features oppassen of de browser ze wel ondersteunt en een eventuele opvang voorzien.

Wat kan je doen?

- gebruik een **HTML5 shiv** of een boilerplate die de shiv bevat om afwezigheid van HTML5 elementen op te vangen
- gebruik **browserprefixes** voor CSS3 features
- gebruik een testing library zoals [Modernizr](#) om aan **feature detecting** te doen

Je kan dus zoveel CSS3 features gebruiken als je wil, **zorg er wel altijd voor dat je design ook werkt zonder CSS3!**

Browser-prefixes

Tijdens de ontwikkelingsfase van CSS3 zijn de verschillende bedrijven niet stil bijven zitten en hebben de nieuwe properties al getest. Ze deden dat door *eigen properties* te maken, met de bedoeling die bij de definitieve fase te laten vervallen. Die *test-properties* zijn samengesteld uit de naam van de **standaard property** met een **prefix** die de browser voorstelt:

```
-moz-      /* Firefox en andere browsers met Mozilla's engine */
-webkit-   /* Safari, Chrome en browsers die Webkit gebruiken */
-o-        /* Opera */
-ms-       /* Internet Explorer */
```

Bijvoorbeeld voor de W3C property **transform** kan je dus schrijven:

```
-moz-transform:      rotate(45deg);
-webkit-transform:   rotate(45deg);
-o-transform:        rotate(45deg);
transform:           rotate(45deg);
```

- je weet dat een browser eigenschappen negeert die hij niet herkent, dus gaat hij alle lijnen af tot hij er een tegenkomt die hij kan toepassen.
- de laatste lijn is de standaard eigenschap, plaats die altijd laatst.
- meestal – maar niet altijd – is de waarde van de eigenschap gelijk voor elke browserprefix. Ga dit echter na, vooral in het geval van IE

Prefixes zijn natuurlijk een extra last: voor 1 property mag je 4 lijnen schrijven...

Prefixes zijn dus **tijdelijk**. Als blijkt – en in de komende jaren zal dat zo zijn – dat de browser-prefix niet langer nodig is, mag je die laten vallen en enkel de standaard property overhouden.

Dat is bijvoorbeeld reeds het geval met **border-radius** die door alle browser ondersteund wordt zonder prefix (of helemaal niet: IE7-8).

De website [caniuse.com](#) toont in zijn overzichten of een prefix nog nodig is of niet.

17.2 box-sizing

Het **CSS2.1 box model** stelt dat de **width** en **height** van een box de **content-area** bepaalt. Alle **padding**, **border** en **margin** moeten daarbij opgeteld worden:

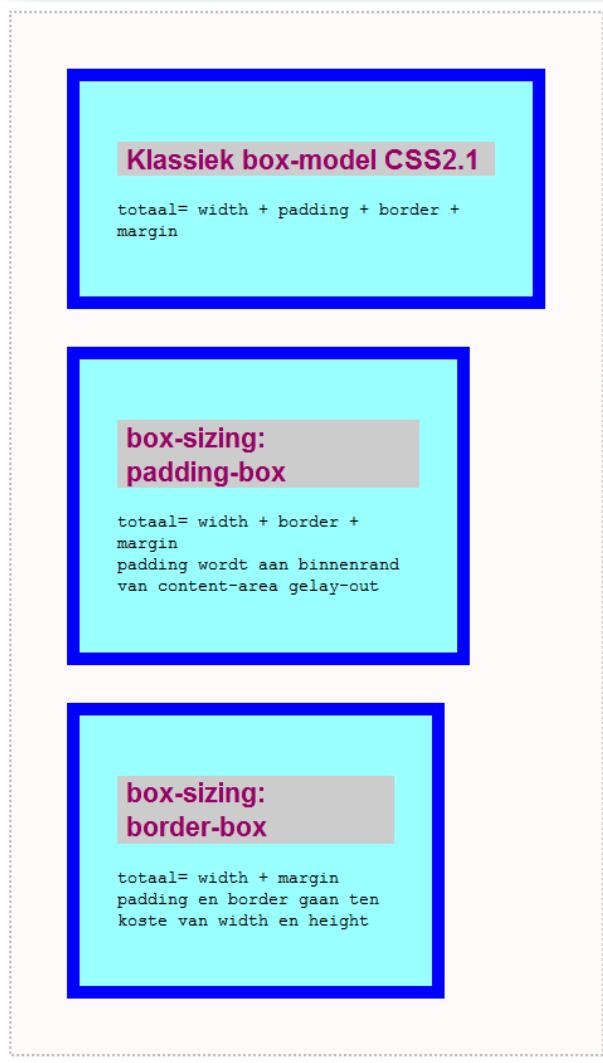
totale breedte = margin+border+padding+width+padding+border+margin

Alle huidige browsers passen dit model toe.

Het was enkel <IE6 in "quirks mode" die zich niet aan het box model hield en de **border** en **padding** **aftrok** van de **width** en de **height**. Sommige ontwikkelaars vonden dit echter logischer omdat je dan de **visuele** dimensie van een box bepaalt met **width** - margins zijn nooit zichtbaar.

CSS3 maakt het nu mogelijk de berekening van het box-model te wijzigen met **box-sizing**:

box-sizing: content-box | padding-box | border-box | inherit

- De standaardwaarde is **content-box**, m.a.w. het klassieke CSS2.1 box model: de **width** en **height** bepalen enkel de **content-area**.
- **padding-box**: de **width** en **height** bepalen de **padding-box** van het element: de content-area wordt berekend door de **padding** af te trekken van **width** en **height**.
- **border-box**: de **width** en **height** bepalen de **border-box** van het element: de content-area wordt berekend door **border** en **padding** af te trekken van **width** en **height**. Dit komt overeen met het vroegere *IE6-quirks mode* model.
- **inherit** erft natuurlijk de waarde van de parent

De optie **box-sizing:border-box** maakt nu echter een serieuze come-back met responsive web design omdat het klassiek box-

model het moeilijk maakt (en soms onmogelijk) om *pixel-perfect fitting* te bereiken als je met verschillende eenheden werkt.

Bijvoorbeeld:

```
<div class="container">
  <div class="binnen">linkerhelft</div>
  <div class=" binnen ">rechterhelft</div>
</div>
```

CSS:

```
div.container {
  width:80%;
  border:1em solid black;
}
div.binnen {
  width:48%;
  border:1em silver ridge;
  float:left;
}
```

De bedoeling is de twee binnen-`div`'s de container-`div` te laten verdelen in twee helften.

Perfectie is niet te bereiken omdat je niet weet wat de berekening zal uitkomen:

(1em + 48% + 1em) * 2 ~= 100% ???????

daar komt nog bij dat de `container.div` zelf een relatieve breedte heeft (80%) die misschien flexibel moet zijn want op een mobile site. Het resultaat *crashed* gemakkelijk:

Het probleem kan eenvoudigweg opgelost worden door de **box-sizing** van de binnen-`div`'s anders te zetten:

```
div.container {
  width:80%;
  border:1em solid black;
}
div.binnen {
  box-sizing: border-box;
  width:50%;
  border:1em silver ridge;
  float:left;
}
```

Je gebruikt best browser-prefixes:

```
div.binnen {  
    -webkit-box-sizing: border-box;  
    -moz-box-sizing: border-box;  
    box-sizing: border-box;  
    width: 50%;  
    border: 1em silver ridge;  
    float: left;  
}
```


De ondersteuning is nog niet helemaal in orde: Chrome en IE hebben een probleem met de waarde **padding-box**.

Firefox <16 had problemen in combinatie met **min-** en **max-width** en **-height**.

17.3 Gradients

Met een CSS3 gradient kan je een achtergrond een **kleurverloop** tussen twee of meer kleuren geven. Beeldbestanden (degradés) als achtergrond zijn hierdoor overbodig geworden.

De [CSS Image Values and Replaced Content Module Level 3](#) beschrijft de standaard.

Er zijn twee soorten gradients: **lineair** en **radiaal**.

De standaard syntax is eenvoudig:

```
background: linear-gradient(hoek-in-deg | to hoek-of-zijde, kleurstop,  
kleurstop [,kleurstop]);
```

Alle gangbare CSS kleurspecificaties zijn toegelaten.

Hier heb je bijvoorbeeld een vertikale overgang van geel naar rood in verschillende mogelijkheden :

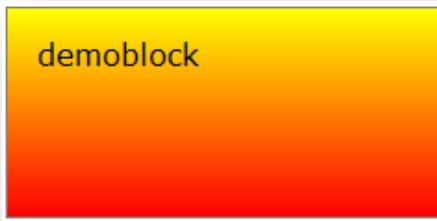
```
background: linear-gradient(yellow, red);  
background: linear-gradient(to bottom, yellow, red);  
background: linear-gradient(to top, red, yellow);  
background: linear-gradient(180deg, yellow, red);
```

Je kan hierbij dus keywords gebruiken **to top**, **to bottom**, **to right**, **to left**, maar ook hoeken zoals **to top-right**, etc..

Vandaag wordt deze syntax door ongeveer de helft van de browsers ondersteund (Opera 12.1, IE 10, Fx 16), daarom is een prefix nodig voor *Webkit*.

```
#d1{  
    background: -webkit-linear-gradient(top, yellow, red);  
    background: linear-gradient(yellow, red);
```

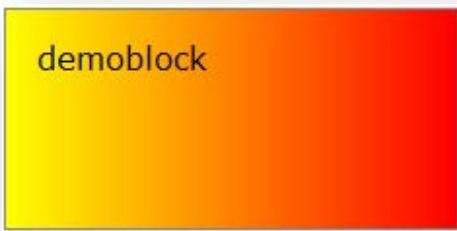
```
}
```


IE9< ondersteunen gradients helemaal niet.

Een horizontaal kleurverloop:

```
#d2{  
background: -webkit-linear-gradient(left, yellow, red);  
background: linear-gradient(to right, yellow, red);  
}
```


Een kleurverloop met een hoek:

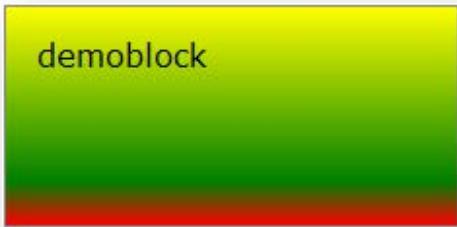
```
#d3{  
background: -webkit-linear-gradient(140deg, magenta, cyan);  
background: linear-gradient(140deg, cyan, magenta);  
}
```


Een kleurverloop met drie kleuren:

```
#d4{  
background: -webkit-linear-gradient( yellow, green 80%, red);  
background: linear-gradient(yellow, green 80%, red);
```

{

Waarbij de tweede kleur een **kleurstop** heeft: dat betekent dat op dat punt de kleur volledig moet zijn, de andere punten worden automatisch berekend.

Bemerk dat in vele gevallen de syntax voor de webkit compleet het tegenovergestelde is van de standaard.

Radial gradients starten vanuit een middenpunt en strekken zich cirkelvormig uit.

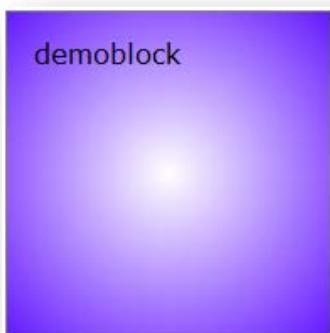
```
background: radial-gradient( [ [ vorm || grootte ] [ at <positie> ]? , ↴
    | at <positie>, ]? kleurstop [, kleurstop])
```

vorm kan **circle** of **ellipse** zijn. grootte kan **closest-side**, **farthest-side**, **closest-corner**, of **farthest-corner** zijn.

Enkele voorbeelden illustreren het principe.

Een eenvoudige cirkel:

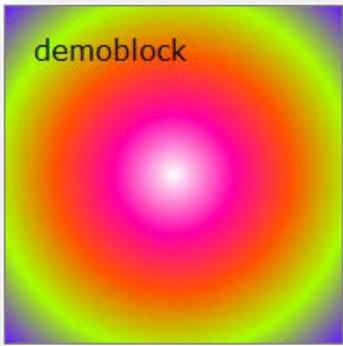
```
#d5{
  background: -webkit-radial-gradient( white, #6619FF);
  background: radial-gradient(white,#6619FF);
}
```


Meerder kleuren waarvan één met kleurstop:

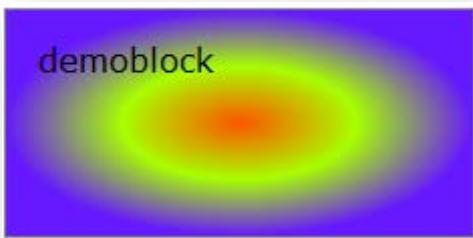
```
#d6{
  background: -webkit-radial-gradient( white,#FF00A9,#ff5500,#A9FF00 50%, #6619FF);
  background: radial-gradient(white,#FF00A9,#ff5500,#A9FF00,#6619FF);
```

{

Een ellipse:

```
#d7{  
background: -webkit-radial-gradient(ellipse closest-side, #ff5500,#A9FF00, #6619FF);  
background: radial-gradient(ellipse closest-side, #ff5500,#A9FF00, #6619FF);  
}
```


Op het internet vind je verschillende *gradient generators*.

17.4 Transparantie

In moderne browsers kan je ook op twee manieren een kleur of een image transparant maken:

- met **opacity**
- door kleurtransparantie **RGBA** of **HSLA** te gebruiken

De eigenschap **opacity** bepaalt de doorzichtigheid van de achtergrond van een box. De waarde is een decimaal getal tussen 0 (volledig transparant) en 1 (volledig ondoorzichtig). De standaardwaarde is 1.

Dit gebeurt nadat andere tekst- en achtergrondeigenschappen zoals **color** , **background-color** en **background-image** toegepast zijn.

```
#t2{  
border:6px solid red;
```

```
background-image:url(..../img/cactus1.jpg);  
opacity:0.4;  
}
```


De **opacity** werkt op de volledige box: de achtergrond, de tekst en de border worden transparant.

Met kleurtransparantie kan je transparantie direct meegeven in de kleur. Er zijn twee mogelijkheden:

- de kleurruimte **RGBA**
- de kleurruimte **HSLA**

RGBA

Staat voor *Red Green Blue Alpha* en is identiek aan RGB maar met een extra decimale parameter "alpha" die de transparantie bepaalt.

Een RGBA kleur kan niet vertaald worden naar een Hexadecimale waarde.

```
background-color: rgba(178,24,255,0.6);
```

HSLA

Staat voor *Hue-Saturation-Lightness-Alpha* en is identiek aan HSL met een extra decimale parameter "alpha" die de transparantie bepaalt.

```
color: hsla(240, 100%, 50%, 0.5)
```

Met RGBA en HSLA kan je uiteraard aparte transparante kleuren zetten in tegenstelling met opacity.

Gradients ondersteunen RGBA en HSLA kleuren.

17.5 Backgrounds

De [CSS Backgrounds and Borders Module Level 3](#) bepaalt de standaard.

Nieuw in CSS3:

- meerdere achtergrondbeelden mogelijk op hetzelfde element
- **background-origin** laat je bepalen waar je de achtergrond laat starten, niet enkel meer op de *padding-zone*
- **background-size** laat je de grootte van een background bepalen
- **background-clip** laat je een achtergrond bijknippen
- **background-repeat** heeft een aantal nieuwe waarden (maar geen nieuwe mogelijkheden)
- **background-attachment** heeft een nieuwe waarde

Multiple backgrounds

Eén van de beste verbeteringen is de mogelijkheid om meerdere achtergrondfiguren te plaatsen op hetzelfde element. Hoeveel maal heb je extra containers moeten toevoegen puur en alleen om in staat te zijn meerdere beelden op een achtergrond te zetten? Gedaan daarmee!

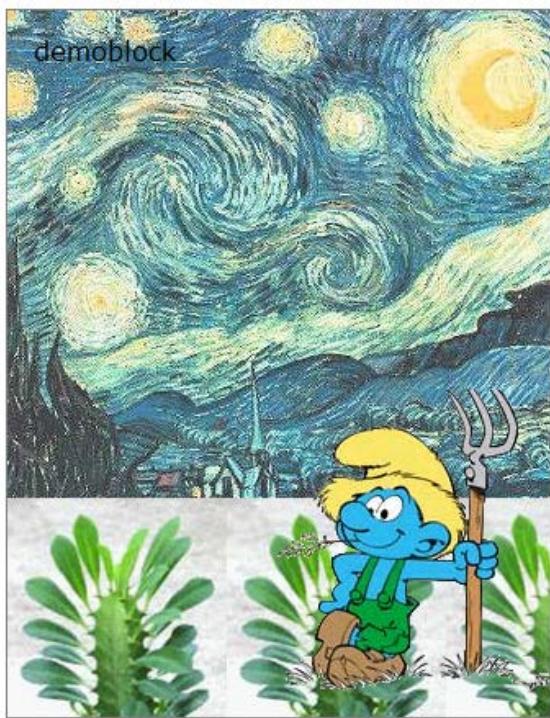
De syntax is verbazingwekkend eenvoudig: herhaal de syntax van een eenvoudige achtergrond, gescheiden door komma's:

```
#d1 {  
    background-image: url(..../img/boerensmurf.gif), url(..../img/euphorbia.jpg), ↴  
                    url(..../img/van_gogh.jpg);  
    background-position: bottom right, bottom right, top right;  
    background-repeat: no-repeat,repeat-x,no-repeat;  
}
```

is equivalent aan:

```
#d2 {  
    background: url(..../img/boerensmurf.gif) bottom right no-repeat,  
              url(..../img/euphorbia.jpg) bottom left repeat-x,  
              url(..../img/van_gogh.jpg)top right no-repeat;  
}
```

met dit resultaat:

Multiple backgrounds worden door bijna alle browsers ondersteund zonder prefixes.

background-origin

In CSS2 wordt een *background-image* altijd geplaatst in relatie met de hoeken van de padding-zone. Je kan het uitlijnen vanuit elke hoek (met **background-position**) ervan maar nooit de border of de margin gebruiken als punt van origine.

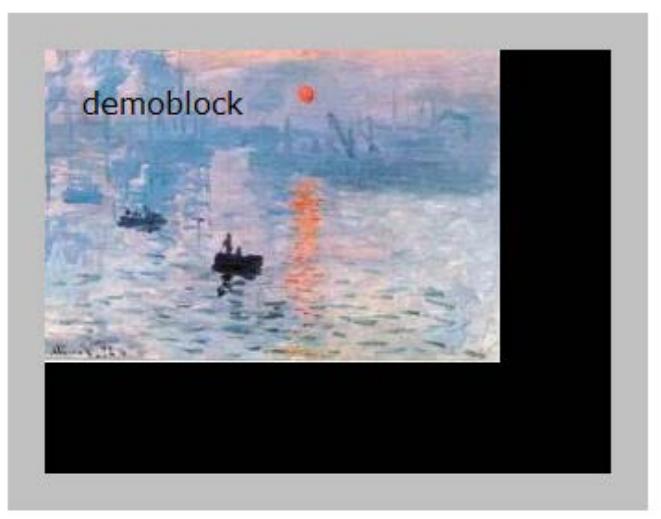
De eigenschap **background-origin** laat je toe dat wel te doen. Je kan er de waarden **padding-box** (standaard), **border-box**, **content-box** aan geven.

De volgende voorbeelden hebben allemaal dit gemeen :

```
.demoblock2 {  
    width:          266px;  
    height:         189px;  
    padding:        20px;  
    margin:         10px;  
    border:         20px solid silver;  
    background-color: black;  
    background-image: url(..../img/sunrise.jpg);  
    background-repeat: no-repeat;  
}
```

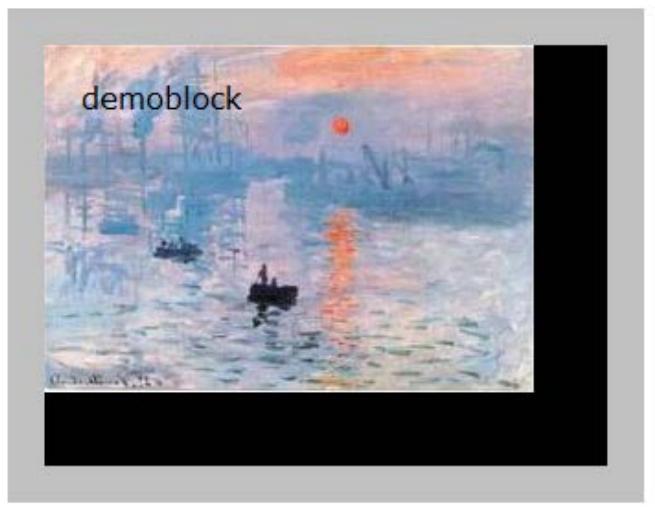
en nu plaatsen we er de volgende CSS bij:

```
#d4 {  
    background-origin: border-box;  
    background-position: top left;  
}
```


Hier bemerk je dat de image afgeknipt is: de oorsprong zit in de linkerbovenhoek van de border

```
#d5 {  
    background-origin: padding-box;  
    background-position: top left;  
}
```


Dit is de situatie zoals ze ook in CSS2 is: de padding-box is de standaard positie.

```
#d6 {  
background-origin: content-box;  
background-position: top left;  
}
```


Ook deze situatie is nieuw: het beeld heeft de linkerbovenhoek van de content-box als oorsprong.

Enkele opmerkingen:

- de border plaatst zich **altijd** bovenop het achtergrondbeeld, maar omdat deze een transparante kleur kan hebben of zelf uit een image kan bestaan, zijn mooie effecten mogelijk
- **background-clip** heeft een invloed op **background-origin**

Voorbeeld van combinatie van transparante border met **background-origin: border-box**:

background-clip

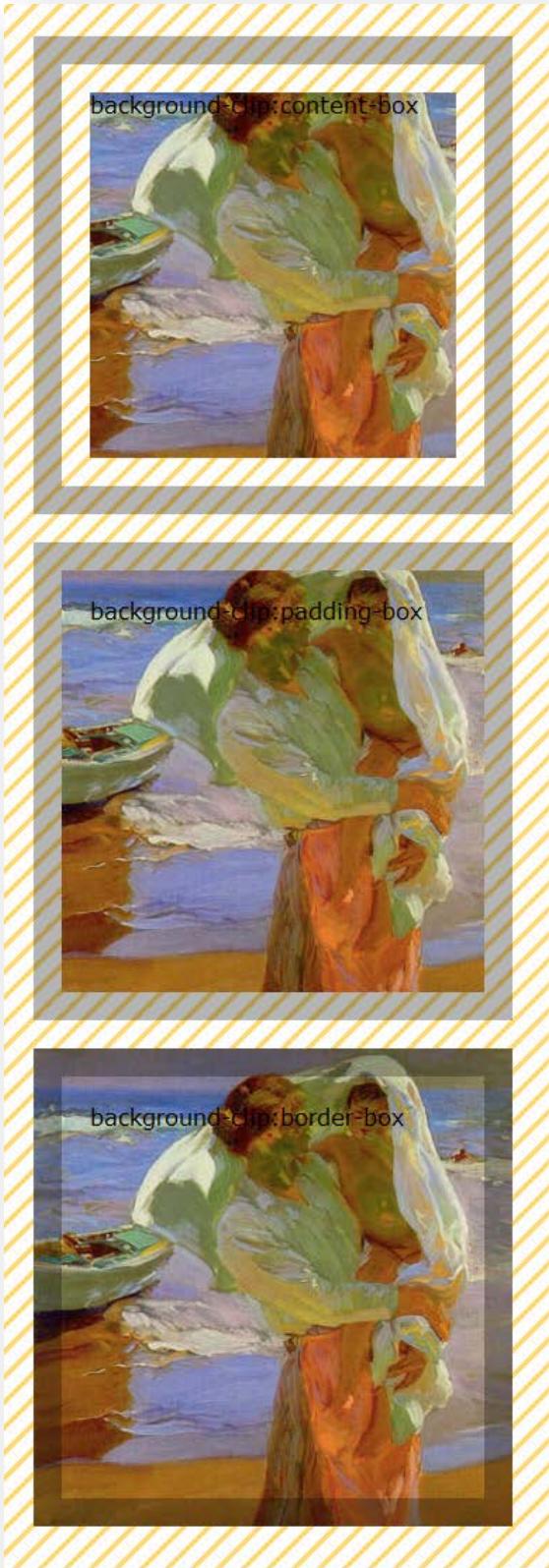
De nieuwe CSS property **background-clip** bepaalt hoe een achtergrondbeeld "afgeknipt" wordt, via één van de volgende waarden : **padding-box**, **border-box** of **content-box**. De standaardwaarde is **padding-box**.

Deze eigenschap bepaalt in feite hoever de achtergrondfiguur/kleur getekend wordt: normaal is dat de **padding-box**, maar hij kan zich ook achter de border uitstrekken of kleiner: enkel op de inhoud liggen. Om dit te demonstreren hebben we een tweede achtergrond nodig en een semi-transparante border.

Deze voorbeelden hebben allemaal:

```
width:260px;  
height:260px;  
border:20px solid rgba(8,8,8,0.3);  
margin:20px;  
padding:20px;  
background-image:url(..../img/sorolla2.jpg);  
background-repeat:no-repeat;  
background-origin:border-box;
```

En zitten zelf in een andere container met streepjes. Ze hebben dan ook in volgorde: **background-clip:content-box**, **padding-box** en **border-box**.

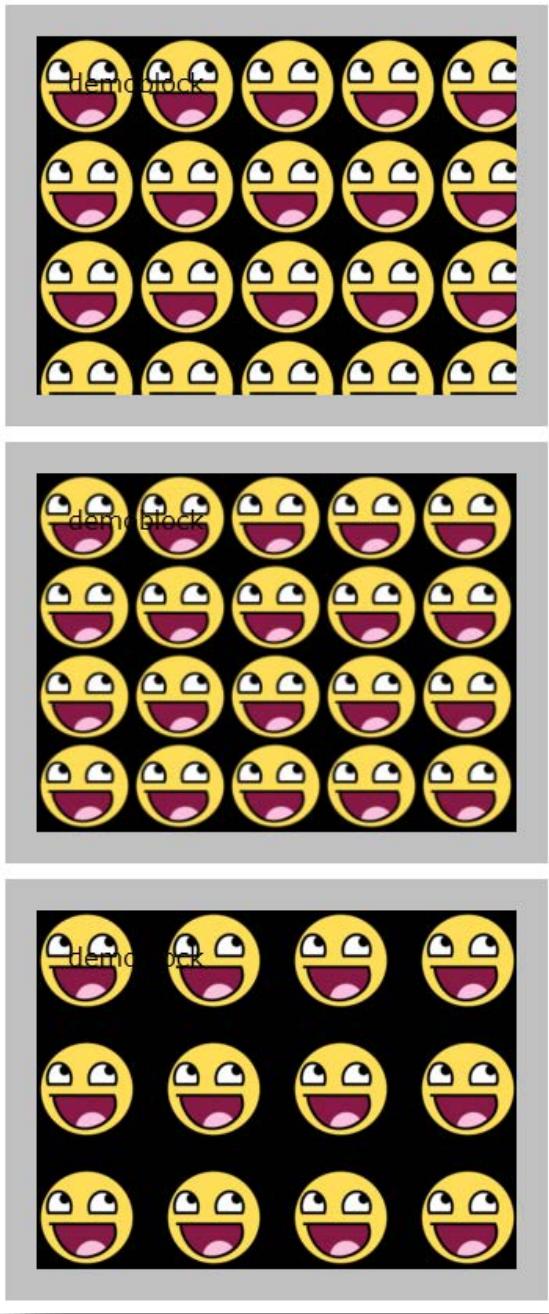
background-repeat

De CSS2 property **background-repeat** heeft een aantal nieuwe waarden gekregen.

background-repeat waarde	geschreven als twee waarden	beschrijving
repeat-x	repeat no-repeat	herhaal de achtergrondfiguur enkel horizontaal. Clipping kan gebeuren
repeat-y	no-repeat repeat	herhaal de achtergrondfiguur enkel verticaal. Clipping kan gebeuren
repeat	repeat repeat	herhaal de achtergrondfiguur zowel horizontaal als verticaal. Clipping kan gebeuren
space	space space	de achtergrondfiguur wordt zoveel keer herhaald als een geheel aantal keer zal passen en dan wordt de ruimte (space) tussen de figuren verdeeld om de <i>background-positioning area</i> te vullen. De eerste en laatste figuur raken de randen van de <i>background-positioning area</i> .
round	round round	de achtergrondfiguur wordt zoveel keer herhaald als een geheel aantal keer zal passen. De figuur zelf wordt gestrekt of gekrompen om de <i>background-positioning area</i> te vullen. De eerste en laatste figuur raken de randen van de <i>background-positioning area</i> .
no-repeat	no-repeat no-repeat	geen herhaling

De nieuwe waarden **round** en **space** worden momenteel enkele door IE9+ en O12 ondersteund.

De volgende voorbeelden in IE9 hebben in volgorde de waarden **repeat**, **round** en **space** voor **background-repeat**.

background-size

De nieuwe CSS property **background-size** bepaalt de grootte van een achtergrondbeeld in absolute of relatieve termen. Mogelijke waarden zijn:

[% | px | auto] | {1,2}, **cover**, **contain**

De containers in deze voorbeelden hebben de dimensie 266 X 189. De achtergrondfiguur heeft de werkelijke dimensies 420 X 317, groter dus.

Voorbeelden in volgorde links -> rechts, boven->onder, screenshot IE9:

- geen **background-size**
de normale instelling waaruit blijkt dat de figuur groter is dan de container
- **background-size: contain**
de figuur wordt volledig getoond en behoudt zijn hoogte-breedte verhouding. Een deel witruimte is rechts te zien.
- **background-size: cover**
de figuur bedekt de container volledig, behoudt zijn hoogte-breedte verhouding tot ofwel breedte ofwel hoogte de container bedekt. Hier is dat de breedte, dus je ziet een deel van de hoogte niet
- **background-size: 200px 100px**
de figuur wordt gedwongen 200px breed en 100px hoog te zijn. De eerste waarde is altijd de **width**, de tweede de **height**
- **background-size: 100%**
de figuur wordt zowel in de hoogte als in de breedte 100% van de background-positioning area, bv hier de **padding-box**
- **background-size: 30%; background-repeat: repeat**
de figuur wordt herhaald en heeft 30% **width**. Dus is een deel van een vierde herhaling zichtbaar
- **background-size: 30%; background-repeat: round**
de figuur wordt herhaald en de waarde 30% wordt afgerond zodat er een geheel aantal keer herhaald wordt.

background-attachment

De **background-attachment** property heeft een nieuwe waarde. De mogelijkheden nu zijn **fixed**, **local** en **scroll**

background-attachment waarde	beschrijving
fixed	de achtergrondfiguur staat vast t.o.v. de <i>viewport</i> (het scherm in de meeste gevallen) en beweegt niet mee met het scrollen.
scroll	de achtergrondfiguur beweegt mee met het scrollen van de <i>viewport</i> en de inhoud.
local	de achtergrondfiguur beweegt enkel mee met het scrollen van de inhoud van een element (vb. in een overflow element)

background shorthand notation

De shorthand notatie die deze nieuwe properties bevat is dus:

`background: <bg-image> || <bg-position> [/ <bg-size>]? || ↴
 <repeat-style> || <attachment> || <box>{1,2},]* || <background-color>`

Een voorbeeld:

```
#d13 {  
  width:      300px;  
  height:     400px;  
  overflow:   scroll;  
  background: url(..../img/boerensmurf.gif) bottom right no-repeat local, ↴  
            url(..../img/nerd_64.png) content-box top left space, ↴  
            orange;  
}
```

ziet er zo uit in Opera:

De smurf scrollt mee met de inhoud.

17.6 Borders

Ook bij de randen zijn er nieuwigheden:

- afgeronde hoeken met **border-radius**
- beelden gebruiken als rand
- box-shadow**

De standaard is ook na te lezen op de [CSS Backgrounds and Borders Module Level 3](#)

afgeronde hoeken

De nieuwe CSS property **border-radius** bepaalt de **mate** van afronding van een hoek.

border-radius heeft geen browserprefixes meer nodig.

Een waarde **0** geeft een rechte hoek, dus geen afronding.

De standaard syntax voor **symmetrische hoeken**:

- 4 gelijke hoeken: **lengte | %**

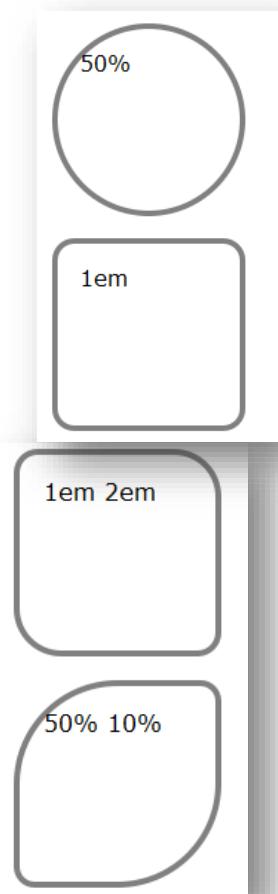
border-radius: 50%
border-radius: 1em

Een percentage is berekend op de lengte van de border:
dus 50% is de helft van de border, vormt dus een cirkel

- top-left + bottom-right en top-right + bottom-left:**

lengte | % lengte | %

border-radius: 1em 2em
border-radius: 50% 10%

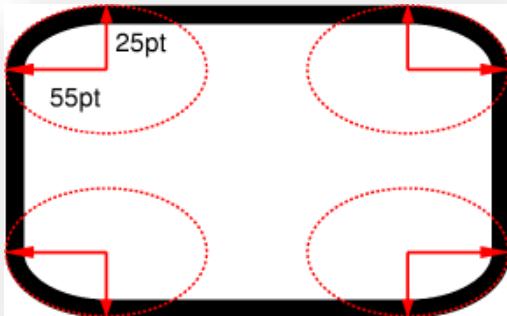

- 4 verschillende hoeken

lengte|% lengte|% lengte|% lengte|%

1em 2em
3em 4em

Voor **niet-symmetrische hoeken** moet je telkens twee waarden per hoek specifiëren gescheiden door een slash /

lengte|% / lengte|%

waar de eerste waarde de horizontale straal is van de ellips,
de tweede de vertikale.

1em / 2em

1em 3em 0
2em /
3em 1em 0
2em;

Twee voorbeelden:

`border-radius:1em / 2em`

`border-radius:1em 3em 0 2em / 3em 1em 0 2em`

Er kan uiteraard ook gecombineerd worden met achtergronden, gradients en box shadow, maar IE9 heeft een probleem in combinatie met gradients.

box-shadow

Met de CSS3 property `box-shadow` plaats je één of meer schaduwen op een box.

Een schaduw specificatie bestaat uit een kleur, 2 of 4 lengtes pixels/procent, en eventueel het woord `inset`. Zowel kleur als `inset` zijn optioneel, ook hun plaats is niet belangrijk.

De syntax:

```
box-shadow: inset? lengte {2,4} kleur, [herhaal]
```

- **2 lengtes**

bepalen de **offset** van de schaduw:

- de horizontale offset (negatieve waarde: links van de box),
- de tweede verticaal (negatieve waarde: boven de box).

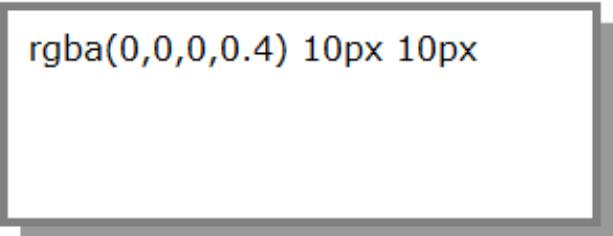
- **4 lengtes**

- offset als hierboven,
- de derde lengte is de **blur radius**. Bij 0 is de rand scherp. Geen negatieve waarde
- de vierde lengte is de **spread distance**.
Positieve waarden doen de schaduw verspreiden in alle richtingen,
negatieve doen de schaduw samentrekken.

Deze syntax kan herhaald worden voor meerdere schaduwen, bv een inset en een outset.

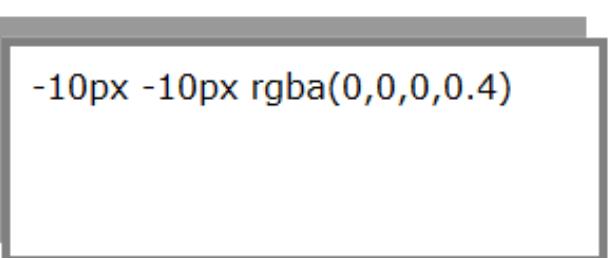
Enkele voorbeelden

```
box-shadow: rgba(0,0,0,0.4) 10px 10px;
```



```
rgba(0,0,0,0.4) 10px 10px
```

```
box-shadow: -10px -10px rgba(0,0,0,0.4)
```



```
-10px -10px rgba(0,0,0,0.4)
```

```
border-radius: 2em 0;
```

```
box-shadow: cyan 20px 10px;
```

```
border-radius:2em 0;  
box-shadow: cyan 20px 10px;
```

```
border-radius:2em;  
box-shadow: rgba(0,0,0,0.4) 10px 10px inset;
```

```
rgba(0,0,0,0.4) 10px 10px  
inset;
```

```
border-radius:2em;  
rgba(0,0,0,0.4) 40px 10px 4px 2px
```

```
rgba(0,0,0,0.4) 40px 10px 4px  
2px
```

```
border-radius:2em;  
box-shadow: rgba(0,0,0,0.4) 10px 10px 0px 8px;
```

```
rgba(0,0,0,0.4) 10px 10px 20px  
8px
```

```
border-radius:2em;  
box-shadow: #8C91C4 10px 10px 10px 10px , ↗  
#B6BCFF 10px 10px 5px 10px inset ;
```

```
#8C91C4 10px 10px 10px 10px,  
#B6BCFF 10px 10px 5px 10px inset
```

figuren als border

De nieuwe CSS property **border-image** laat nu toe een figuur te gebruiken ipv een **border-style**. Deze figuur heeft geen enkele invloed op de layout van de box.

Een voorbeeld: de figuur hieronder is 81px vierkant en wordt gebruikt als border-image voor de container rechts.


```
border: 10px solid black;  
border-image: url(..../img/border.png) 27 round round;
```

Belangrijk: om een border-image te zetten moet de border ingesteld zijn. Hoe dikker de border hoe dikker de border-image!

border-image is de shorthand versie van 3 subproperties:

- **border-image-source**: het bronbestand
- **border-image-slice**: 27px, zie hieronder
- **border-image-repeat**: met round worden de centrale delen van de slice een geheel aantal keer herhaald

17.7 Text shadow

De [Text Decoration Module level 3](#) bepaalt een nieuwe property **text-shadow** die erg gelijkt op **box-shadow**.

De syntax is een komma gescheiden tekst van "schaduwen" zoals hieronder:

```
text-shadow: lengte {2,3} kleur, [herhaal]
```

- **2 lengtes**

bepalen de **offset** van de schaduw:

- de **horizontale** offset (negatieve waarde: links van de box),
- de tweede **verticaal** (negatieve waarde: boven de box).

- **3 lengtes**

- offset als hierboven,
- de derde lengte is de **blur radius**. Bij 0 is de rand scherp. Geen negatieve waarde

Enkele voorbeelden:

```
#t1 {text-shadow: #B6BCFF 10px 10px; }
```

Demotekst

```
#t2 {text-shadow: #B6BCFF 20px 10px 10px; }
```

Demotekst

```
#t3 {text-shadow: #B6BCFF 4px 4px 2px, ↴  
      #E184EA -40px -50px 6px, ↴  
      #8DEA84 60px 60px 10px;  
}
```

Demotekst
Demotekst
Demotekst

```
#t4 {  
  font-size: 1.8em;  
  color:#A7ADEB;  
  text-shadow: #6E75C4 20px 10px 4px;  
}  
#t4::first-letter {
```

```
float: left;
color: #FF228D;
font-size: 75px;
line-height: 60px;
padding-top: 4px;
padding-right: 4px;
padding-left: 3px;
font-family: Georgia;
text-shadow: #BD6EC4 20px 10px 10px;
}
```

D emotekst
emotekst

```
#t5 {
    text-shadow:      rgba(0,0,0,0.1) -1px 0,      ↴
                    rgba(0,0,0,0.1) 0 -1px,      ↴
                    rgba(255,255,255,0.1) 1px 0,      ↴
                    rgba(255,255,255,0.1) 0 1px,      ↴
                    rgba(0,0,0,0.1) -1px -1px,      ↴
                    rgba(255,255,255,0.1) 1px 1px;
    color:pink;
    background: pink;
}
```

orem ipsum dolor sit amet, Duis aute
occaecat cupidatat non proident, sunt

17.8 Web fonts

De [CSS3 Fonts module](#) op het W3C bevat naast de gekende CSS2.1 properties (**font-family**, **font-weight**, ...) ook enkele nieuwe zaken, o.a.. **webfonts**: lettertypes die op het web beschikbaar zijn en dus niet op de PC van de gebruiker. Deze lettertypes kunnen op dezelfde website zitten of op een andere gemakkelijk bereikbare site.

17.8.1 Lettertype bestanden

Een lettertype komt in een aantal bestandstypes:

extensie	font type	beschrijving	support
TTF	True Type Font	allomtegenwoordig	FF, Chrome, O, Saf, IE9, Android
EOT	Embedded Open Type	Microsoft. Wrapper voor TTF's met digitale rechten bescherming.	enkel IE
OTF	Open Type	ook een True Type font	alle, niet IE en niet Saf iOs, Android
SVG	Scalable Vector Graphics	SVG = XML formaat. SVG kan lettertypes genereren	Saf, O, Chrome
WOFF	Web Open Font Format	Nieuw. Wrapper voor TTF en OTF. Waarschijnlijk wordt dit het W3C officiële recommendatie	Cross-browser: FF3.6, Chrome6, O11, IE9,

Safari op iOs (iPhone, iPad,...) begrijpt enkel SVG.

Waar haal je die lettertypes? Er zijn meerdere websites waar je gratis of betalend lettertypebestanden kunt downloaden of ernaartoe koppelen, hier slechts enkele:

- [Fontsquirrel](#) (gratis)
- [Google webfonts](#) (gratis)
- [Typekit by Adobe](#) (betalend)

Opmerking: webfont services zoals Typekit en Google Web fonts gebruiken dikwijls een speciale methode om de lettertypes toe te passen, niet de standaard methode hieronder beschreven. Lees de documentatie goed na.

17.8.2 @font-face

De klassieke manier om een speciaal lettertype te gebruiken, was een grafisch beeld te maken met Photoshop en dit dan via *image replacement* te plaatsen op de tekst, een kop bijvoorbeeld.

Met **@font-face** kan je het speciale lettertype direct toepassen op de tekst, *image replacement* is niet meer nodig.

@font-face laat je toe een **bron** te specificeren voor een lettertype die niet op het

toestel van de gebruiker aanwezig is, en dus gedownload wordt naar zijn toestel. De enige voorwaarde is dat de browser **@font-face** ondersteunt.

De **@font-face** rule geeft een **naam** aan het lettertypebestand(en) die je beschikbaar stelt. Het werkt als volgt:

```
@font-face {  
    font-family: Michroma;  
    src: url(..../fonts/Michroma.ttf);  
}
```

In dit voorbeeld wordt de naam "Michroma" **gegeven** via de **font-family** property. Je gebruikt uiteraard best de echte naam van het lettertype, maar in principe kan je eender welke naam gebruiken.

De **src** property bevat het url van het bestand, hier in een submap van de eigen website.

Eenmaal de **@font-face** rule ingesteld kunnen we de fontnaam gaan **gebruiken**, zoals in deze voorbeelden:

```
#logo { font-family: Michroma, Georgia, "Times New Roman", Times, serif; }  
  
h2 { font-family: UbuntuMono,"Courier New", Courier, monospace;  
     font-size:1.4em;  
     font-weight:bold;  
 }
```

Het is ook best de gebruikelijke "web-safe" font collectie **na** je webfont te zetten, als fall-back.

Je kan uiteraard meerdere **@font-face** rules in je stylesheet zetten.

17.8.3 cross-browser @ff syntax

Om cross-browser te werken gebruiken we Paul Irish's [Bulletproof @ff syntax](#) die ook toegepast wordt door [Font-squirrel's @font-face kits](#):

```
@font-face {  
    font-family: 'BitstreamVeraSansMonoRoman';  
    src: url('VeraMono-webfont.eot');  
    src: url('VeraMono-webfont.eot?#iefix') format('embedded-opentype'),  
         url('VeraMono-webfont.woff') format('woff'),  
         url('VeraMono-webfont.ttf') format('truetype'),  
         url('VeraMono-webfont.svg#BitstreamVeraSansMonoRoman') format('svg');  
    font-weight: normal;  
    font-style: normal;  
}
```

Deze syntax voorziet voor alle mogelijke browsers en situaties. Alle verschillende

fonttypes moeten wel op je webserver aanwezig zijn.

Hou er rekening mee dat voor elke font een nieuw HTTP request naar de server gedaan wordt.

Heb je zelf een bepaald font dat je wil voorzien, dan kan je via [Font-squirrel's @font-face Kit Generator](#) je eigen "kits" aanmaken.

17.8.4 FOUT

In sommige browsers zie je een korte tijd het standaard lettertype vooraleer het webfont toegepast wordt. Dat komt omdat er gewacht wordt met het downloaden van het font, waarna de pagina opnieuw herkend wordt.

Deze *flash* wordt een **FOUT** genoemd: een "**Flash Of Unstyled Text**" (in navolging van een *FOUC*, "*Flash Of Unstyled Content*").

IE is daarin beter dan andere browsers want hij downloadt het font onmiddellijk na de **@font-face** rule. De andere browsers wachten tot ze HTML tegenkomen waarop de CSS matched, dat veroorzaakt zeker een FOUT.

Wat kan je eraan doen?

- beperk je fonts enkel tot wat je nodig hebt
- zet de **@font-face** rules bovenaan je stylesheet
- gebruik een [script](#) die de pagina verbergt tot de font geladen is
- zet een **Expires** header in de toekomst in je *.htaccess* file op je webserver, zodat browsers het font cachen

17.8.5 Webfonts en mobile

Op mobiele toestellen kunnen web fonts problemen opleveren:

- sommige mobiele browsers ondersteunen **@font-face** niet
- ze verhogen de downloadtijd aanzienlijk door hun bestandgrootte en soms door de nood aan extra Javascript libraries
- sommige fonts worden slecht weergegeven of helemaal niet!
- sommige toestellen wijzigen je lettertype sowieso in een standaardlettertype dat beschikbaar is op het toestel (bv. Droid voor Android)

Terzijde: er moet ook opgemerkt worden dat het gebruik van images via *image replacement* al evenmin een goed idee is bij mobile: ze zoomen/schalen zeer slecht...

Je moet dus zeker controleren of een lettertype die je ook op mobieljes wil gaan gebruiken "Mobile safe" is. Google claimt dat zijn webfonts dat allemaal zijn.

Hoe kan je zeker spelen? bouw een veiligheid in door een "generic font family" achteraan in te sluiten in je **font-family** property:

```
font-family: "Foo Regular", "Bar Sans", sans-serif;
```

17.8.6 Google Web Fonts API

De [Google Web Fonts API](#) maakt geen gebruik van `@font-face`, maar van een [link](#) element dat doorwijst naar de Google Font Directory, zoals hier:

```
<link href='http://fonts.googleapis.com/css?family=Droid+Sans|Open+Sans+Condensed:300' rel='stylesheet' type='text/css'>
```

In dit voorbeeld worden twee fonts beschikbaar gesteld: "Open Sans Condensed" en "Droid Sans".

Gebruiken gebeurt op dezelfde manier:

```
#t6 {  
    font-family: 'Open Sans Condensed', sans-serif;  
    font-size:3em;  
}  
  
#t7 {  
    font-family: 'Droid Sans', sans-serif;  
}
```

De Google Web Fonts pagina laat je gemakkelijk kiezen uit een grote selectie van lettertypes en laat je de nodige code kopiëren en plakken. Ze duidt ook de impact aan van het gebruik van die fonts op de laadtijd van de pagina.

De meeste van deze lettertypes werken goed op alle desktopbrowsers en op de meerderheid van de huidige mobile devices.

17.9 CSS Columns

Met de nieuwe [Multi-column Layout Module](#) brengt CSS3 de mogelijkheid om tekst automatisch in meerdere kolommen te laten vloeien.

Maar net als met andere CSS3 features rijst de vraag of de browser van de gebruiker deze module wel ondersteunt?

Daarnaast moet je ook best gebruik maken van browser-prefixes vóór de standaard eigenschap:

```
-moz-columns: 3;  
-webkit-columns: 3;  
-o-columns: 3;  
columns: 3;
```

Een multi-column element

is een container die kolommen bevat. Je kan gebruik maken van één van de volgende twee eigenschappen:

- **column-width** : stelt de **breedte** van de kolommen in
- **column-count**: stelt het **aantal** kolommen in
- **columns**: is een *shorthand property* en kan één van de twee voorgaande waarden bevatten

Zowel **column-count** als **column-width** kunnen de waarde **auto** hebben wat betekent dat ze geen kolommen maken.

In een eerste voorbeeld bevat een **div** met de **classes mc en vb1** een aantal andere elementen: **h2, p, img**:

```
<div class="mc vb1">  
    <h2>Scrum</h2>  
    <p>Bacon ipsum dolor sit amet nostrud salami minim  
    swine prosciutto irure beef est dolore ut in tempor. Jerky tri-tip meatball, tempor  
    flank corned beef ut, sunt jerky ut esse. </p>  
    ...  
    <p>Bresaola anim doner minim tongue aliqua duis biltong  
    bacon laborum incididunt reprehenderit. Aliqua pariatur voluptate irure, ribeye ...  
        <p>Does your lorem ipsum text long for something a little meatier? Give our  
        generator a try... it's tasty! </p>  
    </div>
```

In ons voorbeeld is de container **.mc** gestyled met een **background** en **outline** om hem beter zichtbaar te maken. Ook de **img** elementen werden gealterneerd gefloat.

We kunnen nu gebruik maken van **column-count**:

```
.vb1 {
  -moz-column-count: 3;
  -webkit-column-count: 3;
  -o-column-count: 3;
  column-count: 3;
}
```

Met dit resultaat:

Scrum

Bacon ipsum dolor sit amet nostrud salami minim swine prosciutto iure beef est dolore ut in tempor. Jerky tri-tip meatball, tempor flank voluptate excepteur. Anim ullamco tri-tip ribeye short ribs shoulder. Hamburger occaecat consequat chuck incididunt aute sint in. Cupidatat dolor esse boudin qui corned beef fugiat mollit ullamco quis. Capicola sint short ribs laborum consequat mollit non ut do sausage ex anim ham magna. Sausage corned beef ut sunt jerky ut esse.

Bresaola anim doner minim tongue aliqua quis biltong bacon laborum incididunt reprehenderit. Aliqua pariatur voluptate iure, ribeye eu fugiat occaecat aute ullamco capicola eiusmod pork belly. Doner tempor consectetur, capicola ground round voluptate incididunt aute ball tip ham hock pariatur. Turkey

veniam in, pastrami ad magna short loin non doner id strip steak swine dolor prosciutto pig. Ham hock pork belly meatloaf beef ex venison beef ribs tail aliquip non brisket ea esse. Tail nulla drumstick cow bacon tri-tip, capicola sausage flank shank aliqua. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse.

Bacon filet mignon ham hock hamburger sint ut cow sausage. Et cupidatat labore elit sirloin sed shank tongue deserunt laborum frankfurter. Dolor sirloin minim pork mollit. Consequat turducken bacon andouille short loin excepteur sausage exercitation shankle iure in pig ea. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse.

Drum

Hamburger brisket consequat sunt ad tail ribeye iure laborum. Dolore nulla capicola sint shankle turducken ut pork chop shoulder

ball tip venison. Pig id consequat, meatball reprehenderit beef ea. Beef ribs jowl venison laborum est capicola fugiat jerky kielbasa iure ut short loin strip steak et. Rump meatball reprehenderit, ribeye aliqua turducken pork chop. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse.

Labore culpa capicola, salami mollit turkey adipiscing tenderloin. Deserunt culpa meatball kielbasa in est flank andouille cupidatat bacon tail adipiscing ut do. Capicola chicken quis, eiusmod sint meatball cow aliqua biltong dolor ad. Veniam magna chicken officia bacon meatloaf commodo anim esse nostrud occaecat cow ball tip beef ribs. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse.

Does your lorem ipsum text long for something a little meatier? Give our generator a try... it's tasty!

Het aantal kolommen is hier bepaald, de breedte ervan wordt dus berekend en is fluid.

of van **column-width**:

```
.vb2 {
  -moz-column-width: 14em;
  -webkit-column-width: 14em;
  -o-column-width: 14em;
  column-width: 14em;
}
```

met dit resultaat (voor een breed scherm):

<p>Scrum</p> <p>Bacon ipsum dolor sit amet nostrud salami minim swine prosciutto irure beef est dolore ut in tempor. Jerky tri-tip meatball, tempor flank voluptate excepteur. Anim ullamco tri-tip ribeye short ribs shoulder. Hamburger occaecat consequat chuck incididunt aute sint in. Cupidatat dolor esse boudin qui corned beef fugiat mollit ullamco quis. Capicola sint short ribs laborum consequat mollit non ut do sausage ex anim ham magna. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse. Bresaola anim doner minim tongue</p> 	<p>aliqua duis biltong bacon laborum incididunt reprehenderit. Aliqua pariatur voluptate irure, ribeye eu fugiat occaecat eiusmod pork belly. Doner tempor consectetur, capicola ground round voluptate incididunt aute ball tip ham hock pariatur. Turkey veniam in, pastrami ad magna short loin non doner id strip steak swine dolor prosciutto pig. Ham hock pork belly meatloaf beef ex venison beef ribs tail aliquip non brisket ea esse. Tail nulla drumstick cow bacon tri-tip, capicola sausage flank shank aliqua. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse. Bacon filet mignon ham hock hamburger</p> 	<p>sint ut cow sausage. Et cupidatat labore elit sirloin sed shank tongue deserunt laborum frankfurter. Dolor sirloin minim pork mollit. Consequat turducken bacon andouille short loin excepteur sausage exercitation shankle irure in pig ea. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse.</p> <p>Drum</p> <p>Hamburger brisket consequat sunt ad tail ribeye irure laborum. Dolore nulla capicola sint shankle turducken ut pork chop shoulder ball tip venison. Pig id labore culpa capicola, salami mollit turkey adipiscing tenderloin. Deserunt culpa meatball kielbasa in est flank andouille cupidatat bacon tail adipiscing ut do.</p> 	<p>consequat, meatball reprehenderit beef ea. Beef ribs jowl venison laborum est capicola fugiat jerky kielbasa irure ut short loin strip steak et. Rump meatball reprehenderit, ribeye aliqua turducken pork chop. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse.</p> <p>Does your lorem ipsum text long for something a little meatier? Give our generator a try... it's tasty!</p>
--	---	--	--

Hier is de breedte van de kolommen bepaald, dus is hun aantal variabel (volgens de schermbreedte). Het is bij deze instelling dus perfect mogelijk dat er aan de rechterzijde een lege ruimte ontstaat.

Men spreekt van "*column-boxes*" in een "*row*". Omdat de column-boxes automatisch berekend worden door de browser heb je er geen invloed op.

Probeer eens het venster te verbreden/versmullen.

Beide voorbeelden kan je ook bereiken met, respectievelijk **columns: 3** of **columns: 14em**.

Ruimte en lijnen tussen de kolommen

De ruimte tussen de kolommen kan bepaald worden met de property **column-gap**

```
column-gap: 20px
```

Je kan ook een verticale lijn vragen met **column-rule**.

```
column-rule: 1px solid black
```

Dit is de shorthand property voor **column-rule-style**, **column-rule-color** en **column-rule-width**. Dus dit is het equivalent, afzonderlijk geschreven:

```
column-rule-style: solid;
column-rule-color: black;
column-rule-width: 1px;
```

In ons voorbeeld met prefixed properties:

```
.vb4 {
  -moz-column-count: 3;
  -webkit-column-count: 3;
  -o-column-count: 3;
  column-count: 3;

  -moz-column-gap: 4em;
  -webkit-column-gap: 4em;
  -o-column-gap: 4em;
  column-gap: 4em;

  -moz-column-rule: 1px solid black;
  -webkit-column-rule: 1px solid black;
  -o-column-rule: 1px solid black;
  column-rule: 1px solid black;
}
```

ziet er zo uit:

<p>Scrum</p> <p>Bacon ipsum dolor sit amet nostrud salami minim swine prosciutto irure beef est dolore ut in tempor. Jerky tri-tip meatball, tempor flank voluptate excepteur. Anim ullamco tri-tip ribeye short ribs shoulder. Hamburger occaecat consequat chuck incididunt aute sint in. Cupidatat dolor esse boudin qui corned beef fugiat mollit ullamco quis. Capicola sint short ribs laborum consequat mollit non ut do sausage ex anim ham magna. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse. Bresaola anim doner minim tongue aliqua quis biltong bacon laborum incididunt reprehenderit. Aliqua pariatur voluptate irure, ribeye eu fugiat occaecat aute ullamco capicola eiusmod pork belly. Doner tempor consectetur, capicola ground round voluptate incididunt aute ball tip ham hock pariatur. Turkey veniam in, pastrami ad magna short loin non doner id strip.</p> 	<p>steak swine dolor prosciutto pig. Ham hock pork belly meatloaf beef ex venison beef ribs tail aliquip non brisket ea esse. Tail nulla drumstick cow bacon tri-tip, capicola sausage flank shank aliqua. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse. Bacon filet mignon ham hock hamburger sint ut cow sausage. Et cupidatat labore elit sirloin sed shank tongue deserunt laborum frankfurter. Dolor sirloin minim pork mollit. Consequat turducken bacon andouille short loin excepteur sausage exercitation shankle irure in pig ea. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse.</p> 	<p>laborum est capicola fugiat jerky kielbasa irure ut short loin strip steak et. Rump meatball reprehenderit, ribeye aliqua turducken pork chop. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse.</p> <p>Labore culpa capicola, salami mollit turkey adipiscing tenderloin. Deserunt culpa meatball kielbasa in est flank andouille cupidatat bacon tail adipiscing ut do. Capicola chicken quis, eiusmod sint meatball cow aliqua biltong dolor ad. Veniam magna chicken officia bacon meatloaf commodo anim esse nostrud occaecat cow ball tip beef ribs. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse.</p> <p>Does your lorem ipsum text long for something a little meatier? Give our generator a try... it's tasty!</p>
--	--	---

Een nieuwe kolom beginnen

In een multi-column element vloeien de kolommen automatisch. Met de properties **break-before**, **break-after** en **break-inside** kunnen we **kolom-sprongen** zetten en vermijden. Het zijn dezelfde eigenschappen als deze gebruikt voor paginasprongen in een printstylesheet. Je kan deze properties gebruiken op een element binnen een *multi-column* element.

break-before en **break-after** kunnen de volgende waarden hebben (waarvan enkele nieuwe):

break-before/break-after: auto | always | avoid | left | right | page | column | avoid-page | avoid-column

De property **break-inside** kan enkel de volgende waarden hebben:

break-inside: auto | avoid | avoid-page | avoid-column;

Ze betekenen het volgende:

waarde	beschrijving
auto	automatische verdeling, de standaardwaarde
always	begin altijd een nieuwe pagina voor/achter dit element
avoid	vermijd een nieuwe pagina/kolom voor/achter dit element
left, right	zet één of twee nieuwe pagina's zodat het element zich op een linkse/rechtse pagina bevindt
page	begin altijd een nieuwe pagina voor/achter dit element
column	begin altijd een nieuwe kolom voor/achter dit element
avoid-page	vermijd een nieuwe pagina achter/binnen dit element
avoid-column	vermijd een nieuwe kolom achter/binnen dit element

Je bemerkt dat er voor kolommen slechts enkele waarden van toepassing zijn.

als we bijvoorbeeld op een van de vorige voorbeelden verder werken met deze CSS:

```
.vb2 p {  
    -moz-break-inside:    avoid-column;  
    -webkit-break-inside: avoid-column;  
    -o-break-inside:     avoid-column;  
    break-inside:         avoid-column;  
}  
.vb2 h2 {  
    -moz-break-before:   column;  
}
```

```
-webkit-break-before: column;
-o-break-before: column;
break-before: column;
}
```

dan krijg je in Opera12:

Scrum	Drum
<p>Bacon ipsum dolor sit amet nostrud salami minim swine prosciutto irure beef est dolore ut in tempor. Jerky tri-tip meatball, tempor flank voluptate excepteur. Anim ullamco tri-tip ribeye short ribs shoulder. Hamburger occaecat consequat chuck incididunt aute sint in. Cupidatat dolor esse boudin qui corned beef fugiat mollit ullamco quis. Capicola sint short ribs laborum consequat mollit non ut do sausage ex anim ham magna. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse.</p> 	<p>Hamburger brisket consequat sunt ad tail ribeye irure laborum. Dolore nulla capicola sint shankle turducken ut pork chop shoulder ball tip venison. Pig id consequat, meatball reprehenderit beef ea. Beef ribs jowl venison laborum est capicola fugiat jerky kielbasa irure ut short loin strip steak et. Rump meatball reprehenderit, ribeye aliqua turducken pork chop. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse.</p>
<p>Bresaola anima doner minim tongue aliqua duis biltong bacon laborum incididunt reprehenderit. Aliqua pariatur voluptate irure, ribeye eu fugiat occaecat aute ullamco capicola eiusmod pork belly. Donec tempor consectetur, capicola ground round voluptate incididunt aute ball tip ham hock pariatur. Turkey veniam in, pastrami ad magna short loin non doner id strip steak swine dolor prosciutto pig. Ham hock pork belly meatloaf beef ex venison beef ribs tail aliquip non brisket ea esse. Tail molla drumstick cow bacon tri-tip, capicola sausage flank shank. aliqua. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse. Tail molla drumstick cow bacon tri-tip, capicola sausage flank shank. deserunt labore elit sirloin sed shank tongue deserunt laborum frankfurter. Dolor sirloin minim pork mollit. Consequat turducken bacon andouille short loin excepteur sausage exercitation shankle irure in pig ea. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse.</p> 	<p>Labore culpa capicola, salami mollit turkey adipiscing tenderloin. Deserunt culpa meatball kielbasa in est flank andouille cupidatat bacon tail adipiscing ut do. Capicola chicken duis, eiusmod sint meatball cow aliqua biltong dolor ad. Veniam magna chicken officia bacon meatloaf commodo anim esse nostrud occaecat cow ball tip beef ribs. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse.</p>
<p>Does your lorem ipsum text long for something a little meatier? Give our generator a try... it's tasty!</p>	

Momenteel is de ondersteuning van deze property zwak.

Kolommen samenvoegen

Met de property column-span is het mogelijk meerdere kolommen te overspannen. Helaas zijn er maar twee mogelijke waarden: **none** en **all** .

Veronderstel:

```
.vb6 {
  -moz-column-count: 3;
  -webkit-column-count: 3;
  -ie-column-count: 3;
  -o-column-count: 3;
  column-count: 3;

  -moz-column-gap: 4em;
  -webkit-column-gap: 4em;
  -o-column-gap: 4em;
  column-gap: 4em;

  -moz-column-rule: 1px solid black;
  -webkit-column-rule: 1px solid black;
```

```

-o-column-rule:      1px solid black;
column-rule:         1px solid black;
}

.vb6 h2 {
background:          #FF3366;
text-align:          center;
-moz-column-span:   all;
-webkit-column-span: all;
-o-column-span:     all;
column-span:        all;
}

```

Dan krijgen we in Chrome:

Scrum	
Bacon ipsum dolor sit amet nostrud salami minim swine prosciutto iure beef est dolore ut in tempor. Jerky tri-tip meatball, tempor flank voluptate excepteur. Anim ullamco tri-tip ribeye short ribs shoulder. Hamburger occaecat consequat chuck incididunt aute sint in. Cupidatat dolor esse boudin qui corned beef fugiat mollit ullamco quis. Capicola sint short ribs laborum consequat mollit non ut do sausages ex anim ham magna. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse.	 Bresaola animi doner minim tongue aliquis quis biltong bacon laborum incididunt reprehenderit. Aliqua pariatur voluptate iure, ribeye eu fugiat occaecat aute ullamco capicola eiusmod pork belly. Doner tempor consectetur, capicola ground round voluptate incididunt aute ball tip ham hock pariatur. Turkey veniam in, pastrami ad magna short loin non doner id strip steak swine dolor prosciutto pig. Ham hock pork belly meatloaf beef ex venison beef ribs tail aliquip non brisket ea esse. Tail nulla drumstick cow bacon tri-tip, capicola sausage flank aliqua. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse.
Drum	
Hamburger brisket consequat sunt ad tail ribeye iure laborum. Dolore nulla capicola sint shankle turducken ut pork chop shoulder ball tip venison. Pig id consequat, meatball reprehenderit beef ea. Beef ribs jowl veniam laborum est capicola fugiat jerky kielbasa iure ut short loin strip steak et. Rump meatball reprehenderit, ribeye aliqua turducken pork chop. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse.	 esse. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse. Labore culpa capicola, salami mollit turkey adipiscing tenderloin. Deserunt culpa meatball kielbasa in est flank andouille cupidatat bacon tail adipiscing ut do. Capicola chicken quis, eiusmod sint meatball cow aliqua biltong dolor ad. Veniam magna chicken officia bacon meatloaf commodo anim esse nostrud occaecat cow ball tip beef ribs. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse. Sausage corned beef ut, sunt jerky ut esse.

Uitvullen

Alle voorbeelden die we tot nu toe maakten, vertonen aan het einde wat lege ruimte omdat er onvoldoende inhoud is om de kolom volledig op te vullen: ze zijn niet uitgevuld. met de eigenschap **column-fill** wordt die mogelijkheid geboden. Er zijn twee mogelijke waarden: **auto** (niet uitgevuld, standaard) en **balance** (uitgevuld).

We proberen:

```

.vb7{
-moz-column-count:3;
-webkit-column-count:3;
-o-column-count:3;
column-count:3;
}

```

```
-moz-column-fill:balance;  
-webkit-column-fill:balance;  
-o-column-fill:balance;  
column-fill:balance;  
}
```

Het resultaat is onduidelijk: voor de meeste browsers is er momenteel (2012) geen enkele ondersteuning en in Firefox is er weinig verschil te merken tussen **auto** en **balance**..

17.10 Transforms

Met de [CSS3 2D Transforms Module Level 3](#) kan je boxes verplaatsen, roteren, verkleinen, vergroten en vervormen. Deze Module voorziet enkel de praktische uitwerking van 2-dimensionele transforms, een 3D module is voorzien voor de toekomst.

In het klassieke box-model kennen we reeds het systeem van coördinaten die vertrekken vanuit een hoek, denk maar aan het plaatsen van een achtergrond **top left**, etc...

De nieuwe **transform** property kan je één of meerdere **transformfuncties** toewijzen die een vervorming van de box toelaten, bv:

```
div { transform: translate(100px, 100px) scale(1.5, 1.5) rotate(45deg) }
```

Hier wordt een **div** element schuin naar onder verplaatst, verkleind en gedraaid.

De **transform-origin** property zet het **punt van oorsprong** bij een transformatie. Het bestaat uit twee coördinaten elk met één van de volgende waarden :

<percentage> | <length> | left | center | right

De standaardwaarde van **transform-origin** is **center center**. Als je dus een box roteert zal die standaard rond zijn middelpunt roteren.

Andere voorbeelden:

```
transform-origin: 0 0 ; /* zelfde als top left */  
transform-origin: 100% 100% ; /* zelfde als bottom right */
```


Opmerking: deze eigenschappen hebben *momenteel* nood aan **browserprefixes** om ze te doen werken.

Verplaatsen:

Met `translate(tx[,ty])` wordt de vorm verplaatst volgens de vector $(tx\ ty)$ vanuit de `transform-origin`.

De afgeleide functies `translateX` en `translateY` doen dat respectievelijk enkel horizontaal en verticaal.

```
#t0 { transform: translateX(100px); }
#t1 { transform: translate(-50px,-50px); }
#t2 { transform: translate(200%); }
```

In het eerste voorbeeld wordt de box 100px horizontaal naar rechts verplaatst. In het tweede gaat de box 50px naar links én naar boven t.o.v. zijn *origin*. Het derde voorbeeld verplaatst de box naar rechts over een afstand van tweemaal zijn breedte.

Deze functie alleen gebruiken komt op hetzelfde neer als een relatieve of absolute positionering uitvoeren.

Draaien:

Roteren met `rotate(d)` gebeurt in wijzerzin volgens een hoek uitgedrukt in "deg" rond de `transform-origin`. De eenheid "deg" is uitgedrukt in graden.

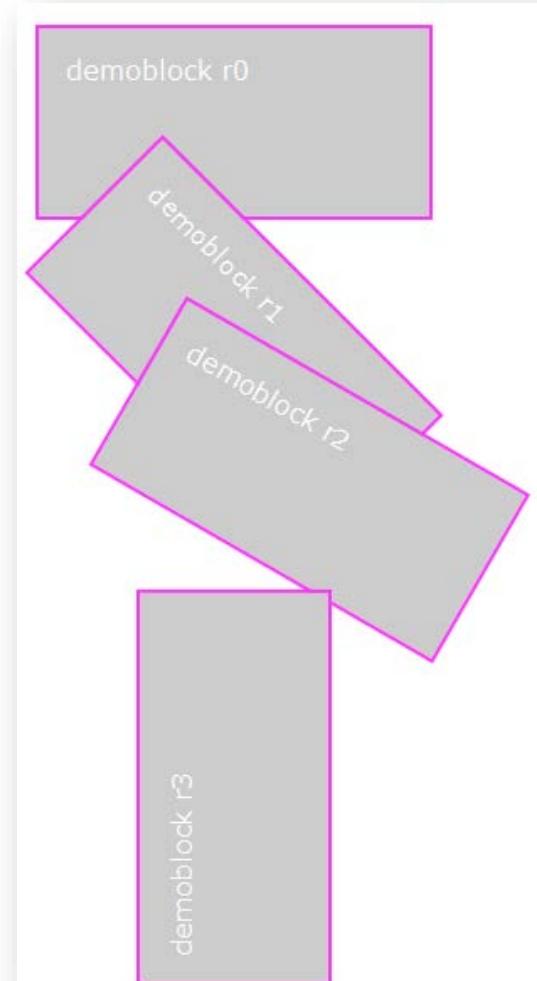
Voorbeelden:

```
#r1 { transform: rotate(45deg); }
#r2 { transform: rotate(30deg);
      transform-origin: bottom right;
}
#r3 { transform: rotate(270deg); }
```

Geeft dit resultaat t.o.v. een niet gedraaide box **r0**:

Je bemerkt dat de eerste box **r1** roteert rond zijn middelpunt, de tweede **r2** rond zijn rechterbenedenhoek.

r3 staat verticaal.

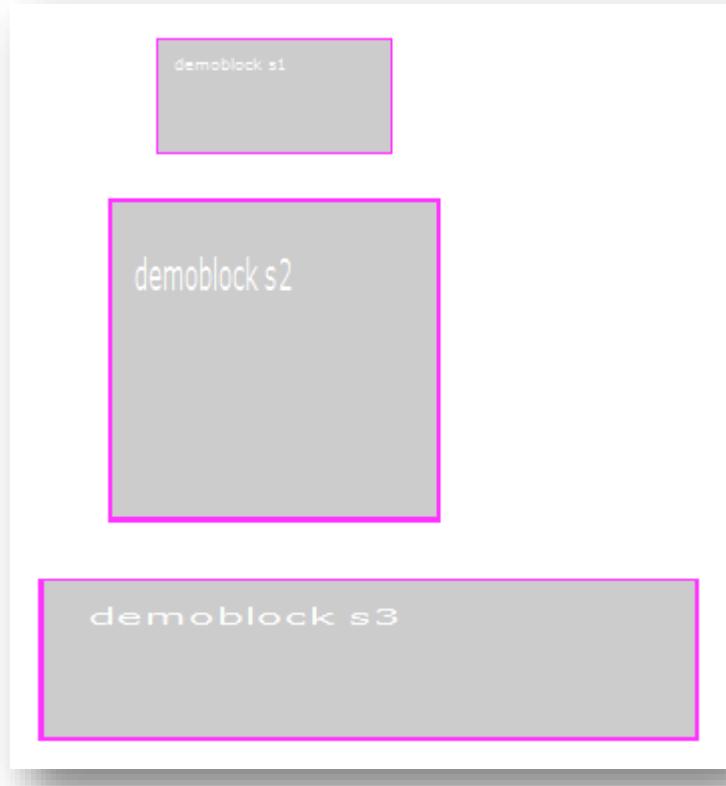
Vergroten/verkleinen:

Met **scale(sx[,sy])** vergroot/verklein je een object. Gebruik je één argument, dan wordt zowel verticaal als horizontaal gewijzigd, met twee argumenten is het eerst horizontaal, dan verticaal. De argumenten **sx** en **sy** zijn decimale getallen waarbij 1 100% is.

De afgeleide functies **scaleX** en **scaleY** doen dat respectievelijk enkel horizontaal en verticaal.

```
#s1 { transform: scale(0.5); }
#s2 { transform: scale(0.7,1.4); }
#s3 { transform: scale(1.4,0.7);
      transform-origin:bottom left;
}
```

geeft dit:

Bij **s3** zorgt de **transform-origin** er enkel voor dat een stukje van het blok niet van het scherm verdwijnt.

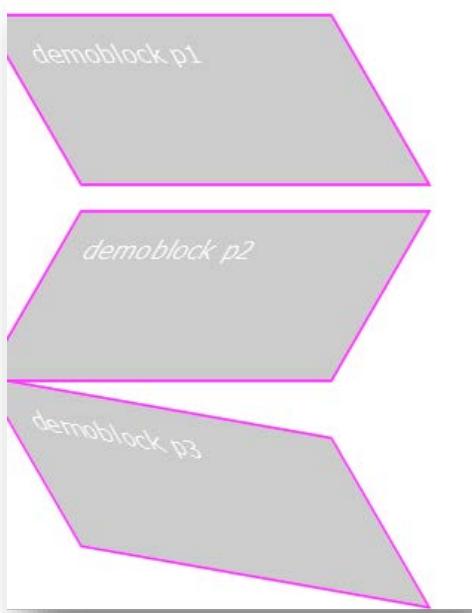
Parallelogram:

Met **skew(ax[,ay])** trek je een box scheef, dus in een parallelogram. Gebruik je slechts één argument, dan worden enkel de vertikale zijden gekanteld, met twee argumenten is het tweede argument voor de horizontale zijden.

De afgeleide functies **skewX** en **skewY** doen dat respectievelijk enkel horizontaal en verticaal.

```
#p1 { transform:skew(30deg); }
#p2 { transform:skew(-30deg); }
#p3 { transform:skew(30deg, 10deg); }
```

geeft:

matrix

De functie **matrix** combineert alle bovenstaande methodes in één. De syntax is

transform: matrix(a, c, b, d, tx, ty)

Waarbij **a, b, c, d** de transformation matrix vormen

$$\begin{bmatrix} a & c \\ b & d \end{bmatrix}$$

en **tx, ty** de *translate* waarden zijn

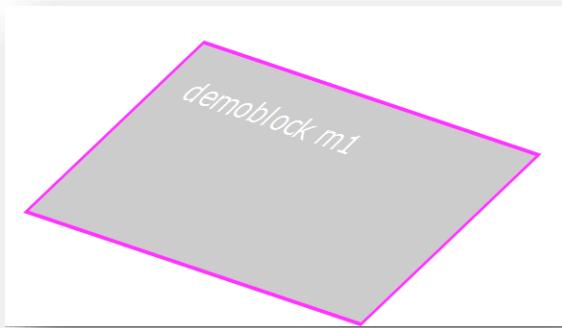
Merk ook op dat de volgorde van de matrix argumenten **a,c,b,d** is.
Voor een gedetailleerde uitleg zie

[The css3-matrix-transform-for-the-mathematically-challenged](#)

Een voorbeeld:

```
m1 { transform: matrix(1.5, 0.500, -1.6, 1.5, 419, 57); }
```

resulteert in:

17.11 Transitions

Met CSS3 Transitions en Animations kan je **visuele effecten** maken: overgangen, beweging, enz... Dat kan zonder daarbij Javascript te gebruiken, enkel met CSS dus. Javascript kán er natuurlijk bij betrokken worden.

De [CSS Transitions Module Level 3](#) op het W3C bepaalt de standaard

Op het eerste gezicht lijken Transitions en Animations erg op elkaar:

- je stelt de CSS properties in die moeten wijzigen
- je zet er een *easing* functie op om het verloop te bepalen
- je stelt een duurtijd in
- Javascript hoeft er niet aan te pas te komen, maar je kan het gebruiken, o.a. met *transition events*

Waar verschillen ze dan in?

- *Transitions* reageren op een verandering in een CSS property, bv. een `:hover` event of een `class` wissel via Javascript
- *Animations* vergen geen expliciete trigger: ze starten zodra je ze gedefinieerd hebt

De ondersteuning is momenteel nogal verscheiden:

- `-webkit-` prefix nodig
- ondersteuning op mobile devices is zwak
- <IE9 geen ondersteuning

Een transition is een overgang zoals een hover-effect maar minder plotseling, met een effect gespreid over een bepaalde tijd.

Je kan het instellen met de `transition` property (verkorte schrijfwijze) of apart met de properties `transition-property`, `transition-duration`, `transition-timing-function` en `transition-delay`.

Bij de **transition-property** property zeg je **welke CSS eigenschap** of lijst van komma-gescheiden eigenschappen, gebruikt zal worden voor de *transition*:

```
div { transition-property: opacity; }
div { transition-property: opacity, background-color, left, top; }
```

In het eerste voorbeeld zal de **opacity** eigenschap een *transitie* ondergaan, in het tweede de **opacity**, **background-color**, **left** en **top** eigenschappen. De meeste CSS properties zijn geschikt voor transitions

De **transition-duration** property geeft de **tijdspanne** van de transitie. Zijn er meerdere transition-properties gezet, dan kan je ook hier een lijst van komma-gescheiden tijden instellen. De tijd wordt uitgedrukt in 's' (seconden) of 'ms' (milliseconden). De waarde **0** betekent "onmiddellijk":

```
div {
  transition-property: opacity;
  transition-duration: 3ms;
}

div {
  transition-property: opacity, background-color, left, top;
  transition-duration: 3ms,2ms,1ms,0;
}
```

De **transition-timing-function** property gebruikt een **easing functie** om de overgang te maken:

functie	beschrijving
linear	rechtdoor
ease	eerst traag, daarna sneller
ease-in	eerst traag, daarna sneller
ease-out	eerst snel, daarna trager
ease-in-out	eerst traag, daarna sneller, om opnieuw traag te stoppen
cubic-bezier(d,d,d,d)	eigen instelling

De standaard waarde is **ease**.

Alle functies zijn afgeleiden van **cubic-bezier**. De getalwaarden van de **cubic-bezier** argumenten moet tussen **0** en **1** liggen.

Voorbeeld:

```
div {  
    transition-property: opacity;  
    transition-duration: 3ms;  
    transition-timing-function: cubic-bezier(0.62, 0, 0.38, 1.0)  
}
```

De **transition-delay** property zet het tijdstip na de activering wanneer de transitie zal starten, een uitstel dus. De waarde **0** betekent "onmiddellijk":

Voorbeeld:

```
div {  
    transition-property: opacity;  
    transition-duration: 3ms;  
    transition-timing-function: cubic-bezier(0.62, 0, 0.38, 1.0);  
    transition-delay: 1ms;  
}
```

De property **transition** is de korte schrijfwijze van all sub-properties hierboven.
Syntax:

```
transition: transition-property || transition-duration ||  
          transition-timing-function || transition-delay  
          [, volgende transition ]*
```

Voorbeeld identiek aan hierboven:

```
div { transition: opacity 3ms cubic-bezier(0.62, 0, 0.38, 1.0) 1ms; }
```

Bij het volgende uitgewerkte voorbeeld hebben we de browser-prefixes weggelaten om overzichtelijk te zijn.

Voorbeeld : een transition op de **hover** state van een **button** element.

```
button {  
    padding: 1em;  
    border: 1px solid #A30F94;  
    color: #A30F94;  
    font-weight: bold;  
    box-shadow: rgba(0,0,0,0.4) 6px 6px 2px 2px;  
    border-radius: 23px;  
    background: linear-gradient(top, ↗  
                           rgba(252,236,252,1) 0%, ↗  
                           rgba(251,166,225,1) 50%, ↗  
                           rgba(253,137,215,1) 51%, ↗  
                           rgba(255,124,216,1) 100%);  
}
```

```
        transition: box-shadow 0.2s ease-out, ↴
                     background 0.5s ease-in, ↴
                     border 0.3s ease-in, ↴
                     color 0.3s ease-in;
    }

button:hover{
    border: 1px solid white;
    box-shadow: magenta 8px 8px 8px 8px;
    color:white;
    background: linear-gradient(top, ↴
                                rgba(249,247,249,1) 0%, ↴
                                rgba(251,166,225,1) 31%, ↴
                                rgba(253,137,215,1) 33%, ↴
                                rgba(255,5,180,1) 72%);
}
```


De transition werkt goed in Firefox, Opera en Chrome, helemaal niet in IE.

Op *mobile devices* geeft het sowieso problemen want hover state bestaat daar niet!

17.12 Animations

Met CSS *defined animations* kan je gewone HTML elementen bewegen en vervormen zonder Javascript. Een animatie hoeft niet opgestart te worden door een actie van de gebruiker, maar kan. De effecten kunnen ook zeer gedetailleerd ingesteld worden met behulp van *keyframes*.

Keyframes

Met een CSS **@keyframes** rule bepaal je de *keyframes* van de animatie. Een **keyframe** is een punt waarop de animatie een bepaalde stand bereikt moet hebben. De browser zorgt voor de vloeiende overgangen tussen (*tweening*).

De **@keyframes** rule wordt gevuld door een **Identifier** = de naam van de animatie en bevat een aantal percentages met waarden voor de te animeren CSS properties. Een voorbeeld:

```
@keyframes zwalpen {
    0% {left: 100px;}
    40% {left: 150px;}
    60% {left: 75px;}
    100% {left: 100px;}
```

{}

Oogelet! gebruik geen aanhalingsstekens rond het keyword, Webkit herkent die, maar de andere browsers niet, dus

NIET @keyframes 'zwalpen'
WEL @keyframes zwalpen

Hier worden 4 keyframes bepaald op 0%, 40%, 60% en 100% van de bewegingsduur waarbij de **left** property telkens een andere waarde krijgt.
Dat kunnen ook meerdere CSS properties zijn.

Je kan ook de sleutelwoorden **FROM** en **TO** gebruiken:

```
@keyframes zwalpen {  
    FROM {left: 100px;}  
    40% {left: 150px;}  
    60% {left: 75px;}  
    TO {left: 100px;}  
}
```

Voor elk keyframe kan je ook de **animation-timing-function** bepalen:

```
@keyframes zwalpen {  
    FROM {left: 100px;animation-timing-function: ease-out;}  
    40% {left: 150px;animation-timing-function: ease-in;}  
    60% {left: 75px;animation-timing-function: ease-out;}  
    TO {left: 100px;}  
}
```

De **animation-timing-function**'s zijn dezelfde als de **transition-timing-function**'s voor *transitions*.

Prefixes

De standaard properties en rules worden niet door alle browsers geaccepteerd, je moet dus soms gebruik maken van browser prefixes. Momenteel hebben FF19.2, Opera 12.4 en IE10 geen prefixes meer nodig, enkel *Webkit* browsers wel.

Doe dit niet alleen in de properties maar ook voor de **@keyframes** rule. Een volledige animatie voor Chrome ziet er dus zo uit:

```
h1 {  
    -webkit-animation-duration: 3s;  
    -webkit-animation-name: slidein;  
}  
  
@- webkit-keyframes slidein {  
    from {
```

```
    margin-left:100%;  
    width:300%;  
}  
  
to {  
    margin-left:0%;  
    width:100%;  
}  
}
```

Animaties properties

Als je voor een selector een *animation* instelt, kan je gebruik maken van deze properties:

animation-name

De **animation-name** property zet de 'naam' van de animatie: die moet overeenkomen met een IDENTifier van een **@keyframes** rule . Wordt die niet gevonden dan is er geen animatie. Het keyword **none** heeft hetzelfde effect: geen animatie

animation-duration

De **animation-duration** property is een geldige tijd: in '**s**' seconden of '**ms**' milliseconden. De waarde 0 betekent geen animatie.

animation-timing function

De **animation-timing-function**'s zijn dezelfde als de **transition-timing-function**'s voor transitions. Is de functie ook gebruikt in de *keyframes*, dan hebben die voorrang op de property in de selector.

animation-iteration-count

De **animation-iteration-count** property kan als waarde een geheel getal hebben, of de waarde **infinite** . De standaard instelling is **1**. Het bepaalt hoeveel keer de animatie herhaald wordt. Met **infinite** blijft de animatie oneindig doorlopen.

animation-direction

De **animation-direction** property bepaalt of de animatie bij elke onpare lus in omgekeerde richting moet spelen. Deze eigenschap kan de volgende waarden hebben: **normal** | **alternate**. De standaardwaarde is **normal**.

animation-play-state

De **animation-play-state** property geeft aan of de animatie momenteel bezig is. Deze eigenschap kan de volgende waarden hebben: **running** | **paused**.

animation-delay

De **animation-delay** property zegt wanneer de animatie zal starten. Als de waarde **0** is, start ze onmiddellijk. Als de waarde een tijd is, zal ze pas na die tijd opstarten. Als de waarde een negatieve tijd is, zal ze onmiddellijk starten maar het zal net zijn of die tijd al verstrekken is in het verloop van de beweging.

animation

animation is de verkorte versie om een animatie in te stellen. De syntax is:

animation: animation-name || animation-duration || ↗
 animation-timing-function || animation-delay || ↗
 animation-iteration-count || animation-direction

Deze voorbeelden werken enkel in FF en Chrome!

Om de uitleg wat kort te houden tonen we in onderstaande code voorbeelden enkel de standaard property, de prefixes worden echter wel gebruikt in de code. Ververs eventueel de pagina om de animation te zien.

Je kan deze voorbeelden in actie zien op de ondersteunende website.

resize

Een eenvoudige box wordt groter en kleiner. De code:

```
@keyframes bounce {  
    0% {transform: scale(1.0); }  
    25% {transform: scaleX(1.4); }  
    50% {transform: scale(1); }  
    75% {transform: scaleY(1.4); }  
    100% {transform: scale(1.0); }  
}
```

Je bemerkt dat de box tweemaal vergroot en tweemaal krimpt volgens de 5 keyframes.

bounce

Een bal kaatst binnen een container.

Hier is de animatie complexer: er is een horizontale beweging, een vertikale en een vervorming. De horizontale beweging is gescheiden van de rest door die beweging te plaatsen op een extra `div#doos`, die de "bal" bevat. Belangrijk is ook dat de "vaste" plaats van de bal deze is waar de beweging eindigt: daarom de negatieve waarden in de `translate`.

```
#doos {  
    position: absolute;  
    top: 0;  
    left: 0;  
    right: 0;  
    bottom: 0;  
    animation: ball-x 2.5s cubic-bezier(0, 0, 0.35, 1);  
}  
  
#bal{  
    width:50px;  
    height:50px;  
    position: absolute;  
    bottom: 25px;  
    left: 225px;  
    border:2px solid red;  
    border-radius:50%;  
    background-color:#FF9900;  
  
    transform-origin: 50% 50%;
```

```
animation: ball-y 2s;
}

@keyframes ball-x {
    /* horizontale beweging */
    0% { transform: translateX(-275px); }
    100% { transform: translateX(0px); }
}

@keyframes ball-y {
    /* vertikale bounce */
    0% { transform: translateY(-205px); animation-timing-function: ease-in; }
    40% { transform: translateY(-100px); animation-timing-function: ease-in; }
    65% { transform: translateY(-52px); animation-timing-function: ease-in; }
    82% { transform: translateY(-25px); animation-timing-function: ease-in; }
    92% { transform: translateY(-12px); animation-timing-function: ease-in; }

    25%, 55%, 75%, 87%, 97%, 100% { transform: translateY(0px); animation-timing-function: ease-out; }

    /* bounce vervorming */
    27%, 57%, 77%, 89% {transform: scale(1.2,0.8); }
    25%, 29%, 55%, 59%, 75%, 79%, 87%, 91%, 97%, 100% {transform: scale(1); }
}

}
```

Een animation (opnieuw) opstarten vanuit Javascript

De eenvoudigste manier om een animatie via een 'trigger' op te starten is de animatie in een **class** te stoppen en die **class** bij de trigger eerst te verwijderen en nadien opnieuw toe te voegen, hier via jQuery:

Verwijderen en nadien toevoegen van de **class** lijken voldoende maar zijn het niet: de timer moet terug op 0 gezet worden

```
$("#knop").click(function(e){
    $('#anim2').removeClass('anim-resize').animate({'nothing':null}, 1, function ()
    {$(this).addClass('anim-resize')});
});
```

17.13 Flex box

De [CSS3 Flexible Box Layout Module](#), de "Flexbox" module, is een **volledig nieuwe manier om layouts te maken** (zonder tables, extra divs, margin collapse en floats).

Dit is goed want:

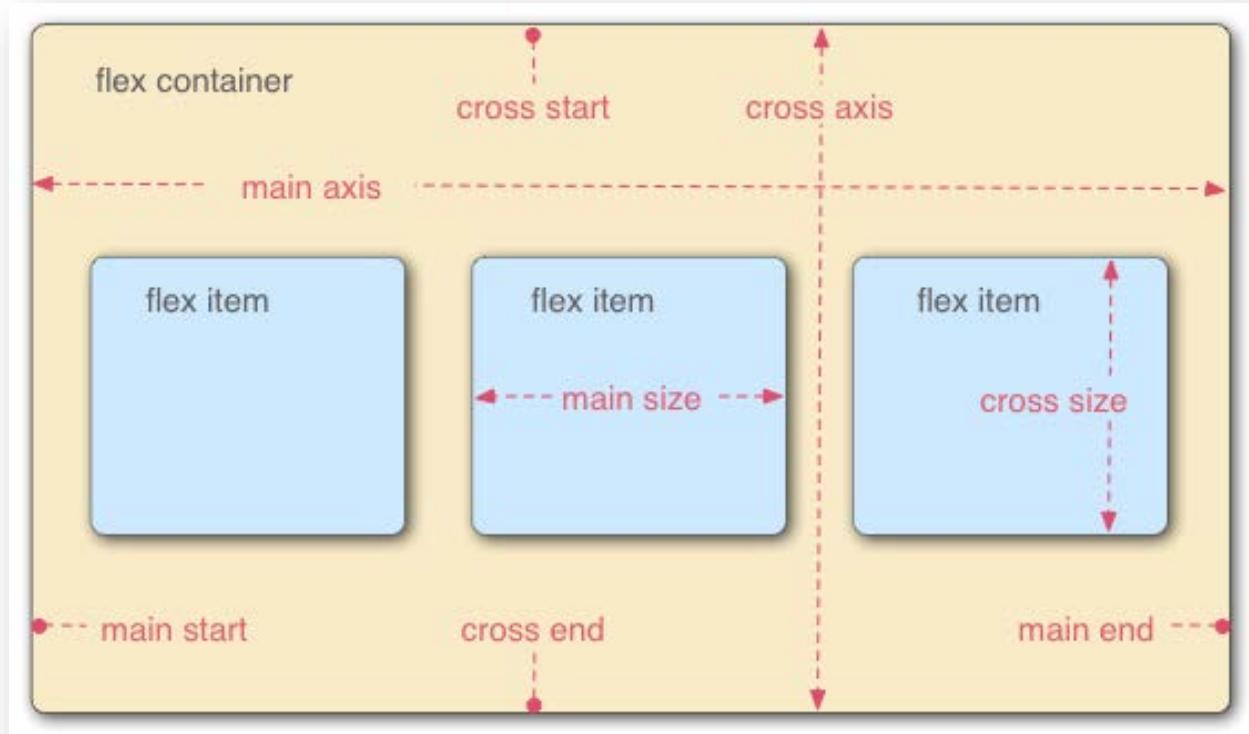
- het neemt complexiteit uit de HTML weg en brengt ze over naar de CSS: meer opmaak gescheiden van inhoud
- het biedt een oplossing voor layout op meerdere toestellen

De *Flexbox module* heeft de laatste jaren erg veel veranderingen ondergaan en browsers zijn doorheen een aantal testfases gegaan.
Er is sprake van een "oud" (`display:box`, `display:flexbox`) en een "nieuw" flexbox model (`display:flex`).
Wij gebruiken hier enkel het **nieuwe model** zoals het op de W3 specificatie staat.
De ondersteuning door de # browsers is zeer verscheiden: Opera12 & O Mobile, Chrome21>, BlackBerry10>, IE9, Safari6 en Firefox17 niet...

Modernizr test ondersteuning via de classes `flexbox` en `flexbox-legacy` (oud).

Terminologie

Flexbox (flex container)

is een element waarvan de *children* op een flexibele manier geordend worden.

Met de gekende property **display** maak je een flexbox:

display: flexbox | inline-flexbox

Voorlopig echter moet je ook een aantal prefix-waarden toepassen om het te doen werken in alle browsers:

```
.flex {  
    display: -webkit-flexbox;  
    display: -moz-flexbox;  
    display: -ms-flexbox;  
    display: flexbox;  
}
```

Flex items

Alle onmiddellijke children van een *flex box* zijn automatisch *flex items*.

Een *flex Item* is onderhevig aan de layout gedicteerd vanuit de *flex box*.

Ook tekst die direct in een flexbox zit wordt automatisch een *anonymous flex item*

Assen

Het flexbox model is noch verticaal (block elementen) noch horizontaal (inline elementen) georiënteerd, maar volgt de gespecificeerde axes.

Een flexbox heeft 2 axes:

- de **main axis**: de as waaraan de items elkaar opvolgen
- de **cross axis**: de as haaks op de *main axis*

De eigenschap **flex-direction** bepaalt de richting van de *main axis*.

De eigenschap **justify-content** bepaalt **hoe** *flex items* langs die main axis gerangschikt worden.

De eigenschap **align-items** bepaalt hoe alle *flex items* standaard gelayout worden langs de *cross axis*.

De eigenschap **align-self** bepaalt hoe een enkel *flex item* gelayout wordt langs de *cross axis* en overschrijft daarmee de standaard gezet door **align-items**

Richting

De **main start/main end** en **cross start/cross end** punten van een *flex container* zijn respectievelijk het begin/einde van de **flow** van de *flex items*. Ze volgen de *main axis* en de *cross axis* van de *flex box* volgens de *writing-mode* (left-to-right, right-to-left, etc.).

De **order** eigenschap bindt elementen aan een groep en bepaalt welk element eerst komt.

De **flex-flow** eigenschap is de verkorte schrijfwijze voor de **flex-direction** en **flex-wrap** eigenschappen om ze te layouten.

Lijnen

Flex items kunnen gelayout worden op een enkele lijn of op meerdere lijnen. Dit wordt bepaalt door de eigenschap **flex-wrap**, die de richting bepaalt waarin de lijnen gestapeld worden.

Dimensies

De **min-height** en **min-width** properties hebben een nieuwe waarde, **auto** die de minimum grootte van een flex item instelt.

The **flex** eigenschap is de verkorte schrijfwijze van de eigenschappen **flex-basis**, **flex-grow**, en **flex-shrink** die de 'flexibility' van de flex items bepaalt.

Men spreekt van *positieve ruimte* als er ruimte op overschat is en *negatieve ruimte* als er ruimte tekort is.

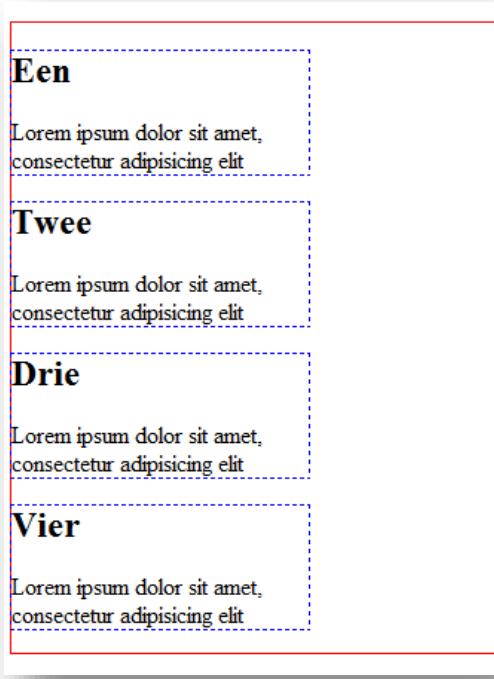
Veronderstel deze HTML:

```
<section id="fb1" class="flex">
  <div>
    <h2>Een</h2>
    <p>Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipisicing elit </p>
  </div>
  <div>
    <h2>Twee</h2>
    <p>Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipisicing elit</p>
  </div>
  <div>
    <h2>Drie</h2>
    <p>Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipisicing elit</p>
  </div>
  <div>
    <h2>Vier</h2>
    <p>Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipisicing elit</p>
  </div>
</section>
```

met de volgende standaards css:

```
.flex {
  border: 1px solid red;
}
.flex > div {
  width: 200px;
  outline: 1px dashed blue;
}
```

dan krijgen we initieel de volgende layout (in Opera):

met andere woorden: het klassieke *basic box model*.

flex-direction en flex-wrap

Voegen we nu de volgende css toe:

```
.flex {  
  display: -webkit-flex;  
  display: -moz-flex;  
  display: flex;  
  
  -webkit-flex-direction: row;  
  -moz-flex-direction: row;  
  flex-direction: row;  
  
  -webkit-flex-wrap: wrap;  
  -moz-flex-wrap: wrap;  
  flex-wrap: wrap;  
  
  border: 1px solid red;  
}
```

Resultaat:

Een	Twee	Drie	Vier	

Bespreking:

- de property **display: flex** maakt van de **section** een *flexbox* en dus van alle children *flex items*
- de property **flex-direction:row** stelt de *main axis* in als een 'rij', dus horizontaal. De richting ervan is dezelfde als de schrijfrichting(hier links-rechts). De *cross axis* wordt dus verticaal.
Mogelijke waarden zijn **row** (standaard), **row-reverse**, **column**, **column-reverse**
- de property **flex-wrap: wrap** stelt de flexbox in als '*multi-line*', dus als de parent container onvoldoende plaats biedt om de 4 **div**'s naast elkaar te plaatsen, gaat er eentje een volgende 'rij' innemen (probeer venster te verkleinen).
Mogelijke waarden zijn **wrap** (standaard), **nowrap**, **wrap-reverse**
- je bemerkt dat we telkens de browser prefixes voor –webkit- en –moz- gebruiken. Op dit ogenblik past Opera de standaard toe en heeft geen prefix nodig, webkit werkt enkel met de prefix en Firefox ondersteunt het niet maar we hopen op de toekomst...

Om dit beter te begrijpen wijzigen we eens deze laatste twee properties:

```
...
-webkit-flex-direction:row-reverse;
-moz-flex-direction:row-reverse;
flex-direction:row-reverse;

-webkit-flex-wrap:nowrap;
-moz-flex-wrap:nowrap;
flex-wrap:nowrap;
...
```

met dit resultaat:

Vier	Drie	Twee	Een
Lore ipsum dolor sit amet, consectetur adipisicing elit	Lore ipsum dolor sit amet, consectetur adipisicing elit	Lore ipsum dolor sit amet, consectetur adipisicing elit	Lore ipsum dolor sit amet, consectetur adipisicing elit

De waarde **flex-direction:row-reverse** draait de volgorde van de *flex items* om t.o.v. de main axis. **flex-wrap:nowrap** zorgt ervoor dat de *flex items* niet naar een volgende lijn springen. Hoe ze zich dan gedragen: *fluid* of *fixed* hangt af van een paar andere eigenschappen

Probeer ook een **column, column-reverse...**

flex-flow

flex-flow Is de shorthand property voor **flex-direction** en **flex-wrap**. We keren terug naar de eerste instelling en schrijven het vorige korter als:

```
.flex {  
  display: -webkit-flex;  
  display: -moz-flex;  
  display: flex;  
  
  -webkit-flex-flow: row wrap;  
  -moz-flex-flow: row wrap;  
  flex-flow: row wrap;  
  
  border: 1px solid red;  
}
```

Opmerking:

- Chrome schijnt in sommige gevallen deze korte schrijfwijze niet te begrijpen: je moet **flex-direction** en **flex-wrap** apart schrijven

volgorde

De **order** property kan toegepast worden op een *flex item*. Normaal volgt de *order* de HTML flow: het eerste item van een flexbox heeft een standaard **order** van **0**. Een kleinere waarde zorgt ervoor dat het item **eerst gelayout** wordt.

Een **order** heeft geen invloed op de DOM tree volgorde, het gaat enkel om layout.

Negatieve waarden zijn toegestaan. Bijvoorbeeld:

```
#fb1 > div:nth-child(2) {order:-1}
```

resulteert in:

Twee	Een	Drie	Vier

Het tweede *child* van onze voorbeeld *flex box* wordt naar voor geschoven en komt in deze *direction* links te staan.

Flexibility

De hele opzet van flex boxes was de inhoud volledig flexibel (fluid) te maken zodat hun hoogte en breedte zich kan aanpassen.

Dit doen we met de eigenschap **flex** op de *flex items*.

flex is een shorthand property voor de properties **flex-grow**, **flex-shrink** en **flex-basis**.

De syntax is:

flex: none | [<'flex-grow'> <'flex-shrink'>? || <'flex-basis'>].

flex-grow:

is een getal (*flex grow factor*) dat aangeeft hoeveel een flex item 'zal groeien' t.o.v. zijn siblings als er (positieve) vrije ruimte verdeeld wordt. De standaardwaarde is 1.

flex-shrink:

is een getal (*flex shrink factor*) dat aangeeft hoeveel een flex item 'zal krimpen' t.o.v. zijn siblings als er (negatieve) ruimte tekort is. De standaardwaarde is 1.

flex-basis :

is de startwaarde voor de *main size* van het item vooraleer er vrije ruimte verdeeld of weggenomen wordt. De waarde is ofwel een lengte ofwel **auto**.

De waarde **auto** komt erop neer dat deze factor dezelfde is als de **width** van het item . Wordt deze property achterwege gelaten, dan is zijn standaardwaarde **0**

De waarde **none** voor **flex** is identiek als **0 0 auto**.

Voorbeelden waarbij we **dezelfde flex toepassen op alle flex-items**. Zo blijven ze gelijk in grootte en reageren identiek. Test uit door het venster te verkleinen/vergroten:

flex: none (idem aan **flex: 0 0 auto**)

```
#fb1 > div {
```

```
width:200px;  
-webkit-flex: none;  
-moz-flex: none;  
flex: none;  
}
```

resultaat: de items zijn **niet flexibel**, ze kunnen ook niet kleiner worden dan hun **width**.

flex: initial (zelfde als **flex: 0 1 auto**)

resultaat: de items zijn **niet flexibel**, maar kunnen kleiner worden dan hun **width**.

flex: auto (zelfde als **flex: 1 1 auto**)

resultaat: de items zijn **volledig flexibel**, en absorberen alle positieve/negatieve ruimte die beschikbaar is. De breedte van de items wordt berekend vanaf hun **werkelijke width**.

flex: 1 1 0px

resultaat: de items zijn **volledig flexibel**, en absorberen alle positieve/negatieve ruimte die beschikbaar is, maar hun breedte en verdeling is absoluut.

Voorbeelden waarbij we **verschillende flex toepassen op de flex-items**. Ze zijn dan niet gelijk in grootte en reageren verschillend.

Het eerste item heeft een grotere flex-factor: **flex: 2 1 auto**, de andere zijn **gelijk**:

```
#fb1 > div {  
width:200px;  
-webkit-flex: 1 1 auto;  
-moz-flex: 1 1 auto;  
flex: 1 1 auto;  
}  
  
#fb1 > div:first-child {  
-webkit-flex: 2 1 auto;  
-moz-flex: 2 1 auto;  
flex: 2 1 auto;  
}
```

Dit ziet er zo uit in Opera (breed venster):

Een	Twee	Drie	Vier

De items zijn **volledig flexibel**. Bemerkt dat bij een totale breedte rond de 800px, er weinig of geen verschil is tussen de items: hun startbreedte wordt bepaalt vanaf hun width. Het is pas als er extra positieve ruimte is dat het eerste item die meer absorbeert dan de andere items: hij wordt sneller breder.

Wijzigen we nu alle **flex-basis** waarden van **auto** naar **0** (**flex: 1 1 0** en **flex: 2 1 0**) dan krijgen we een heel ander beeld:

Een	Twee	Drie	Vier

Hier is de breedteverdeling absoluut: de totale breedte wordt verdeeld in 5 delen waarvan 2/5 naar het eerste item gaan. Alle items zijn flexibel maar deze verhouding blijft bestaan.

Uitlijnen met **auto** margins

De waarde **auto** van de **margins** property - die we kennen van het klassieke box model – kan in het flexbox model ook gebruikt worden om er 'groepen' items mee te maken.

Neem bijvoorbeeld een niet-flexibele instelling, vrije positieve ruimte en daarbij twee auto-margins:

```
#fb1 > div {  
    width:200px;  
    -webkit-flex: initial;  
    -moz-flex: initial;  
    flex: initial;  
}  
#fb1 > div:first-child { margin-right:auto; }  
#fb1 > div:nth-child(3) { margin-right:auto; }
```

dan krijgen we drie groepen in de flex-items:

Een	Twee	Drie	Vier
 Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipisicing elit			

Uitlijnen op de main axis

De eigenschap **justify-content** van een *flex container* verdeelt de inhoud over de *main axis*. Mogelijke waarden zijn:

flex-start | flex-end | center | space-between | space-around.

We proberen ze even met wat positieve ruimte op overschat:

```
.flex {  
  ...  
  -webkit-justify-content: flex-start;  
  -moz-justify-content: flex-start;  
  justify-content: flex-start;  
  ...  
}
```

flex-start (standaardinstelling)

Twee	Een	Drie	Vier
 Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipisicing elit			

flex-end

Twee	Een	Drie	Vier
 Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipisicing elit			

center

Twee	Een	Drie	Vier

space-between

Twee	Een	Drie	Vier

space-around

Twee	Een	Drie	Vier

Uitlijnen op de cross axis

De uitlijning op de *cross-axis* (haaks op de *main axis*) kan ingesteld worden:

- standaard met **align-items** op de **flex box**
- individueel op de **flex items** met **align-self**

De eigenschap **align-items** van een *flex box* lijnt alle flex items uit over de *cross axis*. Mogelijke waarden zijn:

flex-start | flex-end | center | baseline | stretch

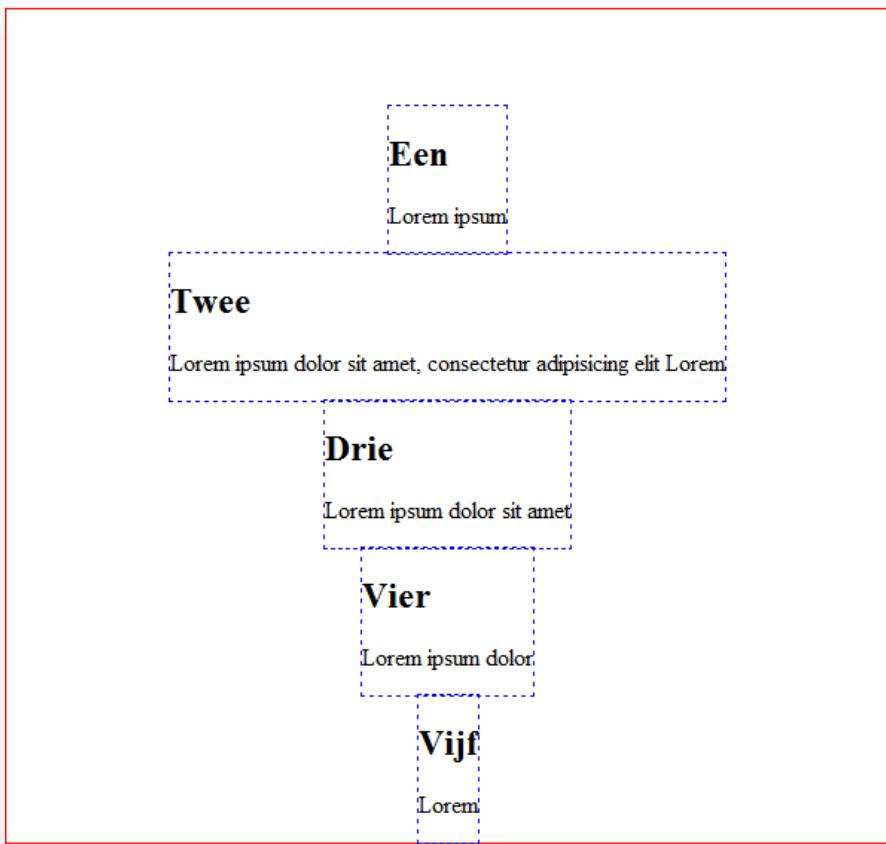
stretch is de standaard.

De eigenschap **align-self** van een *flex item* lijnt dit item individueel uit over de *cross axis*. Mogelijke waarden zijn:

auto | flex-start | flex-end | center | baseline | stretch

auto is de standaard en betekent dat **align-items** van de parent toegepast wordt of staat gelijk aan **stretch** als er geen waarde is.

In onderstaand voorbeeld hebben we een verticaal gerichte flexbox die een vaste hoogte gegeven is (om demonstratiedenen) en waarvan de flex-items een **align-self** hebben:

De volledige CSS:

```
#fb2{
    display:-webkit-flex;
    display:-moz-flex;
    display:flex;

    -webkit-flex-direction:column;
    -moz-flex-direction:column;
    flex-direction:column;

    -webkit-flex-wrap: nowrap;
    -moz-flex-wrap: nowrap;
    flex-wrap: nowrap;

    -webkit-justify-content: flex-end;
    -moz-justify-content: flex-end;
    justify-content: flex-end;

    -webkit-align-items: center;
    -moz-align-items: center;
    align-items: center;

    min-height:560px;
```

```
}
```

```
#fb2 > div{
```

```
-webkit-flex: initial;
```

```
-moz-flex: initial;
```

```
flex: initial;
```

```
}
```

Je bemerkt de **flex-end** uitlijning op de *main-axis* (verticaal) en de centrering er loodrecht op.

Als we de individuele *flex items* andere **align-self** waarden geven, dan kunnen we ze uitlijnen zoals we willen:

```
...
```

```
#fb2 > div:first-child{
```

```
-webkit-align-self: flex-end;
```

```
-moz-align-self: flex-end;
```

```
align-self: flex-end;
```

```
}
```

```
#fb2 > div:nth-child(2){
```

```
-webkit-align-self: baseline;
```

```
-moz-align-self: baseline;
```

```
align-self: baseline;
```

```
}
```

```
#fb2 > div:nth-child(3){
```

```
-webkit-align-self: stretch;
```

```
-moz-align-self: stretch;
```

```
align-self: stretch;
```

```
}
```

```
#fb2 > div:nth-child(4){
```

```
-webkit-align-self: flex-start;
```

```
-moz-align-self: flex-start;
```

```
align-self: flex-start;
```

```
}
```

```
#fb2 > div:last-child{
```

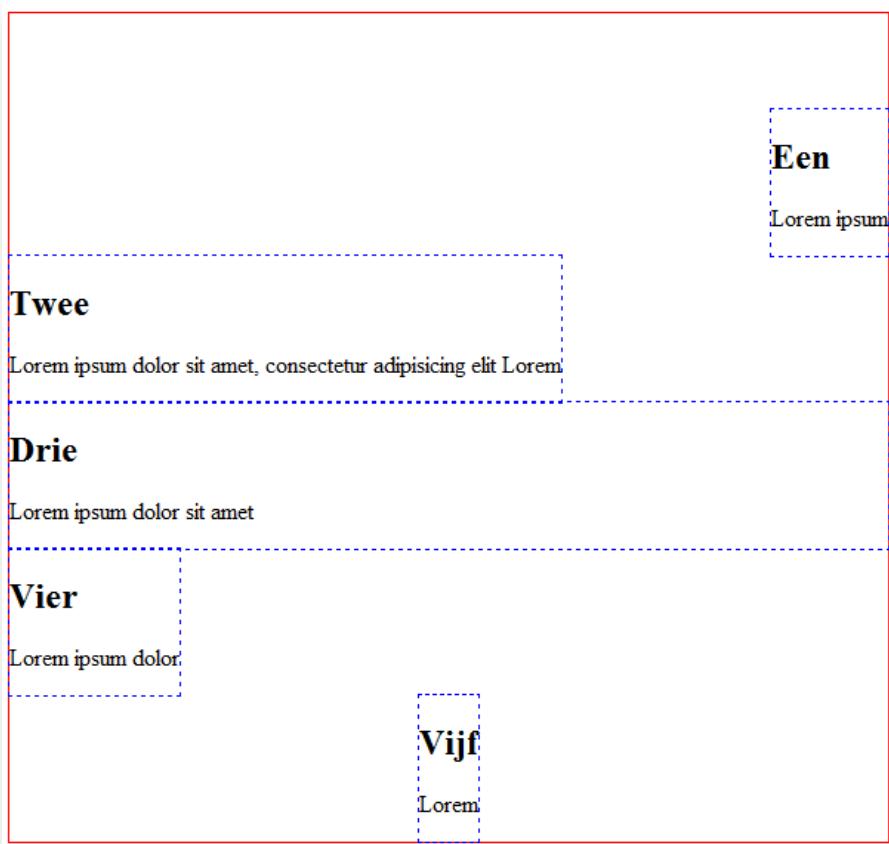
```
-webkit-align-self: center;
```

```
-moz-align-self:center;
```

```
align-self: center;
```

```
}
```

geeft:

18 MOBILE WEB DESIGN

18.1 Ontwikkelen voor mobile

Met de explosie van mobiele toestellen breekt een nieuwe periode in webontwikkeling aan. We kunnen uiteraard niet in een glazen bol kijken, maar we kunnen ons voorbereiden op de situatie nu en de toekomst. Aanpassen is de boodschap.

De uitdagingen voor de webontwikkelaar zijn veel en verscheiden:

- nieuwe operating systemen (Android, iOs, Win8, Symbian, Blackberry)
- veel nieuwe browsers
- een niet te stoppen stroom van nieuwe hardware met
 - een veelheid aan schermresoluties
 - verschillende bandbreedtes
- concurrentie van snelle Apps

Voor websites zijn de mogelijkheden:

- een **dedicated mobile domain**: *m.vdab.be* of *vdab.mobi* waar een specifieke aangepaste site staat
- een **responsive website** die alles aankan: desktop zowel als mobiel

Een groot nadeel van een *dedicated site* is dat je dan twee websites te onderhouden hebt, een ander nadeel kan zijn dat je de dedicated site ontwikkeld hebt met het oog op één toestel: wat doe je als die van de markt verdwijnt?

Voor welke **problemen** moeten we proberen een oplossing te bieden?

- **bandbreedte**:
 - het aantal HTTP request beperken
 - de grootte van de libraries en beelden zo klein mogelijk houden
- **scherm**:
 - aangepaste layout voor:
 - grote verschillen in resolutie
 - schermrotatie
 - *touch* betekent nood aan grotere knoppen, lijsten, etc...
 - aangepaste navigatiesystemen
 - CSS:
 - ondersteunen de browsers je CSS?
 - sommige CSS3 features veroorzaken verhoogd stroomverbruik...
- **location**:
 - gebruik maken van de locationservices van het toestel
- **javascript**:
 - is het gebruik van een grote library nodig als je er maar een miniem deel ervan gebruikt?
 - ondersteunt de browser je script?
 - voorzien op *touch events*

Het zijn vooral de eerste twee items waar we zullen moeten mee rekening houden.

18.2 browsers

Plots ziet het browserlandschap er heel anders uit dan voorheen: naast de klassieke desktopbrowsers komen de hardwarefabrikanten met een eigen aangepaste browser en andere firma's zien hun kans schoon om in de markt te raken.

we onderscheiden:

- **desktop browsers:** de klassieke client-side browsers:
Chrome, FireFox, IE, Opera, Safari
- **proxy (cloud) browsers:** tunnelen alle verzoeken naar één proxy server en sturen een gecomprimeerd antwoord terug: *Opera mini, UCWeb, Dolphin*
Deze browsers zijn *thin clients* die geen CSS of JS kunnen verwerken maar elke client-side wijziging doorsturen naar de proxy. Wat de "browser" ontvangt is zelf geen HTML. Er wordt gebruiksvriendelijkheid opgeofferd voor bandbreedtebesparing (tot 80%)
- **mobile browsers:** specifiek voor een OS beschikbaar:
Android browser, Rockmelt, Opera Mobile, skyFire,...
Ze hebben meestal alle features van een desktop browser en zijn speciaal aangepast aan een mobile omgeving. Het aantal mobile browsers is een veelvoud van de desktop browsers

Wat zijn de mogelijkheden van al deze browsers? Ondersteunen ze CSS3? Javascript?

Het huidige marktaandeel van deze browsers kan je nagaan op <http://gs.statcounter.com/>. Hou er rekening mee dat in sommige werelddelen de een al veel populairder is dan de andere. Je kan natuurlijk niet alles testen, maar de belangrijkste spelers moet je zeker gebruiken om te testen en wie vandaag vooraan staat is dat morgen niet zeker...

18.3 tools

Welke tools kunnen je helpen bij het ontwikkelen voor verschillende devices? Je kan ze moeilijk allemaal kopen...

- **Chrome Device Mode** in de Chrome dev tools
-

18.4 viewport

Moderne mobile browsers kunnen zonder problemen een volledige "desktop" pagina tonen zonder dat er zich enig probleem voordoet: ze verkleinen de pagina zodanig dat hij perfect op het scherm past. Moderne toestellen hebben ook een hoge resolutie!

De gebruiker kan dan makkelijk inzoomen en de site slepen in alle richtingen.

Het is echter zo dat je de aanpassen wat meer onder controle wil houden: zo kan het gebeuren dat je een mooie "responsive site" gemaakt hebt maar dat de browser de volledige desktopversie gewoon "zoomt" op zijn scherm – zodat al je voorzieningen voor niets waren...

Daarvoor gebruiken we de **viewport meta tag**:

```
<meta name="viewport" content="width=device-width" />
```

Dit past de paginabreedte aan aan de breedte van het mobiele scherm zodat 1 paginapixel overeenkomt met 1 schermpixel.

Je kan dus als je wil exacte waarden opgeven omdat je een welbepaalde breedte wil:

```
<meta name="viewport" content="width=460px" />
```

Je kan niet enkel de **width** maar ook de **height** gaan gebruiken:

```
<meta name="viewport" content="width=device-width,height=device-height" />
```

Daarnaast kan je ook laten inzoomen of niet. De beste standaardinstelling is natuurlijk niet ingezoomd:

```
<meta name="viewport" content="width=device-width,initial-scale=1" />
```

18.5 Responsive Web Design

"[Responsive web design](#)" (**RWD**) is een term eerst gebruikt door *Ethan Marcotte* in een artikel op de *A List Apart* website. Het gaat erom dat een website zo ontworpen is dat hij zichzelf aanpast aan verschillende soorten toestellen en de gebruiker **dezelfde site** op de beste mogelijke manier voorschotelt, zonder fouten, problemen en met een minimum aan scrollen, zoomen en schuiven.

RWD stoelt op volgende technieken:

- een **fluid layout**
- **fluid images**
- **media queries**

RWD is een *manier van ontwerpen*, je kan het niet onmiddellijk toepassen op een bestaande website. Ook de **inhoud** en de **structuur elementen** van de site moet bekeken worden in het licht van deze methode: werken ze wel optimaal in een responsive omgeving? Dit geldt zeker voor de navigatie.

Wat we ook steeds in het oog moeten houden is dat we **Future-proof** proberen te werken: pin je niet vast op één populair toestel, op één techniek, morgen is de situatie anders dan nu. Onze sites moeten ook *flexible* zijn naar de toekomst toe.

Verwarrende terminologie

Er worden in deze nieuwe wereld heel wat zwak omschreven termen gebruikt. Wat is nu het verschil tussen *Adaptive design* of *Responsive design*?

Hier is wat wij denken dat er mee bedoeld wordt:

- **fluid** of **flexible**: betekent dat een box **elastisch** is en dus vloeiend van breedte/hoogte verandert

- **adaptive:** reageert op **welbepaalde** dimensies: de layout wordt anders/ er komt een andere figuur tevoorschijn. De aanpassingen zijn dus niet vloeiend, maar springen van het één naar het andere. Adaptive doet dus aan device-detection
- **responsive:** reageert op **elke** wijziging van schermbreedte: als je een browservenster uitrekt, volgt de design vloeiend mee. Er wordt dus gebruik gemaakt van fluid elementen.

Heel wat websites bevatten echter zowel responsive als adaptive onderdelen.

In de praktijk moet je bedenken dat de meeste veranderingen in scherm niet vloeiend gebeuren: je zit voor een groot scherm of voor een klein scherm, het één verandert niet in het ander. Een schermrotatie van een tablet of phone gebeurt wat meer vloeiend, maar ook daar zijn er maar 2 situaties.

18.5.1 Design principles

Omdat we te maken hebben met zoveel verschillende toestellen/OS kunnen we problemen verwachten, daarom gebruiken we best een design strategie.

Twee belangrijke algemene programmatieprincipes :

- **Graceful Degradation:**

Graceful degradation (GD) of *fault tolerance* is een watervalsysteem dat verder kan werken bij het optreden van fouten of tekortkomingen. Je voorziet oplossingen voor situaties waar gebruikers problemen ondervinden. GD is een **top-down** benadering.

In een *graceful degrading design* bouw je een website voor het beste maar voorzie je ook voor het mindere.

Enkele toepassingen van GD zijn het gebruik van **alt** attributen voor images, en het gebruik van hacks voor oudere browsers.

In RWD is *graceful degradation* de minder goede oplossing: er zijn veel meer low-range toestellen (GSM's) dan upper-range (smartphones).

- **Progressive Enhancement:**

Progressive enhancement (PE) is een **bottom-up** benadering die werkt met gelaagdheid: men start vanuit een **basis** die werkt in **alle** situaties en bouwt daarna extra functionaliteit en kwaliteit in laagjes op.

- **Mobile First**

In RWD is het principe **Mobile First** een toepassing van *progressive enhancement*: men start met een website voor kleine, eenvoudige mobieltjes en bouwt daarop verder voor tablet en smartphones en laatst voor desktops en meer.

Ook *Unobtrusive Javascript* is een toepassing van PE.

- **Content First**

Is een andere term die je regelmatig tegenkomt: hiermee wordt bedoeld dat design infeite op de tweede plaats komt: het is de **inhoud** die de layout bepaalt en niet omgekeerd.

De design moet ervoor zorgen dat de gebruiker op welk toestel dan ook krijgt waarvoor hij gekomen is. De ontwikkelaar moet dus:

- Zo snel mogelijk echte inhoud gebruiken, geen *Loem Ipsum*
- De prioriteit van de inhoud bepalen, wat wil de gebruiker eerst zien, doen? Wat volgt later?
- Optimaliseer elk scherm tot zijn maximum capaciteit

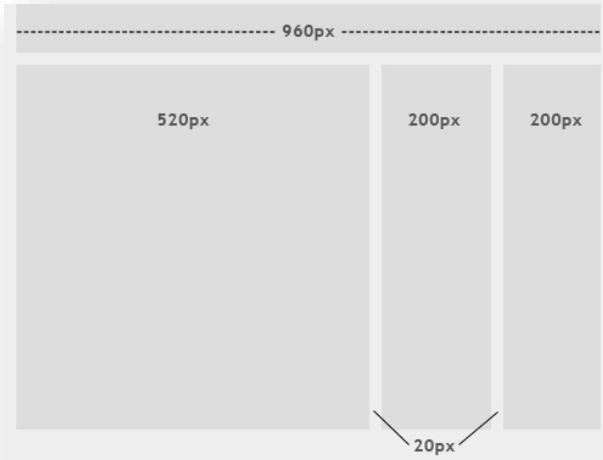
18.5.2 Fluid vs Fixed layouts

Een *fluid layout* is een essentieel onderdeel van RWD.

In de projecten ben je al in aanraking gekomen met een aantal layout vormen. We zetten ze even op een rijtje:

Fixed layout: gebruikt vaste waarden in **pixels** als breedte.

Voordelen:

- layout is volledig onder controle en beweegt nooit
- je kan exact de padding, border en marges uitrekenen: je hebt houvast

Nadelen:

- past zich niet aan:
 - groter scherm: veel verloren ruimte
 - kleiner scherm: delen zijn niet zichtbaar: scrollen
- nieuwe inhoud (vb beelden) verplicht aangepast aan beschikbare ruimte
- problemen als de gebruiker de tekstgrootte meer dan "normal" zet, omdat de dimensies er niet kunnen in voorzien

Gecentreerde *fixed layouts* werden vroeger zeer veel gebruikt om ervoor te zorgen dat gebruikers met een klein standaardscherm (bv. 800px) alles op hun scherm kregen. Op grotere schermen was er links en rechts dan veel witruimte, maar er waren nooit problemen.

Een voorbeeld: *HLN.be*

Fluid layout (*flexible, liquid*) gebruikt **percentages** als breedte.

In principe is een pagina **zonder breedte** volledig *Fluid*: alle inhoud past zich aan aan elke breedte: de eerste pagina's op het WWW zijn daar voorbeelden van.

Een modern voorbeeld van een fluid layout is Gmail.

The World Wide Web (W3) is a wide-area [hypermedia](#) information retrieval initiative aiming to give universal access to a large universe of documents. Everything there is online about W3 is linked directly or indirectly to this document, including an [executive summary](#) of the project, [Mailing lists](#), [Policy](#), November's [W3 news](#), [Frequently Asked Questions](#).

[What's out there?](#) Pointers to the world's online information, [subjects](#), [W3 servers](#), etc.

[Help](#) on the browser you are using

[Software Products](#) A list of W3 project components and their current state. (e.g. [Line Mode](#), [X11](#), [Viola](#), [NeXTStep](#), [Servers](#), [Tools](#), [Mail robot Library](#))

[Technical](#) Details of protocols, formats, program internals etc

[Bibliography](#) Paper documentation on W3 and references

[People](#) A list of some people involved in the project

[History](#) A summary of the history of the project

[How can I help?](#) If you would like to support the web...

[Getting code](#) Getting the code by [anonymous FTP](#), etc.

+Jan Zoeken Afbeeldingen **Mail** Drive Agenda Sites Discussiegroepen Contactpersonen Meer -

VDAB

Mail ▾

OPSTELLEN

Postvak IN (54)

- Met ster
- Belangrijk
- Verzonden berichten
- Concepten (8)
- Alle berichten

Kringen

- Accounts (1)
- Admin
- Safety (1)
- verlof
- Cursisten
- stages (14)

□ ★ □ Soyoun Compernolle Nieuwe vacatures Oostende - Westhoek - in bijlage overzicht dagelijkse vacatures. vo [✉](#) 09:33

□ ★ □ Google+ Koen is onlangs lid geworden van Google+ - Koen is onlangs lid geworden van Goog [✉](#) 09:02

□ ★ □ Philippe Creytens Nieuw Nuvia kantoor: uitnodiging opendeur - Beste Jan Vandaag wil ik je graag op de hoc 04:00

□ ★ □ QuirkTools Account Activation - vdab, Your QuirkTools account is ready for activation. Click on the fc 6 feb.

□ ★ □ Elsa Juarez FW: nieuwe datum proefdag - Geachte mr. Vandorp, Op vraag van Elsa, stuur ik u onde [✉](#) 6 feb.

□ ★ □ Mathieu, mij (4) [Cursisten/stages](#) Stage Elsa Juarez - Dag Jan Stagebegeleider mag de zaakvoerder zijn, [✉](#) 6 feb.

□ ★ □ Corina Nourica via Linke. [Prive/Social Network](#) Join my network on LinkedIn - LinkedIn Logo From Corina Nourica V 6 feb.

□ ★ □ Frank Cuveele [Admin](#) Mutatie Glenn HERTELEER - Goeie morgen Conform de gemaakte afspraken de 6 feb.

□ ★ □ Jean Smits [Vakgroep](#) Uitnodiging: Competentierapporten ICT op wo 27. feb 2013 09:30 - 16:00 (jan. [✉](#) 5 feb.

□ ★ □ Mirella Jonckheere Maaltijden december 2012 + januari 2013 - Goede middag, bij deze geef ik u de maaltijde [✉](#) 5 feb.

□ ★ □ marc-annick vd Fwd: LAGE PRIJZEN VINDER: MARC vertrek voor mini prijzen! - begin maar te dromen. I 5 feb.

Een fluid layout is afhankelijk van de breedte van zijn parent container en past zich dus ook aan aan de breedte van het scherm.

Voordelen:

- de breedte is altijd proportioneel aan de parent of het scherm
- beschikbare ruimte kan maximaal ingenomen worden
- je kunt een **max-width** instellen om ervoor te zorgen dat het niet té breed wordt

Nadelen:

- de layout is moeilijker te controleren:
 - groter scherm: layout strekt te breed

- kleiner scherm: layout kan volledig verkeerd lopen (*floats*)
- oudere browsers ondersteunen **max-width** niet

18.5.3 beelden in RWD

Met beelden doen zich twee problemen voor in een mobiele omgeving:

- een normaal **img** element past zich niet aan aan een *fluid layout*
- hoge resolutiebeelden zijn grote bestanden en nemen dus veel bandbreedte in, een probleem op kleine toestellen. Elke vermindering van downloadtijd is "winst".

Maar eerst!

In het begin van deze cursus hebben we erop gedrukt dat je de juiste **beeldkeuze** zou maken en je beeldmateriaal **optimaliseren** (Photoshop, Lightroom,...) Als je dat niet eerst doet heeft *Responsiveness* weinig zin....

Hoe kan je een beeld eveneens fluid maken in een fluid layout?

Hieronder zie je twee images in een flexible container die *verkleind* wordt:

- als gewoon **img** element
- als **background-image** (via css) op een block element

Normaal `img`:

niet responsive

`background-image` op container

- we merken op dat het gewone `img` element zijn container te buiten gaat; het beeld blijft even groot
- gebruikt als `background` blijft het ook zijn grootte behouden maar schuift weg achter de randen van het element. Als dat voor het ontwerp geen probleem is, kan je ook op deze manier tewerkgaan

We kunnen een image heel gemakkelijk *fluid* (flexible) maken door er de volgende css op toe te passen:

```
img { max-width:100%; }
```

Het resultaat is dat het beeld zich aanpast aan de dimensies van de container:

Normaal img:

niet responsive

"Fluid Image":

Opmerkingen:

- het beeld kan nooit *grooter* worden: zijn echte formaat is het maximum. Jij moet dus een voldoende groot beeld voorzien
- de verkleining gebeurt door de browser en dat zal de kwaliteit van het beeld verminderen.

18.5.4 media queries

Met CSS2 kan je het **Media Type** koppelen aan een stylesheet met het **media** attribuut:

```
<link rel="stylesheet" media="screen" href="screen.css" />
```

HTML & CSS,

THEORIE PF

```
<style type="text/css" media="print"></style>
```

of een **@import** doen voor een medium:

```
@import url(sound.css) speech
```

of een **@media** rule in het stylesheet zetten:

```
@media screen{  
    font:Arial  
}  
@media print {  
    font:Times new Roman  
}
```

Voor mobiel web design is dat onvoldoende, daarom werd deze spec uitgebreid in **CSS3** en kunnen we nu **meer waarden**, maar ook **expressies** gebruiken: *media queries*.

Waarden

CSS3 erkent de volgende waarden voor het **media** type:

all, embossed, speech, braille, handheld, print, projection, screen, tty, tv

Het media type **handheld** was al correct in CSS2 maar voldoet niet meer aan de huidige noden. Daar gebruiken we nu *media queries* voor.

Expressies

Een **media** attribuut met een **expressie** als waarde noemt men een **media query**.

In een expressie mag je de sleutelwoorden **AND**, **NOT** en **ONLY** (niet hoofdlettergevoelig) gebruiken samen met **media features**.

Enkele voorbeelden van media queries gebruikt op verschillende manieren:

```
<link rel="stylesheet" media="screen and (color)" href="example.css" />  
  
@import url(color.css) screen and (color);  
  
@media all and (min-width:500px) { ... }  
  
@media (orientation: portrait) { ... }
```

```
@media screen and (color), projection and (color){ ... }
```

De waarde **all** mag weggelaten worden.

Het keyword **ONLY** wordt gebruikt om stylesheets te verbergen voor browsers die geen media queries aankunnen:

```
<link rel="stylesheet" media="only screen and (color)" href="example.css" />
```

Gebruik zo weinig mogelijk **NOT**, meestal kan het anders:

```
@media not screen and (color), print and (color)
```

Betekent: niet voor een kleurenscherm, wel voor een kleurenprinter. Het had evengoed weggelaten kunnen worden.

Media queries laten je eerder de **mogelijkheden** van een toestel/toestand testen i.p.v. het type toestel. De combinatie van features (schermbreedte, orientatie, kleur, etc..) noemen we verder een *toestand*.

media features

Een *media feature* heeft een waarde die je kan testen in je expressie. De expressie kan het feature ook testen zonder waarde, dus enkel op het bestaan ervan, hier bijvoorbeeld of het een kleurenscherm betreft:

```
@media screen and (color)
```

De meeste *features* mag je ook combineren met **min-** en **max-** om zo teveel **AND**'s te vermijden.

width

een lengte (**em**, **px**, **pt**, **%**, **...**). Is de **breedte van de display area**, bv. het browservenster of de printzone van een pagina voor print media.

height

ook een lengte. Is de **hoogte van de display area**, bv. het browservenster.

```
@media screen and (min-width: 400px) and (max-width: 700px) { ... }
```

In bovenstaand voorbeeld filtert de media query enkel vensters uit tussen de 400 en de 700 pixels breed.

device-width

ook een lengte. Is de **breedte van de output device**, bv. het volledige scherm van het toestel of de volledige pagina voor print media.

device-height

ook een lengte. Is de **hoogte van de output device**, bv. het volledige scherm van het toestel of de volledige pagina voor print media.

```
<link rel="stylesheet" media="screen and (device-height: 600px)" />
```

In bovenstaand voorbeeld filtert de media query enkel schermen uit die exact 600 pixels hoog zijn.

orientation

Mogelijke waarden zijn **portrait** | **landscape**. Een medium is *portrait* als de **height** gelijk of groter is dan de **width**.

```
@media all and (orientation:landscape) { ... }
```

Hier filtert de media query alle media uit die horizontaal georiënteerd zijn.

aspect-ratio

Waarde een getal. Is de verhouding tussen **width** / **height**.

device-aspect-ratio

Waarde een getal. Is de verhouding tussen **device-width** / **device-height**.

```
@media screen and (device-aspect-ratio: 1280/720) { ... }
```

Hier filtert de media query alle schermen uit met een verhouding van 1280/720. Dit is natuurlijk ook gelijk aan de vereenvoudigde breuken, zoals 16/9.

color

Waarde een geheel getal. Is het aantal bits per kleur op de output device (*bit-depth*). Als het toestel geen kleurenscherm heeft, is de waarde 0. Vroegere PC schermen (VGA) hadden een bit-depth van 8, tegenwoordig gaat dat veel hoger.

```
@media all and (min-color: 24) { ... }
```

Hier filtert de media query alle toestellen met de feature **color** eruit die minimum 24 bits per kleur bezitten.

color-index

Waarde een geheel getal. Is het aantal kleuren in de *colour lookup tabel* van het toestel. Bijvoorbeeld een VGA scherm heeft 256 kleuren in zijn tabel.

monochrome

Waarde een geheel getal. Is het aantal bits per pixel in een monochrome frame buffer. Als het toestel geen monochroom toestel is, is zijn waarde 0.

```
<link rel="stylesheet" media="print and (color)" href="http://..." />
<link rel="stylesheet" media="print and (monochrome)" href="http://..." />
```

Hier worden twee stylesheets gebruikt: één voor een kleurenprinter en één voor een zwart-wit printer.

resolution

Waarde een geldige resolutie 'dpi', 'dpcm'.

```
@media print and (min-resolution: 118dpcm) { ... }
```

Hier geldt het stylesheet enkel voor printtoestellen met een minimum resolutie van 118 dots per centimeter.

scan

Mogelijke waarden zijn **progressive** | **interlace**.

Enkel van toepassing op **tv** media. Het bevat de scan methode van zo'n toestel.

grid

Waarde een geheel getal. Wordt gebruikt om te weten te komen of het toestel 'grid' of 'bitmap' gebaseerd is. Een grid gebaseerd toestel, bijvoorbeeld een eenvoudig handtoestel met een fixed font, is de waarde 1, anders is de waarde altijd 0.

```
@media handheld and (grid) and (max-width: 15em) { ... }
```

Voor ons zijn uiteraard de features die te maken hebben met het scherm het meest belangrijk: **width/height**, **device-width/device-height**, **orientation**,...

Toepassen

Media queries kunnen we gebruiken om *aparte stylesheets* te koppelen aan een *toestand*:

```
<link rel="stylesheet" type="text/css" media="all" href="desktop.css" />
<link rel="stylesheet" type="text/css" media="only screen and (max-device-width: 480px)"
      href="small-device.css" />
```

Hier wordt een "standaard" stylesheet geladen die "alle" media aankan en daarna een speciaal voor-kleine toestellen-aangepast stylesheet. Dit is perfect OK en zal goed werken, maar het heeft het nadeel dat je twee *http requests* richt naar de server: dit vertraagt het laden van de pagina.

Als we in het vorige stylesheet *desktop.css* een `@import` statement invoegen

```
@import url("small-device.css") only screen and (max-device-width: 480px);
```

bereiken we hetzelfde resultaat, maar dezelfde opmerking geldt: twee http requests.

Het is beter alle statements in één stylesheets te zetten: een stylesheet dat alle situaties voorziet.

Niet alle browsers ondersteunen mediaqueries:

- IE8<
- oudere Blackberry browsers
- Opera Mini (gedeeltelijk)

Modernizr heeft een ingebouwde test voor MQ.

Als je MF gebruikt zullen deze browsers de eenvoudige weergave van je site gebruiken, dus dat is te aanvaarden maar op een groot scherm zal dat resulteren in één kolom, een niet zo mooi resultaat dus.

18.5.5 Hoe media queries gebruiken

Je kan media queries (MQ) op een aantal *manieren* toepassen. Er is heel wat discussie op het net over wat de beste strategie is, elk heeft voor- en tegenstanders.

top-down of *Desktop First*

In ons voorbeeld bekijken we de styles voor een 'wrapper', een container die inhoud bevat:

```
body { font-family:Verdana, Geneva, sans-serif; }
.wrapper {
    width: 60%;
    float: left;
}
@media only screen and (max-width: 600px) {
    .wrapper {
        width: 100%;
        float: none;
    }
}
```

Bespreking:

- de opmaak zonder MQ is deze voor 'alle' breedtes, dus ook voor de desktop de breedte van de `.wrapper` wordt beperkt en hij wordt links ge-float

- de MQ **max-width** selecteert schermen die kleiner zijn dan 601px, dus mobiele toestellen: de breedte van de **.wrapper** wordt op 100% gezet en de **float** ongedaan gemaakt

Deze manier van werken gaat uit van opmaak gericht op grote schermen. Dat betekent dat we voor kleinere schermen deze opmaak moeten wijzigen en dikwijls expliciet de properties op hun standaard-instelling moeten terugzetten (vb. **float:none**).

Desktop First maakt vooral gebruik van **max-width** selecties.

Desktop First is een toepassing van het *Graceful Degrading* principe.

gelaagd

als een uitbreiding van het vorige vinden we ook stylesheets met gelaagde media queries, in deze aard:

```
@media screen and (min-width: 800px) {  
    /* desktops */  
}  
  
@media screen and (min-width: 480px) and (max-width: 800px) {  
    /* tablet landscape */  
}  
  
@media screen and (min-width: 400px) and (max-width: 480px) {  
    /* tablet portrait */  
}  
  
  
@media screen and (max-width: 400px) {  
    /* phone */  
}
```

Deze benadering is eveneens *desktop first*, maar probeert te voorzien in meer situaties. Hier worden **min-width** en **max-width** samen gebruikt.

Met deze methode kan je afvragen waar je de *breakpoints* gaat leggen? en hoeveel "lagen" voorzie je?

Deze benadering mag dan *full proof* lijken, het houdt het risico in dat je op bepaalde toestellen gaat richten. In een sterk evoluerende markt is dat geen goede strategie.

bottom-up of *Mobile First*

```
body { font-family: Verdana, Geneva, sans-serif; }  
  
@media only screen and (min-width: 600px) {  
    .wrapper {  
        width: 60%;  
        float: left;  
    }  
}
```

Bespreking:

- de standaard CSS-instellingen worden toegepast voor alle situaties (`width:100%, float:none`). Er is geen CSS voor nodig. Een MQ is ook onnodig.
- de MQ `min-width` richt zich op de desktops. De breedte van de `.wrapper` wordt beperkt en hij wordt links ge-float

Deze manier van werken is korter en eenvoudiger. Ze maakt meer gebruik van de cascade en richt zich eerst op de eenvoudige situatie: de kleinste schermen, de minst complexe layout. Daarna wordt er opgebouwd en er moet minder ongedaan gemaakt worden.

Een *mobile-first* benadering gebruikt enkel `min-width` selecties.

"Mobile First" is een term gebruikt door Luke Wroblewsky in zijn [boek Mobile First](#).

Mobile First (MF) is *progressive enhancement* toegepast voor web design:

- start met de belangrijkste inhoud en ontwerp éérst voor mobiles en
- bouw daarna op voor smartphones, tablets en desktop.

MF vangt ook browsers op die geen MQ ondersteunen.

18.5.6 breakpoints

Media Queries gebruiken **breakpoints** om veranderingen aan te brengen in de **layout**: van één kolom naar twee, naar drie etc... Deze breakpoints zijn meestal `width` voorwaarden zoals

```
@media screen and (min-width:460px)
```

Waar zet je deze breedte? En hoeveel media queries gebruik je?

Een blik op het huidige aanbod van schermen (gsm, smartphone, tablet, desktop) leert als snel dat **alle resoluties voorkomen**. Dit heeft uiteraard te maken met de prijs die je betaalt. Het heeft dus weinig zin zich vast te pinnen op bepaalde "universele waarden". Die bestaan gewoonweg niet.

Een greep uit een aantal toestellen:

low-end smartphone: 240 X 320

medium-end smartphone: 480 X 800

high-end smartphone: 720 X 1280

kleine tablet: 768 X 1024

grote tablet: 1536 X 2048

kleine netbook PC: 600 X 1024

kleine E-reader: 480 X 800

high-end E-reader: 1024 X 758

high-end desktop scherm: 1080 X 1920

Enkele waarden zie je veel opduiken: 320, 480, 800, 1024. We kunnen deze als startpunt gebruiken, maar we mogen ons zeker niet vastpinnen op de resolutie van bepaalde populaire toestellen: geen goed idee want die toestellen veranderen snel.

Breakpoints moeten eerder gekozen worden **in functie van de layout**, daarbij houden we met het volgende rekening

- maak **mock-ups** van de verschillende layouts die je wil (gebruik daarbij eventueel een framework of maak een tekening met pen en papier)
- BPs koppelen we volledig los van bestaande toestellen: stel **arbitraire** breakpoints in (vb. 300px, 600px, 1000px) en maak de MQ's
- **pas** de breakpoints **aan** zodat de ene layout zo vlot mogelijk overgaat in de volgende.
- Voeg eventueel een BP toe

Je kan ook de MQ's verdelen volgens

- **major breakpoints:** (vb 480 – 768) zijn essentieel want een volledig andere layout en navigatie is vereist
- **minor breakpoints:** (vb 1024) voor minder belangrijke layout aanpassingen

Let ook op

- gebruik *fluid images*
- controleer wat er gebeurt als je *tekstzoom* gebruikt: op mobile wordt dit intensief toegepast

19 BOILERPLATES EN FRAMEWORKS

19.1 Een boilerplate

is de term die gebruikt wordt voor een **HTML sjabloon** dat je als **startpunt** gebruikt voor al je andere pagina's. Het bevat alle nodige HTML elementen, zoals **meta** tags en ook koppelingen naar "reset" of "normalise" stylesheets. Alle stylesheets en soms ook Javascript libraries worden bijgeleverd. Je moet er niets aan veranderen, enkele de inhoud opvullen.

Als een boilerplate sterk uitgebreid wordt met volledige CSS stylesheets, images, JS libs, etc.. spreken we van een *Framework*. De grens ertussen vervaagt snel.

De meeste gekende zijn

- de **HTML5 Boilerplate** (<http://html5boilerplate.com/>) voor HTML pagina's
- de **Mobile Boilerplate** (<http://html5boilerplate.com/html5boilerplate.com/dist/mobile/>) specifiek voor mobile apps
- de **HTML Email Boilerplate** (<http://htmlemailboilerplate.com/>) speciaal voor mailings via email

HTML5 Boilerplate (ver. 4) (momenteel erg populair) bevat

- het HTML5 sjabloon
- normalise.css
- modernizr
- jquery

19.2 CSS Frameworks

is een uitgebreid systeem van HTML en CSS sjablonen die je toelaten **snel** een website op te zetten (op front-end gebied).

De voordelen:

- **Snel**: de CSS staat kant en klaar, je moet enkel classes toepassen. Je kan een klant in korte tijd een mock-up tonen
- **Compatibel**: de boilerplate html is meestal voorzien met de allerlaatste snufjes op gebied van compatibiliteit en cross-browser ondersteuning voor HTML5 en CSS3: je moet niets zelf meer uitzoeken.
- **Mooi**: heel wat frameworks voorzien ingebouwde mooie styles voor knoppen, forms etc. Je bespaart uren werk
- **Grid**: ze bevatten bijna allemaal een grid systeem om snel een layout te kunnen maken
- **Responsive**: tegenwoordig zijn ze allemaal *Responsive* (niet altijd *Mobile First*)
- **Javascript componenten**: ze bevatten dikwijls componenten (widgets) die JS gebruiken: alles wordt voorzien

De nadelen:

- Alhoewel toepassen eenvoudig is, hebben alle websites die je er mee maakt **dezelfde look**
- **Aanpassen** van de CSS vergt dat je zeer goed hun CSS begrijpt. Aanpassingen moeten via een CSS preprocessor (Sass) gebeuren: je moet er leren mee werken
- **beperkingen:** je hangt vast aan hun stijl
- **niet altijd semantisch:** bijna allemaal vergeten ze dat je extra **div** elementen met classes gebruikt voor je grid

Er zijn tegenwoordig **tientallen** Frameworks... Je moet zelf je keuze maken op basis van de argumenten hierboven. We pikken er slechts enkele uit:

- **Foundation**
<http://foundation.zurb.com/>
Uitgebreid, Sass, Compass, templates, icons
- **Bootstrap**
<http://twitter.github.com/bootstrap/>
Zeer populair. Uitgebreid met veel componenten, Responsive grid, Sass
- **Materialize**
<http://materializecss.com/>
gebaseerd op Google's Material Design, the look is zeer specifiek
- **PureCSS**
<https://purecss.io/>
Minimalistisch, responsive, zeer klein framework
- **Kube**
<https://imperavi.com/kube/>
minimalistisch, gebaseerd op flexbox

20 ACCESSIBILITY EN HTML

Accessibility of **Webtoegankelijkheid** streeft ernaar dat een website even gemakkelijk te gebruiken is voor iemand met beperkingen als voor een ander. Je leest meer over toegankelijkheid op de website van *Anysurfer*, www.anysurfer.be.

Mogelijke beperkingen kunnen zijn:

- Slecht/niet zien, kleurenblindheid
- Doof zijn
- De muis niet kunnen gebruiken
- Een touchscreen niet kunnen gebruiken

Verwar *Accessibility* niet met *Usability* - bruikbaarheid - dat gaat over het vlotte gebruik van een site: zijn de knoppen en velden groot genoeg voor je vingers, hoe snel vind je wat je zoekt, is de flow logisch, is er voldoende feedback voor je acties, is de scherm layout goed ontworpen. Niet hetzelfde, maar je besef dat een slecht *usable* site nog meer problemen voor een gehandicapte met zich meebrengt.

In zekere zin brengt een website op een mobiel toestel je in een dergelijke situatie: je hebt geen muis, het scherm is kleiner en roteert. Is de website dan nog even goed bruikbaar als op een desktop? Zowel *webtoegankelijkheid* als *bruikbaarheid* spelen hier een rol.

We verwijzen hier naar de moduel Web Intro voor meer details.

21 BIJLAGE : INTERNET LINKS

Wat?	URL
HTML4.01 spec	http://www.w3.org/TR/html401/
XHTML1.0 spec	http://www.w3.org/TR/xhtml1/
HTML5 spec WHATWG	http://www.whatwg.org/specs/web-apps/current-work/multipage/
HTML5 spec W3C (identiek)	http://www.w3.org/TR/html5/
HTML5 Doctor	http://html5doctor.com/
HTML5 test	http://www.html5test.com/
HTML5 Mozilla reference	http://developer.mozilla.org
CSS2.1 specification	http://www.w3.org/TR/CSS2/
CSS3 W3C overzicht current status	http://www.w3.org/Style/CSS/current-work.en.html
CSS3.info overzicht alle modules	http://www.css3.info/modules/
CSS Selectors Level3	http://www.w3.org/TR/2011/REC-css3-selectors-20110929/
CSS properties index	https://developer.mozilla.org/en-US/docs/CSS/CSS_Referen
CSS Discussion List Wiki	http://css-discuss.incutio.com/wiki/Main_Page
CSS3 test	http://css3test.com/
caniuse compatibiliteit overzicht	http://caniuse.com
Quirksmode CSS3 ondersteuning	http://www.quirksmode.org/css/contents.html
CSS3 test	http://css3test.com/
Google Fonts API	https://developers.google.com/webfonts/

COLOFON

Domeinexpertisemanager	Rita Van Damme
Moduleverantwoordelijke	Jean Smits
Auteurs	Jan Vandorpe
Versie	sept 2017
Codes	Peoplesoftcode: Wettelijk depot:

Omschrijving module-inhoud

Abstract	Doelgroep	ICT cursisten
	Aanpak	zelfstudiecursus
	Doelstelling	Ontwerpen van webpagina's met html en css, theorie
Trefwoorden	Html css html5 css3 webpagina website	
Bronnen/meer info		